

Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών

Πρόγραμμα Σπουδών

Σπουδές στην Εκπαίδευση

Διπλωματική Εργασία

**Διερεύνηση των απόψεων εκπαιδευόμενων και εκπαιδευτικών
για τα Κίνητρα και Εμπόδια των Ενήλικων Εκπαιδευόμενων
στο πλαίσιο εσωτερικής οργάνωσης και λειτουργίας της τάξης**

Εσπερινού ΕΠΑΛ

Η περίπτωση του Τομέα Υγείας στο ΕΠΑΛ Κοζάνης.

BETTA ΙΩANNA

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Χρυσή Τερεζάκη

Πάτρα, Ιούλιος 2022

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

Ιωάννα Βέττα

**Διερεύνηση των απόψεων εκπαιδευόμενων και εκπαιδευτικών
για τα Κίνητρα και Εμπόδια των Ενήλικων Εκπαιδευόμενων
στο πλαίσιο εσωτερικής οργάνωσης και λειτουργίας της τάξης
Εσπερινού ΕΠΑΛ
Η περίπτωση του Τομέα Υγείας στο ΕΠΑΛ Κοζάνης.**

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Χρυσή Τερεζάκη

Συν-Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Μαρία Μπότσιου

Πάτρα, Ιούλιος 2022

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα της Διπλωματικής μου εργασίας κα Χρύσα Τερεζάκη για την πολύτιμη βοήθεια - ανατροφοδότηση που μου προσέφερε κατά τη διάρκεια της προσπάθειάς μου. Η άμεση ανταπόκρισή της κάθε φορά που τη χρειαζόμουν για να με συμβουλέψει, η συνεχής ενθάρρυνση για να συνεχίσω, και η θετική της ενέργεια συνέβαλαν, ώστε να ξεπεράσω πολλές από τις δυσκολίες που αντιμετώπισα και τελικά να πετύχω το στόχο μου, με την ολοκλήρωση της προσπάθειάς μου. Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τη συν-επιβλέπουσα κα Μαρία Μπότσιου για τις χρήσιμες οδηγίες της.

Τέλος ευχαριστώ τα παιδιά μου Δημήτρη και Δάφνη, το σύζυγό μου Γιώργο και τους γονείς μου, που πίστεψαν σε μένα, με στήριξαν μέχρι τέλους και δεν παραπονέθηκαν όταν δεν είχα το χρόνο που θα έπρεπε να τους αφιερώσω. Δε θα τα κατάφερνα χωρίς την ηθική και ψυχολογική τους συμπαράσταση.

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία διερευνά τις απόψεις των εκπαιδευόμενων και εκπαιδευτικών για τα κίνητρα και τα εμπόδια των ενήλικων εκπαιδευόμενων στο πλαίσιο της σχολικής τάξης ενός Εσπερινού ΕΠΑΛ. Συγκεκριμένα επιδιώκει να αναδείξει τις απόψεις εκπαιδευόμενων και εκπαιδευτικών για τους διδακτικο -μαθησιακούς παράγοντες στην τάξη και το εάν αυτοί ικανοποιούν τις ανάγκες των ενήλικων εκπαιδευόμενων. Ως μελέτη περίπτωσης επιλέχθηκε το 4^ο Εσπερινό ΕΠΑΛ της Κοζάνης και ειδικότερα ο Τομέας Υγείας.

Για τη διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας αξιοποιήθηκε η μέθοδος της ασύγχρονης συνέντευξης μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας. Στην έρευνα συμμετείχαν 5 εκπαιδευόμενοι και 5 εκπαιδευτικοί από το συγκεκριμένο σχολείο που ανταποκρίθηκαν οικειοθελώς στο κάλεσμα της ερευνήτριας. Η πρωτοτυπία της έρευνας έγκειται στο γεγονός ότι ενώ έχουν πραγματοποιηθεί πολλές έρευνες αναφορικά με τα κίνητρα και τα εμπόδια των ενήλικων που παρακολουθούν προγράμματα Ενήλικης Εκπαίδευσης, δε φαίνεται να έχουν διερευνηθεί αρκετά, αφενός μεν ο χώρος των Εσπερινών ΕΠΑΛ, αφετέρου δε η εστίαση στις συνθήκες εσωτερικής οργάνωσης της τάξης, και πως αυτές επιδρούν στη μάθηση, την επικοινωνία και τη συμμετοχή των εκπαιδευόμενων. Στο σημείο αυτό συμβάλει η παρούσα εργασία.

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι αρχικά επιλέγουν να φοιτήσουν στο Εσπερινό ΕΠΑΛ, επειδή θεωρούν πως το Πτυχίο που θα αποκτήσουν θα τους οδηγήσει σε άμεση επαγγελματική αποκατάσταση. Αντιμετωπίζουν πολλές δυσκολίες ως προς την παρακολούθηση των μαθημάτων κυρίως εξαιτίας επαγγελματικών και οικογενειακών τους υποχρεώσεων. Αρκετά σημαντική θεωρούν τη συμβολή της δράσης ΜΝΑΕ (Μια Νέα Αρχή στα ΕΠΑΛ) για τη γνωστική ενδυνάμωση και την ψυχοκοινωνική στήριξη των εκπαιδευόμενων στο συγκεκριμένο Σχολείο. Σύμφωνα με τα πορίσματα της έρευνας από τους κρίσιμους παράγοντες διδασκαλίας-μάθησης της τάξης, ισχυρά κίνητρα αποτελούν οι θετικές σχέσεις των μαθητών μεταξύ τους, αλλά και με τους εκπαιδευτικούς και η χρήση ενεργητικών και συνεργατικών μεθόδων διδασκαλίας, που ενισχύονται με ποικιλία Τεχνικών Εποπτικών Μέσων. Σημαντικά εμπόδια στη διαδικασία της μάθησης αποτελούν τα περιεχόμενα των βιβλίων, η μεγάλη ύλη και η αδυναμία επίτευξης των στόχων στα θεωρητικά μαθήματα.

Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας αναμένεται να προσφέρουν πληροφόρηση στο ίδιο το Εσπερινό ΕΠΑΛ, κυρίως στους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι διδάσκουν στον τομέα Υγείας, καθώς και στην ακαδημαϊκή κοινότητα, αφού μπορεί να αποτελέσει τροφή για περαιτέρω διερεύνηση και σχεδιασμό για τα Εσπερινά ΕΠΑΛ.

Λέξεις – Κλειδιά: Εκπαίδευση Ενηλίκων, Κίνητρα, Εμπόδια, Εσπερινή Επαγγελματική Εκπαίδευση, Οργάνωση-Λειτουργία σχολικής τάξης.

Investigating the views of trainees and teachers on the Motivations and Obstacles of Adult Trainees in the context of internal organization of the Evening Vocational High School class.

The case of the Health Sector in the Evening Vocational High School of Kozani

Ioanna Vetta

Abstract

This study investigate the views of trainees and teachers on the Motivations and Obstacles of Adult Trainees in the context of internal organization of the Evening Vocational High School class. In particular, it seeks to highlight the views of learners and teacher about educational learning factors in the classroom and whether they satisfy the needs of adult learners. As a case study was selected the 4th Evening Vocational High School of Kozani and in particular the Health Sector.

A qualitative approach was used to conduct the research using an asynchronous interview via email. The research involved 5 trainees and 5 teachers from the specific school who voluntarily responded to the researcher's call. The originality of the research lies in the fact that while a lot of research has been done regarding the motivations and barriers of adults attending Adult Education programs, it does not seem to have been sufficiently explored, on the one hand the area of Evening Vocational High School, and the focus on internal conditions class organization, and how they affect learners' learning, communication and participation. This study contributes to this point.

The results showed that adult learners initially choose to study at the Evening School of Vocational Education because they believe that the Degree they will obtain will lead them to immediate professional rehabilitation. They face many difficulties in attending classes, mainly due to their professional and family obligations. They consider quite important the contribution of the action "A New Beginning in EPAL" for the cognitive empowerment and the psychosocial support within the school environment. According to the conclusions of the survey by the critical teaching-learning factors of the classroom, strong motivations are the positive relationships of students with each other, but also with teachers and the use of active

and collaborative teaching methods, reinforced by a variety of Technical Supervisors. Significant obstacles in the learning process are the contents of the books, the large amount of material and the inability to achieve the objectives in the theoretical courses.

The findings of the present survey are expected to provide information to the evening Vocational High School itself, mainly to teachers, who teach in the health sector, as well as to the academic community, as it can be food for further investigation and planning for the Evening Vocational High Schools.

Keywords: Adult Education, Motivation, Obstacles, Evening Vocational Education, Organization-Operation of a classroom.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες.....	iv
Περίληψη.....	v
Abstract.....	vii
Περιεχόμενα.....	ix
Κατάλογος Πινάκων.....	xi
Συντομογραφίες και Ακρωνύμια.....	xii
Εισαγωγή.....	1
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ.....	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο – ΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΜΠΟΔΙΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ.....	3
1.1 Η Εκπαίδευση Ενηλίκων.....	3
1.1.1 Ορισμός-Οριοθέτηση Εννοιών.....	4
1.1.2 Το Πεδίο Εκπαίδευσης Ενηλίκων.....	6
1.2 Χαρακτηριστικά Ενηλίκων Εκπαιδευομένων/ Προϋποθέσεις αποτελεσματικής μάθησης.....	7
1.2.1 Χαρακτηριστικά Ενηλίκων Εκπαιδευομένων.....	8
1.2.2 Προϋποθέσεις αποτελεσματικής μάθησης.....	8
1.3 Κίνητρα Συμμετοχής στην Εκπαίδευση Ενηλίκων...	10
1.3.1 Κίνητρα-Ορισμός.....	10
1.3.2 Εσωτερικά και Εξωτερικά Κίνητρα.....	11
1.3.3 Κίνητρα συμμετοχής και μάθησης.....	12
1.4 Θεωρητικές προσεγγίσεις για τα κίνητρα συμμετοχής.....	12
1.5 Εμπόδια Μάθησης στην Εκπαίδευση Ενηλίκων	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο –ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΗΣ ΤΑΞΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΩΝ.....	19
2.1 Η τάξη το παιδαγωγικό κλίμα και οι διαπροσωπικές σχέσεις.....	19
2.2 Η ομάδα των ενηλίκων εκπαιδευομένων.....	20
2.2.1 Δυναμική και διεργασία ομάδας.....	21
2.3 Ο ρόλος του Εκπαιδευτή Ενηλίκων.....	23
2.4 Οι εκπαιδευτικές τεχνικές/μέθοδοι διδασκαλίας.....	25
2.5 Τα εποπτικά μέσα διδασκαλίας (ΕΜΔ).....	27
2.6 Σκοποί και στόχοι του προγράμματος.....	28
2.7 Περιεχόμενα προγράμματος	29
2.8 Οι παράγοντες χώρος και χρόνος	30
2.9 Η αξιολόγηση του προγράμματος.....	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο – Η ΕΣΠΕΡΙΝΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	33
3.1 Η Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση	33
3.1.1 Ορισμός- Δομές Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης.....	35
3.2 Σύντομη ιστορική αναδρομή της Εσπερινής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα.....	36
3.3 Τα Εσπερινά ΕΠΑΛ.....	37
3.3.1 Σκοπός των Εσπερινών ΕΠΑΛ.....	37
3.3.2 Οργάνωση και Λειτουργία των Εσπερινών ΕΠΑΛ.....	38
3.3.3 Οι Εκπαιδευόμενοι και οι Εκπαιδευτές στα Εσπερινά ΕΠΑΛ	41
3.3.3.1 «Μια Νέα Αρχή στα ΕΠΑΛ»	43

3.4 Σύνοψη Α' Μέρους.....	43
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ.....	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο - ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ- ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	46
4.1 Επισκόπηση ερευνών.....	46
4.2 Αναγκαιότητα και Πρωτοτυπία της Έρευνας.....	50
4.3 Σκοπός, στόχοι και Ερευνητικά Ερωτήματα.....	51
4.4 Ποιοτική Έρευνα- Μελέτη Περίπτωσης.....	52
4.5 Περιοχή της έρευνας – Χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων - Δυνατότητα πρόσβασης – Τα υποκείμενα της έρευνας.....	53
4.6 Αξιοπιστία – Εγκυρότητα της έρευνας.....	54
4.7 Πιλοτική Συνέντευξη.....	55
4.8 Ζητήματα Δεοντολογίας και Περιορισμοί της έρευνας.....	55
4.9 Μέθοδος Συλλογής Ερευνητικών Δεδομένων- Ασύγχρονη Συνέντευξη.....	57
4.9.1 Διαμόρφωση ερευνητικών αξόνων της συνέντευξης.....	58
4.9.2 Οι Ερωτήσεις για τη συνέντευξη εκπαιδευόμενων και εκπαιδευτικών.....	59
4.9.3 Αντιστοίχιση ερωτήσεων, ερευνητικών αξόνων και ερευνητικών ερωτημάτων..	63
4.10 Μέθοδος Επεξεργασίας δεδομένων.....	67
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο - ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	69
5.1 Παρουσίαση/ανάλυση αποτελεσμάτων 1 ^{ου} ερευνητικού άξονα- Το Εσπερινό ΕΠΑΛ ως σχολείο επιλογής για τον ενήλικα εκπαιδευόμενο	69
5.1.1 Παρουσίαση/ανάλυση αποτελεσμάτων - Εκπαιδευόμενοι.....	69
5.1.2 Παρουσίαση/ανάλυση αποτελεσμάτων - Εκπαιδευτικοί.....	71
5.2 Παρουσίαση/ανάλυση αποτελεσμάτων 2 ^{ου} ερευνητικού άξονα- Το Εσπερινό ΕΠΑΛ και οι δυσκολίες ως προς την παρακολούθηση των μαθημάτων για τον Ενήλικα εκπαιδευόμενο.....	73
5.2.1 Παρουσίαση/ανάλυση αποτελεσμάτων - Εκπαιδευόμενοι.....	73
5.2.2 Παρουσίαση/ανάλυση αποτελεσμάτων - Εκπαιδευτικοί.....	74
5.3 Παρουσίαση/ανάλυση αποτελεσμάτων 3 ^{ου} ερευνητικού άξονα - Απόψεις των εκπαιδευόμενων και των εκπαιδευτικών για τη δράση ΜΝΑΕ (Μια Νέα Αρχή στα ΕΠΑΛ)	75
5.3.1 Παρουσίαση/ανάλυση αποτελεσμάτων – Εκπαιδευόμενοι.....	76
5.3.2 Παρουσίαση/ανάλυση αποτελεσμάτων – Εκπαιδευτικοί.....	78
5.4 Παρουσίαση/ανάλυση αποτελεσμάτων 4 ^{ου} ερευνητικού άξονα – Απόψεις των εκπαιδευόμενων και των εκπαιδευτικών για τις συνθήκες εσωτερικής οργάνωσης και λειτουργίας της τάξης.....	79
5.4.1 Παρουσίαση/ανάλυση αποτελεσμάτων – Εκπαιδευόμενοι.....	80
5.4.2 Παρουσίαση/ανάλυση αποτελεσμάτων – Εκπαιδευτικοί.....	87
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ.....	93
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο – ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	93

6.1 Μελέτη και σχολιασμός αποτελεσμάτων των Εκπαιδευόμενων.....	93
6.2 Μελέτη και σχολιασμός αποτελεσμάτων των Εκπαιδευτικών.....	100
6.3 Σύγκριση των αποτελεσμάτων Εκπαιδευόμενων/Εκπαιδευτικών.....	106
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ / ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	109
7.1 Συμπεράσματα.....	109
7.2 Προτάσεις.....	112
Βιβλιογραφία.....	115
Παράρτημα Α: Οδηγός Συνέντευξης Εκπαιδευόμενων.....	129
Παράρτημα Β: Συνεντεύξεις Εκπαιδευόμενων.....	145
Παράρτημα Γ: Οδηγός Συνέντευξης Εκπαιδευτικών.....	147
Παράρτημα Δ: Συνεντεύξεις Εκπαιδευτικών.....	162
Παράρτημα Ε: Έντυπο Ενημέρωσης Παραχωρητήριο Συνέντευξης.....	162

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 3.1: Αρχές αποτελεσματικής εκπαίδευσης στην ενήλικη εκπαίδευση και στα Σχολεία ΕΠΑΛ.....	44
Πίνακας 4.1: Αντιστοίχιση Ερωτήσεων Συνέντευξης Εκπαιδευόμενων με ΕΑ και Ερευνητικά Ερωτήματα.....	63
Πίνακας 4.2: Αντιστοίχιση Ερωτήσεων Συνέντευξης Εκπαιδευτικών με ΕΑ και Ερευνητικά Ερωτήματα.....	64
Πίνακας 5.1: Κατηγορίες 1ου ερευνητικού άξονα.....	69
Πίνακας 5.2: Κατηγορίες 2ου ερευνητικού άξονα.....	73
Πίνακας 5.3: Κατηγορίες 3ου ερευνητικού άξονα.....	76
Πίνακας 5.4: Κατηγορίες 4ου ερευνητικού άξονα.....	80

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

ΔΕ	Διπλωματική Εργασία
ΕΑΠ	Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
ΕΕΚ	Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση
ΕΠΑΛ	Επαγγελματικό Λύκειο
ΟΑΕΔ	Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού
ΜΝΑΕ	Μια Νέα Αρχή στα ΕΠΑΛ
ΕΑ	Ερευνητικοί Άξονες
ΕΟΔΥ	Εθνικός Οργανισμός Δημόσιας Υγείας
Τομέας Υγείας	Τομέας Υγείας Πρόνοιας και Ευεξίας

Εισαγωγή

Σήμερα υπάρχει μεγάλη ανάγκη για επαγγελματική εκπαίδευση και εξειδίκευση των ενηλίκων, εξαιτίας των ραγδαίων εξελίξεων σε τεχνολογικό και οικονομικό επίπεδο. Η αγορά εργασίας απαιτεί από τον εργαζόμενο να συγκεντρώνει πολλές επαγγελματικές δεξιότητες αλλά και νέες γνώσεις. Πολλοί ενήλικες επιλέγουν τα εσπερινά ΕΠΑΛ (Επαγγελματικά Λύκεια), προκειμένου να αποκτήσουν ένα πτυχίο πάνω σε ένα συγκεκριμένο επαγγελματικό τομέα. Ένας από τους τομείς των εσπερινών ΕΠΑΛ, ο τομέας Υγείας συγκεντρώνει τα τελευταία χρόνια πολύ μεγάλο αριθμό ενηλίκων μαθητών. Οι ενήλικες ωθούνται από κίνητρα εσωτερικά και εξωτερικά για να συμμετάσχουν σε προγράμματα εκπαίδευσης. Από την άλλη όμως συχνά αντιμετωπίζουν και διάφορα εμπόδια, τα οποία δυσχεραίνουν τη διαδικασία της φοίτησης. Η ύπαρξη θετικού παιδαγωγικού και διδακτικού κλίματος μέσα στην τάξη, σύμφωνα με τις ανάγκες των Ενήλικων Εκπαιδευόμενων, μπορεί να συμβάλλει στη διατήρηση των κινήτρων συμμετοχής των εκπαιδευόμενων, αλλά και τη μείωση της σχολικής διαρροής.

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να διερευνήσει τις εις βάθος απόψεις των εκπαιδευόμενων και των εκπαιδευτικών για τα κίνητρα και τα εμπόδια των Ενήλικων Εκπαιδευόμενων στο πλαίσιο της εσωτερικής οργάνωσης μιας τάξης ενός Εσπερινού ΕΠΑΛ του Τομέα Υγείας. Αν και έχουν πραγματοποιηθεί πολλές έρευνες αναφορικά με τα κίνητρα και τα εμπόδια των ενηλίκων, που παρακολουθούν προγράμματα Ενήλικης Εκπαίδευσης, ο συγκεκριμένος χώρος δε φαίνεται να έχει διερευνηθεί αρκετά, γεγονός που μας κινητοποίησε προς αυτή την κατεύθυνση.

Η Διπλωματική εργασία αναπτύσσεται σε τρία μέρη. Το θεωρητικό πλαίσιο, το ερευνητικό μέρος και τα αποτελέσματα της έρευνας.

Το πρώτο μέρος αποτελείται από τρία κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια σύντομη παρουσίαση της εκπαίδευσης ενηλίκων. Αποσαφηνίζονται οι όροι ενήλικος/ενηλικιότητα και εκπαίδευση και δίνεται ο ορισμός της εκπαίδευσης ενηλίκων. Ακολουθεί η παρουσίαση των χαρακτηριστικών των ενηλίκων εκπαιδευομένων και οι προϋποθέσεις αποτελεσματικής μάθησης αυτών. Στη συνέχεια διερευνώνται η έννοια των κινήτρων, οι λόγοι για τους οποίους οι ενήλικες συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα, αλλά και τα εμπόδια που μπορεί να συναντήσουν κατά τη διάρκεια της συμμετοχής τους σε αυτά.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται οι συνθήκες εσωτερικής οργάνωσης και λειτουργίας μιας τάξης ενήλικων εκπαιδευόμενων, οι οποίες συμβάλλουν στην αποτελεσματική εκπαίδευση σύμφωνα με τις Αρχές της Εκπαίδευσης Ενηλίκων.

Στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο του πρώτου μέρους γίνεται εισαγωγή στην Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση και ακολουθεί μια σύντομη ιστορική αναδρομή της Εσπερινής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης. Στη συνέχεια παρουσιάζονται η οργάνωση και η λειτουργία των Εσπερινών ΕΠΑΛ και τα χαρακτηριστικά των εκπαιδευόμενων και των εκπαιδευτικών του συγκεκριμένου σχολείου.

Το δεύτερο μέρος περιέχει δύο κεφάλαια και περιλαμβάνει το σχεδιασμό της ερευνητικής διαδικασίας, τη μεθοδολογία, την παρουσίαση και την ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας. Συγκεκριμένα στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η βιβλιογραφική ανασκόπηση από τον εγχώριο και διεθνή χώρο, καταγράφεται η αναγκαιότητα και η πρωτοτυπία της έρευνας και τέλος διατυπώνεται ο σκοπός της ΔΕ και τα ερευνητικά ερωτήματα. Επίσης αναλύεται η μεθοδολογία της έρευνας. Παρουσιάζεται η μεθοδολογική προσέγγιση που είναι η μελέτη περίπτωσης. Αναφέρεται το δείγμα της έρευνας και οι τρόποι εξασφάλισης της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας. Στην επόμενη ενότητα τίγονται ζητήματα δεοντολογίας και περιορισμών της έρευνας. Ακολουθεί η αναφορά στη μέθοδο συλλογής των δεδομένων, η διαμόρφωση των ερευνητικών αξόνων και η αντιστοίχισή τους με τις ερωτήσεις της συνέντευξης και με τα ερευνητικά ερωτήματα και τέλος παρουσιάζεται η μέθοδος επεξεργασίας δεδομένων που είναι η θεματική ανάλυση περιεχομένου.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται και αναλύονται οι απαντήσεις των συμμετεχόντων, ανά θεματικό άξονα, ξεχωριστά για τους εκπαιδευόμενους και τους εκπαιδευτικούς.

Το τρίτο και τελευταίο μέρος αποτελείται από δύο κεφάλαια. Στο έκτο κεφάλαιο γίνεται ο σχολιασμός των αποτελεσμάτων της έρευνας πρώτα για τους εκπαιδευόμενους και στη συνέχεια για τους εκπαιδευτικούς και ολοκληρώνεται με τη σύγκριση των αποτελεσμάτων μεταξύ των συμμετεχόντων.

Στο έβδομο και τελευταίο κεφάλαιο γίνεται η αποτύπωση των συμπερασμάτων της έρευνας, και παρουσιάζονται προτάσεις για περαιτέρω διερεύνηση του θέματος.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο - ΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΜΠΟΔΙΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

Στην ενότητα αυτή αρχικά γίνεται μια σύντομη αναφορά στην πορεία της Εκπαίδευσης Ενηλίκων, ενώ ταυτόχρονα παρουσιάζονται και οι λόγοι, οι οποίοι την κατέστησαν απαραίτητη μέσα στο κοινωνικό και οικονομικό γίγνεσθαι.. Στη συνέχεια αποσαφηνίζονται οι όροι ενήλικος/ενηλικιότητα και εκπαίδευση και δίνεται ο ορισμός της Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Ακολουθεί η παρουσίαση των χαρακτηριστικών των ενηλίκων εκπαιδευόμενων και οι προϋποθέσεις αποτελεσματικής μάθησης αυτών. Η ενότητα ολοκληρώνεται με τη διερεύνηση της έννοιας των κινήτρων, τους λόγους για τους οποίους οι ενήλικες συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα, αλλά και τα εμπόδια που μπορεί να συναντήσουν κατά τη διάρκεια της συμμετοχής τους σε αυτά.

1.1 Η Εκπαίδευση Ενηλίκων

Η Εκπαίδευση Ενηλίκων αρχικά έλαβε χώρα στη Δ. Ευρώπη και είχε ως στόχο να βελτιώσει το μορφωτικό επίπεδο των αδύναμων κοινωνικά τάξεων. Στη συνέχεια κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, εξαπλώθηκε στις γύρω χώρες και προσαρμόστηκε στις ανάλογες κοινωνικές συνθήκες που επικρατούσαν σε κάθε περιοχή. Νέες μορφές έκαναν την εμφάνισή τους, όπως η επαγγελματική κατάρτιση, αλλά και η εκπαίδευση σε ζητήματα σχετικά με την πολιτική, την κοινωνία, τον πολιτισμό, καθώς και την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου (Κόκκος, 2008).

Σήμερα το πεδίο της Εκπαίδευσης Ενηλίκων έχει πάρει παγκόσμιο χαρακτήρα, εξαιτίας των αναγκών που προέκυψαν σε τεχνολογικό-οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Οι τεχνολογικές εξελίξεις οδήγησαν σε νέα επαγγελματικά πλαίσια. Για να ανταποκριθούν οι εργαζόμενοι στις νέες απαιτήσεις όφειλαν να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα μέσα από συνεχή κατάρτιση και εξειδίκευση (Κόκκος, 2008). Παράλληλα οι νέες αυξημένες επαγγελματικές απαιτήσεις, οδήγησαν τα άτομα τα οποία δε διέθεταν επαρκή προσόντα εκτός εργασίας.

Έγινε επομένως προσπάθεια από την πολιτεία μέσα από προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης και εκπαίδευσης, να δώσει τα κατάλληλα εφόδια στους ανέργους, ώστε να διεκδικήσουν νέες θέσεις στο χώρο της εργασίας (Τητήρου, 2016).

Σε κοινωνικό επίπεδο, οι αλλαγές που συνέβησαν όπως η μετακίνηση πληθυσμών, αλλά και ο κοινωνικός αποκλεισμός συγκεκριμένων ομάδων, έκαναν επιτακτική την ανάγκη για συμμετοχή όλων των παραπάνω σε εκπαιδευτικά προγράμματα, με στόχο την ένταξή τους στην κοινωνία (Αλμπανάκη, 2019· Κόκκος, 2008). Τα τελευταία χρόνια, πολλά άτομα έχουν τη δυνατότητα να διαθέσουν μέρος του ελεύθερου χρόνου τους για να αποκτήσουν όχι μόνο επιπλέον μορφωτικά εφόδια, αλλά και να διευρύνουν τις γνώσεις τους γύρω από θέματα με στόχο την προσωπική τους ανάπτυξη και καλλιέργεια (Κόκκος, 2008).

Η Εκπαίδευση Ενηλίκων έχει αναγνωρισθεί πλέον στην Ευρώπη, όπως και στον υπόλοιπο κόσμο, ως ξεχωριστός τομέας της Εκπαίδευσης με αποδέκτες της ενηλίκους. Αποτελεί τόσο ατομική πρωτοβουλία για μόρφωση όσο και λειτουργία οργανωμένη από διάφορους φορείς (Καψάλης & Παπασταμάτης, 2013).

Εντάσσεται δε στη Δια Βίου Μάθηση, η οποία αποτελεί μια εξελικτική διαδικασία μάθησης, που ξεκινά από τα πρώτα χρόνια της ζωής του ατόμου και διαρκεί σε όλη του τη ζωή, παρέχοντάς του νέες πληροφορίες, γνώσεις, αλλά και τα αναγκαία εφόδια για τις ολοένα αυξανόμενες απαιτήσεις στην εργασία (Πανάρετος & Κορώνη, 1999).

1.1.1 Ορισμός- Οριοθέτηση εννοιών

Ενήλικος/ενηλικιότητα

Στην εγχώρια και διεθνή βιβλιογραφία δεν υπάρχει ένας συγκεκριμένος ορισμός για τους όρους «ενήλικος» και «ενηλικιότητα», αντίθετα έχουν διατυπωθεί πολλές και διαφορετικές απόψεις.

Ο όρος «ενήλικος», συνδέεται συχνά με την ηλικία. Επομένως στη συνείδηση της πλειοψηφίας των ατόμων υπερισχύει η άποψη, πως όταν ένα άτομο γίνεται 18 ετών, αποκτά τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του ενήλικου πολίτη (Καψάλης & Παπασταμάτης, 2013). Όμως τα όρια ηλικίας τα οποία καθορίζουν, τότε ένα άτομο μπορεί να αναλάβει κοινωνικές, οικονομικές και νομικές ευθύνες (στρατιωτική υποχρέωση, οδήγηση, δικαίωμα ψήφου, γάμος, εργασία), δεν είναι ξεκάθαρα ούτε σε επίπεδο μεταξύ ατόμων, ούτε και μεταξύ των

διάφορων χωρών και πολιτισμών (Rogers, 1999). Επομένως μόνο η ηλικία δεν αρκεί για να προσδιορίσει πότε ένα άτομο ενηλικιώνεται.

Η UNESCO το 1976, στην προσπάθειά της να διατυπώσει ένα σχετικό ορισμό, αναφέρει «ότι ενήλικες είναι εκείνοι που θεωρούνται ενήλικοι από την κοινωνία στην οποία ζουν» (Rogers, 1999, σελ. 60-61). Επίσης και ο Jarvis (2004) υποστηρίζει πως ένα άτομο αποκτά την ενηλικιότητα, όταν αντιμετωπίζεται από τους άλλους ως κοινωνικά ώριμο και συγχρόνως το ίδιο θεωρεί ότι έχει πετύχει το στόχο αυτό. Ενώ ο Rogers (όπ. αναφ. στο Κόκκος 2008, σελ. 29), διαπιστώνει ότι ο όρος «ενήλικος», είναι πιο περίπλοκος και δέχεται περισσότερες ερμηνείες. Οι βασικές θέσεις στις οποίες καταλήγει αναφέρουν ότι:

- Ένας ενήλικας δεν χαρακτηρίζεται μόνο από την ηλικία του γιατί μπορεί κάποιος ηλικιακά να θεωρείται ότι είναι ενήλικος, όμως ο ίδιος μπορεί να αμφισβητεί τον εαυτό του, όπως και τα άλλα άτομα που τον γνωρίζουν.
- Η κατάσταση ενηλικιότητας στην οποία βρίσκεται ο ενήλικος, πρέπει να χαρακτηρίζεται από ωριμότητα, αίσθηση προοπτικής και αυτοπροσδιορισμό.

Τέλος ο Rogers (1999) κάνει δύο σημαντικές επισημάνσεις. Η πρώτη αφορά το γεγονός πως η ενηλικιότητα δεν μπορεί να επιτευχθεί από όλους. Αν και οι περισσότεροι άνθρωποι προσπαθούν να γίνουν κατά τη διάρκεια της ζωής τους, υπεύθυνοι και αυτόνομοι δεν το πετυχαίνουν πλήρως, γεγονός που τους οδηγεί κάποιες φορές, είτε σε θυμό, είτε σε παθητικότητα. Η δεύτερη έχει σχέση με το σκοπό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Αν δεχτούμε ότι οι ενήλικες επιδιώκουν τον αυτοκαθορισμό τους, τότε και τα αντίστοιχα προγράμματα πρέπει να προσανατολίζονται προς αυτή την κατεύθυνση.

Εκπαίδευση

Η εκπαίδευση και η μάθηση κατά τον Rogers (1999) είναι δύο έννοιες, οι οποίες ενώ δεν είναι ταυτόσημες, παρουσιάζουν επαλληλότητα μεταξύ τους. Η μάθηση είναι η διαδικασία με την οποία το άτομο μαθαίνει μέσα από τις εμπειρίες και τις αντιλήψεις του και επηρεάζει τη συμπεριφορά του. Ενώ η εκπαίδευση ορίζεται σύμφωνα με τον Rogers: «ως η σχεδιασμένη και συγκροτημένη μάθηση που έχει σαφή στόχο και αποβλέπει σε συγκεκριμένο αποτέλεσμα» (όπ.αναφ. Κόκκος 2008, σελ. 30). Σύμφωνα με τις παραπάνω επισημάνσεις σκοπός της εκπαίδευσης είναι να πετύχει μεγαλύτερη και πιο αποτελεσματική μάθηση.

Εκπαίδευση Ενηλίκων

Ο όρος Εκπαίδευση Ενηλίκων στη βιβλιογραφία συναντάται συχνά με διαφορετικό περιεχόμενο. Αυτό συμβαίνει γιατί ο συγκεκριμένος όρος χρησιμοποιείται με τρεις σημασίες. Την ευρύτερη, η οποία έχει σχέση με τη διαδικασία μάθησης των ενηλίκων και περιλαμβάνει όλες τις εμπειρίες μάθησης, με τις οποίες αποκτούν γνώσεις, δεξιότητες ενδιαφέροντα κ.ά. Την τεχνική, η οποία περιγράφει τις οργανωμένες δραστηριότητες, τις οποίες υλοποιούν διάφοροι οργανισμοί/φορείς με σκοπό την επίτευξη συγκεκριμένων εκπαιδευτικών στόχων και την τρίτη σημασία, η οποία συνδυάζει τις δύο προηγούμενες και στοχεύει στην ικανοποίηση της απαίτησης των πολιτών για συνεχή πρόσβαση σε βελτιωμένα εκπαιδευτικά προγράμματα (Knowles, 1998).

Παρόλο που ο όρος της Εκπαίδευσης Ενηλίκων είναι δύσκολο να οριστεί με σαφήνεια, έχουν προταθεί από την UNESCO (1976) και τον ΟΑΣΑ (1977) δύο ορισμοί οι οποίοι σύμφωνα με τον Κόκκο (2005) είναι διευρυμένοι και καλύπτουν το πεδίο. Ειδικότερα για την UNESCO η Εκπαίδευση Ενηλίκων είναι η διεργασία της εκπαίδευσης, μέσα από την οποία τα ενήλικα άτομα αποκτούν γνώσεις, αναπτύσσουν ικανότητες, βελτιστοποιούν τα επαγγελματικά και τεχνικά προσόντα ή αλλάζουν επαγγελματικό προσανατολισμό, στοχεύοντας στη συνολική προσωπική τους ανάπτυξη και στην ισορροπημένη και αυτοδύναμη κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη. Οι παραπάνω εκπαιδευτικές διεργασίες δεν επηρεάζονται από το περιεχόμενο, τις μεθόδους ή τον τύπο της εκπαίδευσης, είτε πρόκειται για τυπική εκπαίδευση, πανεπιστήμιο, κολέγιο ή μαθητεία (1976).

Παρόμοιος είναι και ο ορισμός του ΟΑΣΑ (1977) σύμφωνα με τον οποίο η Εκπαίδευση Ενηλίκων μπορεί να πραγματοποιηθεί σε οποιαδήποτε περίοδο της ζωής ενός ανθρώπου, που έχει υπερβεί την ηλικία της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και δεν είναι μαθητής κατ' αυτή την έννοια. Αφορά δε οποιαδήποτε μαθησιακή δραστηριότητα ή οργανωμένο πρόγραμμα από κάποιο φορέα της εκπαίδευσης με σκοπό να ικανοποιήσει τις ανάγκες του για κατάρτιση ή προσωπικό ενδιαφέρον. Καλύπτει δε όλο το φάσμα των σπουδών όπως επαγγελματικές, μη επαγγελματικές, γενικές, τυπικές και άτυπες, καθώς και αυτές που έχουν συλλογικό χαρακτήρα (οπ. αναφ. στο Rogers, 1999, σελ. 55).

1.1.2 Το Πεδίο Εκπαίδευσης Ενηλίκων

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται σε ενήλικες, παρουσιάζουν ένα ευρύ πεδίο, το οποίο περιλαμβάνει από προγράμματα κατάρτισης που απευθύνονται σε βιομηχανικά

στελέχη, έως μουσικά ερασιτεχνικά μαθήματα, και από πανεπιστημιακές σπουδές, έως τη διοργάνωση μαθημάτων από εργατικά συνδικάτα (Rogers, 1999).

Ανάλογα με το είδος που προσφέρουν τα εκπαιδευτικά προγράμματα ενηλίκων, η UNESCO (1976, σελ. 61) τα κατατάσσει ως εξής (UNESCO, 1976 οπ. αναφ. Κόκκος, 2008):

- 1 συμπληρωματική εκπαίδευση, για την παροχή βασικής εκπαίδευσης και την αντιμετώπιση του αναλφαριθμητισμού. Έτσι τα άτομα αυτά μπορούν να συμμετέχουν και σε άλλες μορφές εκπαίδευσης όπως και στα πολιτισμικά και κοινωνικά δρώμενα.
- 2 επαγγελματική κατάρτιση, με σκοπό να μάθουν οι ενήλικες ένα πρώτο ή νέο επάγγελμα, καθώς και να εξειδικευτούν σε έναν τομέα που τους ενδιαφέρει σύμφωνα και με τις νέες εξελίξεις.
- 3 κοινωνική εκπαίδευση πάνω σε θέματα οικογενειακής φύσης, υγιεινής, περιβαλλοντικής συνείδησης κλπ.
- 4 εκπαίδευση πολιτικής και κοινωνικής ζωής, όπως είναι τα προγράμματα που σχετίζονται με πολιτικές και κοινωνικές δραστηριότητες και την συνδικαλιστική ενημέρωση
- 5 εκπαίδευση για την προσωπική ανάπτυξη με προγράμματα που ικανοποιούν τα προσωπικά ενδιαφέροντα και καλύπτουν τον ελεύθερο χρόνο όπως για παράδειγμα είναι η χειροτεχνία, το θέατρο, τα μαθήματα μαγειρικής.

Όταν η εκπαίδευση ενηλίκων γίνεται οργανωμένα από εκπαιδευτικούς ή άλλους φορείς, σχεδιάζεται και υλοποιείται λαμβάνοντας υπόψη τα βασικά χαρακτηριστικά των ενηλίκων εκπαιδευομένων. Αυτά τα χαρακτηριστικά θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε στην ενότητα που ακολουθεί, ώστε να κατανοήσουμε καλύτερα το προφίλ των συγκεκριμένων μαθητών, στους οποίους εστιάζει η συγκεκριμένη ΔΕ.

1.2. Χαρακτηριστικά των Ενηλίκων Εκπαιδευόμενων/Προϋποθέσεις Αποτελεσματικής Μάθησης

Οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι διαφοροποιούνται από τους ανήλικους μαθητές στα παρακάτω σημεία: Αρχικά παρουσιάζουν μεγάλη ανομοιογένεια μεταξύ τους, σε σχέση με τους ανήλικους μαθητές, οι οποίοι ανήκουν στην ίδια ηλικιακή ομάδα και έχουν παρόμοιες εκπαιδευτικές ανάγκες (Κόκκος, 2005). Επίσης αναλαμβάνουν περισσότερους από έναν ρόλους, γεγονός που επηρεάζει το χρόνο που μπορούν να διαθέσουν ως εκπαιδευόμενοι.

(Αθανασίου, Μπαλντούκας & Παναούρα, 2014). Κατανοώντας τα χαρακτηριστικά των ενήλικων εκπαιδευόμενων μπορούμε να σχεδιάσουμε την εκπαιδευτική διαδικασία προς όφελός τους.

1.2.1 Τα Χαρακτηριστικά των Ενήλικων Εκπαιδευόμενων

Τα χαρακτηριστικά των ενήλικων εκπαιδευόμενων αποτελούν τη βάση της Ανδραγωγικής θεωρίας. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι: 1. μαθαίνουν καλύτερα όταν συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία της μάθησης, 2. Έχουν την ανάγκη να λαμβάνουν μόνοι τους αποφάσεις, 3. θέλουν να γνωρίζουν το λόγο για τον οποίο μαθαίνουν κάτι, 4. προτιμούν την απόκτηση δεξιοτήτων χρήσιμων στην καθημερινή ζωή και 5. παρακινούνται στη μάθηση από εσωτερικά κίνητρα (Κόκκος, 2005).

Εκτός από την παραπάνω θεωρία, αναπτύχθηκαν και άλλες σημαντικές θεωρίες αναφορικά με την Εκπαίδευση Ενηλίκων. Πολλές από αυτές επισημαίνουν τα χαρακτηριστικά των ενήλικων εκπαιδευόμενων, η κάθε μία από τη δική της σκοπιά. Κρίθηκε αναγκαίο επομένως να εντοπιστούν τα κοινά τους χαρακτηριστικά, ώστε να δημιουργηθεί μια θεωρητική βάση, σύμφωνα με την οποία οι εκπαιδευτές να είναι σε θέση να καταστήσουν αποτελεσματική τη μάθηση. Διερευνήθηκαν οι εκπαιδευτικές ανάγκες των ενήλικων εκπαιδευόμενων αλλά και η διαφοροποίησή τους ως προς τα χαρακτηριστικά των ανηλίκων μαθητών (Κόκκος, 2008).

Οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι έρχονται στην εκπαίδευση:

- με σαφείς και συγκεκριμένους στόχους
- έχουν ευρύ φάσμα εμπειριών,
- έχουν καταλήξει σε αποδοτικούς τρόπους μάθησης
- προτιμούν να συμμετέχουν ενεργά
- αντιμετωπίζουν διάφορα εμπόδια μάθησης, τα οποία μπορεί να τους οδηγήσουν σε μηχανισμούς άμυνας αλλά και παραίτησης (Κόκκος 2008· Τσιμπουκλή & Φίλιπς, 2008).

1.2.2 Προϋποθέσεις αποτελεσματικής μάθησης

Με βάση τα χαρακτηριστικά των ενήλικων εκπαιδευόμενων, όπως αναφέρθηκαν παραπάνω, απορρέουν ορισμένες βασικές προϋποθέσεις, που βοηθούν τους ενήλικες να μαθαίνουν

καλύτερα και πιο αποτελεσματικά. Σύμφωνα με τον Κόκκο (2008) αυτές συνοψίζονται ως εξής:

- Οι ενήλικες συμμετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία εθελοντικά, διαφορετικά αν υποχρεωθούν ή πιεστούν για να το κάνουν, τα αποτελέσματα θα είναι αρνητικά.
- Οι ενήλικες μαθαίνουν όταν γνωρίζουν, κατανοούν και δέχονται τους στόχους του εκπαιδευτικού προγράμματος, οι οποίοι πρέπει να είναι διατυπωμένοι με σαφήνεια αλλά και να έχουν σχέση με τις πραγματικές τους ανάγκες προσωπικές και επαγγελματικές.
- Χρειάζεται η άρτια οργάνωση του εκπαιδευτικού προγράμματος συνολικά. Σε αντίθετη περίπτωση παρατηρείται δυσαρέσκεια των εκπαιδευομένων.
- Δίνεται η ευκαιρία στους εκπαιδευόμενους, ώστε μέσα από το περιεχόμενο των προγραμμάτων να αξιοποιούν τις δικές τους εμπειρίες.
- Υπάρχουν κάποιοι προτιμώμενοι τρόποι μάθησης που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την οργάνωση της διδασκαλίας.
- Ενθαρρύνονται οι εκπαιδευόμενοι ώστε να ενεργούν και να εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία
- Διερευνώνται τα εμπόδια που συναντούν στη μάθηση και γίνεται προσπάθεια από την πλευρά του εκπαιδευτή αφού εντοπιστούν αυτά, να βρεθούν τρόποι για την υπέρβασή τους.
- Οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι παρουσιάζουν καλύτερα μαθησιακά αποτελέσματα, όταν νιώθουν πως ανήκουν σε μια ομάδα που διακατέχεται από πνεύμα συνεργασίας και αμοιβαίου σεβασμού. Σημαντικός για τη συνοχή της ομάδας είναι και ο ρόλος του εκπαιδευτή, ο οποίος βρίσκεται σε αλληλεπίδραση με τους εκπαιδευόμενους, τους ενθαρρύνει να ανακαλύψουν τη γνώση και συνεργάζεται μαζί τους.

Συνοψίζοντας θα λέγαμε πως οι προϋποθέσεις για αποτελεσματική μάθηση καταλήγουν στις εξής παραδοχές: οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι πρέπει να είναι στο επίκεντρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας και να ενθαρρύνονται για να συμμετέχουν ενεργά, μέσα σε ένα παιδαγωγικό κλίμα που να εμπνέει το σεβασμό και τη συνεργασία (Μαρίνη, 2019). Όμως η απόφαση για συμμετοχή των ενηλίκων σε διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα, καθώς και η ολοκλήρωση ή η διακοπή τους, φαίνεται να εξαρτάται και από διάφορους μηχανισμούς εσωτερικούς ή εξωτερικούς, τα κίνητρα και τα εμπόδια, τα οποία θα αναπτύξουμε παρακάτω.

1.3 Κίνητρα Συμμετοχής στην Εκπαίδευση Ενηλίκων

1.3.1 Κίνητρα – Ορισμός

Στο πεδίο μελέτης της Εκπαίδευσης Ενηλίκων τίθεται το παρακάτω βασικό ερώτημα: Ποιοι ενήλικες και για ποιους λόγους συμμετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία; (Κωσταρίδου-Ευκλείδη, 1999). Για πολλούς ερευνητές η συμμετοχή σχετίζεται με τα κίνητρα επίτευξης στόχου ή μάθησης (Ζαρίφης, 2010). Συγκεκριμένα η συμμετοχή ενεργοποιείται από μια κινητήρια δύναμη, η οποία προέρχεται από εξωτερικούς ή εσωτερικούς μηχανισμούς. Αρχικά ο ενήλικας επιδιώκει να ικανοποιήσει συγκεκριμένες μαθησιακές ανάγκες ενώ στη συνέχεια για να πετύχει το στόχο του στρέφεται σε οργανωμένα εκπαιδευτικά προγράμματα (Ζαρίφης, 2010).

Γίνεται σαφές επομένως πως τα κίνητρα διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο για την εμπλοκή των ενηλίκων στην εκπαιδευτική διαδικασία, και για το λόγο αυτό κρίνεται χρήσιμο στη συνέχεια να γίνει η αποσαφήνιση της συγκεκριμένης έννοιας.

Τα τελευταία χρόνια, στην επιστημονική συζήτηση, τη θέση της «βούλησης» ως την κινητήρια δύναμη της συμπεριφοράς του ανθρώπου, έχουν πάρει οι όροι «κίνητρα» και «παρώθηση» (Κάντας, 1998). Σύμφωνα με τους νέους όρους γίνεται αποδεκτό, ότι η ανθρώπινη συμπεριφορά έχει σχέση με διάφορες ψυχολογικές διεργασίες πολύπλοκες και δεν επηρεάζεται από συμπτώσεις γεγονότων, ούτε εξαρτάται πάντοτε από το αποτέλεσμα ηθελημένων προσδοκιών και προθέσεων (Καψάλης, 2005). Με τον όρο κίνητρα ετυμολογικά αποδίδεται στα ελληνικά ο όρος «motives», και παρώθηση ή κινητήρια δύναμη ο όρος «motivation» (Κάντας, 1998).

Σύμφωνα με την Κωσταρίδου-Ευκλείδη (1999, σελ. 17) «κίνητρο είναι ο,τιδήποτε κινεί, ωθεί ή παρασύρει σε δράση ένα άτομο». Τα κίνητρα χαρακτηρίζονται σε εσωτερικά και εξωτερικά ανάλογα με τον τρόπο που παρακινούν ένα άτομο, εάν ενεργούν από μέσα από το άτομο ή έλκονται από έξω. Οι επιθυμίες, οι σκοποί οι ορμές και οι προθέσεις αποτελούν εσωτερικές αιτίες της ανθρώπινης συμπεριφοράς, ενώ οι ανταμοιβές, και τα στοιχεία που έλκουν ή απωθούν τα άτομα τις εξωτερικές (Κωσταρίδου-Ευκλείδη, 1999).

Ως προς την προέλευση τα κίνητρα διακρίνονται σε εγγενή και επίκτητα. Εγγενή χαρακτηρίζονται τα κίνητρα που κληρονομούνται, άρα προϋπάρχουν, ενώ τα επίκτητα είναι εκείνα που αποκτά κανείς μέσα από τη μάθηση καθώς βρίσκεται σε συνεχή αλληλεπίδραση

με το περιβάλλον. Επίσης μπορεί να είναι συνειδητά για τα οποία το άτομο έχει γνώση ή ασυνείδητα, όταν π.χ. κάποιες φορές τα άτομα δεν αναγνωρίζουν τα κίνητρα ή τις ορμές από τις οποίες οδηγούνται (Κωσταρίδου-Ευκλείδη, 1999). Τέλος διακρίνονται σύμφωνα με τον Evans (1975) σε βιολογικά που σχετίζονται με την εξασφάλιση της επιβίωσης και τη διαίωνιση του είδους, σε φυσιολογικά, που συμβάλλουν στη σωστή λειτουργία του ανθρώπινου σώματος και σε ψυχολογικά, που εμπλέκονται με τα συναισθήματα και την προσωπικότητα του ατόμου σε συνάρτηση με το φυσικό αλλά και το κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ζει.

1.3.2 Εσωτερικά και εξωτερικά κίνητρα

Ένα άτομο όπως ήδη αναφέρθηκε παραπάνω, συχνά παρακινείται σε διάφορες δράσεις ενέργειες ή επιλογές εξαιτίας ορισμένων εσωτερικών ή εξωτερικών κινήτρων. Με την παρώθηση εσωτερικών κινήτρων, το άτομο προβαίνει σε κάποια δραστηριότητα, από δικό του ενδιαφέρον, χωρίς να περιμένει εξωτερική αμοιβή, αλλά με σκοπό την απόλαυση, την ικανοποίηση ή την ολοκλήρωσή του (Καψάλης, 1996· Schunk, Pintrich & Meece, 2010). Σύμφωνα με τους Τσιμπουκλή και Φίλιπς (2008) οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι που παρακινούνται από εσωτερικά κίνητρα, συμμετέχουν στην εκπαίδευση από την ανάγκη τους να καλύψουν κάποια κενά αλλά και να βελτιώσουν την αρνητική εικόνα που τους δημιούργησε η προηγούμενη σχέση με το σχολείο. Ως προς τα εσωτερικά κίνητρα μάθησης οι Malone και Lepper (1987) τα διέκριναν σε προσωπικά και διαπροσωπικά. Τα προσωπικά κίνητρα μάθησης σχετίζονται με την πρόκληση, την περιέργεια, και τη φαντασία. Ενώ τα διαπροσωπικά με τη συνεργασία, το διαγωνισμό και την αναγνώριση (Bixler, 2006).

Τα εξωτερικά κίνητρα από την άλλη, δραστηριοποιούν το άτομο με παράγοντες εξωτερικούς, όπως είναι τα χρήματα, το κύρος, η προαγωγή, η κοινωνική θέση και η καταξίωση. Τα κίνητρα αυτά συνήθως προέρχονται από άλλα άτομα, όπως είναι ο εκπαιδευτικός, ή ο προϊστάμενος (Καψάλης, 2005). Στους ενήλικους εκπαιδευόμενους τα εξωτερικά κίνητρα κατά τη συμμετοχή τους σε εκπαιδευτικά προγράμματα, σχετίζονται με την ανάγκη τους να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις που απορρέουν από τον κοινωνικό τους ρόλο, αλλά και με τη θέση τους στο περιβάλλον, όπως π.χ. το εργασιακό (Τσιμπουκλή & Φίλιπς, 2008). Τα εξωτερικά κίνητρα μάθησης από την άλλη, είναι συνήθως σύντομα και σχετίζονται με θετικές ενισχύσεις όπως είναι ο έπαινος ή αμοιβή και η ενθάρρυνση, ή αρνητικές όπως η τιμωρία. Για να παρακινήσουν τα κίνητρα αυτά τους εκπαιδευόμενους σε κάποια

δραστηριότητα, θα πρέπει η αμοιβή ή η τιμωρία να έχει σημασία για αυτούς. (Καψάλης & Παπασταμάτης, 2013).

Ο Καψάλης (2005) επισημαίνει πως βασικός στόχος της εκπαίδευσης πρέπει να είναι η μετατροπή των εξωτερικών κινήτρων σε εσωτερικά. Τα εσωτερικά κίνητρα διαρκούν περισσότερο, ενεργούν πάνω στο άτομο μετά το πέρας της εκπαίδευσης, και το βοηθούν να ολοκληρώσει την προσωπικότητά του, εκμεταλλευόμενο τις ατομικές ικανότητές του.

1.3.3 Κίνητρα συμμετοχής και μάθησης

Στην προηγούμενη υποενότητα με αφορμή τη διερεύνηση των κινήτρων σε εσωτερικά και εξωτερικά, επισημαίνεται και μια άλλη διάκριση που είναι σχετική με την εκπαιδευτική διαδικασία, αυτή των κινήτρων συμμετοχής και μάθησης.

Ο διαχωρισμός αυτός δεν είναι σαφής, ειδικά όταν πρόκειται για ενήλικες που εμπλέκονται στη μάθηση με δική τους επιλογή, η οποία καθιστά δυσδιάκριτα τα όρια μεταξύ της ανάγκης και του στόχου μάθησης (Tough, 1968). Αν και δεν είναι ξεκάθαρος αυτός ο διαχωρισμός, μας επιτρέπει να μελετήσουμε σε βάθος κάθε συμπεριφορά που σχετίζεται με τα κίνητρα.

Όταν ένα άτομο οδηγείται στην ικανοποίηση μιας μαθησιακής ανάγκης συνειδητά, η διαδικασία αυτή ορίζεται ως κίνητρο μάθησης. Από την άλλη το μέσο για να ικανοποιήσει το άτομο τη συγκεκριμένη μαθησιακή του ανάγκη αποτελούν τα κίνητρα συμμετοχής. Όταν για οποιοδήποτε λόγο δεν ικανοποιείται η μαθησιακή ανάγκη, το άτομο μπορεί να προσδιορίσει εκ νέου την ανάγκη ή το μέσο που θα του ικανοποιήσει την ανάγκη. Επομένως γίνεται σαφές πως τα κίνητρα μάθησης δεν είναι απαραίτητο να είναι ίδια με τα κίνητρα συμμετοχής (Seifert & Sutton, 2009).

Εκτός από την παραπάνω δυσκολία ως προς το σαφή διαχωρισμό των κινήτρων σε μάθησης και συμμετοχής, υπάρχει και μια πολυπλοκότητα ως προς τους λόγους, αλλά και τα κίνητρα που ωθούν τα ενήλικα άτομα στην εμπλοκή τους με την εκπαίδευση. Γι' αυτό άλλωστε ο Tough (1968) μετά από σχετική έρευνα, κατέληξε στο συμπέρασμα, ότι υπάρχουν περισσότεροι λόγοι από ένας για τους οποίους τα άτομα αυτά συμμετέχουν σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες.

1.4 Θεωρητικές προσεγγίσεις για τα κίνητρα συμμετοχής

Για να γίνουν επομένως κατανοητοί όλοι αυτοί οι μηχανισμοί και οι παράγοντες που κινητοποιούν τον ενήλικα και τον ωθούν στη συμμετοχή του στην εκπαίδευση, αλλά και στην κατάκτηση της γνώσης (Ζαρίφης, 2010), αναπτύχθηκαν από τους μελετητές διάφορες θεωρίες. Ακολουθεί η παρουσίαση ορισμένων βασικών απόψεων και θέσεων των θεωρητικών, κυρίως αυτών που σχετίζονται με την ομάδα στόχο της παρούσας εργασίας.

Ο Maslow αναγνωρίζεται ως «ο εμπνευστής της θεωρίας των αναγκών» (Rogers, 1999. σελ. 127). Τα κίνητρα παρομοιάζονται με πυραμίδα, στην οποία το άτομο μπορεί να φτάσει στα ανώτερα επίπεδα της πυραμίδας μόνο αφού εκπληρώσει τα κατώτερα. Δηλαδή πρόκειται για μία ιεράρχηση των αναγκών όπου στη βάση βρίσκεται η ανάγκη για επιβίωση (απαραίτητα για τη ζωή είναι η αναπνοή, το νερό, η τροφή) και ακολουθούν οι ανάγκες για στέγη, ασφάλεια και προστασία. Στην επόμενη βαθμίδα το άτομο επιζητά την κάλυψη ανώτερων αναγκών όπως είναι η δημιουργία οικογένειας και η σύναψη κοινωνικών σχέσεων. Στη συνέχεια επιδιώκει να καλύψει ανάγκες σχετικές με την αναγνώριση, την επιτυχία και το σεβασμό. Τέλος στην ανώτερη βαθμίδα βρίσκεται η ανάγκη για αυτοεκπλήρωση η οποία αφορά τη δημιουργικότητα αλλά και την πνευματική του ολοκλήρωση. Ενώ τα τέσσερα πρώτα στάδια των βασικών αναγκών προσεγγίζονται από όλα τα άτομα, στο τελευταίο στάδιο, αυτό της αυτοεκπλήρωσης, υπάρχει πιθανότητα ορισμένα άτομα να μη φτάσουν ποτέ (Maslow, 1954).

Σύμφωνα με τη θεωρία των Δυναμικών Πεδίων την οποία ανέπτυξε ο Miller (1967), η συμμετοχή των ατόμων σε εκπαιδευτικά προγράμματα συνδέεται με την οικονομική και κοινωνική τους θέση. Η ώθηση στη μάθηση ενεργοποιείται από μια κινητήρια δύναμη, η οποία δρα καταλυτικά στο άτομο με την αλληλεπίδραση των θετικών και αρνητικών δυνάμεων. Τα άτομα από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, επιδιώκουν τη συμμετοχή τους στην εκπαίδευση με στόχο την κοινωνική επιτυχία και την προσωπική τους ολοκλήρωση. Αντίθετα τα άτομα που προέρχονται από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα επιδιώκουν να καλύψουν με την απόκτηση τίτλου σπουδών, βασικές ανάγκες όπως είναι η εργασία. Υπάρχουν τέλος και τα άτομα της μεσαίας τάξης τα οποία επιδιώκουν να βελτιώσουν τη θέση εργασίας τους ύστερα από την αναβάθμιση των προσόντων τους (Ποντίκη, 2018· Βόβα-Χατζή, Σαρίδη & Σουλιώτη, 2020).

Πολλές φορές το περιβάλλον της εκπαίδευσης παίζει καθοριστικό ρόλο και αλληλεπιδρά με τον εσωτερικό ψυχολογικό κόσμο του ενήλικα. Πρόκειται για τη θεωρία της συνταύτισης

που διατύπωσε ο Boshier, η οποία εξηγεί πως αν δεν υπάρχει σύγκλιση του ενήλικου μαθητή με το περιβάλλον της εκπαίδευσης, ώστε να δημιουργηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις, τότε είναι πολύ πιθανό αυτός να αποχωρήσει (όπ. αναφ. στο Cross, 2003).

Το μοντέλο της Προσδοκίας - Σθένους (Rubenson, 1977), συνδέει τη συμμετοχή του εκπαιδευόμενου ανάλογα με τις προσδοκίες του και βασίζεται σε δύο συνιστώσες. Τον ενήλικο εκπαιδευόμενο και την εκπαιδευτική διαδικασία. Ο εκπαιδευόμενος προσδοκά μέσα από την εκπαίδευση να αποκομίσει οφέλη, όπως είναι οι γνώσεις που θα του φανούν χρήσιμες. Εάν η εκπαιδευτική διαδικασία είναι αποτελεσματική για τον ίδιο, τον επηρεάζει θετικά ως προς τη συμμετοχή του σε αυτή.

Από την άλλη όταν σε ένα άτομο υπάρχει μακροχρόνια εκπαίδευση, καλή επαγγελματική θέση αλλά και περιβάλλον που να υποστηρίζει την εκπαίδευση, τότε οι συνθήκες αυτές μπορεί να αποτελέσουν ισχυρό κίνητρο για συμμετοχή, σύμφωνα με τη θεωρία των Ευνοϊκών Περιστάσεων (De Montlibert, 1973).

Τέλος η θεωρία της Μετάβασης αναφέρεται στη συμμετοχή των ενηλίκων στην εκπαιδευτική διαδικασία, εξαιτίας σημαντικών αλλαγών που συμβαίνουν στη ζωή τους. Πιο συγκεκριμένα όταν τα άτομα διανύουν μια μεταβατική περίοδο που μπορεί να οφείλεται σε διαζύγιο, θάνατο, απόκτηση παιδιού, απώλεια εργασίας, προαγωγή ή συνταξιοδότηση, οι αλλαγές αυτές είναι δυνατόν να λειτουργήσουν ως κίνητρα για να αποκτήσουν νέες γνώσεις, δεξιότητες ή ενδιαφέροντα (Ζαρίφης, 2005).

Ως προς την τυπολογία των ενηλίκων που συμμετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία, πρώτος ο Houle (1960) πρότεινε μια τυπολογία και διέκρινε τρεις τύπους ενηλίκων εκπαιδευόμενων:

- ✓ Τους προσανατολισμένους στο στόχο, οι οποίοι ενδιαφέρονται για την επίτευξη ενός στόχου μέσα από τη μαθησιακή διαδικασία και δεν τους απασχολεί ιδιαίτερα η εκπαιδευτική διαδικασία.
- ✓ Τους προσανατολισμένους στη δράση οι οποίοι επιδιώκουν την κοινωνική επαφή, την απόκτηση δεξιοτήτων αλλά και τη διαφυγή από την καθημερινότητα.
- ✓ Τους προσανατολισμένους στη μάθηση οι οποίοι συμμετέχουν συστηματικά σε ένα πρόγραμμα επειδή ενδιαφέρονται και έχουν επιθυμία και ενδιαφέρον για τη μάθηση.

Στη συνέχεια ο Boshier ύστερα από πολλές μελέτες δημιούργησε μια αναθεωρημένη κλίμακα Εκπαιδευτικής Συμμετοχής ESP (Educational Participation Scale), εστιάζοντας κυρίως στα κίνητρα συμμετοχής τα οποία ομαδοποίησε στις εξής κατηγορίες: 1. βελτίωση επικοινωνιακής ικανότητας, 2. ανάπτυξη κοινωνικών επαφών, 3. εκπαιδευτική προετοιμασία, 4. επαγγελματική εξέλιξη, 5. βελτίωση των σχέσεων στην οικογένεια, 6. επιδίωξη κοινωνικών ερεθισμάτων, 7. ενδιαφέρον για μάθηση σε ένα αντικείμενο (όπ. αναφ. στο Καραλής, 2013, σελ. 33).

Εν κατακλείδι η Cross (1981) η οποία ασχολήθηκε εκτενώς με τα κίνητρα αλλά και τα εμπόδια συμμετοχής και μάθησης, επεσήμανε ως βασικό παράγοντα για τη συμμετοχή των ενηλίκων στην εκπαίδευση, τη διάρκεια της φοίτησής τους στην τυπική εκπαίδευση. Οι ενήλικες δηλαδή που ενδιαφέρονται για περισσότερη συμμετοχή στην εκπαίδευση τελικά είναι αυτοί που έχουν αποκτήσει ήδη αρκετή.

Για να είναι ολοκληρωμένη η διερεύνηση όλων εκείνων των παραγόντων που ενισχύουν ή αποτρέπουν τους ενήλικες από την παρακολούθηση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, είναι χρήσιμο παρακάτω να παραθέσουμε και τα εμπόδια μάθησης που αντιμετωπίζουν οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι. Άλλωστε σύμφωνα με ορισμένους θεωρητικούς «τα κίνητρα και τα εμπόδια είναι οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος» (Καραλής, 2013, σελ. 23).

1.5 Εμπόδια Μάθησης στην Εκπαίδευση Ενηλίκων

Οι ενήλικες κατά την πορεία τους προς τη μάθηση συναντούν διάφορα εμπόδια τα οποία πρέπει να προσπελάσουν. Αυτό συμβαίνει γιατί η διεργασία της μάθησης δεν είναι ούτε ευθύγραμμη ούτε απρόσκοπτη (Κόκκος, 2008). Έτσι σε κάποια άτομα παρουσιάζονται εμπόδια και δυσκολίες, ως προς την απόκτηση νέας γνώσης ή δεξιότητας, και την υιοθέτηση νέας στάσης, συμπεριφοράς ή αξίας (Ελευθερίου, 2017). Κατά τον Rogers (1999) τα εμπόδια είναι συνυφασμένα με τη φύση του ατόμου και έχουν σχέση με τον τρόπο που μεγάλωσε και αναπτύχθηκε.

Τα εμπόδια στη μάθηση σύμφωνα με την Cross (1981, σελ. 98) διακρίνονται σε καταστασιακά (situational), θεσμικά (organizational), και προδιαθετικά (dispositional).

Στην πρώτη κατηγορία τα εμπόδια αφορούν τις κοινωνικές και προσωπικές υποχρεώσεις του ενήλικα κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσης, όπως φροντίδα παιδιών, οικονομικά προβλήματα, μη διαθέσιμος χρόνος κλπ. (Καραλής, 2013). Πολλές φορές προστίθενται και

εμπόδια που οφείλονται σε φυσικούς παράγοντες, όπως είναι η κούραση, η δίψα ή η κακή υγεία των συμμετεχόντων. Υπάρχουν τέλος κάποιοι φραγμοί που δυσχεραίνουν τη μάθηση, και προέρχονται από το περιβάλλον, όπως είναι ο κακός φωτισμός, η ακατάλληλη θερμοκρασία αλλά και οι ενοχλητικοί θόρυβοι (Rogers, 2009).

Στη δεύτερη κατηγορία τα εμπόδια έχουν σχέση με την κακή οργάνωση του προγράμματος (έλλειψη συντονισμού, ασάφεια στόχων), τις προϋποθέσεις εισαγωγής, τα δύσκολα ωράρια, παράγοντες δηλαδή που προκαλούν απογοήτευση στους εκπαιδευόμενους και τους οδηγούν είτε στην αδιαφορία, είτε στον αποκλεισμό (Κόκκος, 2008).

Στην τελευταία κατηγορία εντάσσονται τα εμπόδια που απορρέουν από τις αντιλήψεις των εκπαιδευομένων αλλά και από τις στάσεις τους απέναντι στα προγράμματα. Όταν για παράδειγμα πιστεύουν ότι εξαιτίας της περιορισμένης μόρφωσης που διαθέτουν δε θα τα καταφέρουν στη μάθηση, ή ότι είναι πολύ μεγάλοι στην ηλικία για να μάθουν (Καραλής, 2013).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η εργασία των Rubenson και Desjardins (2009), στην οποία διατυπώνεται η άποψη, πως ενώ οι ενήλικες έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα αυτοβούλως, εντούτοις η δράση τους αυτή περιορίζεται από τις κοινωνικές δομές, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους και τις συνθήκες του περιβάλλοντος στο οποίο ζουν. Από την έρευνα του Ευρωβαρόμετρου (2003), την οποία αναλύουν, καταλήγουν στα εξής συμπεράσματα:

- Οι άνεργοι, οι γυναίκες και οι εργαζόμενοι ηλικίας από 26 έως 45 ετών αντιμετωπίζουν κυρίως καταστασιακά εμπόδια.
- Όσοι εργάζονται χειρωνακτικά και οι άνεργοι αντιμετωπίζουν πιο συχνά θεσμικά εμπόδια
- Τα άτομα με μειωμένα έτη εκπαίδευσης, και οι εργάτες αντιμετωπίζουν προδιαθετικά εμπόδια.

Σύμφωνα με την παραπάνω διαπίστωση οι Rubenson και Desjardins (2009), επισημαίνουν πως το ζήτημα δεν είναι μόνο, εάν υπάρχουν ή όχι τα εμπόδια, αλλά πως μπορεί το κράτος να διαμορφώσει τις κατάλληλες συνθήκες, ώστε τα άτομα να μπορέσουν να τα υπερβούν. Η ύπαρξη πχ. κατάλληλων δομών φύλαξης για μικρά παιδιά, μπορεί να επηρεάσει το βαθμό που εμφανίζονται τα καταστασιακά εμπόδια σε εργαζόμενες μητέρες. Για το λόγο αυτό, όπου

υπάρχει ισχυρό κράτος πρόνοιας παρατηρείται, πως τα ποσοστά συμμετοχής των ενηλίκων είναι αυξημένα (Καραλής, 2013).

Επίσης ο Κόκκος (2005) χωρίζει τα εμπόδια σε δύο κατηγορίες τα εξωτερικά και τα εσωτερικά. Τα εξωτερικά είναι εμπόδια πρακτικής φύσης και δυσκολεύουν τους ενήλικες στην πρόσβασή τους στα εκπαιδευτικά προγράμματα. Ωστόσο τα εσωτερικά που σχετίζονται με ήδη κατεκτημένες γνώσεις, αξίες αλλά και ψυχολογικούς παράγοντες, είναι τα πιο σημαντικά, γιατί καθορίζουν την πορεία του εκπαιδευόμενου στη μαθησιακή διεργασία.

Σχετικά με τα εσωτερικά εμπόδια, αυτά προέρχονται από γνώσεις, εμπειρίες και αξίες που φέρουν μαζί τους οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι από προηγούμενα χρόνια και είναι προσκολλημένοι ή έχουν επενδύσει συναισθηματικά σε αυτές. Συμβαίνει επίσης συχνά ορισμένες από τις γνώσεις ή τις αξίες να οφείλονται σε μια αυθεντία, όπως μπορεί να είναι ένα πρόσωπο ή βιβλίο, γεγονός που τις καθιστά αδιαμφισβήτητες (Rogers, 1999). Για το λόγο αυτό οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι, δυσκολεύονται μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία, να αφομοιώσουν τις νέες γνώσεις ή να αναθεωρήσουν τις απόψεις τους, ειδικά εάν αυτό επιχειρείται με σύγχρονες εκπαιδευτικές μεθόδους. Καταλήγουν συχνά στην άποψη, ότι οι εκπαιδευτές δε σέβονται τις απόψεις τους και την κρίση τους, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται προβλήματα μεταξύ τους, αλλά και με την ομάδα των εκπαιδευομένων (Κόκκος, 2008).

Η δεύτερη υποκατηγορία εσωτερικών εμποδίων οφείλεται σε ψυχολογικούς παράγοντες που σχετίζονται με τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των ενηλίκων εκπαιδευομένων και αφορούν: 1. την έλλειψη αυτοπεποίθησης, 2. το φόβο της αποτυχίας και 3. το άγχος που βιώνουν αρκετοί ενήλικοι εκπαιδευόμενοι στη διεργασία της μάθησης (Rogers, 1999). Η ιδιότητα του μαθητή που καλούνται να υιοθετήσουν οι ενήλικες, τους δημιουργεί άγχος, ότι δε θα καταφέρουν να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις. Φοβούνται για την αποτυχία, την αρνητική κριτική, την αβεβαιότητα, αλλά και την πιθανότητα να γελοιοποιηθούν. Οι περισσότεροι από αυτούς προέρχονται από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα, ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες, και πιστεύουν ότι η μόρφωση είναι πιο εύκολη να κατακτηθεί από άτομα που έρχονται στην εκπαίδευση με κάποιο γνωστικό υπόβαθρο (Κόκκος, 2008).

Η διερεύνηση που επιχειρήθηκε παραπάνω, οδηγεί στη διαπίστωση ότι τα εσωτερικά εμπόδια μάθησης κατά τη συμμετοχή των ενηλίκων στην εκπαίδευση, αφορούν την πλειοψηφία των εκπαιδευομένων, γιατί αποτελούν μέρος της προσωπικότητάς τους και είναι

συνδεδεμένα στενά με τον τρόπο με τον οποίο αυτοί μεγάλωσαν. Επομένως η παραμονή ή η παραίτηση από την εκπαιδευτική διαδικασία, εξαρτάται και από την αναγνώριση και παραδοχή της ύπαρξης των εμποδίων από τους ίδιους τους εκπαιδευόμενους αλλά και την προσπάθεια προσπέλασης τους (Κόκκος, 2005).

Παράλληλα όμως, η αντιμετώπιση των εμποδίων μέσα στην τάξη για να είναι αποτελεσματική, χρειάζεται τη συμβολή όχι μόνο των ίδιων των εκπαιδευομένων, αλλά και των εκπαιδευτών. Ένας εκπαιδευτής ενηλίκων οφείλει να είναι σε θέση να αντιλαμβάνεται σε βάθος τα προβλήματα των εκπαιδευομένων, να τους αντιμετωπίζει με υπομονή και κατανόηση αλλά και να τους εμπνέει (Κόκκος, 2008). Όμως οι υποχρεώσεις του εκπαιδευτή ενηλίκων δε σταματούν εδώ. Οφείλει επίσης να γνωρίζει καλά τις Βασικές Αρχές της Εκπαίδευσης Ενηλίκων, αλλά και τις ιδιαίτερες συνθήκες οι οποίες λαμβάνουν χώρα κάθε φορά, μέσα σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο, αυτό της σχολικής τάξης. Μόνο τότε θα μπορέσει και ο ίδιος να συμβάλει ουσιαστικά στην αύξηση της πιθανότητας να ολοκληρώσουν οι ενήλικες μαθητές το εκπαιδευτικό τους πρόγραμμα. (Βόβα κ. συν., 2020).

Με τις ιδιαίτερες αυτές συνθήκες, οι οποίες διαμορφώνουν το παιδαγωγικό και διδακτικό κλίμα σε μια τάξη ενηλίκων εκπαιδευόμενων, θα ασχοληθούμε στο κεφάλαιο που ακολουθεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο- ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΗΣ ΤΑΞΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΩΝ

Ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα που απευθύνεται σε ενήλικες, οργανώνεται και πραγματοποιείται σε συγκεκριμένο χώρο, που είναι η εκπαιδευτική αίθουσα. Στην αίθουσα αυτή θα συνυπάρξουν για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα οι εκπαιδευτές με τους εκπαιδευόμενους. Όσα διαδραματίζονται μέσα στην αίθουσα, από τον τρόπο με τον οποίο συντελείται η μαθησιακή διαδικασία, τις συνθήκες που επικρατούν, αλλά και τη δυναμική των σχέσεων που αναπτύσσεται στην ομάδα των συμμετεχόντων, είναι σημαντικά γιατί καθορίζουν την απόφαση των εκπαιδευομένων για την παραμονή τους ή μη στο πεδίο της εκπαίδευσης (Κόκκος, 1999).

Επομένως στο παρόν κεφάλαιο στόχος μας είναι να εντοπίσουμε και να αναδείξουμε όλους εκείνους τους βασικούς παράγοντες που λαμβάνουν χώρα σε μια τάξη ενηλίκων, και μπορούν να δώσουν την ανάλογη ζωντάνια στο πρόγραμμα, ώστε «η συνεύρεση των εκπαιδευτών και των εκπαιδευόμενων να γίνει με τους καλύτερους δυνατούς όρους» (Κόκκος, 1999α, σελ. 15).

2.1 Η τάξη, το παιδαγωγικό κλίμα και οι διαπροσωπικές σχέσεις

Για την πλειοψηφία των ενηλίκων εκπαιδευόμενων, η επιστροφή τους στη σχολική τάξη, στα πλαίσια της παρακολούθησης ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, συνοδεύεται από διάφορες προσωπικές, συναισθηματικές ή μαθησιακές δυσκολίες, γεγονός που μπορεί να λειτουργήσει ανασταλτικά στην όλη εκπαιδευτική διαδικασία (Rogers, 1999). Ωστόσο για να είναι αποτελεσματική και αποδοτική η παρακολούθηση και η ολοκλήρωση του εκπαιδευτικού προγράμματος, είναι απαραίτητη η δημιουργία ενός ελκυστικού περιβάλλοντος, φυσικού και συναισθηματικού, που να προδιαθέτει θετικά τους εκπαιδευόμενους και τους εκπαιδευτές στην ωφέλιμη συνύπαρξή τους. Μέσα σε ένα τέτοιο περιβάλλον ευνοείται η μάθηση αλλά και η ενεργητική συμμετοχή των μαθητών. Η ιδιαίτερη αυτή ατμόσφαιρα που δημιουργείται σε μια συγκεκριμένη σχολική αίθουσα καλείται ως το παιδαγωγικό κλίμα της τάξης (Οικονομίδης, χ.η).

Η ύπαρξη ενός θετικού παιδαγωγικού κλίματος πρέπει να είναι μια από τις αρχικές επιδιώξεις του εκπαιδευτή ενηλίκων, γιατί ένα κλίμα ενθαρρυντικό αλλά και ασφαλές, συμβάλλει ώστε οι εκπαιδευόμενοι να εμπλέκονται πιο ενεργά στην εκπαιδευτική δραστηριότητα, να μη φοβούνται να κάνουν λάθη, γιατί μαθαίνουν πώς να τα διαχειρίζονται, να μειώνουν το άγχος και τελικά να ενισχύουν την αυτοπεποίθησή τους (Μιχαηλίδης, 2006). Συνυφασμένες με το παιδαγωγικό κλίμα μιας τάξης ενηλίκων εκπαιδευομένων είναι και οι διαπροσωπικές σχέσεις, όπως αυτές διαμορφώνονται και εξελίσσονται μεταξύ όλων των εμπλεκομένων, γιατί καθορίζουν το βαθμό υποστήριξης που παρέχει ο εκπαιδευτικός στους μαθητές του, την εμπλοκή τους στις διάφορες φάσεις της εκπαιδευτικής διαδικασίας και την ένταξη τους στο κοινωνικό γίγνεσθαι της τάξης (Μπαραλός & Φωτοπούλου, 2010).

Όταν επιτυγχάνονται θετικές διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ των μελών μιας εκπαιδευτικής ομάδας, αυτές χαρακτηρίζονται από αμοιβαίο σεβασμό, ασφάλεια, εμπιστοσύνη, ενσυναίσθηση, συνεργασία, πνεύμα ομαδικότητας, αποδοχή των αδυναμιών, ανταλλαγή απόψεων και ιδεών, και έκφραση συναισθημάτων. Ο ενήλικος μαθητής οδηγείται κάποιες φορές σε αλλαγή συμπεριφορών και δράσεων, επειδή πείθεται μέσα από την αποτελεσματική συζήτηση μεταξύ των συμμαθητών του περισσότερο από κάθε άλλη πηγή γνώσης (Λευθεριώτου, 2010). Αναπτύσσεται δηλαδή η ικανότητα για κριτικό στοχασμό, μία διεργασία που αποτελεί σύμφωνα με τον Merizow χαρακτηριστικό γνώρισμα της ενήλικης μάθησης. (Κόκκος, 2008). Τέλος οι θετικές διαπροσωπικές σχέσεις αυξάνουν τα εσωτερικά κίνητρα συμμετοχής και μάθησης εξαιτίας του υποστηρικτικού περιβάλλοντος που παρέχουν στους εκπαιδευόμενους (Μπαραλός & Φωτοπούλου, 2010).

Επίσης οι συμμετέχοντες αρχίζουν σταδιακά να νιώθουν μέλη μιας ομάδας εκπαιδευομένων, να αλληλεπιδρούν και να αναπτύσσουν δυναμικές μεταξύ τους, γεγονός που μπορεί να διευκολύνει την επιδίωξη των ατομικών τους στόχων, μέσα από τις αξίες και τις επιδιώξεις της ομάδας (Γκιάστας, 1999). Η λειτουργία επομένως της ομάδας των ενηλίκων εκπαιδευομένων, είναι το θέμα που θα αναπτύξουμε στην παρακάτω υποενότητα.

2.2 Η ομάδα των ενηλίκων εκπαιδευόμενων

Η ύπαρξη μιας ομάδας, προϋποθέτει την αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών της, να έχουν δηλαδή επαφή οπτική και ακουστική, αλλά και μια ποικιλότροπη επικοινωνία, παράγοντες που επιτρέπουν τη διαμόρφωση κοινών στάσεων και συναισθηματική εμπλοκή (Rogers, 1999).

Η διαπίστωση αυτή σε ένα πρώτο «εξωτερικό» επίπεδο είναι σημαντική, όταν αναφερόμαστε στην ομάδα ενηλίκων εκπαιδευομένων, καθώς οι ευκαιρίες που δημιουργούνται για επικοινωνία και ανταλλαγή απόψεων, παίζουν καθοριστικό ρόλο για τη δυναμική που θα αναπτυχθεί μεταξύ τους στη διάρκεια του μαθήματος Έτσι μια ισχυρή δυναμική μεταξύ των μελών της ομάδας συνεπάγεται ότι οποιαδήποτε αλλαγή σε ένα μέλος επηρεάζει και τα υπόλοιπα (Τσιμπουκλή, 2012). Υπάρχει όμως και ένα «εσωτερικό» επίπεδο σύμφωνα με το οποίο η ομάδα αποτελεί μια οντότητα ψυχική και πνευματική για κάθε άτομο που την απαρτίζει, στην οποία κάποια μέλη αισθάνονται ότι ανήκουν σε αυτή, ενώ κάποια άλλα όχι (Γκιάστας, 1999).

Σύμφωνα με τους Brown και Atkins (1997) για να υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών μιας μικρής εκπαιδευτικής ομάδας, ο ιδανικός αριθμός είναι τα πέντε άτομα. Η αποτελεσματική αλληλεπίδραση όμως στο χώρο της εκπαίδευσης μπορεί να επιτευχθεί με ανώτατο όριο τα είκοσι άτομα.

Στην εκπαίδευση ενηλίκων συναντάμε διάφορες ομάδες εκπαιδευομένων όπως είναι οι ετερογενείς, στις οποίες συμμετέχουν άτομα διαφορετικής ηλικίας, εθνικότητας, μόρφωσης ή θέσης εργασίας και οι ομοιογενείς, στις οποίες αυτά που τις συνδέουν είναι περισσότερα από αυτά που τις χωρίζουν όπως συμβαίνει π.χ. σε προγράμματα κατάρτισης που απευθύνονται σε άνεργες γυναίκες ή σε άτομα με ειδικές ανάγκες (Τσιμπουκλή, 2010).

Και στις δύο παραπάνω ομάδες παρουσιάζονται ορισμένα μειονεκτήματα όπως και πλεονεκτήματα. Αρχικά σε μια ετερογενή ομάδα εξαιτίας των διαφορών μεταξύ των μελών, αυξάνεται το άγχος των συμμετεχόντων. Από την άλλη όμως η αξιοποίηση των διαφορετικών οπτικών πάνω σε ένα θέμα, μπορεί να λειτουργήσει θετικά ως προς τη λήψη αποφάσεων και την επίτευξη των μαθησιακών στόχων (Bruffee, 1999). Στην περίπτωση των ομοιογενών ομάδων ένα σημαντικό πλεονέκτημα είναι ότι προσφέρουν μεγάλη ασφάλεια μεταξύ των μελών κυρίως όταν τα θέματα με τα οποία ασχολούνται απαιτούν κάποια εξεμύθεια (Τσιμπουκλή, 2010).

Είναι σημαντικό για τον εκπαιδευτή ενηλίκων να γνωρίζει και να εντοπίζει τα παραπάνω χαρακτηριστικά, γιατί παίζουν καθοριστικό ρόλο στη δυναμική και διεργασία των ομάδων, ως προς την αποτελεσματική επίτευξη των τελικών τους στόχων (Γκιάστας, 1999).

2.2.1 Δυναμική και διεργασία ομάδας

Όταν τα μέλη μιας ομάδας αλληλοεπηρεάζονται μεταξύ τους εξαιτίας της αλληλεπίδρασης που δέχονται, τότε δημιουργείται στο εσωτερικό των ομάδων μια δυναμική η οποία τις ξεχωρίζει από μια απλή συγκέντρωση ατόμων. Η δυναμική αυτή αναφέρεται σε κανόνες, σχέσεις, ρόλους, επιδράσεις της συμπεριφοράς και κοινωνικές επιρροές που διαμορφώνονται ή αναδεικνύονται εξαιτίας των χαρακτηριστικών της ομάδας όπως είναι οι αξίες που έχει, το είδος και η συνοχή των μελών, η ποιότητα του εκπαιδευτή και η ενεργητική συμμετοχή (Douglas, 1999).

Η διεργασία της ομάδας από την άλλη, σχετίζεται με όλες εκείνες τις ενέργειες που φέρνουν την αλλαγή στην ομάδα, όπως είναι το σύνολο των δράσεων, οι συμπεριφορές και οι αντιδράσεις που λαμβάνουν χώρα στην ομάδα προκειμένου να πετύχει τους σκοπούς της. Επομένως μέσα από τη διαδικασία της διεργασίας γίνεται κατανοητή η συμπεριφορά των μελών της, όταν π.χ. προσπαθούν να λύσουν ένα πρόβλημα ή να πάρουν μια σημαντική απόφαση. Για τον εκπαιδευτή ενηλίκων είναι χρήσιμο να γνωρίζει, εάν λειτουργεί καλά η ομάδα κατά τη λήψη αποφάσεων, γιατί στην αντίθετη περίπτωση, μπορεί μέσα από τις κατάλληλες παρεμβάσεις, να βοηθήσει την ομάδα να κατανοήσει τη συμπεριφορά της αλλά και να την αλλάξει (Τσιμπουκλή, 2010).

Σύμφωνα με τον Γκιάστα (1999) δεν αντιλαμβάνονται όλοι οι εκπαιδευόμενοι την ομάδα με τον ίδιο τρόπο. Ο καθένας κουβαλά τις δικές του πεποιθήσεις, τις προσωπικές του εμπειρίες, τους στόχους αλλά και τις απόψεις για τη μαθησιακή διεργασία. Κάποιοι μπορεί να εφαρμόζουν στρατηγικές άμυνας εξαιτίας του αρχικού άγχους και του φόβου που βιώνουν. Εμποδίζουν τους άλλους να εκφράσουν την άποψή τους, μονοπωλούν τη συζήτηση, αποδοκιμάζουν, δείχνουν ανωτερότητα. Ο εκπαιδευτικός για να αντιμετωπίσει τις παραπάνω εμμονές ορισμένων μελών, οι οποίες δυσχεραίνουν την επικοινωνία και την μαθησιακή διαδικασία, πρέπει να εστιάσει στους κανόνες της ομάδας που προβλέπονται από το θεσμικό πλαίσιο.

Όλα τα μέλη της ομάδας βρίσκονται μεταξύ δύο άκρων. Στο ένα άκρο βρίσκονται όσοι επιδιώκουν την ένταξη και την αφομοίωση τους από αυτήν, ενώ στο άλλο όσοι επιδιώκουν τη διαφοροποίησή τους από αυτή (Τσιμπουκλή, 2010).

Σε κάθε ομάδα διακρίνουμε δύο άξονες: την ομάδα έργου και την κοινωνικο-συναισθηματική ομάδα. Ο πρώτος αφορά τον επίσημο σκοπό των μελών, όπως αυτός έχει

δηλωθεί στο πλαίσιο της λειτουργίας της, ενώ ο δεύτερος τη συναισθηματικότητα και τις σχέσεις μεταξύ των μελών της (Γκιάστας, 1999).

Οι διαφορές που παρουσιάζουν τα μέλη μιας ομάδας ως προς την προσωπικότητα, αναδεικνύουν μια ποικιλία από ρόλους, τους οποίους ο κάθε εκπαιδευτής ερμηνεύει αναλόγως. Κάθε μέλος της ομάδας μπορεί να υιοθετήσει περισσότερους από έναν ρόλους, ανάλογα με τα ερεθίσματα που θα πάρει, ή τις συνθήκες που θα επικρατήσουν. Η Courau (2000) αναφέρει πως ένας εκπαιδευτής ενηλίκων συναντά διάφορους χαρακτήρες, όπως είναι ο σιωπηλός, ο επιθετικός, ο παντογνώστης, ο αδιάφορος, ο λεπτολόγος κ.α. Ορισμένοι από τους ρόλους μπορεί να είναι αξιοποιήσιμοι, ενώ κάποιοι άλλοι μπορεί να δημιουργούν προβλήματα στη μαθησιακή διαδικασία. Όμως μέσα από τους δυσλειτουργικούς ρόλους, ο εκπαιδευτής μπορεί να καταλήξει σε συμπεράσματα που σχετίζονται με τα συναισθήματα της ομάδας, τις τεχνικές που επέλεξε και γενικά την πορεία της μάθησης (Γκιάστας, 1999).

Σε όλα τα στάδια της εκπαιδευτικής διεργασίας σε μια τάξη ενηλίκων μαθητών καθοριστικός είναι ο ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων, ο οποίος με τις κατάλληλες γνώσεις, τις δεξιότητες αλλά και τα προσόντα που πρέπει να διαθέτει, επιδιώκει να οδηγήσει τους εκπαιδευόμενους στην κατάκτηση της γνώσης, δημιουργώντας παράλληλα προϋποθέσεις, που να εμπνέουν σεβασμό και αλληλοκατανόηση. Αυτό το ρόλο θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε στη συνέχεια.

2.3 Ο ρόλος του Εκπαιδευτή Ενηλίκων

Στην Εκπαίδευση Ενηλίκων το μοντέλο του εκπαιδευτή που μεταφέρει παθητικά γνώσεις, εξηγεί και αποδεικνύει ως αυθεντία, είναι πια ξεπερασμένο και δεν ταιριάζει με τα χαρακτηριστικά των ενηλίκων εκπαιδευόμενων (Κόκκος, 1999· Rogers, 1999· Brown, 2004). Οι ενήλικες έρχονται στην εκπαίδευση με ένα πλήθος εμπειριών και περιμένουν από τον εκπαιδευτή να το αναγνωρίσει και να το αξιοποιήσει στη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος. Οι σχέσεις που δημιουργεί ο εκπαιδευτής ενηλίκων με τους εκπαιδευόμενους βασίζονται στην ισοτιμία και το διάλογο, βρίσκονται συνεχώς υπό διαπραγμάτευση, συνεπώς είναι διαφορετικές από τις σχέσεις του δασκάλου ενός παραδοσιακού σχολείου (Rogers, 1999). Ο σύγχρονος ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων στην ουσία απαιτεί τη μετακύλιση από το δασκαλοκεντρικό μοντέλο εκπαίδευσης, σε ένα νέο μαθητοκεντρικό μοντέλο, στο οποίο ο εκπαιδευόμενος βρίσκεται στο κέντρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας (Γούλας, 2008).

Οι ενήλικες επιθυμούν να λαμβάνουν οι ίδιοι αποφάσεις για ζητήματα που τους αφορούν, δείχνουν προτίμηση σε συγκεκριμένους τρόπους μάθησης, επιδιώκουν την ενεργητική και όχι την παθητική συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία, καθώς είναι οι ίδιοι τα υποκείμενα της δικής τους μάθησης. Επιπλέον απαιτούν οι σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των εκπαιδευόμενων και των εκπαιδευτών να βασίζονται στον αμοιβαίο σεβασμό. Γίνεται σαφές επομένως πως οι αρχές, οι τεχνικές και οι μέθοδοι που εφαρμόζονται σε μια τάξη ενηλίκων διαφοροποιούνται από αυτή των ανήλικων μαθητών (Γιαννακόπουλου, 1999).

Ο ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων χαρακτηρίζεται από πολλαπλότητα, συνδυάζει, ενέργειες πράξεις και συμπεριφορές, όπου ανάλογα με τις ιδιαίτερες συνθήκες του εκπαιδευτικού προγράμματος, αλλά και τη δυναμική των σχέσεων της ομάδας τον καθιστούν συντονιστή, καταλύτη, διαμεσολαβητή, καθοδηγητή μάθησης και υποστηρικτή-εμπνευστή (Jarvis, 2004· Courau, 2005).

- Ο ρόλος του συντονιστή είναι αποδεκτός από τους εκπαιδευόμενους. Κύριο μέλημά του είναι η διευκρίνιση των στόχων, αλλά και η εποπτεία των δραστηριοτήτων του προγράμματος, ως προς την επίτευξη των στόχων.
- Ο ρόλος του καταλύτη απαιτεί από τον εκπαιδευτή να ενεργοποιεί τις μαθησιακές διαδικασίες που διεγείρουν το ενδιαφέρον των συμμετεχόντων και αποφεύγουν την παθητικότητα. Για να είναι αποτελεσματικός ο ρόλος του χρειάζεται συνεχής αναστοχασμός πάνω στις μεθόδους και τα μέσα που χρησιμοποιεί παράλληλα με τους τρόπους της διδακτικής του συμπεριφοράς. Να αντιλαμβάνεται δηλαδή τις διαθέσεις και τις αντιδράσεις των εκπαιδευόμενων και αναλόγως να ανταποκρίνεται.
- Ο ρόλος του διαμεσολαβητή έχει βασικό μέλημα την διαμόρφωση της σχέσης των εκπαιδευόμενων με το αντικείμενο της μάθησης, μέσα από καλά οργανωμένες δραστηριότητες, που πρέπει να συμβαδίζουν με το περιεχόμενο του αντικειμένου της μάθησης αλλά και να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των εκπαιδευόμενων.
- Ο ρόλος του καθοδηγητή μάθησης επιδιώκει την υποστήριξη της μαθησιακής διαδικασίας μέσα από την αντιμετώπιση των δυσκολιών, την ενθάρρυνση, την ανταλλαγή των εμπειριών, την ενίσχυση της αυτονομίας και την ανατροφοδότηση των εκπαιδευόμενων. Ο εκπαιδευτής πρέπει να είναι καλός γνώστης του εκπαιδευτικού υλικού, για να καθοδηγεί σωστά τους εκπαιδευόμενους και να τους παρέχει υποστήριξη σε περίπτωση που τη χρειάζονται.

- Ο ρόλος του υποστηρικτή-εμπυχωτή απαιτεί να υποκινήσει τους εκπαιδευόμενους στην επίτευξη ατομικών ή ομαδικών στόχων, μέσα από την αξιοποίηση των επικοινωνιακών του ικανοτήτων, χωρίς ο ίδιος όμως να επιβάλλει τις απόψεις του. Για να είναι αποτελεσματικός ο ρόλος ενός εμπυχωτή πρέπει ο ίδιος να γνωρίζει τις βασικές αρχές συντονισμού μιας ομάδας, να αναγνωρίζει τους ρόλους και τις λειτουργίες που εμφανίζονται μέσα σε αυτήν και να διαχειρίζεται σωστά τις σχέσεις που προκύπτουν επιλέγοντας τις κατάλληλες τεχνικές εμπύχωσης (Courau, 2005).

Σημαντικός τέλος είναι και ο κοινωνικός ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων. Σύμφωνα με αυτόν, στόχος του εκπαιδευτή είναι να προετοιμάσει τους ανθρώπους να γίνουν ευέλικτοι, υπεύθυνοι, προσαρμοστικοί, ανταποκρινόμενοι στις συνεχείς απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας για κατάρτιση, και αναβάθμιση προσόντων και δεξιοτήτων, χρήσιμων όχι μόνο για την αγορά εργασίας, αλλά και για την προσωπική τους βελτίωση και ικανοποίηση σε διάφορους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας (Παπαγεωργίου, 2010).

Εξαιτίας των διαφορών που υπάρχουν ανάμεσα στην υποκειμενική αντίληψη που έχει για το ρόλο του αλλά και στις αντικειμενικές συνθήκες κάτω από τις οποίες συντελείται μια εκπαιδευτική δραστηριότητα, είναι αναπόφευκτες πολλές φορές οι συγκρούσεις μεταξύ της πολυπλοκότητας των ρόλων του εκπαιδευτή ενηλίκων. Οι πιο συνηθισμένοι λόγοι σύγκρουσης είναι: οι διαφορετικές προσδοκίες εκπαιδευτών και εκπαιδευόμενων, οι οποίες μπορεί να είναι ασυμβίβαστες μεταξύ τους, οι διαφορές στις απαιτήσεις του ρόλου με τις γνώσεις και ικανότητες του εκπαιδευτή, και η υπερφόρτωση του εκπαιδευτή με δυσβάσταχτες απαιτήσεις από ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα (Γιαννακοπούλου, 1999).

Για να μπορεί ο εκπαιδευτής ενηλίκων να ανταποκριθεί στις ολοένα αυξανόμενες απαιτήσεις του ρόλου του, είναι απαραίτητη η πραγματοποίηση εξειδικευμένων σπουδών στην εκπαίδευση ενηλίκων, η επιμόρφωση σε προγράμματα εκπαίδευσης εκπαιδευτών, και η αντίστοιχη διδακτική εμπειρία. Συγχρόνως όμως με τα τυπικά προσόντα πρέπει να διαθέτει και ορισμένα ουσιαστικά, όπως είναι η αποτελεσματική επικοινωνία, που είναι απαραίτητη για τη διαμόρφωση θετικού κλίματος, η ευελιξία, η αυτογνωσία, η ενσυναίσθηση όπως και οι ικανότητες συντονισμού και οργάνωσης της ομάδας των εκπαιδευομένων (Knowles, 1998·Τσιμπουκλή, 2010).

2.4 Οι εκπαιδευτικές τεχνικές/μέθοδοι διδασκαλίας

Σε ένα πρόγραμμα Εκπαίδευσης Ενηλίκων οι εκπαιδευτικές τεχνικές και μέθοδοι διδασκαλίας πρέπει να επιλέγονται προσεκτικά, λαμβάνοντας υπόψη τις Αρχές Μάθησης Ενηλίκων. Στο Κόκκος και Λιοναράκης (1998) επισημαίνονται πέντε Βασικές Αρχές:

- Η σκέψη πρέπει να συνδυάζεται με τη δράση
- Επίκεντρο της εκπαιδευτικής διεργασίας είναι οι εκπαιδευόμενοι
- Οι ενήλικες να χρησιμοποιούν τον κριτικό τρόπο σκέψης
- Η πορεία προς τη γνώση να είναι ενεργητική
- Οι εκπαιδευτές και οι εκπαιδευόμενοι διέπονται από αμφίδρομες σχέσεις

Η επιλογή επομένως των κατάλληλων μεθόδων και τεχνικών πρέπει να έχουν ως βασικό στόχο, την παρακίνηση για ενεργητική συμμετοχή των ενηλίκων εκπαιδευόμενων κατά τη διάρκεια της μαθησιακής διεργασίας.

Οι θεωρητικοί της Εκπαίδευσης Ενηλίκων Jarvis, (1999), Knowles, (1998), και Merizow, (2000), (όπ αναφ. στο Κόκκος, 2005), επισημαίνουν πως οι συμμετοχικές και ενεργητικές μέθοδοι είναι εκείνες που κινητοποιούν τους εκπαιδευόμενους, αναπτύσσουν την αλληλεπίδραση μεταξύ εκπαιδευτή και εκπαιδευόμενων, αλλά και την κριτική σκέψη, δημιουργούν κλίμα συνεργασίας, προϋποθέσεις για επεξεργασία λύσεων και συμβάλλουν στη μάθηση μέσα από την πράξη. Άλλωστε όπως επισημαίνει και ο Brown (2004), η εκπαίδευση στους ενήλικες δεν πρέπει να έχει ως σκοπό την απόκτηση έτοιμων γνώσεων, αλλά τον προσανατολισμό των ενηλίκων εκπαιδευόμενων σε μια κριτική αντιμετώπιση καταστάσεων, γεγονός που θα τους βοηθήσει στην καθημερινότητά τους μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος.

Οι κυριότερες εκπαιδευτικές τεχνικές που χρησιμοποιούνται στην εκπαίδευση ενηλίκων και περιγράφονται στο Κοντάκος & Γκόβαρης (2006) είναι οι εξής:

Εισήγηση

Είναι η πιο συνηθισμένη τεχνική. Παρόλο που δεν προωθεί την ενεργητική συμμετοχή και την κριτική σκέψη, επιλέγεται συχνά από ένα μεγάλο μέρος εκπαιδευτών.

Πρακτική άσκηση

Στόχος της τεχνικής αυτής είναι οι εκπαιδευόμενοι δουλεύοντας ατομικά ή συλλογικά, να επιλύσουν ένα πρόβλημα, να επεξεργαστούν ένα θέμα, ενεργώντας οι ίδιοι κάτω από την επίβλεψη του εκπαιδευτή.

Ερωτήσεις-Απαντήσεις

Η τεχνική αυτή μπορεί να συνδυαστεί με μία άλλη τεχνική, όπως είναι π.χ. η εισήγηση την οποία καθιστά πιο ενδιαφέρουσα και ελκυστική.

Καταιγισμός ιδεών

Οι εκπαιδευόμενοι παροτρύνονται να εκφράσουν ελεύθερα τις ιδέες τους πάνω σε ένα συγκεκριμένο ζήτημα

Ομάδες εργασίας

Οι εκπαιδευόμενοι χωρίζονται και εργάζονται σε ομάδες. Εκπονούν ασκήσεις ανταλλάσσοντας μεταξύ τους εμπειρίες ιδέες και γνώσεις. Ενισχύεται η συμμετοχή και η συνεργασία μεταξύ των μελών της ομάδας.

Επίδειξη

Ο εκπαιδευτής εκτελεί ή παρουσιάζει μια εκπαιδευτική πράξη την οποία παρατηρούν οι εκπαιδευόμενοι. Στη συνέχεια καλούνται οι εκπαιδευόμενοι να την επαναλάβουν.

Μελέτη περίπτωσης

Δίνεται στους εκπαιδευόμενους ένα πραγματικό ή υποθετικό παράδειγμα, που αφορά μία κατάσταση με σκοπό να την αναλύσουν σε βάθος και να διερευνήσουν τις εναλλακτικές λύσεις.

Όπως είδαμε παραπάνω υπάρχουν αρκετές τεχνικές που κινητοποιούν το ενδιαφέρον και ενισχύουν την ενεργητική συμμετοχή των εκπαιδευόμενων. Αυτό που πρέπει να τονιστεί είναι ότι καμία τεχνική δεν εξασφαλίζει την εκπαιδευτική επιτυχία μόνη της. Γι' αυτό ο εκπαιδευτής πρέπει να είναι σε θέση να επιλέγει κάθε φορά την κατάλληλη τεχνική, αλλά και να συνδυάζει μεταξύ τους κάποιες τεχνικές ανάλογα με τις απαιτήσεις του κάθε μαθήματος, αλλά και με τη δυναμική της ομάδας, που αναπτύσσεται στη σχολική αίθουσα (Κόκκος, 1999α· Courau, 2000).

2.5 Τα εποπτικά μέσα διδασκαλίας (ΕΜΔ)

Χρήσιμα εργαλεία στα χέρια των εκπαιδευτικών, εκτός από τις εκπαιδευτικές τεχνικές και μεθόδους, αποτελούν και τα ΕΜΔ, η αξιοποίηση των οποίων μπορεί να επηρεάσει σημαντικά την αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας και της μάθησης (Βαλάκας, 2003).

Αρχικά τα ΕΜΔ ήταν τα βιβλία, τα αντικείμενα και οι χάρτες, ενώ στη συνέχεια προστέθηκαν η φωτογραφία, η κασέτα ήχου και η κινούμενη εικόνα. Τις τελευταίες δεκαετίες νέα εποπτικά μέσα έκαναν την εμφάνισή τους στο χώρο της εκπαίδευσης, εξαιτίας της αλματώδους ανάπτυξης της τεχνολογίας όπως είναι ο ηλεκτρονικός υπολογιστής και ο διαδραστικός πίνακας (Τσιμπουκλή & Φίλιπς, 2008). Σύμφωνα με το Βαλάκα (2003) τα ΕΜΔ που μπορεί να χρησιμοποιήσει ο εκπαιδευτής ενηλίκων κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας είναι:

- 1) Οι πίνακες όπως οι λευκοπίνακες, οι μαυροπίνακες και οι διαδραστικοί.
- 2) Οι παραστάσεις όπως οι χάρτες, τα σχέδια και οι φωτογραφίες.
- 3) Τα έντυπα τα οποία μπορεί να περιέχουν ασκήσεις, άρθρα, σημειώσεις.
- 4) Τα αντικείμενα όπως τα μοντέλα, τα όργανα, τα εργαλεία.
- 5) Οι προβολείς με τους υπολογιστές τις ταινίες και τις κασέτες ήχου
- 6) Τα εργαστήρια πειραμάτων και εφαρμογών

Στην Εκπαίδευση Ενηλίκων τα ΕΜΔ εφόσον χρησιμοποιηθούν σωστά την κατάλληλη στιγμή, μπορούν να αποτελέσουν ισχυρά εκπαιδευτικά βοηθητικά εργαλεία για τον εκπαιδευτή. Δεν υποκαθιστούν το έργο του εκπαιδευτή, και πρέπει να χρησιμοποιούνται με φειδώ. Ειδικότερα καλό είναι να υπηρετούν τους εκπαιδευτικούς στόχους αλλά και τις τεχνικές που επιλέγει ο εκπαιδευτής για το μάθημα, να αποφεύγεται η υπέρμετρη χρήση τους, να υπάρχει ευελιξία και ποικιλία, ώστε να διατηρείται το ενδιαφέρον για την εκπαιδευτική διαδικασία και τέλος να χρησιμοποιούνται και από τους ίδιους τους εκπαιδευόμενους (Τσιμπουκλή & Φίλιπς, 2008). Στην περίπτωση της άσκοπης και υπερβολικής χρήσης τους λειτουργούν ως εμπόδια στην όλη μαθησιακή διαδικασία (Noye & Piveteau, 1999).

Τέλος κατά την επιλογή των ΕΜΔ για την κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών μιας διδακτικής ενότητας πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι πρώτα πρέπει να καθορίζονται οι στόχοι και οι σκοποί της διδασκαλίας και μετά να επιλέγονται τα ΕΜΔ (Βαλάκας, 2003).

2.6 Ο σκοπός και οι στόχοι του προγράμματος

Ο σκοπός αποτελεί τη διατύπωση των γενικών προθέσεων ενός εκπαιδευτικού προγράμματος. Αναφέρεται δηλαδή στις γενικές επιδιώξεις, οι οποίες απορρέουν από την ανάλυση των δεδομένων σχετικά με την αντιμετώπιση ενός προβλήματος, τους εμπλεκόμενους φορείς και τις εκπαιδευτικές ανάγκες του πληθυσμού στόχου (Βεργίδης, 1999).

Αντίθετα οι διδακτικοί στόχοι προσδιορίζονται από τη γενικότερη φιλοσοφία του σκοπού τον οποίο και εξειδικεύουν. Οδηγούν δε σε σαφή και συγκεκριμένα αποτελέσματα μάθησης. Πρέπει να ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τις δυνατότητες των εκπαιδευομένων. Βοηθούν τον εκπαιδευτή να ορίσει το αναλυτικό περιεχόμενο της διδασκαλίας, τις εκπαιδευτικές τεχνικές και τα μέσα που θα χρησιμοποιήσει αλλά και να θεσπίσει τα κριτήρια για την αξιολόγηση είτε μιας ενότητας είτε ολόκληρου του προγράμματος (Κόκκος & Λιοναράκης, 1998).

Οι στόχοι μιας διδακτικής ενότητας κατηγοριοποιούνται: 1. Σε επίπεδο γνώσεων δηλαδή ποιες γνώσεις πρέπει να αποκτήσουν οι εκπαιδευόμενοι 2. Σε επίπεδο δεξιοτήτων δηλαδή τι θα είναι ικανοί να κάνουν οι εκπαιδευόμενοι και 3. Σε επίπεδο στάσεων δηλαδή ποιες απόψεις, ιδέες, αντιλήψεις θα ενισχύσουν ή θα αλλάξουν οι εκπαιδευόμενοι (Rogers, 1999).

Η αναλυτική παρουσίαση των στόχων του εκπαιδευτή προς στους εκπαιδευόμενους θα συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση των απαιτήσεων του εκπαιδευτικού προγράμματος. Ειδικότερα κάθε εκπαιδευτικός στόχος θα πρέπει:

- Να περιγράφει τι μπορεί να κάνει ο εκπαιδευόμενος αφού ολοκληρώσει τη μελέτη της συγκεκριμένης ενότητας.
- Να δίνει σαφείς και ξεκάθαρες κατευθύνσεις στον εκπαιδευόμενο για το τι περιμένει ο εκπαιδευτής από αυτόν.
- Να συνοδεύεται η διατύπωση του στόχου από τον τρόπο με τον οποίο θα αξιολογηθεί η επίτευξή του (Μουζάκης, 2006).

Όταν υπάρχει αδυναμία στη διατύπωση σαφών στόχων, τότε οι εκπαιδευόμενοι χάνουν το ενδιαφέρον τους για τη μάθηση, είναι απρόθυμοι ως προς τη συμμετοχή τους στις ομαδικές εργασίες και τέλος δυσκολεύονται να κατανοήσουν τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να ανταποκριθούν στις επιδιωκόμενες αλλαγές (Rogers, 1999).

2.7 Περιεχόμενα του προγράμματος

Οι εκπαιδευτικοί σκοποί και οι στόχοι του προγράμματος που αναλύθηκαν στην προηγούμενη ενότητα, καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό την επιλογή αλλά και τη δόμηση του περιεχομένου του προγράμματος, όπως είναι η διδακτέα ύλη και η κατανομή της σε θεματικές ενότητες (Λευθεριώτου, 2010). Στις βιβλιογραφικές αναφορές για την Εκπαίδευση Ενηλίκων δίνεται μεγαλύτερη σημασία στην οργάνωση της διδασκαλίας και στη διεργασία της μάθησης και λιγότερη στο περιεχόμενο του προγράμματος. Για το λόγο αυτό προτείνεται ο σχεδιασμός του περιεχομένου να συντελείται με στόχο τη διευκόλυνση της μαθησιακής διεργασίας. Ωστόσο σύμφωνα με τον Jarvis (2004) και το περιεχόμενο αλλά και η διεργασία θεωρούνται σημαντικά στοιχεία ενός προγράμματος, γιατί υπάρχει μεταξύ τους αλληλεξάρτηση.

Συχνά λάθη που γίνονται στην επιλογή του περιεχομένου είναι: ο πολύ μεγάλος όγκος της ύλης που πρέπει να διδαχθεί σε σχέση με το διαθέσιμο χρόνο, η επιμονή σε σημεία της ύλης που δεν είναι σημαντικά και η παράλειψη άλλων, τα οποία όμως είναι απαραίτητα για τους εκπαιδευόμενους (Courau, 2000).

Εν κατακλείδι στην Εκπαίδευση Ενηλίκων, το περιεχόμενο του προγράμματος θα πρέπει να είναι ευέλικτο και να προσαρμόζεται στις ανάγκες και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των εκπαιδευομένων, ώστε να συνδέεται με θέματα από την καθημερινότητά τους (Knowles, 1998·Λευθεριώτου, 2010).

2.8 Οι παράγοντες χώρος και χρόνος

Ένας βασικός παράγοντας που επηρεάζει επίσης την ψυχολογία, την συμπεριφορά και την επίδοση όσων συμμετέχουν σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα ενηλίκων είναι η αρχιτεκτονική του χώρου και ο εξοπλισμός της. Σε ένα πρώτο επίπεδο ο χώρος αφορά την αίθουσα διδασκαλίας. Τον τρόπο δηλαδή με τον οποίο διαμορφώνεται και είναι εξοπλισμένη η αίθουσα, γεγονός που απορρέει από τους στόχους της εκπαίδευσης αλλά και από τις μεθόδους διδασκαλίας που χρησιμοποιεί ο εκπαιδευτής. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, ο χώρος έχει να κάνει με τη θέση στην οποία βρίσκονται οι εγκαταστάσεις του προγράμματος, εάν π.χ. είναι εύκολη ή όχι η πρόσβαση σε αυτές. Υπάρχει τέλος και ένα ευρύτερο περιβάλλον της εκπαίδευσης που συμβάλλει στη δημιουργία εκπαιδευτικού κλίματος και σχετίζεται με την αισθητική του χώρου (Κόκκος, 1999).

Στο Τσιμπουκλή και Φίλιπς (2008) επισημαίνεται, πως για να είναι κατάλληλη η εκπαιδευτική

αίθουσα και να προδιαθέτει θετικά τους συμμετέχοντες, πρέπει να καλύπτει τις παρακάτω προδιαγραφές:

- Να είναι τακτοποιημένη και καθαρή.
- Να υπάρχει κατάλληλος φωτισμός φυσικός ή τεχνητός και καλή ακουστική.
- Να υπάρχουν παράθυρα.
- Να υπάρχει κατάλληλη θερμοκρασία και ιδανικές διαστάσεις (ούτε πολύ μεγάλη, αλλά ούτε και πολύ μικρή).
- Τα καθίσματα να είναι άνετα και σύμφωνα με τον αριθμό των συμμετεχόντων
- Να προσφέρει τη δυνατότητα για συνεργασία μεταξύ των μελών της.
- Να διευκολύνεται η αλλαγή της διάταξης των επίπλων ανάλογα με τις ανάγκες της διδασκαλίας.
- Να διευκολύνεται η ενεργητική συμμετοχή με τη βοήθεια των κατάλληλων εκπαιδευτικών μέσων και εξοπλισμού.

Σχετικά με το χρονική διάρκεια ενός προγράμματος εκπαίδευσης που οργανώνεται και υλοποιείται σε συγκεκριμένο χώρο, αλλά και χρονικό πλαίσιο, η διάρκεια της ημερήσιας εκπαίδευσης εξαρτάται από ορισμένους παράγοντες, όπως είναι το αντικείμενο της εκπαίδευσης/κατάρτισης, ο σκοπός και οι στόχοι του προγράμματος, η ομάδα-στόχος, αλλά και η προηγούμενη εμπειρία των εκπαιδευομένων. Έτσι μπορεί να έχουμε ταχύρρυθμα προγράμματα που να διαρκούν λίγες μέρες, αλλά και προγράμματα μακροχρόνια τουλάχιστον ετήσιας διάρκειας (Βεργίδης, 1999).

Τέλος είναι σημαντικό, αναφορικά με την κάθε διδακτική ενότητα, ο εκπαιδευτής να δίνει το χρονοδιάγραμμα μέσα στο οποίο θα ολοκληρώνονται κάθε φορά συγκεκριμένες δραστηριότητες. Η αποδοχή του χρονοδιαγράμματος από την πλευρά των εκπαιδευομένων, τους βοηθά να μην ξεφεύγουν από τα καθορισμένα χρονικά πλαίσια (Μουζάκης, 2006).

2.9 Η αξιολόγηση του προγράμματος

Η αξιολόγηση στην Εκπαίδευση Ενηλίκων αποτελεί σημαντικό μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας και η σπουδαιότητά της έγκειται στο γεγονός ότι ενημερώνει τον ενήλικο μαθητή για την πορεία της μάθησης του, και ανατροφοδοτεί τον εκπαιδευτή σχετικά με την

εξέλιξη του εκπαιδευτικού έργου. Για να είναι αποτελεσματική η αξιολόγηση πρέπει τα κριτήρια για τη μέτρηση της επίδοσης του εκπαιδευόμενου να είναι σταθερά και ξεκάθαρα. Αυτό προϋποθέτει την διατύπωση σαφών εκπαιδευτικών στόχων, ώστε ο εκπαιδευτής να γνωρίζει ακριβώς τι θα αξιολογήσει (Καραλής, 1999). Ειδικότερα πρέπει:

- Τα κριτήρια αξιολόγησης να βρίσκονται σε αντιστοιχία με τους στόχους και τα περιεχόμενα του μαθήματος
- Να θέτει ως σκοπό να διαγνώσει τυχόν μαθησιακά προβλήματα
- Να παρέχει ανατροφοδότηση σε εκπαιδευτές και εκπαιδευόμενους
- Τα μέσα που θα χρησιμοποιηθούν για την αξιολόγηση να διακρίνονται για την αξιοπιστία και την εγκυρότητα (Μουζάκης, 2006).

Υπάρχουν δύο μορφές αξιολόγησης, η αθροιστική και η διαμορφωτική. Η πρώτη χρησιμοποιείται για την αποτίμηση της τελικής επίδοσης, ενώ η δεύτερη λειτουργεί στοχεύοντας στη βελτίωση της επίδοσης του εκπαιδευόμενου, μέσα από τον εντοπισμό των αδυναμιών και τις έγκαιρες παρεμβάσεις. Στην Εκπαίδευση Ενηλίκων μεγάλη σημασία δίνεται στη διαμορφωτική αξιολόγηση εξαιτίας του παιδαγωγικού της ρόλου. Παράδειγμα διαμορφωτικής αξιολόγησης αποτελεί η ανάθεση, η υλοποίηση και η αξιολόγηση ατομικών ή ομαδικών δραστηριοτήτων, ενώ η επίδοση στις τελικές εξετάσεις αποτελεί βασική μορφή αθροιστικής αξιολόγησης (Κόκκος & Λιοναράκης, 1998).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο – Η ΕΣΠΕΡΙΝΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η Εκπαίδευση Ενηλίκων αποτελεί μέρος της ατομικής πρωτοβουλίας των ατόμων για μόρφωση ή εξειδίκευση και οργανώνεται από διάφορους φορείς δημόσιους ή ιδιωτικούς. Στο πλαίσιο της τυπικής εκπαίδευσης προσφέρεται σε επίπεδο δευτεροβάθμιας μη υποχρεωτικής εκπαίδευσης και χωρίζεται σε γενική και επαγγελματική. Η γενική παρέχεται από τα εσπερινά Γενικά Λύκεια, ενώ η επαγγελματική από τα εσπερινά Επαγγελματικά Λύκεια, και τις επαγγελματικές σχολές Μαθητείας του ΟΑΕΔ. (Eurydice, 2021).

Η εσπερινή επαγγελματική εκπαίδευση παρουσιάζει ενδιαφέρον τα τελευταία χρόνια, προσελκύει μεγάλο αριθμό ενήλικων μαθητών και για το λόγο αυτό μέσα από την παρούσα ενότητα θα επιχειρήσουμε να διερευνήσουμε τον τρόπο λειτουργίας και οργάνωσης της, ώστε να κατανοήσουμε καλύτερα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, τα οποία σκοπεύουμε να αξιοποιήσουμε στην έρευνά μας. Προηγουμένως όμως θα γίνει μια σύντομη παρουσίαση της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης και των δομών που την προσφέρουν καθώς αποτελεί το ευρύτερο πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται και η εσπερινή επαγγελματική εκπαίδευση.

3.1 Η Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση

Ένα σοβαρό ζήτημα που συνήθως απασχολεί πολλές χώρες, όπως και τη δική μας, είναι η καταπολέμηση της ανεργίας, η οποία παραμένει τα τελευταία χρόνια σε υψηλά επίπεδα. Η μείωση της ανεργίας μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τις αποτελεσματικές πολιτικές απασχόλησης, αλλά και τις διάφορες ενέργειες για τη βελτίωση των δεξιοτήτων, των ατόμων που βρίσκονται σε παραγωγική ηλικία. Η Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στην προσπάθεια αυτή. Τα οφέλη ενός αποτελεσματικού συστήματος ΕΕΚ είναι πολλά: Μείωση της ανεργίας, αύξηση της απασχόλησης, συμμετοχή στην αγορά εργασίας εύαλωτων κοινωνικά ομάδων (μακροχρόνιοι άνεργοι, άτομα εκτός εκπαίδευσης, μειονότητες κλπ.) και βελτίωση της παραγωγικότητας με τη παροχή εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού (Κορτέση, Πουντουράκη, Ταγαράκη & Danchev, 2021).

Στη χώρα μας η αντιμετώπιση των αναγκών στην αγορά εργασίας παρουσιάζει αρκετές δυσκολίες, καθώς αυτή συνδυάζεται με ένα σύστημα εκπαίδευσης που δεν είναι αποδοτικό και οδηγεί συχνά σε διαρθρωτική ανεργία. Παρατηρείται δηλαδή το φαινόμενο ενώ υπάρχουν κενές θέσεις εργασίας, να μην καλύπτονται από τους άνεργους, εξαιτίας της έλλειψης κατάλληλων δεξιοτήτων. Το πρόβλημα αυτό θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί διαμέσου της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης με πιο στενή σύνδεση μεταξύ εκπαιδευόμενων και θέσεων εργασίας (Νεκτάριος, Καρκαλάκος, Παπαδάκη, Θεοδωρίδου & Χηνοπούλου, 2020).

Το ζήτημα της μετάβασης των μαθητών στην αγορά εργασίας διαφέρει από χώρα σε χώρα. Κάποιες χώρες μέσα από το εκπαιδευτικό τους σύστημα και ειδικότερα την ΕΕΚ, προετοιμάζουν τους μαθητές για συγκεκριμένο επάγγελμα με την απόκτηση αντίστοιχων δεξιοτήτων, ενώ άλλες στοχεύουν σε γενικές γνώσεις οι οποίες θα αποτελέσουν τη βάση, για περισσότερη μάθηση κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής τους ζωής (Κορτέση κ. συν. 2021).

Από την εφαρμογή της ΕΕΚ διεθνώς προκύπτουν κάποιες καλές πρακτικές οι οποίες περιγράφονται στην έρευνα των Νεκτάριος και συν. (2020) και κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες:

1. Περιεχόμενο των προγραμμάτων και μεθοδολογία της εκπαίδευσης
  - επίκαιρες γνώσεις από ειδικούς με επαγγελματική εμπειρία
  - διαρκή επιμόρφωση εκπαιδευτικών
  - η εκπαίδευση να ακολουθεί τις σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις
  - συνεργασία με τις επιχειρήσεις
  - οι σπουδές να προσαρμόζονται στις ανάγκες του ατόμου
2. Κοινωνική πρόσβαση
  - υποστήριξη ευπαθών ομάδων
  - αποφυγή περιθωριοποίησης
  - οικονομική στήριξη για συμμετοχή
  - αίσθηση ασφάλειας
3. Διαχείριση του συστήματος
  - ενεργή συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων στο σχεδιασμό
  - αύξηση χρηματοδότησης
  - αναβάθμιση μαθημάτων

- αξιολόγηση των προγραμμάτων

3.1.1 Ορισμός - Δομές Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης

Σύμφωνα με την πολιτική της EC (European Commission): «η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, αποτελεί συστατικό στοιχείο των συστημάτων της Δια Βίου Μάθησης, τα οποία στόχο έχουν να παράσχουν στους πολίτες γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες, που απαιτούνται σε συγκεκριμένα επαγγέλματα και στην αγορά εργασίας» (Κορτέση, κ. συν. 2021, σελ. 16).

Η ΕΕΚ ανταποκρίνεται στις ολοένα αυξανόμενες απαιτήσεις της οικονομίας, παρέχοντας ταυτόχρονα στους εκπαιδευόμενους, τα εφόδια για προσωπική εξέλιξη, αλλά και την ενσωμάτωσή τους στην παραγωγική διαδικασία (Αθανασούλα-Ρέππα, 1999). Για να χαρακτηριστεί ως επαγγελματικό ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης και κατάρτισης πρέπει να στοχεύει στην παροχή γνώσεων και δεξιοτήτων που να μπορούν να εφαρμοστούν άμεσα στην αγορά εργασίας (Κορτέση κ. συν. 2016).

Η ΕΕΚ διακρίνεται στην Ελλάδα σύμφωνα με το Ν. 3191/2003, σε αρχική και συνεχιζόμενη.

1. Η Αρχική Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση προσφέρεται σε επίπεδο δευτεροβάθμιας και μετά-δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ως εξής:

Εντός του τυπικού συστήματος εκπαίδευσης παρέχεται από:

- ✓ Τα Λύκεια Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (ΕΠΑΛ), ημερήσια και εσπερινά
- ✓ Τις Επαγγελματικές Σχολές του ΟΑΕΔ που εποπτεύονται από το Υπουργείο Εργασίας
- ✓ Τις Επαγγελματικές Σχολές του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων «ΔΗΜΗΤΡΑ», που παρέχουν αγροτική επαγγελματική εκπαίδευση

Στο πλαίσιο της άτυπης εκπαίδευσης σε επίπεδο μετά-δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης παρέχεται από:

- ✓ Τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ), που εποπτεύονται από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων
- ✓ Τα ΙΕΚ του ΟΑΕΔ διετούς φοίτησης, τα οποία εποπτεύονται από το Υπουργείο Εργασίας
- ✓ Το Μεταλυκειακό Έτος- Τάξη Μαθητείας

2. Η Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση εντός της τυπικής εκπαίδευσης παρέχεται από:

- ✓ Τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ). Απευθύνονται σε άτομα ηλικίας από 18 χρονών και άνω που δεν έχουν ολοκληρώσει την εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση. Οι απόφοιτοι των ΣΔΕ αποκτούν βασικά προσόντα και αναπτύσσουν προσωπικές δεξιότητες, ενώ ο τίτλος που αποκτούν είναι ισότιμος με το απολυτήριο του Γυμνασίου (Ν 2525/1997).

Σε επίπεδο εκτός τυπικής εκπαίδευσης παρέχεται από:

- ✓ Τα Κέντρα Δια Βίου Μάθησης (ΚΔΒΜ). Η εποπτεία τους, ως προς την παρακολούθηση της λειτουργίας αλλά και την αξιολόγηση, ανήκει στο Υπουργείο Παιδείας, διαμέσου του Εθνικού Οργανισμού Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΕΟΠΠΕΠ).

Παράλληλα με το Ν.3879/10, η κάθε Περιφέρεια μπορεί να καταρτίσει προγράμματα Δια Βίου Μάθησης, αλλά και οι Δήμοι να ιδρύσουν ΚΔΒΜ για την κατάρτιση και εκπαίδευση των δημοτών, ανταποκρινόμενοι στις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας.

Σήμερα οι στρατηγικές σχεδιασμού και αξιολόγησης της ΕΕΚ, παρουσιάζουν έλλειψη, με αποτέλεσμα να επικαλύπτονται ως προς τους τομείς και τις ειδικότητες, να πάσχουν σε παροχή καινοτόμων δεξιοτήτων, που θα ανταποκρίνονταν σε μια εξελισσόμενη αγορά εργασίας, να σπαταλούνται οι οικονομικοί πόροι και τέλος να μην επιτυγχάνεται η κοινωνική αποδοχή (Νεκτάριος κ. συν., 2020).

3.2 Σύντομη ιστορική αναδρομή της Εσπερινής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα

Η Εσπερινή Εκπαίδευση στη χώρα μας ακολούθησε μια πορεία μοναχική και ανεξάρτητη για πολλά χρόνια από την ίδρυση της, γιατί άργησε πολύ από το κράτος να ενσωματωθεί στη δημόσια εκπαίδευση. Σύλλογοι, σωματεία αλλά και η ιδιωτική πρωτοβουλία, ανέλαβαν τη φροντίδα για τα άτομα που δυσκολεύονταν να παρακολουθήσουν το ημερήσιο πρόγραμμα εκπαίδευσης, βάζοντας με τον τρόπο αυτό τα θεμέλια της Εσπερινής Εκπαίδευσης στη χώρα μας. Το 1929 το κράτος ίδρυσε τα πρώτα δημόσια νυχτερινά δημοτικά σχολεία, ενώ αρκετά αργότερα το 1949 ίδρυσε εσπερινά σχολεία για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Χαραλαμπίκη, 1981).

Οι πιο σημαντικοί σταθμοί της Εσπερινής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης συνοψίζονται ως εξής:

Το 1901 ο Σύλλογος Εμποροϋπαλλήλων Αθήνας ίδρυσε τη νυχτερινή εμπορική σχολή, μετά από αίτημα του εργατικού κινήματος για παροχή επαγγελματικής εκπαίδευσης. Το 1927 δίνεται το δικαίωμα με το Ν.Δ. της 16^{ης} Σεπτεμβρίου 1926, σε ιδιώτες η ίδρυση νυχτερινών Πρακτικών Εμπορικών Σχολών.

Τα πρώτα νυχτερινά δημόσια δημοτικά σχολεία ιδρύονται το 1929, με στόχο την αντιμετώπιση του αναλφαβητισμού για τα άτομα που είχαν υπερβεί τα όρια ηλικίας φοίτησης στο Δημοτικό σχολείο. Και το 1936 ο Φοιτητικός Εκπαιδευτικός Σύλλογος ιδρύει τα πρώτα νυχτερινά Γυμνάσια, ενώ στη συνέχεια το 1943 κάθε νομικό αλλά και φυσικό πρόσωπο αποκτά το δικαίωμα να ιδρύσει νυχτερινό Γυμνάσιο (Χαραλαμπίκη, 1981).

Επιπλέον με το νόμο 837 / 1943, ιδρύεται το Τμήμα Λαϊκής Επιμόρφωσης. Αποστολή του είναι κυρίως η καταπολέμηση του αναλφαβητισμού. Στη συνέχεια ιδρύονται εσπερινά Γυμνάσια για υποχρεωτική φοίτηση των αναλφάβητων ηλικίας 14 έως 20 ετών. Στις μεγαλύτερες ηλικίες άνω των 20 ετών η φοίτηση σε αυτά είναι προαιρετική. Το 1977 θεσμοθετούνται τα εσπερινά Τεχνικά Επαγγελματικά Λύκεια (ΤΕΛ), τα οποία θα αντικατασταθούν το 1998, με την ίδρυση των εσπερινών Τεχνικών Επαγγελματικών Εκπαιδευτηρίων (ΤΕΕ), διάρκειας τεσσεράμισι ετών (Γαλίτης, 2005).

Σύμφωνα με όσα επισημάνθηκαν παραπάνω, είναι φανερό πως ο ρόλος της Εσπερινής Εκπαίδευσης αρχικά ήταν να δώσει εκπαιδευτικές ευκαιρίες και διεξόδους σε άτομα που εξαιτίας δυσμενών συνθηκών δεν είχαν πρόσβαση στην εκπαίδευση, αλλά και να συμβάλλει στην αντιμετώπιση φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού. Παράλληλα όμως συνέβαλε και στην παροχή πρακτικών και εξειδικευμένων γνώσεων χρήσιμων, για την εξεύρεση εργασίας σε άτομα που δεν είχαν πρόσβαση σε ανώτερες σπουδές (Γαλίτης, 2005).

Σήμερα η Εσπερινή Επαγγελματική Εκπαίδευση (Ν. 3475/2006), παρέχεται από τα εσπερινά Επαγγελματικά Λύκεια (ΕΠΑΛ). Η επιλογή της από μεγάλο αριθμό ενήλικων μαθητών τα τελευταία χρόνια την καθιστά σημαντική στο χώρο της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (Νεκτάριος κ. συν., 2020). Στη συνέχεια ακολουθεί η παρουσίαση της οργάνωσης και λειτουργίας των Εσπερινών ΕΠΑΛ.

3.3 Τα Εσπερινά ΕΠΑΛ

3.3.1 Σκοπός των Εσπερινών ΕΠΑΛ

Βασικός σκοπός των Εσπερινών ΕΠΑΛ είναι να συνδυάσει τις γενικές με τις επαγγελματικές γνώσεις (Ν.4386/2016 - ΦΕΚ 83/11.05.2016).

Οι ειδικότεροι στόχοι είναι:

- ✓ Η ολόπλευρη ανάπτυξη των εκπαιδευομένων μέσα από την παροχή γενικών γνώσεων
- ✓ Η ανάπτυξη κριτικής σκέψης και δημιουργικότητας
- ✓ Η δημιουργία ενεργών πολιτών με ευρωπαϊκό προσανατολισμό
- ✓ Η ανάπτυξη της προσωπικότητας μέσα από την καλλιέργεια κοινωνικών δεξιοτήτων
- ✓ Ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και της διαφορετικότητας
- ✓ Πρόσβαση στην αγορά εργασίας με την απόκτηση ολοκληρωμένων επαγγελματικών γνώσεων και δεξιοτήτων
- ✓ Δυνατότητα επαγγελματικής ανέλιξης μέσω σπουδών σε ανώτερη εκπαιδευτική βαθμίδα
- ✓ Η ενδυνάμωση της δυνατότητας παρακολούθησης των εργασιακών εξελίξεων, καθώς και της δυνατότητας πρόσληψης και αφομοίωσης των νέων τεχνολογικών και επαγγελματικών γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων στο πλαίσιο της Δια Βίου Μάθησης.

3.3.2 Οργάνωση και Λειτουργία Εσπερινών ΕΠΑΛ

Τα Εσπερινά ΕΠΑΛ θεσμοθετήθηκαν με το Ν. 3475/2006 και ανήκουν στη Δευτεροβάθμια Επαγγελματική Εκπαίδευση. Η διάρκεια φοίτησης σε αυτά είναι τριετής από το σχολικό έτος 2018-19 (Ν. 4547/2018 ΦΕΚ 102/τ.Α/12-6-2018).

Με το Ν. 4186/2013 θεσπίστηκαν δύο κύκλοι σπουδών:

1) Ο Δευτεροβάθμιος ο οποίος περιλαμβάνει τις τάξεις Α', Β', Γ'

Στην Α' τάξη όλοι οι εκπαιδευόμενοι, διδάσκονται μαθήματα γενικής παιδείας, προσανατολισμού και επιλογής.

Η Β' τάξη με το Ν. 4386/2016 χωρίζεται σε τομείς σπουδών. Οι εκπαιδευόμενοι επιλέγουν με αίτηση τον τομέα που επιθυμούν να παρακολουθήσουν. Διδάσκονται μαθήματα γενικής παιδείας, όπως και μαθήματα θεωρητικά και εργαστηριακά αντίστοιχα με τον τομέα επιλογής.

Στη Γ' τάξη ο κάθε τομέας χωρίζεται σε ειδικότητες. Το πρόγραμμα διδασκαλίας περιλαμβάνει μαθήματα γενικής παιδείας και μαθήματα ειδικοτήτων (θεωρητικά, εργαστηριακά και μεικτά).

2) Το Μεταλυκειακό έτος - Τάξη Μαθητείας.

Περιλαμβάνει εννέα μηνών πρόγραμμα εκπαίδευσης στο χώρο εργασίας και επτά ώρες την εβδομάδα πρόγραμμα εργαστηριακών μαθημάτων στο χώρο του σχολείου.

Τομείς και ειδικότητες

Η αντιστοιχία Τομέων με τις Ειδικότητες στα Επαγγελματικά Λύκεια (ΕΠΑ.Λ.), όπως έχει σήμερα διαμορφωθεί (Ν. 4386/2016 (Α' 83)- ΦΕΚ 1489/2016) είναι η παρακάτω:

Τομέας Γεωπονίας, Τροφίμων και Περιβάλλοντος

- Τεχνικός Φυτικής Παραγωγής
- Τεχνικός Ζωικής Παραγωγής
- Τεχνικός Τεχνολογίας Τροφίμων και Ποτών
- Τεχνικός Ανθοκομίας και Αρχιτεκτονικής Τοπίου

Τομέας Διοίκησης και Οικονομίας

- Υπάλληλος Διοίκησης και Οικονομικών Υπηρεσιών
- Υπάλληλος Τουριστικών Επιχειρήσεων
- Υπάλληλος Εμπορίας και Διαφήμισης
- Υπάλληλος Αποθήκης και Συστημάτων Εφοδιασμού

Τομέας Δομικών Έργων, Δομημένου Περιβάλλοντος και Αρχιτεκτονικού Σχεδιασμού

- Τεχνικός Δομικών Έργων και Γεωπληροφορικής

Τομέας Εφαρμοσμένων Τεχνών

- Γραφικών Τεχνών
- Αργυροχρυσοχοΐας
- Συντήρησης Έργων Τέχνης - Αποκατάστασης
- Σχεδίασης και Παραγωγής Ενδύματος
- Σχεδιασμού-Διακόσμησης Εσωτερικών Χώρων
- Επιπλοποιίας –Ξυλογλυπτικής

Τομέας Ηλεκτρολογίας, Ηλεκτρονικής και Αυτοματισμού

- Τεχνικός Ηλεκτρονικών και Υπολογιστικών Συστημάτων, Εγκαταστάσεων, Δικτύων και Τηλεπικοινωνιών

- Τεχνικός Ηλεκτρολογικών Συστημάτων, Εγκαταστάσεων και Δικτύων
- Τεχνικός Αυτοματισμού

Τομέας Μηχανολογίας

- Τεχνικός Μηχανολογικών Εγκαταστάσεων και Κατασκευών
- Τεχνικός Θερμικών και Υδραυλικών Εγκαταστάσεων και Τεχνολογίας Πετρελαίου και Φυσικού Αερίου
- Τεχνικός Εγκαταστάσεων Ψύξης Αερισμού και Κλιματισμού
- Τεχνικός Οχημάτων
- Τεχνικός Μηχανοσυνθέτης Αεροσκαφών

Τομέας Ναυτιλιακών Επαγγελμάτων

- Πλοίαρχος Εμπορικού Ναυτικού
- Μηχανικός Εμπορικού Ναυτικού

Τομέας Πληροφορικής

- Τεχνικός Εφαρμογών Πληροφορικής
- Τεχνικός Η/Υ και Δικτύων Η/Υ

Τομέας Υγείας - Πρόνοιας - Ευεξίας

- Βοηθός Ακτινολογικών Εργαστηρίων
- Βοηθός Βρεφονηπιοκόμων
- Βοηθός Νοσηλεύτη
- Βοηθός Ιατρικών –Βιολογικών Εργαστηρίων
- Βοηθός Φυσικοθεραπευτή
- Βοηθός Οδοντοτεχνίτη
- Βοηθός Φαρμακείου
- Αισθητικής Τέχνης
- Κομμωτικής Τέχνης

Προϋποθέσεις εγγραφής

Σύμφωνα με το Νεκτάριο κ. συν. (2020), δικαίωμα εγγραφής στα Εσπερινά ΕΠΑΛ έχουν οι παρακάτω υποψήφιοι ως εξής:

- Οι απόφοιτοι Γυμνασίου ή Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας

- Οι απόφοιτοι Γενικού ή Ενιαίου Λυκείου
- Οι απόφοιτοι Επαγγελματικού Λυκείου (για απόκτηση πτυχίου δεύτερης ειδικότητας)
- Οι απόφοιτοι παρελθόντων ετών ΤΕΛ, ΤΕΕ
- Όσοι δεν έχουν ολοκληρώσει τις σπουδές τους σε Γενικό Λύκειο, ΕΠΑΛ, ΤΕΛ, ΤΕΣ, ΤΕΕ

Χορήγηση τίτλων σπουδών /επιλογές

Στους απόφοιτους των Εσπερινών ΕΠΑΛ (Ν. 4186/2013) χορηγούνται οι εξής τίτλοι σπουδών:

Για το Δευτεροβάθμιο κύκλο σπουδών

1. Απολυτήριο Επαγγελματικού Λυκείου ισότιμο με το Απολυτήριο του Γενικού Λυκείου.
2. Πτυχίο Ειδικότητας επιπέδου 4, και εξασφάλιση δικαιώματος απόκτησης άδειας άσκησης επαγγέλματος (για ορισμένες ειδικότητες).

Για το Μεταλυκειακό έτος - Τάξη Μαθητείας:

1. Πτυχίο Ειδικότητας επιπέδου 5, μετά από εξετάσεις πιστοποίησης προσόντων από τον ΕΟΠΠΕΠ.

Επίσης οι απόφοιτοι των Εσπερινών ΕΠΑΛ αποκτούν το δικαίωμα συμμετοχής στις πανελλαδικές εξετάσεις, για την εισαγωγή τους στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση σε ποσοστό 1% επί του συνόλου των θέσεων, αντίστοιχων των ειδικοτήτων από τις οποίες αποφοίτησαν.

Τέλος για τους απόφοιτους υπάρχει και η δυνατότητα εγγραφής στο Γ' εξάμηνο του ΙΕΚ σε αντίστοιχη ειδικότητα με τη δική τους, για την απόκτηση πτυχίου επιπέδου 5 (Νεκτάριος κ. συν., 2020).

Ωράριο Λειτουργίας

Σύμφωνα με την υπ' αριθμ. Φ2/107972/Δ4/28.06.2018 (Β' 2636) ΥΑ το ωράριο λειτουργίας των Εσπερινών ΕΠΑΛ είναι 30 ώρες την εβδομάδα με έναρξη λειτουργίας στις 18.00 ή εναλλακτικά 18.30 και λήξη λειτουργίας 21.50 ή εναλλακτικά 22.20. Το ωράριο λειτουργίας δύναται να τροποποιηθεί, ανάλογα με τις ανάγκες και τις συνθήκες του κάθε Εσπερινού ΕΠΑΛ. Η διάρκεια της διδακτικής ώρας είναι 40 λεπτά.

3.3.3 Οι Εκπαιδευόμενοι και οι Εκπαιδευτικοί των Εσπερινών ΕΠΑΛ

Οι μαθητές που εγγράφονται στα Εσπερινά ΕΠΑΛ είναι κυρίως ενήλικοι μαθητές οι οποίοι εργάζονται ή είναι άνεργοι και για διάφορους λόγους είχαν διακόψει τη φοίτησή τους στο παρελθόν. Με την επιστροφή τους στην εκπαίδευση επιθυμούν να αναπληρώσουν τα κενά στη μάθηση, να αποκτήσουν ένα πτυχίο που θα τους βοηθήσει στην αναβάθμιση των προσόντων τους στην εξεύρεση εργασίας. Ένα μικρό ποσοστό μπορεί να διεκδικήσει μια θέση στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση μέσα από τη συμμετοχή τους στις πανελλαδικές εξετάσεις (Κορτέση κ. συν, 2021).

Επίσης δίνεται η δυνατότητα εγγραφής και σε ανήλικους μαθητές (από 15 ετών), με την προϋπόθεση όμως να είναι εργαζόμενοι (Γαλίτης, 2005). Η μεγάλη ανομοιογένεια των μαθητών ως προς την ηλικία, μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη συνοχή της τάξης, καθώς παρατηρούνται διάφορα προβλήματα που απορρέουν από την αδυναμία των εκπαιδευόμενων να αλληλεπιδρούν θετικά μεταξύ τους (Μπίκος, 2004).

Ο Γαλίτης (2011) επισημαίνει πως οι μαθητές που φοιτούν στα εσπερινά ΕΠΑΛ προέρχονται από χαμηλά και μεσαία κοινωνικοοικονομικά στρώματα. Παρόμοια άλλωστε είναι και τα συμπεράσματα της έρευνας που έκανε η Παπαβασιλείου (2014) για την κοινωνική και οικονομική κατάσταση των μαθητών αυτών. Στο παρελθόν οι μαθητές αυτοί αναγκάστηκαν να χάσουν το δικαίωμα στη μάθηση, και οι λόγοι που συνέβαλαν προς αυτή την κατεύθυνση ήταν η πρόωγη ανάγκη για εργασία, η ανυπαρξία κοινωνικών δικτύων στήριξης, οι δύσκολες οικογενειακές συνθήκες, η έλλειψη σωστής καθοδήγησης. Όταν μετά από χρόνια επιστρέφουν στη μάθηση, οι περισσότεροι από αυτούς έχουν δημιουργήσει οικογένεια, κερδίζουν τα προς το ζην, και για να καλύψουν το δικό τους ελλιπές μαθητικό κεφάλαιο που διαθέτουν απαξιώνουν την εκπαιδευτική διαδικασία, ως μη αναγκαία για τους ίδιους. Στην περίπτωση αυτή οι εκπαιδευτές για να μπορέσουν να βοηθήσουν τους εν λόγω μαθητές, θα πρέπει να εστιάσουν στις κοινωνικές και ψυχολογικές ιδιαιτερότητες της ομάδας αυτής πέρα από την παροχή γνώσεων, ώστε οι τελευταίοι να πεισθούν για τη σημαντικότητα της ολοκλήρωσης της εκπαιδευτικής τους διαδικασίας (Γαλίτης, 2011).

Επιπλέον οι ενήλικες όταν επιστρέφουν στο πλαίσιο της εκπαίδευσης πρέπει να ανταποκριθούν σε πολλούς ρόλους, όπως είναι αυτός του εργαζόμενου, του οικογενειάρχη, του συζύγου, του μαθητή, ενώ παράλληλα πρέπει να αντιμετωπίσουν και τις οικονομικές τους υποχρεώσεις, γεγονός που μπορεί να τους οδηγήσει στη διακοπή της φοίτησης τους (Ely, 1997).

3.3.3.1 «Μια Νέα Αρχή στα ΕΠΑΛ»

Το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, αναγνωρίζοντας τις ιδιαιτερότητες του μαθητικού πληθυσμού των ΕΠΑΛ (Ημερήσιων και Εσπερινών), προχώρησε στην εφαρμογή της δράσης «Μια Νέα Αρχή στα ΕΠΑΛ», με σκοπό τη γνωστική και ψυχοκοινωνική υποστήριξη των μαθητών, αλλά και τη μείωση της σχολικής διαρροής. Έτσι τη σχολική χρονιά 2018-19 σύμφωνα με την Υπ. Απόφαση Φ25α/18434/Δ4/2018, εφαρμόστηκε σε όλα τα Εσπερινά ΕΠΑΛ (όπως και στα Ημερήσια), η δράση «Μια Νέα Αρχή στα ΕΠΑΛ», όπου προέβλεπε:

- ✓ την εναλλακτική ενισχυτική διδασκαλία στη Γλώσσα και τα Μαθηματικά για όλους τους ενήλικους μαθητές της Α' τάξης, στοχεύοντας στη γνωστική τους ενδυνάμωση
- ✓ τη στελέχωση τους με ψυχολόγους για την ψυχοκοινωνική τους στήριξη
- ✓ τη συμμετοχή των εκπαιδευόμενων στην υλοποίηση χρηματοδοτούμενων σχεδίων δράσης με σκοπό την ενίσχυση της καινοτομίας, της επιχειρηματικότητας αλλά και της δημιουργικότητας.
- ✓ την προώθηση του Σύμβουλου καθηγητή για την καλύτερη επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευόμενων και συλλόγου καθηγητών, τη βελτίωση του κλίματος της τάξης, την αποτελεσματική αντιμετώπιση των συγκρούσεων και την ανάδειξη των προβλημάτων που δυσχεραίνουν τη μαθησιακή διαδικασία.

Παρόλο που στο Εσπερινό ΕΠΑΛ η μεγάλη πλειοψηφία των μαθητών είναι ενήλικες, αυτό ανήκει στη Δευτεροβάθμια τυπική εκπαίδευση, και δεν καλύπτεται από το θεσμικό πλαίσιο της Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Πρακτικά δηλαδή σημαίνει πως τα Εσπερινά ΕΠΑΛ ακολουθούν την οργάνωση, και τη λειτουργία των Ημερήσιων ΕΠΑΛ. Για το λόγο αυτό συχνά στη μαθησιακή διαδικασία των ενηλίκων μαθητών δημιουργούνται προβλήματα που απορρέουν τόσο από τον τρόπο λειτουργίας των Εσπερινών ΕΠΑΛ, όσο και από την απουσία σχετικής επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών (Παπαβασιλείου, 2014). Άλλωστε οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται σε Εσπερινά ΕΠΑΛ, προέρχονται από τους διορισμούς των εκπαιδευτικών στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, μπορεί να είναι μόνιμοι ή αναπληρωτές, χωρίς να απαιτείται κατά το διορισμό τους στο συγκεκριμένο σχολείο ανάλογη υποχρεωτική επιμόρφωση ή εμπειρία.

3.4 Σύνοψη Α' Μέρους

Είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο ότι οι Ενήλικοι Εκπαιδευόμενοι που φοιτούν στο ΕΠΑΛ είναι αναγκασμένοι να έρχονται αντιμέτωποι με τις συνθήκες οργάνωσης ενός τύπου σχολείου που δε διέπεται από το θεσμικό πλαίσιο για την Ενήλικη Εκπαίδευση και τη Διά Βίου Μάθηση, όπως λχ τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας. Δυστυχώς ωστόσο κι εφόσον ο τύπος αυτός Σχολείου φιλοξενεί ενήλικες εκπαιδευόμενους, αναμένεται να λειτουργεί έστω και διαισθητικά με βάση τις προϋποθέσεις αποτελεσματικής οργάνωσης ενήλικης εκπαίδευσης. Επιπλέον ιδανικά θα αναμένονταν να εφαρμόζει βασικές αρχές και πρακτικές της Εκπαίδευσης Ενηλίκων, τόσο στο πλαίσιο της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών που υπηρετούν στο Σχολείο, όσο και στο πλαίσιο της καθημερινής διδακτικής πράξης για τη δυνατότητα «Μιας Νέας Αρχής» των εκπαιδευόμενων του (Φ25α/18434/Δ4/2018). Στο παραπάνω πλαίσιο τόσο οι βασικοί άξονες της σχετικής νομοθετικής ρύθμισης, όσο και οι βασικές αρχές σχετικά με τις συνθήκες εσωτερικής οργάνωσης και λειτουργίας στο πλαίσιο ενός σχεδιασμού φοίτησης ενήλικης εκπαίδευσης θα αποκτούσαν το πλήρες νόημά τους αφού θα εξυπηρετούσαν τις ανάγκες και τα κίνητρα των εκπαιδευόμενων.

Για το λόγο αυτό καθίσταται ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα η απεικόνιση της ως άνω «ιδανικής» θεωρητικής κατάστασης, αλλά και η συνακόλουθη ιδέα διερεύνησης της απόκλισης της ως άνω θεωρίας από την πράξη στο συγκεκριμένο τύπο Σχολείου. Ο πίνακας που ακολουθεί σχεδιάστηκε σύμφωνα με όσα επισημάνθηκαν στο παρόν κεφάλαιο, αναφορικά με τους παράγοντες και τις προϋποθέσεις που συμβάλλουν στην αποτελεσματική μάθηση στην ενήλικη εκπαίδευση.

Πίνακας 3.1: Αρχές αποτελεσματικής εκπαίδευσης στην ενήλικη εκπαίδευση και στα Σχολεία ΕΠΑΛ.

Παράγοντες που συμβάλλουν στην αποτελεσματική εκπαίδευση των ενηλίκων εκπαιδευομένων	Προϋποθέσεις αποτελεσματικής μάθησης στα Σχολεία ΕΠΑΛ
Τυπικά και ουσιαστικά προσόντα των Εκπαιδευτών Ενηλίκων (γνώση των Αρχών της Εκπαίδευσης Ενηλίκων)	Εφαρμογή των αρχών της Εκπαίδευσης Ενηλίκων στην τάξη

Η στάση και ο Ρόλος των Εκπαιδευτών	Συντονιστής, εμπνευστής, καθοδηγητής κ.α. Ανάπτυξη: 1.θετικού παιδαγωγικού κλίματος και 2.θετικών σχέσεων με τους εκπαιδευόμενους
Η ομάδα των εκπαιδευομένων	Αλληλεπίδραση, πνεύμα συνεργασίας και σεβασμού
Εκπαιδευτικές τεχνικές/μέθοδοι διδασκαλίας	Προώθηση της ενεργητικής συμμετοχής και συνεργασίας, ανάπτυξη κριτικής σκέψης, συνδυασμός της σκέψης με τη δράση, αξιοποίηση της εμπειρίας,
Τα εποπτικά μέσα διδασκαλίας	Ισχυρά βοηθητικά εργαλεία για τον Εκπαιδευτή. Υπηρετήση εκπαιδευτικών στόχων και των τεχνικών διδασκαλίας. Αποφυγή υπέρμετρης, άσκοπης χρήσης. Ευελιξία, ποικιλία
Σκοπός και στόχοι του προγράμματος	Να οδηγούν σε συγκεκριμένα αποτελέσματα μάθησης. Πρέπει να ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τις δυνατότητες των εκπαιδευόμενων
Τα περιεχόμενα του προγράμματος	Ευέλικτα. Να προσαρμόζονται στις ανάγκες και τα χαρακτηριστικά των εκπαιδευόμενων και να συνδέονται με θέματα από την καθημερινότητά τους
Ο χώρος και ο χρόνος	Δημιουργία ελκυστικού και υγιούς περιβάλλοντος. Ευελιξία ως προς τη φοίτηση και τις δραστηριότητες των εκπαιδευομένων. Υποκειμενικός χρόνος μάθησης
Η αξιολόγηση του προγράμματος	Ανατροφοδότηση σε εκπαιδευτές και εκπαιδευόμενους. Έμφαση στη διαμορφωτική αξιολόγηση
Μια Νέα Αρχή στα ΕΠΑΛ	Γνωστική και ψυχοκοινωνική στήριξη εκπαιδευομένων, μείωση μαθητικής διαρροής (μέσα από το θεσμό του Σύμβουλου καθηγητή και τον Ψυχολόγο)

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο - ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ – ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στην παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται αρχικά τα ευρήματα από τη βιβλιογραφική επισκόπηση, αναφορικά με τα κίνητρα και τα εμπόδια των Ενήλικων Εκπαιδευόμενων. Ακολουθεί ο σχεδιασμός της ερευνητικής διαδικασίας και η μεθοδολογία της έρευνας.

4.1 Επισκόπηση ερευνών

Στην ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία έχουν διεξαχθεί έως σήμερα, πλήθος ερευνών αναφορικά με τα κίνητρα και τα εμπόδια συμμετοχής σε προγράμματα Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Στην παρούσα ενότητα, κατά τη βιβλιογραφική επισκόπηση με θέμα τα κίνητρα και τα εμπόδια των ενηλίκων εκπαιδευομένων, θα γίνει συνθετική παρουσίαση των αποτελεσμάτων, εστιάζοντας κυρίως στις πιο πρόσφατες μελέτες. Η παρουσίαση των ευρημάτων χωρίζεται σε δύο μέρη. Αρχικά παρουσιάζονται τα αποτελέσματα ερευνών σχετικά με τα κίνητρα και τα εμπόδια συμμετοχής γενικά στην Εκπαίδευση Ενηλίκων, ενώ στη συνέχεια αυτά που αφορούν την Εσπερινή Εκπαίδευση. Και στις δύο περιπτώσεις κατά την παρουσίαση των ευρημάτων ακολουθείται χρονολογική σειρά.

Τα συμπεράσματα της έρευνας του Gedefor (2004), για τη ΔΒΜ, σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ανέδειξαν πως τα κίνητρα που ώθησαν τους ενήλικες να πάρουν μέρος σε εκπαιδευτικά προγράμματα καταγράφηκαν ως εξής: ποσοστό 41% των ερωτηθέντων συμμετείχαν για να βελτιώσουν τις δεξιότητες και ικανότητες που είχαν ήδη αποκτηθεί, ενώ το 35% για την ικανοποίηση που λαμβάνουν από τη συμμετοχή και την ολοκλήρωση του προγράμματος. Σχεδόν ίδιο ποσοστό 34% των ερωτηθέντων απάντησε για την απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων, ακολουθεί το 33% για διεύρυνση του κοινωνικού του περίγυρου και τέλος ποσοστό 24% για την απόκτηση πιστοποιητικού γνώσεων. Ως προς τα βασικότερα εμπόδια επισημάνθηκαν σε ποσοστό 28% οι επαγγελματικές και οικογενειακές υποχρεώσεις, και η έλλειψη χρόνου. Προτεραιότητα στην απόκτηση γνώσεων αλλά και ενδιαφέρον στην κοινωνική ζωή φαίνεται να δίνουν οι ερωτηθέντες του ιδρύματος Learning in Retirement, σε

έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τους Kim και Merriam (2004) στις Νοτιοανατολικές Πολιτείες της Αμερικής.

Τα αποτελέσματα της έρευνας του Ζωντήρου (2006) για τα κίνητρα σε δείγμα 150 εκπαιδευόμενων των Εργαστηρίων Ελευθέρων Σπουδών, παρουσιάζουν μια μικρή διαφοροποίηση ως προς την προηγούμενη κατάταξη. Η ιεράρχηση έγινε κατά Boshier ως ακολούθως: γενικό ενδιαφέρον για μάθηση, επαγγελματική ανέλιξη, εκπαιδευτικοί λόγοι, βελτίωση επικοινωνιακής ικανότητας, ανάπτυξη κοινωνικών επαφών, καλύτερες οικογενειακές σχέσεις.

Στην έρευνα της ΕΣΥΕ (2007), πολύ μεγάλο ποσοστό ερωτηθέντων (78,4%) απάντησε πως συμμετείχε σε προγράμματα ΔΒΜ για επαγγελματικούς λόγους, ενώ το 16% για προσωπικούς λόγους. Παρομοίως και στην έρευνα του Υπουργείου Παιδείας (Public Issue, 2010), οι ερωτηθέντες απάντησαν στις πρώτες προτιμήσεις, για επαγγελματικούς και προσωπικούς λόγους σε ποσοστά όμως 44% και 31% αντιστοίχως.

Ως προς τα εμπόδια συμμετοχής στην έρευνα της ΕΣΥΕ (2007) αναφέρθηκαν τα καταστασιακά εμπόδια (οικογενειακές υποχρεώσεις) σε ποσοστό 27,3% και τα θεσμικά (ωράριο) σε παρόμοιο σχεδόν ποσοστό 26,5%. Ενώ αντίθετα στην έρευνα του Υπουργείου Παιδείας το 2010 (Public Issue) οι ερωτηθέντες επισημαίνουν ως βασικότερα εμπόδια πρώτα τα θεσμικά (απόσταση του τόπου υλοποίησης σε ποσοστό 79% και προγράμματα που δεν καλύπτουν τις ανάγκες τους σε ποσοστό 60%), και ακολουθούν τα καταστασιακά (όπως είναι οι επαγγελματικές υποχρεώσεις και οι οικογενειακές σε ποσοστό 66% και 62% αντίστοιχα).

Στην πανελλαδική έρευνα του Καραλή (2020) παρουσιάζονται τα ευρήματα μελετών που πραγματοποιήθηκαν μεταξύ των ετών 2011-2019, σε τέσσερις φάσεις. Κύριος σκοπός της έρευνας ήταν να αποτελέσει μία βάση σχετικά με τη συμμετοχή των ενηλίκων σε προγράμματα εκπαίδευσης, σε συνάρτηση με τα κίνητρα και τα εμπόδια που ωθούν ή δυσχεραίνουν τη συμμετοχή αυτή, ώστε να ληφθούν κατάλληλες αποφάσεις και να υιοθετηθούν αποτελεσματικές πολιτικές. Οι λόγοι συμμετοχής που συγκέντρωσαν τα μεγαλύτερα ποσοστά είναι οι εξής: Απόκτηση νέων γνώσεων, μεγαλύτερη απόδοση στην εργασία, αναγνώριση της σημαντικότητας της ΔΒΜ, αύξηση τυπικών προσόντων και οικονομικών απολαβών, διατήρηση της υπάρχουσας θέσης εργασίας ή εύρεση καλύτερης. Στις τελευταίες θέσεις εμφανίζονται η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου και η φυγή από προσωπικά και οικογενειακά προβλήματα. Τα παραπάνω ευρήματα επιβεβαιώνονται και από

την έρευνα της Μασαλή που πραγματοποιήθηκε το 2021 και αφορούσε τη συμμετοχή των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης σε επιμορφωτικά προγράμματα.

Σχετικά με τα εμπόδια, κυρίαρχο εμπόδιο εμφανίζεται σύμφωνα με την έρευνα του Καραλή (2020) το κόστος συμμετοχής, και ακολουθούν η έλλειψη πληροφόρησης, η έλλειψη χρόνου αλλά και λόγοι σχετικοί με την οργάνωση των προγραμμάτων. Αξιοσημείωτο τέλος είναι το γεγονός, πως οι άνεργοι αποτελούν την ομάδα του πληθυσμού με τη μικρότερη συμμετοχή σε σχέση με τους εργαζόμενους.

Στη συνέχεια κατά τη βιβλιογραφική επισκόπηση για την Εσπερινή Εκπαίδευση, η έρευνα του Κάτσικα (2010) ανέδειξε κυρίως τα εμπόδια και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν όσοι φοιτούν σε αυτά. Συγκεκριμένα από την ανάλυση των ευρημάτων διαπιστώθηκαν δύο κατηγορίες εμποδίων, τα εργασιακά και τα εκπαιδευτικά. Τα εργασιακά αφορούσαν προβλήματα σχετικά με την εύρεση εργασίας με ωράριο που να επιτρέπει την παρακολούθηση του Εσπερινού Σχολείου, ενώ τα εκπαιδευτικά ήταν περισσότερο θεσμικά προβλήματα που σχετίζονταν με τον τρόπο λειτουργίας των Εσπερινών Σχολείων (αναλυτικά προγράμματα που δε συμβαδίζουν με τις πραγματικές ανάγκες των εκπαιδευόμενων, κλασικοί τρόποι διδασκαλίας χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τις Αρχές της Εκπαίδευσης Ενηλίκων, έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού για τη στήριξη και την αντιμετώπιση προβλημάτων).

Σύμφωνα με την έρευνα του Γαλίτη (2010) που αφορούσε 150 απόφοιτους Εσπερινών Λυκείων την περίοδο 2000-2001, διαπιστώθηκε πως η φοίτηση σε αυτά μπορεί να συμβάλλει στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, χωρίς ωστόσο να συνδέεται αποκλειστικά με άνεργα ή αποκλεισμένα άτομα, καθώς τα 2/3 του δείγματος ήταν εργαζόμενοι μαθητές. Τα κίνητρα συμμετοχής φαίνεται να σχετίζονται με την απόκτηση πτυχίου, την επικύρωση γνώσεων και την προοπτική εξέλιξης κυρίως των εκπαιδευόμενων δημοσίων υπαλλήλων (σύνδεση του εκπαιδευτικού επιπέδου με την υπάρχουσα εργασιακή κατάσταση). Σημαντικό ποσοστό των ερωτηθέντων 51,6% επικεντρώθηκε στη δεύτερη ευκαιρία που παρέχει στους μαθητές, για την απόκτηση τίτλου Δυτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Τέλος πολλοί από τους ερωτηθέντες αναγνώρισαν τη λειτουργικότητα των τίτλων σπουδών που χορηγούνται από την Εσπερινή Εκπαίδευση ως προς την επαγγελματική εξέλιξη ή την εύρεση εργασίας.

Η Παπαβασιλείου (2004) διερεύνησε τους λόγους επιστροφής των Ενηλίκων Εκπαιδευόμενων στην Εσπερινή Εκπαίδευση και διαπίστωσε ότι οφείλονται κυρίως σε λόγους, όπως είναι η απόκτηση υψηλότερου μορφωτικού επιπέδου, με στόχο την καλύτερη εργασία και την προσωπική τους ανάπτυξη. Τα διάφορα οικονομικά και εκπαιδευτικά προβλήματα τους οδήγησαν νωρίς στην αναζήτηση εργασίας με αποτέλεσμα να διακόψουν πρόωρα τη φοίτησή τους από το σχολείο. Γι' αυτό η Παπαβασιλείου (2004) καταλήγει στο συμπέρασμα πως μεγάλος αριθμός εκπαιδευόμενων της Εσπερινής Εκπαίδευσης προέρχεται από χαμηλά κοινωνικο-οικονομικά στρώματα. Προς αυτή την κατεύθυνση κινήθηκαν και τα αποτελέσματα από την έρευνα του Παπαδημητρίου (2019) που πραγματοποιήθηκε το 2013-2014 και διερεύνησε τους παράγοντες συμμετοχής των ενηλίκων στην Εσπερινή Εκπαίδευση. Σύμφωνα με την ανάλυση των ευρημάτων, η απόκτηση τίτλου σπουδών σχετίστηκε με τη βελτίωση του βιοτικού και οικονομικού επιπέδου, αλλά και την κοινωνική εξέλιξη (με την απόκτηση κύρους και σεβασμού). Επίσης διαπιστώθηκε από τους εκπαιδευόμενους ότι βελτιώθηκε σημαντικά η αυτοεικόνα και η αυτοεκτίμησή τους.

Σημαντικά είναι και τα ευρήματα της έρευνας της Κουλίνου (2017) για την διερεύνηση των αντιλήψεων των Εσπερινών ΕΠΑΛ, από τους μαθητές που φοιτούν σε αυτά. Συγκεκριμένα οι συμμετέχοντες στην έρευνα που διεξήχθη σε Εσπερινό ΕΠΑΛ των Αγ. Αναργύρων, απάντησαν πως επέλεξαν το συγκεκριμένο σχολείο για να αποκτήσουν τυπικά προσόντα, να βελτιώσουν την κοινωνική και οικονομική τους θέση, και να αυξήσουν την αυτοεκτίμησή τους. Το απογευματινό ωράριο λειτουργίας αποτέλεσε για τους περισσότερους βασικό παράγοντα ως προς την επιλογή του. Σημαντικοί παράγοντες για τη συνέχιση και ολοκλήρωση της εκπαίδευσής στο Εσπερινό ΕΠΑΛ αναδείχθηκαν από τους ερωτηθέντες η ύπαρξη θετικού κλίματος στην τάξη, καθώς και ο σεβασμός και η κατανόηση από την πλευρά των εκπαιδευτικών.

Τέλος από τα συμπεράσματα της έρευνας του Μανδαλά (2018) σε Εσπερινό ΕΠΑΛ της Θεσσαλονίκης, προέκυψε πως μεγάλο ποσοστό μαθητών είναι άνεργοι και συμβασιούχοι. Στόχος τους αναδείχθηκε η απόκτηση γνώσεων και απολυτηρίου. Ένα μικρότερο ποσοστό κυρίως ελεύθερων επαγγελματιών επέλεξε το ΕΠΑΛ για την εξειδίκευση μέσω της ειδικότητας. Σχετικά με τα προβλήματα και τις δυσκολίες που προέκυψαν κατά τη φοίτησή τους, οι εκπαιδευόμενοι επεσήμαναν την καθυστέρηση στις προσλήψεις των καθηγητών, τη μεγάλη ύλη των μαθημάτων, την έλλειψη ποικιλίας στην επιλογή ειδικοτήτων και την ανάγκη για περισσότερη χρήση της ομαδοσυνεργατικής μεθόδου διδασκαλίας.

Από την παραπάνω βιβλιογραφική επισκόπηση διαπιστώνουμε πως οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι στρέφονται συχνά στις διάφορες Δομές της Ενήλικης Εκπαίδευσης παρακινούμενοι από κίνητρα συμμετοχής και μάθησης. Ωστόσο μέρος των ενήλικων εκπαιδευόμενων φαίνεται να επιλέγει για τη φοίτησή του την Εσπερινή Επαγγελματική Εκπαίδευση. Στο σημείο αυτό διακρίνουμε μια αντίφαση. Ενώ η Εσπερινή Επαγγελματική Εκπαίδευση απευθύνεται σε ενήλικες μαθητές, εντούτοις δε διέπεται από το θεσμικό πλαίσιο της Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Και παρόλο που οι απόψεις των εκπαιδευόμενων και των Εκπαιδευτών συγκλίνουν ως προς την ανάγκη της ύπαρξης ενός σχετικού θεσμικού πλαισίου στο συγκεκριμένο τύπο Σχολείου, οι ίδιοι παραδέχονται πως συχνά διαμορφώνεται ένα παιδαγωγικό και διδακτικό κλίμα στην τάξη που λειτουργεί με βάση τις προϋποθέσεις αποτελεσματικής μάθησης της ενήλικης εκπαίδευσης.

Απορρέει συνεπώς η ανάγκη μιας περαιτέρω διερεύνησης όλων εκείνων των παραμέτρων που επηρεάζουν τους εκπαιδευόμενους κατά τη φοίτησή τους σε μια τάξη του Εσπερινού ΕΠΑΛ και ουσιαστικά καθορίζουν τη διδακτομαθησιακή διαδικασία και εν συνεχεία την ολοκλήρωση ή μη της φοίτησής τους σε αυτό.

4.2 Αναγκαιότητα και Πρωτοτυπία της Έρευνας

Σήμερα υπάρχει μεγάλη ανάγκη για εκπαίδευση, εξειδίκευση και κατάρτιση των ενηλίκων. Η αγορά εργασίας απαιτεί από τον εργαζόμενο να συγκεντρώνει πολλές επαγγελματικές δεξιότητες αλλά και νέες γνώσεις. Πολλοί ενήλικες επιλέγουν τα εσπερινά ΕΠΑΛ (επαγγελματικά λύκεια), προκειμένου να αποκτήσουν ένα πτυχίο πάνω σε ένα συγκεκριμένο επαγγελματικό τομέα με σκοπό την αναβάθμιση των προσόντων τους, αλλά και την εξεύρεση εργασίας. Ένας από τους τομείς των εσπερινών ΕΠΑΛ, ο τομέας Υγείας Πρόνοιας και Ευεξίας, συγκεντρώνει τα τελευταία χρόνια πολύ μεγάλο αριθμό ενηλίκων μαθητών. Οι ενήλικες ωθούνται από κίνητρα για να συμμετάσχουν σε προγράμματα εκπαίδευσης. Από την άλλη όμως συχνά έρχονται αντιμέτωποι με διάφορα προβλήματα, τα οποία δυσχεραίνουν τη διαδικασία της φοίτησης και μπορεί να οδηγήσουν σε απομάκρυνση από το στόχο τους.

Για να διατηρηθούν τα κίνητρα συμμετοχής αλλά και να αντιμετωπιστούν κάποια από τα προβλήματα των συγκεκριμένων εκπαιδευόμενων, πρέπει ο εκπαιδευτικός σεβόμενος τις ανάγκες των ενηλίκων μαθητών, να δημιουργήσει ένα παιδαγωγικό και διδακτικό κλίμα στην τάξη, προς όφελος των εκπαιδευόμενων. Επομένως θα ήταν σκόπιμο να διερευνηθεί ο

τρόπος με τον οποίο η συγκεκριμένη ομάδα εκπαιδευόμενων και εκπαιδευτικών αντιλαμβάνονται την έννοια των κινήτρων αλλά και των εμποδίων μάθησης στο πλαίσιο της εσωτερικής οργάνωσης και λειτουργίας της τάξης, όπου οι ενήλικες μαθητές μαθαίνουν πως να μαθαίνουν και να επικοινωνούν.

Η ΔΕ θα εστιάσει σε μια περιπτωσιακή μελέτη του τομέα Υγείας στο εσπερινό ΕΠΑΛ της Κοζάνης και τα υποκείμενα της έρευνας θα είναι ενήλικες μαθητές όπως και καθηγητές τους. Η πρωτοτυπία της έρευνας έγκειται στο γεγονός ότι ενώ έχουν πραγματοποιηθεί πολλές έρευνες αναφορικά με τα κίνητρα και τα εμπόδια των ενήλικων που παρακολουθούν προγράμματα Ενήλικης Εκπαίδευσης, δε φαίνεται να έχουν διερευνηθεί αρκετά, αφενός μεν ο χώρος των Εσπερινών ΕΠΑΛ, αφετέρου δε η εστίαση στις συνθήκες εσωτερικής οργάνωσης της τάξης, και πως αυτές επιδρούν στη μάθηση, την επικοινωνία και τη συμμετοχή των εκπαιδευόμενων.. Στο σημείο αυτό θα συμβάλλει η παρούσα εργασία.

Τα ευρήματα αναμένεται να προσφέρουν πληροφόρηση στο ίδιο το εσπερινό ΕΠΑΛ, κυρίως στους εκπαιδευτικούς οι οποίοι διδάσκουν στον τομέα. Επίσης αναμένεται να αποτελέσουν κίνητρο για επιπλέον ερευνητική δραστηριότητα με σκοπό τη διενέργεια επιπλέον ερευνών ποιοτικών και ποσοτικών και σε άλλα ΕΠΑΛ, ώστε να μπορέσουν να αναδειχθούν το γιατί και το πως οι ενήλικες μαθαίνουν ή όχι σε αυτά τα σχολεία.

4.3 Σκοπός, στόχοι και Ερευνητικά Ερωτήματα

Σκοπός της ΔΕ είναι η εις βάθος διερεύνηση των μαθησιακών κινήτρων και εμποδίων των ενήλικων εκπαιδευόμενων στο πλαίσιο της εσωτερικής οργάνωσης και λειτουργίας της τάξης, στον τομέα Υγείας Εσπερινού ΕΠΑΛ.

Ο σκοπός της έρευνας αναλύεται στους παρακάτω στόχους:

1. Να διερευνηθούν τα κίνητρα και οι λόγοι συμμετοχής των ενήλικων εκπαιδευόμενων στο πρόγραμμα μαθημάτων του τομέα Υγείας του Εσπερινού ΕΠΑΛ.
2. Να διερευνηθούν οι παράγοντες που εμποδίζουν τη συμμετοχή των ενήλικων εκπαιδευόμενων στο πρόγραμμα μαθημάτων του τομέα Υγείας του Εσπερινού ΕΠΑΛ.
3. Να εξεταστεί η συμβολή της δράσης «Μια Νέα Αρχή στα ΕΠΑΛ» στους ενήλικες εκπαιδευόμενους.

4 Να διερευνηθεί το εάν οι παράγοντες εσωτερικής οργάνωσης και λειτουργίας της τάξης λειτουργούν ως κίνητρο ή εμπόδιο συμμετοχής και μάθησης των ενήλικων εκπαιδευόμενων και εάν παρουσιάζουν συνάφεια ή απόκλιση από ένα πρόγραμμα Ενήλικης Εκπαίδευσης.

Τα ερευνητικά ερωτήματα που απορρέουν από τους παραπάνω στόχους είναι τα εξής:

1. Ποια είναι τα κίνητρα και οι λόγοι συμμετοχής των ενήλικων εκπαιδευόμενων στο πρόγραμμα μαθημάτων του τομέα Υγείας στο Εσπερινό ΕΠΑΛ;
2. Ποιοι οι αποτρεπτικοί παράγοντες στη συμμετοχή των ενήλικων εκπαιδευόμενων στο πρόγραμμα μαθημάτων στον τομέα Υγείας του Εσπερινού ΕΠΑΛ;
3. Ποια η συμβολή της δράσης «Μια Νέα Αρχή στα ΕΠΑΛ» στους ενήλικες εκπαιδευόμενους;
4. Πώς οι παράγοντες εσωτερικής οργάνωσης και λειτουργίας της τάξης επιδρούν στη μάθηση των ενήλικων εκπαιδευόμενων και κατά πόσο αυτοί παρουσιάζουν συνάφεια ή απόκλιση από ένα πρόγραμμα Ενήλικης Εκπαίδευσης;

4.4. Ποιοτική έρευνα- Μελέτη Περίπτωσης

Στην παρούσα έρευνα το είδος της μεθοδολογικής προσέγγισης που επιλέχτηκε είναι η ποιοτική, καθώς θεωρήθηκε ως η πιο κατάλληλη εξαιτίας της φύσης του αντικειμένου της έρευνας, η οποία επιδιώκει να διερευνήσει σε βάθος τα κίνητρα και τα εμπόδια των Ενήλικων Εκπαιδευόμενων, στο πλαίσιο της σχολικής τάξης. Σύμφωνα με τον Ιωσηφίδη (2008) μέσω της ποιοτικής προσέγγισης περιγράφονται, αναλύονται, ερμηνεύονται και κατανοούνται διάφορα κοινωνικά φαινόμενα και καταστάσεις και δίνονται απαντήσεις στα ερωτήματα «πώς» και «γιατί». Ταυτόχρονα η ποιοτική προσέγγιση εστιάζει και στις οπτικές γωνίες υπό τις οποίες τα άτομα βιώνουν και συναισθάνονται τα γεγονότα (Τερεζάκη, 2012).

Δίνεται επομένως η δυνατότητα να αναδειχθεί η φωνή των συμμετεχόντων (εκπαιδευόμενων και εκπαιδευτών), και επιδιώκεται μια λεπτή περιγραφή του τι σημαίνει η εμπειρία για την οποία μιλούν (Ισαρη & Πουρκός, 2015), γεγονός που θα συμβάλλει στη εις βάθος μελέτη και κατανόηση της λειτουργίας των παραμέτρων της τάξης ενός Εσπερινού ΕΠΑΛ ως προς τη διατήρηση ή μη των κινήτρων συμμετοχής και φοίτησης.

Ο προσανατολισμός της παρούσας έρευνας σε ένα συγκεκριμένο τομέα ενός Εσπερινού ΕΠΑΛ, και η σε βάθος μελέτη των συμμετεχόντων του, την κατατάσσει ως προς την κύρια

ερευνητική μέθοδο σε αυτό που στη βιβλιογραφία ονομάζουμε «μελέτη περίπτωσης» (Τερεζάκη, 2012). Κατά τον Robson (2010), η μελέτη περίπτωσης αποτελεί μια καλά ριζωμένη ερευνητική στρατηγική ευέλικτου σχεδίου και προσφέρει σε μία μοναδική περίπτωση την ανάπτυξη της εις βάθους γνώσης. Αυτή η μοναδική περίπτωση μπορεί να είναι μία κατάσταση, μία ομάδα, ένα άτομο ή οτιδήποτε άλλο που μπορεί να μας ενδιαφέρει. Η μελέτη περίπτωσης είναι στενά συνυφασμένη με την εκπαιδευτική έρευνα (Αγαλιανού, 2012). Βασικό της μειονέκτημα αποτελεί η αδυναμία γενίκευσης των αποτελεσμάτων της. Από την άλλη όμως η δυνατότητα να χρησιμοποιηθούν τα αποτελέσματά της, ώστε να βοηθήσει άτομα παρόμοιων ομάδων να αναγνωρίσουν τα προβλήματα τους και πιθανόν να οδηγηθούν σε λύση, αποτελεί σημαντικό πλεονέκτημα (Κάραλη, 2021).

4.5 Περιοχή της έρευνας – Χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων - Δυνατότητα πρόσβασης – Τα υποκείμενα της έρευνας

Για τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας επιλέχθηκε ένα από τα τρία τμήματα του Τομέα Υγείας Πρόνοιας και Ευεξίας του 4^{ου} ΕΠΑΛ της Κοζάνης. Η Κοζάνη αποτελεί τον τόπο της μόνιμης κατοικίας της ερευνήτριας. Το συγκεκριμένο σχολείο είναι ένα από τα μεγαλύτερα Επαγγελματικά Λύκεια του νομού Κοζάνης με βάση τον αριθμό των μαθητών (πληροφορίες που αντλήθηκαν από τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση Κοζάνης). Το σχολικό έτος 2021-22 οι εγγραφές των ενήλικων μαθητών ξεπέρασαν τις εννιακόσιες (σύμφωνα με το αρχείο από τη Γραμματεία του σχολείου). Διαθέτει 8 τομείς και 14 ειδικότητες. Σε ορισμένους τομείς η ζήτηση για φοίτηση είναι τόσο μεγάλη, ώστε την τελευταία τριετία πραγματοποιείται κάθε Ιούνιο δημόσια κλήρωση για την επιλογή των μαθητών. Ένας από αυτούς τους τομείς είναι και ο Τομέας Υγείας τον οποίο επέλεξε η ερευνήτρια για τη διεξαγωγή της έρευνάς της. Η επιλογή έγινε για δύο λόγους: Αφενός επειδή πρόκειται για έναν τομέα με μεγάλο ποσοστό αποφοίτησης των συμμετεχόντων (σύμφωνα με τα στατιστικά της τελευταίας πενταετίας του σχολείου), γεγονός που προκάλεσε το ενδιαφέρον της ερευνήτριας και αφετέρου επειδή ήταν εύκολο για την ίδια να προσεγγίσει τα υποκείμενα της έρευνας, εξαιτίας της γνωριμίας της με τους εκπαιδευτικούς του Τομέα.

Από το συγκεκριμένο τμήμα του τομέα με δύναμη 23 μαθητών, τα υποκείμενα της έρευνας αποτέλεσαν 5 εκπαιδευόμενοι και 5 εκπαιδευτικοί που δίδασκαν στο συγκεκριμένο τμήμα. Η ανταπόκριση ήταν εθελοντική στο κάλεσμα της ερευνήτριας για την εκπόνηση της παρούσας μελέτης.

Σύμφωνα με τις Morse και Field (1996) η ποιοτική δειγματοληψία βασίζεται σε δύο βασικούς κανόνες: της καταλληλότητας και της επάρκειας. Δηλαδή το δείγμα θα πρέπει να είναι κατάλληλο ως προς την ερμηνεία του υπό εξέταση φαινομένου και επαρκές σε παροχή ποιοτικών πληροφοριών. Άλλωστε στην ποιοτική έρευνα επειδή μας ενδιαφέρει η σύλληψη του ειδικού και συγκεκριμένου, είναι δυνατόν να συλλεχθούν πλούσιες πληροφορίες με μια εις βάθος μελέτη ακόμα κι από λίγα άτομα (Ιωσηφίδης, 2008). Αντίθετα ένα μεγάλο δείγμα μπορεί να λειτουργήσει αρνητικά γιατί υπάρχει ο κίνδυνος να χαθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που επιδιώκει να κατανοήσει η ποιοτική έρευνα (Patton, 2002).

Επομένως η επιλογή των συμμετεχόντων έγινε σύμφωνα με το σκοπό της έρευνας με κριτήρια, όπως είναι το ενδιαφέρον και η προθυμία των υποκειμένων να συμμετέχουν σε αυτήν, αλλά και η δυνατότητά τους να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της ασύγχρονης συνέντευξης μέσω email με την οποία έγινε η συλλογή των δεδομένων.

4.6 Αξιοπιστία – Εγκυρότητα της έρευνας

Κατά τη διεξαγωγή μιας έρευνας ένα σημαντικό ζήτημα που απασχολεί τον ερευνητή είναι η διασφάλιση της αξιοπιστίας και εγκυρότητας. Ειδικότερα σε μια ποιοτική έρευνα όπως είναι η παρούσα, είναι πολύ σημαντικό να εξασφαλιστούν συνθήκες αξιοπιστίας και εγκυρότητας, εξαιτίας της μεγάλης κριτικής που έχουν δεχθεί οι ποιοτικές έρευνες για τον τρόπο της ερευνητικής διαδικασίας που ακολουθούν αλλά και των ευρημάτων τους (Denzin & Lincoln, 2000). Η βάση για την επίτευξη των παραπάνω αποτελεί ένα έγκυρο και αξιόπιστο εργαλείο συλλογής δεδομένων. Η αξιοπιστία της συνέντευξης μπορεί να ελεγχθεί με την ύπαρξη μιας καλά δομημένης συνέντευξης, που θα έχει την ίδια δομή και αλληλουχία στις ερωτήσεις που χρησιμοποιεί για τον κάθε ερωτώμενο, γιατί είναι σημαντικό κάθε άτομο που παίρνει μέρος στη συνέντευξη να κατανοεί την ερώτηση με τον ίδιο τρόπο (Ισαρη & Πουρκός, 2015).

Η αξιοπιστία της παρούσας έρευνας διασφαλίστηκε με τον τρόπο επιλογής συγκεκριμένου δείγματος, το οποίο κρίθηκε ότι μπορεί να δώσει δεδομένα που αναπαριστούν την πραγματικότητα. Επιπλέον ο οδηγός συνέντευξης που δόθηκε στους συμμετέχοντες δομήθηκε με τέτοιο τρόπο ως προς την αλληλουχία και τη σειρά, ώστε να βοηθήσει τον ειρμό των σκέψεών τους. Τέλος οι ερωτήσεις που τέθηκαν ήταν σαφείς και κατανοητές με δυνατότητα διατύπωσης της προσωπικής τους άποψης.

Σε μια ποιοτικού τύπου έρευνα, η εγκυρότητα των δεδομένων μπορεί να διασφαλιστεί μέσα από την ανιδιοτέλεια του ερευνητή σε συνδυασμό με την ειλικρίνεια, τον πλούτο, το βάθος και το περιεχόμενο των δεδομένων που συλλέγονται από τους ερωτώμενους (Cohen et. al., 2008). Η εγκυρότητα επίσης αναφέρεται στο αν τα ευρήματα της έρευνας αντιστοιχούν στην έννοια που προσπαθεί να μετρήσει η έρευνα, εάν δηλαδή είναι πραγματικά και συγκεκριμένα. Επιπλέον για να είναι έγκυρο ένα εργαλείο μέτρησης πρέπει να είναι ικανό να καλύπτει τις θεωρητικές προσεγγίσεις σύμφωνα με τις οποίες διαμορφώθηκε (Ισαρη & Πουρκός, 2015).

Στην παρούσα έρευνα ως προς την διασφάλιση της εγκυρότητας η ερευνήτρια έδωσε μεγάλη προσοχή στη φάση σχεδιασμού και προγραμματισμού της έρευνας, κυρίως μέσα από την προσπάθεια να εναρμονίσει τα ερευνητικά ερωτήματα με τη μέθοδο συλλογής και ανάλυσης των δεδομένων. Επίσης η εγκυρότητα της έρευνας ενισχύθηκε από την κατασκευή ενός Οδηγού συνέντευξης με ερωτήσεις που απαντούν στα ερωτήματα της έρευνας και προέκυψαν από την μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας ως προς τα κίνητρα και τα εμπόδια των ενήλικων εκπαιδευόμενων.

Τέλος η ερευνήτρια πραγματοποίησε πιλοτική συνέντευξη, προκειμένου να δοκιμαστεί το εργαλείο στην πράξη και να διορθωθούν τυχόν αδυναμίες του.

4.7 Πιλοτική Συνέντευξη

Η πιλοτική έρευνα πραγματοποιήθηκε πριν την έναρξη της ερευνητικής διαδικασίας. Δύο συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν και αφορούσαν έναν ενήλικα εκπαιδευόμενο και έναν εκπαιδευτικό του 4^{ου} ΕΠΑΛ της Κοζάνης, με σκοπό να ελεγχθούν οι ερωτήσεις και να γίνουν οι απαραίτητες βελτιώσεις. Από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων διαπιστώθηκαν κάποιες αστοχίες στη διατύπωση ορισμένων ερωτήσεων. Κατά συνέπεια η ερευνήτρια προχώρησε σε κάποιες βελτιωτικές αλλαγές. Άλλες σημαντικές πληροφορίες που έλαβε η ερευνήτρια από τη διεξαγωγή της πιλοτικής έρευνας ήταν η εκτίμηση της χρονικής διάρκειας της συνέντευξης αλλά και η εξοικείωσή της με τη διαδικασία (Ισαρη & Πουρκός, 2015).

4.8 Ζητήματα Δεοντολογίας και Περιορισμοί της έρευνας

Κατά τη διάρκεια του ερευνητικού σχεδιασμού και της διαδικασίας μιας έρευνας, τίθενται από τον ερευνητή διάφορα ζητήματα δεοντολογίας. Ο όρος αυτός περιλαμβάνει ένα σύνολο κανόνων, οι οποίοι ρυθμίζουν τις σχέσεις μεταξύ των ερευνητών και των συμμετεχόντων

στην έρευνα (Creswell, 2016). Αν και οι βασικές αρχές δεοντολογίας είναι ίδιες στην ποσοτική και την ποιοτική έρευνα, ωστόσο εξαιτίας της ιδιαίτερης φύσης της ποιοτικής έρευνας, ορισμένα χαρακτηριστικά και πρακτικές διαφοροποιούνται ή αποκτούν άλλο νόημα σε ζητήματα δεοντολογίας και αποτελούν πρόκληση (Ισαρη & Πουρκός, 2015).

Η εξασφάλιση της εμπιστευτικότητας και της ανωνυμίας των συμμετεχόντων ήταν ένα από τα ζητήματα που απασχόλησαν την ερευνήτρια. Συγκεκριμένα η ερευνήτρια προκειμένου να διασφαλίσει τη συγκατάθεση των υποκειμένων της έρευνας επικοινωνήσε τηλεφωνικά μαζί τους για να τους ενημερώσει σχετικά. Δόθηκαν διευκρινίσεις σχετικές με την προαιρετική συμμετοχή, αλλά και τη δυνατότητα να αποσυρθούν εάν το επιθυμήσουν από οποιοδήποτε σημείο της συνέντευξης. Σε ερώτησή τους για τη διασφάλιση της ανωνυμίας τους, η ερευνήτρια τους διαβεβαίωσε πως δε θα δημοσιοποιηθούν τα ονόματά τους, και τα δεδομένα τους θα χρησιμοποιηθούν ανώνυμα για τους σκοπούς της έρευνας. Επίσης οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν πως θα είχαν στη διάθεσή τους αρκετό χρόνο για να απαντήσουν, χωρίς πίεση από το δικό τους χώρο, εφόσον η συλλογή των δεδομένων έγινε με την ασύγχρονη συνέντευξη. Στη συνέχεια παρέλαβαν με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο το έντυπο συναίνεσης, μαζί με τον οδηγό συνέντευξης.

Σε κάθε έρευνα από το σχεδιασμό έως την ολοκλήρωση της διαδικασίας, ο ερευνητής έρχεται αντιμέτωπος με διάφορους περιορισμούς. Ένας βασικός περιορισμός της παρούσας έρευνας αποτέλεσε το γεγονός ότι η φύση της ίδιας της ποιοτικής έρευνας δεν επιτρέπει γενικεύσεις κατά την ανάλυση των αποτελεσμάτων. Ωστόσο και βάσει του σκοπού της έρευνας, ο οποίος είναι η σε βάθος κατανόηση των απόψεων και των εμπειριών των συμμετεχόντων, η παρούσα μελέτη αναμένεται να δώσει χρήσιμα και αξιοποιήσιμα ευρήματα λόγω του ποιοτικού χαρακτήρα της.

Κατά την ερευνητική διαδικασία χρησιμοποιήθηκε ως μοναδικό εργαλείο συλλογής δεδομένων η συνέντευξη, με κίνδυνο τη μείωση της αξιοπιστίας της έρευνας εξαιτίας της απουσίας «τριγωνοποίησης» με τη χρήση διαφορετικών μεθόδων και εργαλείων. Οι λόγοι που οδήγησαν προς αυτή την κατεύθυνση ήταν κυρίως το αυστηρό χρονικό πλαίσιο εκπόνησης της εργασίας στο Πανεπιστήμιο, το μακροχρόνιο της ποιοτικής διαδικασίας, αλλά και οι ενδιαφέροντες και η ανάγκη της ερευνήτριας για σταδιακή εξοικείωση με τα εργαλεία και τη διαδικασία της ποιοτικής έρευνας.

Κι ενώ ο αρχικός σκοπός ήταν να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο συλλογής δεδομένων η διά ζώσης συνέντευξη, προέκυψε κατά τη διεξαγωγή της έρευνας ένας ακόμα σημαντικός περιορισμός: Όταν η ερευνήτρια προσέγγισε τους συμμετέχοντες προκειμένου να δοθούν οι διευκρινίσεις, διαπίστωσε πως οι περισσότεροι έδειξαν μία απροθυμία στη διάθεση του χρόνου τους για τη συνέντευξη, θεωρώντας τη διαδικασία χρονοβόρα. Επίσης επικαλέστηκαν την υγειονομική κρίση του Covid-19, εφόσον κατά τη διάρκεια της χρονικής περιόδου που είχε στη διάθεσή της η ερευνήτρια για να πραγματοποιήσει την έρευνα, η Κοζάνη βρισκόταν στο 5^ο κύμα της πανδημίας με τριψήφιο αριθμό κρουσμάτων σχεδόν σε καθημερινή βάση (αρχείο Περιφερειακής Ενότητας Κοζάνης, τμήμα ΕΟΔΥ).

Για τους παραπάνω λόγους επιλέχθηκε τελικά από την ερευνήτρια η ασύγχρονη συνέντευξη μέσω διαδικτύου, η οποία αφενός μεν έδωσε στα υποκείμενα της έρευνας, ένα εύλογο χρονικό διάστημα για να απαντήσουν, χωρίς να πιέζονται χρονικά, αφετέρου δε συνέβαλε στην αποφυγή του κινδύνου για πιθανή έκθεση των υποκειμένων στον ιό Covid-19 (σε περίπτωση που πραγματοποιούνταν οι συναντήσεις για τη διά ζώσης συνέντευξη).

Η επιλογή της ασύγχρονης συνέντευξης έφερε άλλον ένα περιορισμό στην επιφάνεια: την έλλειψη προσωπικής επαφής με τους συμμετέχοντες. Η περιορισμένη επαφή και επικοινωνία είναι δυνατόν να επηρεάσει την ικανότητα του ερευνητή ως προς την κατανόηση των αντιλήψεων των ατόμων που δίνουν τη συνέντευξη, χάνεται πολύτιμο υλικό από την απουσία της δυνατότητας να γίνουν διευκρινιστικές ερωτήσεις, ενώ η έλλειψη εικόνων της μη λεκτικής συμπεριφοράς των συμμετεχόντων μπορεί να οδηγήσουν στην απόκρυψη σημαντικών πληροφοριών (Creswell, 2011).

4.9 Μέθοδος Συλλογής Ερευνητικών Δεδομένων - Ασύγχρονη Συνέντευξη

Σε μια έρευνα όταν ο ερευνητής επιδιώκει να ανακαλύψει τι σκέφτονται, τι αισθάνονται ή πιστεύουν οι συμμετέχοντες, τότε το κατάλληλο εργαλείο για τη συλλογή των δεδομένων αποτελεί η συνέντευξη (Robson, 2010). Στην παρούσα έρευνα ως εργαλείο για τη συλλογή των ερευνητικών δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η ασύγχρονη συνέντευξη μέσω διαδικτύου (email). Στις μέρες μας, η χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών στην ποιοτική μέθοδο είναι σύμφωνη με τον σύγχρονο και τεχνολογικό τρόπο ζωής των περισσότερων. Όσο για τις

συνεντεύξεις μέσω ηλεκτρονικών μηνυμάτων, αυτές θεωρούνται σχετικά ακριβής και φυσικός τρόπος επικοινωνίας (Παρασκευοπούλου – Κόλλια, 2019).

Με την ασύγχρονη συνέντευξη μέσω διαδικτύου ο ερευνητής πετυχαίνει πρόσβαση στο δείγμα χωρίς να απαιτείται κάποιου είδους μετακίνηση (Παρασκευοπούλου – Κόλλια, 2019). Το γεγονός αυτό ελαχιστοποίησε την απόσταση με τους συμμετέχοντες και συνέβαλε στην αντιμετώπιση δυσκολιών, όπως είναι η έλλειψη χρόνου, αλλά και η δυσπιστία των συμμετεχόντων για άμεση επικοινωνία, εξαιτίας της υγειονομικής κρίσης που εξακολουθεί να μας επηρεάζει.

Επίσης με τον τρόπο αυτό τα υποκείμενα είναι πιθανό να νιώσουν ασφαλή, και να μοιραστούν προσωπικές εμπειρίες και σκέψεις, καθώς απαντούν από τη ζέση του σπιτιού τους. Παράλληλα τους δίνεται η ευκαιρία να απαντήσουν χωρίς φόβο και ντροπή, «κρυμμένοι» πίσω από την οθόνη του υπολογιστή έχοντας την άνεση του χρόνου (Παρασκευοπούλου – Κόλλια, 2019).

Ένα ακόμα σημαντικό πλεονέκτημα αποτελεί και το γεγονός, ότι το κείμενο προς ανάλυση δίνεται έτοιμο στη μορφή που πρέπει. Συνεπώς αποφεύγονται δυσκολίες που προκύπτουν από την απομαγνητοφώνηση αλλά και εξοικονομείται πολύτιμος χρόνος (McCoyd & Kerson, 2006).

4.9.1 Διαμόρφωση ερευνητικών αξόνων της συνέντευξης

Οι βασικοί θεματικοί άξονες πάνω στους οποίους βασίστηκε και δομήθηκε το πρωτόκολλο συνέντευξης είναι οι εξής:

1^{ος} ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Το Εσπερινό ΕΠΑΛ ως σχολείο επιλογής για τον ενήλικα εκπαιδευόμενο.

2^{ος} ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Το Εσπερινό ΕΠΑΛ και οι δυσκολίες ως προς την παρακολούθηση των μαθημάτων για τον ενήλικα εκπαιδευόμενο.

3^{ος} ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Απόψεις των εκπαιδευόμενων και των εκπαιδευτικών για τη δράση ΜΝΑΕ (Μια Νέα Αρχή στα ΕΠΑΛ).

4^{ος} ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Απόψεις των εκπαιδευόμενων και των εκπαιδευτικών για τις συνθήκες εσωτερικής οργάνωσης και λειτουργίας της τάξης.

4.9.2 Οι Ερωτήσεις για τη συνέντευξη εκπαιδευόμενων και εκπαιδευτικών

Διαμορφώθηκαν δύο πρωτόκολλα συνέντευξης, ένα για τους εκπαιδευόμενους του Εσπερινού ΕΠΑΛ και ένα για τους εκπαιδευτικούς. Η δόμηση των ερωτήσεων βασίστηκε στο θεωρητικό μέρος της εργασίας, στο θεσμικό πλαίσιο της Εσπερινής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και στη βιβλιογραφική ανασκόπηση. Η πρώτη ερώτηση είναι ερώτηση εισαγωγικής μορφής, ακολουθούν οι κύριες ερωτήσεις της συνέντευξης και τέλος οι ερωτήσεις επιλόγου.

Οι ερωτήσεις για τους εκπαιδευόμενους

Ερώτηση 1

- Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;
- Το επίπεδο μόρφωσης;
- Η επαγγελματική σας ιδιότητα;

Ερώτηση 2

Και πάλι στα θρανία λοιπόν... Πώς πήρατε αυτή την απόφαση; Γιατί στο συγκεκριμένο τύπο σχολείου-ΕΠΑΛ αλλά και τομέα;

Ερώτηση 3

Είστε ευχαριστημένοι με την επιλογή σας; Συναντήσατε δυσκολίες ως προς την δυνατότητα παρακολούθησης των μαθημάτων;

Σκεφτήκατε κάποια στιγμή να διακόψετε τη φοίτησή σας;

Ωστόσο σήμερα είστε εδώ. Που οφείλεται ;

Ερώτηση 4

Πώς πιστεύετε ότι λειτουργεί η παρουσία δεύτερου εκπαιδευτικού στη γλώσσα και τα μαθηματικά αλλά και ο θεσμός του Σύμβουλου Καθηγητή στην Α' τάξη; Πιστεύετε ότι πρέπει να επεκταθεί και στις υπόλοιπες τάξεις;

Ερώτηση 5

Στο σχολείο σας υπάρχει Ψυχολόγος. Θεωρείτε σημαντική την παρουσία του/της στο σχολείο; Γιατί; Εσείς σε ποιες περιπτώσεις θα επιδιώκατε την συμβουλή του/της;

Ερώτηση 6

Πώς είναι το κλίμα μέσα στην τάξη; Περιγράψτε τις σχέσεις των συμμαθητών σας μεταξύ τους αλλά και με τους εκπαιδευτικούς. Υπάρχουν ζητήματα που σας απασχολούν;

Ερώτηση 7

Ποιος κατά τη γνώμη σας πρέπει να είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού απέναντι σε ενήλικες μαθητές; Ανταποκρίνονται οι εκπαιδευτικοί σας σε αυτό το ρόλο;

Ερώτηση 8

Πώς γίνεται το μάθημα στην τάξη; Πώς διδάσκουν οι εκπαιδευτικοί; Ποιες μεθόδους διδασκαλίας από τις παρακάτω χρησιμοποιούν πιο συχνά; Εσείς ποιες προτιμάτε; Γιατί;

α) εισήγηση

β) ερωτήσεις-απαντήσεις

γ) πρακτική άσκηση

δ) ομάδες εργασίας

ε) επίδειξη

ζ) μελέτη περίπτωσης

η) καταιγισμός ιδεών

Ερώτηση 9

Υπάρχει ενεργή συμμετοχή από την πλευρά σας στο μάθημα; Τι κάνουν οι υπόλοιποι μαθητές την ώρα του μαθήματος;

Ερώτηση 10

Ως ενήλικας σας δίνεται η δυνατότητα να αξιοποιήσετε τις εμπειρίες σας στο μάθημα; Πώς; Γιατί;

Ερώτηση 11

Πως σας φαίνονται τα βιβλία και τα περιεχόμενά τους; Καλύπτουν τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά σας;

Ερώτηση 12

Μπορείτε να ανταποκριθείτε με ευκολία στις απαιτήσεις των μαθημάτων του τομέα; Σε ποια μαθήματα τα καταφέρνετε καλύτερα; Ποια σας δυσκολεύουν; Πως σας βοηθούν οι καθηγητές;

Ερώτηση 13

Πώς λειτουργεί η αίθουσα ως χώρος και ως ατμόσφαιρα για τη μάθηση; Επίσης ο παράγοντας χρόνος τι σημαίνει για σας;

Ερώτηση 14

Με ποια μέσα/εργαλεία (πίνακας, χρήση Η/Υ, έντυπα, προβολή εκπαιδ. ταινιών αντικείμενα, προπλάσματα, ομοιώματα, εργαστήρια εφαρμογών) γίνεται το μάθημα; Σας διευκολύνουν ή σας δυσκολεύουν;

Ερώτηση 15

Πώς γίνεται η αξιολόγηση του μαθήματος; Σας αγχώνει; Εσείς αξιολογείτε; Ποιον; Τι;

Ερώτηση 16

Φτάσαμε στο τέλος της συνέντευξης. Θα θέλατε να συμπληρώσετε κάτι;

Οι ερωτήσεις για τους εκπαιδευτικούς

Ερώτηση 1

-Ποια είναι η ειδικότητά σας;

-Πόσα χρόνια εργάζεστε στο συγκεκριμένο ΕΠΑΛ;

-Έχετε παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα επιμόρφωσης σχετικά με την Εκπαίδευση Ενηλίκων;

Ερώτηση 2

Για ποιους λόγους θεωρείτε πως επέλεξαν οι ενήλικοι μαθητές σας το συγκεκριμένο τύπο σχολείου αλλά και τομέα;

Ερώτηση 3

Πιστεύετε πως οι εκπαιδευόμενοι συναντούν δυσκολίες ως προς τη δυνατότητα παρακολούθησης των μαθημάτων; Ποιες είναι αυτές;

Ερώτηση 4

Θεωρείτε σημαντική τη δράση «Μια Νέα Αρχή στα ΕΠΑΛ» για τους ενήλικες εκπαιδευόμενους; Γιατί;

Ερώτηση 5

Έχετε εμπειρία ως Σύμβουλος Καθηγητής στο συγκεκριμένο σχολείο; Αν ναι τι έχει κατασταλάξει μέσα σας από αυτόν το ρόλο;

Ερώτηση 6

Πώς αντιλαμβάνεστε τις σχέσεις μεταξύ των εκπαιδευόμενων; Τι τις δυσκολεύει ή τις διευκολύνει;

Ερώτηση 7

Πως είναι οι σχέσεις σας με τους εκπαιδευόμενους; Πόσο μακριά πόσο κοντά;

Ποιος πιστεύετε πως πρέπει να είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού απέναντι στους ενήλικους μαθητές;

Ερώτηση 8

Ποιες τεχνικές διδασκαλίας και ποια εκπαιδευτικά μέσα χρησιμοποιείτε; Γιατί; Τι προτιμούν οι εκπαιδευόμενοι;

Ερώτηση 9

Οι εκπαιδευόμενοι αξιοποιούν τις εμπειρίες τους κατά τη διάρκεια του μαθήματος; Πως;

Ερώτηση 10

Τα αναλυτικά προγράμματα ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά τους;
Εξηγείστε.

Ερώτηση 11

Επιτυγχάνονται οι εκπαιδευτικοί στόχοι σε όλα τα μαθήματα ή σε μερικά; Αν ναι γιατί; Αν
όχι εξηγείστε τι φταίει.

Ερώτηση 12

Πως λειτουργεί ο παράγοντας χώρος και χρόνος για τους εκπαιδευόμενους (αίθουσα,
υποδομές, αισθητική, εξοπλισμός, ωράριο, χρονοδιάγραμμα δραστηριοτήτων κα);

Ερώτηση 13

Πως γίνεται η αξιολόγηση του μαθήματος; Υπάρχει ανατροφοδότηση; Με ποιο τρόπο
γίνεται;

Ερώτηση 14

Πιστεύετε πως ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί σήμερα το Εσπερινό ΕΠΑΛ ικανοποιεί τις
εκπαιδευτικές ανάγκες των ενήλικων εκπαιδευόμενων ή πρέπει να εφαρμόζονται άλλες αρχές
και πρακτικές; Εξηγείστε.

Ερώτηση 15

Κλείνοντας θα ήθελα να συμπληρώσετε ο,τιδήποτε θεωρείτε εσείς σημαντικό για τη φοίτηση
των ενήλικων εκπαιδευόμενων ή για το ρόλο σας στο σχολείο ΕΠΑΛ.

4.9.3 Αντιστοίχιση ερωτήσεων, ερευνητικών αξόνων και ερευνητικών ερωτημάτων

Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζεται η συνάφεια των ερωτήσεων των συνεντεύξεων με
τους θεματικούς άξονες και τα ερευνητικά ερωτήματα.

**Πίνακας 4.1- Αντιστοίχιση Ερωτήσεων Συνέντευξης Εκπαιδευόμενων με ΕΑ και
Ερευνητικά Ερωτήματα**

α/α Ερωτήσεις	Ερευνητικός Άξονας	Ερευνητικό Ερώτημα
1	Εισαγωγική Ερώτηση	
2-3	Το Εσπερινό ΕΠΑΛ ως	1

	σχολείο επιλογής για τον ενήλικα εκπαιδευόμενο	
3	Το Εσπερινό ΕΠΑΛ και τα εμπόδια ως προς την παρακολούθηση των μαθημάτων για τον ενήλικα εκπαιδευόμενο.	2
4-5	Απόψεις των εκπαιδευόμενων για τη δράση ΜΝΑΕ στο Εσπερινό ΕΠΑΛ <ul style="list-style-type: none"> Γνωστική και ψυχοκοινωνική στήριξη 	3
6-15	Απόψεις των εκπαιδευόμενων για τις συνθήκες εσωτερικής οργάνωσης και λειτουργίας της τάξης <ul style="list-style-type: none"> Η ομάδα των εκπαιδευόμενων Σχέσεις εκπαιδευόμενων-εκπαιδευτικών Ο ρόλος του εκπαιδευτικού Εκπαιδευτικές τεχνικές/μέθοδοι διδασκαλίας Τα εποπτικά μέσα 	4

	<p>διδασκαλίας</p> <ul style="list-style-type: none"> • Τα περιεχόμενα του προγράμματος • Σκοπός και στόχοι του προγράμματος • Ο χώρος και ο χρόνος • Η αξιολόγηση του προγράμματος 	
16	Πληροφορίες που βοηθούν στο σχολιασμό ερωτημάτων	1, 2,3,4

Πίνακας 4.2- Αντιστοίχιση Ερωτήσεων Συνέντευξης Εκπαιδευτικών με ΕΑ και Ερευνητικά Ερωτήματα

α/α Ερωτήσεις	Ερευνητικός Άξονας	Ερευνητικό Ερώτημα
1	Εισαγωγική Ερώτηση	
2-3	Το Εσπερινό ΕΠΑΛ ως σχολείο επιλογής για τον ενήλικα εκπαιδευόμενο	1
3	Το Εσπερινό ΕΠΑΛ και τα εμπόδια ως προς την παρακολούθηση των μαθημάτων για τον ενήλικα εκπαιδευόμενο.	2

4-5	<p>Απόψεις των εκπαιδευτικών για τη δράση ΜΝΑΕ στο Εσπερινό ΕΠΑΛ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Γνωστική και ψυχοκοινωνική στήριξη 	3
6-13	<p>Απόψεις των εκπαιδευτικών για τις συνθήκες εσωτερικής οργάνωσης και λειτουργίας της τάξης</p> <ul style="list-style-type: none"> • Η ομάδα των εκπαιδευόμενων και οι μεταξύ τους σχέσεις • Σχέσεις εκπαιδευόμενων-εκπαιδευτικών • Ο ρόλος του εκπαιδευτικού • Εκπαιδευτικές τεχνικές/μέθοδοι διδασκαλίας • Τα εποπτικά μέσα διδασκαλίας • Τα περιεχόμενα του προγράμματος • Σκοπός και στόχοι του προγράμματος • Ο χώρος και ο χρόνος • Η αξιολόγηση του προγράμματος 	4

14-15	Πληροφορίες που βοηθούν στο σχολιασμό ερωτημάτων	1,2,3,4
-------	---	---------

4.10 Μέθοδος Επεξεργασίας δεδομένων

Σε μια ποιοτική έρευνα, η διαδικασία ανάλυσης των δεδομένων ακολουθεί συγκεκριμένα στάδια και έχει επαγωγική μορφή, καθώς ξεκινά από τα ειδικά δεδομένα για να καταλήξει στη δημιουργία μιας ευρύτερης, συγκεντρωτικής εικόνας (Creswell, 2011). Στην παρούσα έρευνα προκειμένου να αναλυθούν τα δεδομένα που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις, αξιοποιήθηκε η θεματική ανάλυση περιεχομένου.

Η θεματική ανάλυση περιεχομένου συναντάται ευρέως στην ποιοτική έρευνα και θεωρείται σημαντική για τον νέο ερευνητή καθώς αποτελεί μια μέθοδο που εντοπίζει, περιγράφει και «θεματοποιεί» επαναλαμβανόμενα νοηματικά μοτίβα, τα οποία προκύπτουν από τα ερευνητικά δεδομένα (Ισαρη & Πουρκός, 2015). Ο ερευνητής εστιάζει βασικά στα νοηματικά μοτίβα που είναι σχετικά με το θέμα της μελέτης και απαντούν στα ερευνητικά του ερωτήματα, παρόλο που μπορεί να ανιχνεύσει κατά την ανάλυση των δεδομένων πολυάριθμα νοηματικά μοτίβα. Μέσα από το δημιουργικό και ενεργητικό ρόλο του ερευνητή, αναπτύσσεται μια διαλογική σχέση με τα δεδομένα της ανάλυσης, αφού περισσότερο δημιουργεί και συγκεντρώνει τα θέματα παρά τα ανακαλύπτει (Τσιώλης, 2018).

Κατά συνέπεια τα δεδομένα που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις της παρούσας έρευνας, αφού συγκεντρώθηκαν έγινε η καταγραφή, η ταξινόμηση και η κατηγοριοποίησή τους με τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου (Patton, 2002). Με τον τρόπο αυτό επιδιώχθηκε να συμπεριληφθούν σε κατηγορίες, λέξεις και φράσεις με παρόμοια νοήματα, ώστε «να καταστεί σαφές το νόημα των συνεντεύξεων και να εξαχθούν αξιόπιστα και επαληθεύσιμα συμπεράσματα» (Τσιώλης, 2018).

Η διαδικασία της θεματικής ανάλυσης περιεχομένου έγινε σύμφωνα με τα παρακάτω στάδια που αναλύονται ως εξής (Ισαρη & Πουρκός, 2015):

- Εξοικείωση με τα δεδομένα

- Κωδικοποίηση
- Αναζήτηση των θεμάτων
- Επανεξέταση των θεμάτων
- Ορισμός και ονομασία θεμάτων
- Έκθεση των δεδομένων - συγγραφή των ευρημάτων

Σύμφωνα με τα παραπάνω η ερευνήτρια αφού εξοικειώθηκε με τα δεδομένα, τα μελέτησε προσεκτικά και επέλεξε εκείνα που αντιστοιχούν στα ερευνητικά ερωτήματα. Στη συνέχεια αφού προσπάθησε να κατανοήσει το νόημα των δεδομένων και να το αποδώσει με έναν εννοιολογικό προσδιορισμό, προχώρησε στην κωδικοποίηση (Τσιώλης, 2018). Ακολούθως έγινε αναζήτηση των θεμάτων μετά από την προσπάθεια της ερευνήτριας να συνδέσει, να κατανοήσει, να περιγράψει ή να ερμηνεύσει το ερευνητικό υλικό (Ισαρη & Πουρκός, 2015). Σε επόμενο στάδιο έγινε επανεξέταση των θεμάτων, ώστε να παρουσιάζουν συνοχή μεταξύ τους ως προς τα νοήματα, ενώ ταυτόχρονα θα πρέπει να υπάρχουν ξεκάθαροι και αναγνωρίσιμοι διαχωρισμοί μεταξύ των θεμάτων (Τσιώλης, 2018). Στη συνέχεια έγινε μετάβαση από τους κωδικούς στα θέματα, με τη συγκέντρωση των αποσπασμάτων της κωδικοποίησης, ορίστηκαν και ονοματίστηκαν τα θέματα, ώστε να λειτουργήσουν ως απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα. Στο τελικό στάδιο η ερευνήτρια προχώρησε στη συγγραφή των ευρημάτων, τα οποία παρουσιάζονται και αναλύονται στην επόμενη ενότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο- ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει η παρουσίαση και η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας. Η παρουσίαση και ανάλυση των δεδομένων θα γίνει ανά ερευνητικό άξονα ξεχωριστά για τους εκπαιδευόμενους και τους εκπαιδευτικούς. Κάθε άξονας θα συνοδεύεται από έναν πίνακα στον οποίο θα καταγράφονται οι σχέσεις που θα προκύπτουν ανά κατηγορία δεδομένων, ενώ στη συνέχεια θα γίνεται η περιγραφή των αποτελεσμάτων της κάθε κατηγορίας σύμφωνα με τα δεδομένα που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις των συμμετεχόντων.

5.1 Παρουσίαση αποτελεσμάτων 1^{ου} ερευνητικού άξονα - Το Εσπερινό ΕΠΑΛ ως σχολείο επιλογής για τον ενήλικα εκπαιδευόμενο

Στον πίνακα που ακολουθεί αποτυπώνονται οι κατηγορίες στις οποίες βασίστηκε η ανάλυση ως προς τον πρώτο ερευνητικό άξονα. Τα δεδομένα που προέκυψαν από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων σχετίζονται με το Εσπερινό ΕΠΑΛ ως το σχολείο επιλογής για τον ενήλικα εκπαιδευόμενο (κίνητρα συμμετοχής και δυσκολίες παρακολούθησης των μαθημάτων).

Πίνακας 5.1- Κατηγορίες 1^{ου} ερευνητικού άξονα

Ερευνητικός άξονας 1	Κίνητρα συμμετοχής
Το Εσπερινό ΕΠΑΛ ως σχολείο επιλογής για τον ενήλικα εκπαιδευόμενο	Απόκτηση τίτλου σπουδών/Αύξηση τυπικών προσόντων
	Επαγγελματικοί λόγοι
	Τυπολογία του Houle
	Ιεράρχηση αναγκών
	Απογευματινό ωράριο

5.1.1 Παρουσίαση, ανάλυση αποτελεσμάτων - Εκπαιδευόμενοι

Από τις απαντήσεις των εκπαιδευόμενων προέκυψαν τα παρακάτω κίνητρα.

- **ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Απόκτηση τίτλου σπουδών/Αύξηση τυπικών προσόντων**

Ένα από τα βασικά κίνητρα για την επιστροφή των ενηλίκων στα θρανία, όπως προκύπτει από τις απαντήσεις τους στις συνεντεύξεις, είναι η απόκτηση τίτλου σπουδών.

«...Αποφάσισα να επιστρέψω στην εκπαίδευση για να πάρω όχι μόνο το απολυτήριο αλλά και για το πτυχίο ειδικότητας νοσηλευτικής...» (M3)

«...Για να πάρω το απολυτήριο Λυκείου που δεν έχω....» (M2)

«...Χρειάζομαι το πτυχίο...» (M5)

Επιπλέον δύο εκπαιδευόμενοι αναφέρουν ως κίνητρο την αύξηση των τυπικών τους προσόντων.

«... Θέλω να έχω άλλο ένα προσόν...» (M5), «... Να αναβαθμίσω τις επαγγελματικές μου γνώσεις και δεξιότητες...» (M4)

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Επαγγελματικοί λόγοι

Σε επαγγελματική αποκατάσταση ελπίζει σημαντικό μέρος των συμμετεχόντων στην έρευνα μετά την αποφοίτησή του από τον Τομέα Υγείας.

«...Βάση των αναγκών που δημιουργήθηκαν στον τομέα της υγείας θεώρησα ότι ένα τέτοιο πτυχίο θα μου ήταν χρήσιμο, μιας και βγαίνουν πολλές προκηρύξεις για τα νοσοκομεία...» (M1)

«... Θέλω να ασχοληθώ με τα επαγγέλματα υγείας γιατί θεωρώ ότι σου δίνουν περισσότερες ευκαιρίες για δουλειά...» (M5)

«...Ελπίζω σε επαγγελματική αποκατάσταση...» (M3)

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Τυπολογία του Houle

Σύμφωνα με την ανάλυση των δεδομένων της παρούσας κατηγορίας υπάρχουν ενήλικες που έρχονται στην εκπαίδευση με συγκεκριμένο στόχο.

«...Είμαι εδώ γιατί θέλω οπωσδήποτε να πραγματοποιήσω το στόχο μου, να πάρω απολυτήριο και πτυχίο...» (M2)

«...Η επιλογή μου να γραφτώ σε αυτή την ηλικία στο σχολείο ξανά, έγινε συνειδητά, δεν πηγαίνω να περάσω το χρόνο μου...» (M4)

Υπάρχουν όμως και δύο εκπαιδευόμενοι που παρακινήθηκαν από κίνητρα για κοινωνική επαφή και διαφυγή από τη ρουτίνα της καθημερινότητας.

«...Είναι η διέξοδος μου από την καθημερινότητα.... να συναντήσω φίλους, να πιούμε τον καφέ μας...» (M1)

«...Άλλωστε ένας από τους λόγους που αποφάσισα να έρθω στο ΕΠΑΛ είναι να γνωρίσω κόσμο και να ξεφύγω από τη ρουτίνα...» (M3)

Τέλος διαπιστώνουμε πως σημαντικό κίνητρο για τους εκπαιδευόμενους αποτέλεσε η επιθυμία και το ενδιαφέρον για τη μάθηση.

«... Να μάθω κάτι καινούριο και που αποδείχτηκε πολύ ενδιαφέρον...» (M1)

«...Τα μαθήματα του τομέα μου αρέσουν πολύ για τις νέες γνώσεις που μου προσφέρουν...» (M4)

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Ιεράρχηση αναγκών

Ικανοποίηση των προσωπικών του αναγκών φαίνεται πως επιδιώκει ένας εκπαιδευόμενος με τη φοίτηση του στο Εσπερινό ΕΠΑΛ.

«...Έδωσα όλο μου το χρόνο και την ενέργεια στην οικογένεια μου και παραμέλησα τα θέλω μου. Τώρα πια μεγάλωσαν τα παιδιά μου ώστε να μπορώ να διαθέσω το χρόνο...» (M4)

Ωστόσο υπάρχουν εκπαιδευόμενοι που δίνουν προτεραιότητα στην κάλυψη των βασικών τους αναγκών προκειμένου να ανταπεξέλθουν στις δυσκολίες.

«...Ελπίζω σε επαγγελματική αποκατάσταση, γιατί είμαι άνεργη και πρέπει να καλύψω τις βασικές μου ανάγκες...» (M3)

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Το απογευματινό ωράριο

Σημαντικό κίνητρο κυρίως για τους εργαζόμενους αποτέλεσε και το γεγονός ότι το ωράριο του Εσπερινού ΕΠΑΛ είναι απογευματινό. Με την απάντηση του M1 όπως παρατίθεται παρακάτω συμφωνούν άλλοι δύο εκπαιδευτικοί.

«...Λόγω του ότι είναι απόγευμα και μου δίνεται η ευκαιρία το πρωί να εργαστώ...» (M1)

5.1.2 Παρουσίαση, ανάλυση αποτελεσμάτων – Εκπαιδευτικοί

Από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με τις απόψεις τους ως προς την επιλογή των ενήλικων εκπαιδευόμενων στο Εσπερινό ΕΠΑΛ προέκυψαν τα παρακάτω κίνητρα.

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Απόκτηση τίτλου σπουδών/Αύξηση τυπικών προσόντων

Η απόκτηση Πτυχίου/Απολυτηρίου, αλλά και η αύξηση των τυπικών προσόντων είναι σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς οι βασικοί λόγοι για τους οποίους οι ενήλικες επιστρέφουν στο Εσπερινό σχολείο.

«...Κάποιοι έρχονται να πάρουν απολυτήριο και πτυχίο...» (E1),

«...Για την απόκτηση του τίτλου, γιατί τους λείπει ένα πτυχίο....» (E3) «...για επαγγελματική ανέλιξη...» (E5)

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Επαγγελματικοί λόγοι

Για την πλειοψηφία των εκπαιδευτικών η απόκτηση του συγκεκριμένου πτυχίου είναι ένα εφόδιο για την είσοδο των εκπαιδευόμενων στην αγορά εργασίας μετά την αποφοίτησή τους.

«...Επέλεξαν την Νοσηλευτική για γρήγορη αποκατάσταση και για μόρια στον ΑΣΕΠ...» (E1)

« ...Είναι δυνατό το πτυχίο των επαγγελματιών Υγείας...» (E3)

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Τυπολογία Houle

Η πραγματοποίηση συγκεκριμένων στόχων, το ενδιαφέρον για τη μάθηση, αλλά και η διαφυγή από την καθημερινότητα, αποτελούν, σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών σημαντικά κίνητρα, για τους ενήλικους εκπαιδευόμενους.

«...Έρχονται για συγκεκριμένο σκοπό και στόχο ο καθένας και όχι γιατί υπάρχει πίεση από το σπίτι...» (E3)

«...Προσωπικό ενδιαφέρον για το αντικείμενο...» (E5)

«...Να αποκτήσουν νέες γνώσεις/ ικανότητες/ δεξιότητες...» (E5)

«...Για να ξεφύγουν λίγο και για να γεμίσουν το χρόνο τους με κάτι δημιουργικό....» (E3)

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Απογευματινό ωράριο

Στο απογευματινό ωράριο λειτουργίας του σχολείου απέδωσαν οι εκπαιδευτικοί έναν ακόμα βασικό λόγο για την προτίμηση των εκπαιδευόμενων.

«...Το απογευματινό ωράριο εξυπηρετεί τους περισσότερους εκτός από αυτούς που εργάζονται το απόγευμα...», «...Εργασία σε πρωινό ωράριο...» (E5)

5.2 Παρουσίαση αποτελεσμάτων 2^{ου} ερευνητικού άξονα - Το Εσπερινό ΕΠΑΛ και οι δυσκολίες ως προς την παρακολούθηση των μαθημάτων για τον ενήλικα εκπαιδευόμενο.

Στον πίνακα που ακολουθεί αποτυπώνονται οι κατηγορίες στις οποίες βασίστηκε η ανάλυση ως προς το δεύτερο ερευνητικό άξονα

Πίνακας 5.2- Κατηγορίες 2^{ου} ερευνητικού άξονα

Ερευνητικός άξονας 2	Εμπόδια
Το Εσπερινό ΕΠΑΛ και οι δυσκολίες ως προς την παρακολούθηση των μαθημάτων για τον ενήλικα εκπαιδευόμενο.	Καταστασιακά Θεσμικά Προδιαθετικά

5.2.1 Παρουσίαση, ανάλυση αποτελεσμάτων - Εκπαιδευόμενοι

Από τις απαντήσεις των εκπαιδευόμενων προέκυψαν τα παρακάτω εμπόδια.

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Εμπόδια καταστασιακά

Οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι παρουσιάζουν κυρίως εμπόδια που σχετίζονται με τις υποχρεώσεις τους ως εργαζόμενοι και ως οικογενειάρχες.

«...Κάποιες φορές δυσκολεύομαι να ανταποκριθώ λόγω των υποχρεώσεων που έχω με τα παιδιά μου αλλά και δικών μου...» (M1)

«...Θα διέκοπτα μόνο εξαιτίας επαγγελματικών ή οικογενειακών υποχρεώσεων..., αυτοί που έχουν πολλές υποχρεώσεις ...έρχονται κουρασμένοι στο σχολείο...» (M3)

«...Σκέφτηκα όμως προς στιγμήν να το σταματήσω γιατί κουράζομαι ως εργαζόμενος...» (M5)

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Εμπόδια θεσμικά

Η ώρα λήξης των μαθημάτων αλλά και το μικρό όριο των απουσιών φαίνεται να δυσκολεύουν δύο από τους εκπαιδευόμενους.

«...Αυτό που με πειράζει στο ωράριο είναι ότι τελειώνουμε πολύ αργά....» (M3)

«...Ένα ζήτημα που με απασχολεί όπως και τους περισσότερους εργαζόμενους μαθητές είναι να είχαμε μεγαλύτερο όριο απουσιών...» (M5)

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Εμπόδια προδιαθετικά

Τα προδιαθετικά εμπόδια αναδύονται από την πεποίθηση, που έχουν οι ενήλικες για τον εαυτό τους, ότι παρουσιάζουν μαθησιακές αδυναμίες, όπως φαίνεται άλλωστε από τις απαντήσεις δύο εκπαιδευόμενων.

«...Δεν συνάντησα δυσκολίες εκτός από τα Αγγλικά, λόγω του ότι έχω χρόνια που τα διδάχθηκα και δεν τα γνωρίζω καλά...» (M2)

«...Τα μαθήματα του τομέα είναι πολύ απαιτητικά. Μας δυσκολεύουν αρκετά. Αν δε συγκρατείς κι εύκολα το μάθημα όπως εγώ, σκούρα τα πράγματα... Χρειάζεται μεγάλη προσπάθεια από μέρους μας...» (M5)

5.2.2 Παρουσίαση, ανάλυση αποτελεσμάτων – Εκπαιδευτικοί

Από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με τις απόψεις τους για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι στο Εσπερινό ΕΠΑΛ, προέκυψαν τα παρακάτω εμπόδια.

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Εμπόδια καταστασιακά

Οι απαντήσεις και των πέντε ερωτηθέντων εκπαιδευτικών αναφορικά με τις δυσκολίες παρακολούθησης των μαθημάτων από τους ενήλικες μαθητές, συγκλίνουν στην άποψη ότι αντιμετωπίζουν κυρίως δυσκολίες εξαιτίας των οικογενειακών αλλά και των επαγγελματικών τους υποχρεώσεων. Ενδεικτικά αναφέρουν.

«...Έχουν οικογενειακές υποχρεώσεις αλλά και επαγγελματικές ...Ειδικά ο συνδυασμός εργασίας και φοίτησης στο σχολείο αποτελεί μια από τις πιο συχνές δυσκολίες» (E4)

«...Οι δυσκολίες που συναντούν είναι ότι οι περισσότεροι εργάζονται στον ιδιωτικό τομέα και σχολάνε αργά με αποτέλεσμα να μην έχουν χρόνο για ξεκούραση...» (E1)

Επιπλέον στον παράγοντα ηλικία, αλλά και την κούραση αποδίδει ένας εκπαιδευτικός την αιτία για τη δυσκολία που αντιμετωπίζουν οι ενήλικες κατά την παρακολούθηση των μαθημάτων.

«...Μερικές φορές λόγω ηλικίας αλλά και κούρασης των μαθητών υπάρχει μια αργοπορία στην ολοκλήρωση της ύλης των εργαστηριακών μαθημάτων...» (E4)

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Εμπόδια θεσμικά

Από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με τα θεσμικά εμπόδια, προέκυψαν δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι ενήλικες μαθητές που σχετίζονται με το ωράριο λειτουργίας του ΕΠΑΛ, αλλά και το όριο των απουσιών. Δύο εκπαιδευτικοί επισημαίνουν.

«... Πολλές ώρες... μένουν αργά στο σχολείο, και αυτό είναι κουραστικό...» (E2)

«...Θα έπρεπε όμως να δίνεται μεγαλύτερο όριο απουσιών σε σχέση με το ημερήσιο ΕΠΑΛ....» (E3)

Ωστόσο αναδείχθηκαν και προβλήματα που αφορούν τη μεγάλη έκταση της ύλης αλλά και την έλλειψη ενδιαφέροντος για ορισμένα μαθήματα. Συγκεκριμένα οι εκπαιδευτικοί E4 και E5 αναφέρουν:

«...Το μεγάλο τους παράπονο είναι η μείωση της ύλης κυρίως εκείνων των μαθημάτων που θεωρούν ως δευτερεύοντα για την απόκτηση του πτυχίου...»

«...Κάποια μαθήματα δεν έχουν κανένα ενδιαφέρον σε ενήλικες εκπαιδευόμενους, γιατί απλά δεν αφορούν τη συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα...».

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Εμπόδια προδιαθετικά

Σύμφωνα με την απάντηση ενός εκπαιδευτικού επισημάνθηκε ο κίνδυνος να διακόψουν οι εκπαιδευόμενοι τη φοίτηση, εξαιτίας της αντίληψης που έχουν για τον εαυτό τους, ότι δεν μπορούν να τα καταφέρουν με τα μαθήματα.

«...Αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην κατάκτηση γνωστικών στόχων...που μπορεί να οδηγήσουν και στην παραίτηση / διακοπή φοίτησης, γιατί θεωρούν πως δεν είναι σε θέση να αφομοιώσουν εύκολα την ύλη... » (E5).

5.3 Παρουσίαση αποτελεσμάτων 3^{ου} ερευνητικού άξονα - Απόψεις των εκπαιδευόμενων και των εκπαιδευτικών για τη δράση ΜΝΑΕ (Μια Νέα Αρχή στα ΕΠΑΛ)

Στον πίνακα που ακολουθεί αποτυπώνονται οι κατηγορίες στις οποίες βασίστηκε η ανάλυση ως προς τον τρίτο ερευνητικό άξονα. Τα δεδομένα που προέκυψαν από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων σχετίζονται με τις απόψεις τους αναφορικά με η συμβολή της δράσης ΜΝΑΕ στους μαθητές του Εσπερινού ΕΠΑΛ.

Πίνακας 5.3- Κατηγορίες 3^ο ερευνητικού άξονα

Ερευνητικός άξονας 2	Κατηγορίες
Απόψεις των εκπαιδευόμενων και των εκπαιδευτικών για τη δράση ΜΝΑΕ στο Εσπερινό ΕΠΑΛ	Γνωστική ενδυνάμωση στη Γλώσσα και τα Μαθηματικά
	Η συμβολή του Ψυχολόγου
	Ο Σύμβουλος καθηγητής

5.3.1 Παρουσίαση, ανάλυση αποτελεσμάτων – Εκπαιδευόμενοι

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Γνωστική ενδυνάμωση στη Γλώσσα και τα Μαθηματικά

Η ενισχυτική διδασκαλία για τους ενήλικους μαθητές της Α' τάξης βρίσκει σύμφωνο το σύνολο των ερωτηθέντων σύμφωνα με τις απαντήσεις τους. Αναγνωρίζουν την ανάγκη που υπάρχει για υποστήριξη, εξαιτίας των μαθησιακών ελλείψεων που παρουσιάζουν οι εν λόγω μαθητές κατά την επιστροφή τους στα θρανία.

«...Όσοι επιστρέφουν για να πάρουν το απολυτήριο και ξεκινούν από την αρχή έχουν σίγουρα πολλές ελλείψεις και αδυναμίες ειδικά στη Γλώσσα και τα Μαθηματικά. Κάθε βοήθεια που τους παρέχεται σε αυτά τα μαθήματα είναι θετική...» (M2)

«... Οι μαθητές στο εσπερινό σχολείο συνήθως αντιμετωπίζουν σοβαρές μαθησιακές δυσκολίες. Όταν δέχονται υποστήριξη από το συγκεκριμένο πρόγραμμα ξεπερνούν πολλές από αυτές..» (M5)

«...Η αλήθεια είναι ότι οι καθηγητές έκαναν ότι καλύτερο μπορούσαν για να μας βοηθήσουν στα μαθήματα. Προσωπικά εγώ είδα μεγάλη βελτίωση. Δεν το περίμενα..» (M3)

Επίσης ένας από τους εκπαιδευόμενους βλέπει θετικά την επέκταση της συγκεκριμένης δράσης και στις επόμενες τάξεις του ΕΠΑΛ.

«...Σίγουρα θα βοηθούσε πολύ και στις επόμενες τάξεις...» (M4)

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Η συμβολή του Ψυχολόγου

Αναφορικά με την ύπαρξη ψυχολόγου στο ΕΠΑΛ όλοι οι εκπαιδευόμενοι πλην ενός απάντησαν ότι είναι σημαντική η παρουσία του στο σχολείο, γιατί θεωρούν πως θα μπορούσε να τους βοηθήσει να αντιμετωπίσουν προβλήματα άγχους αλλά και επικοινωνίας μεταξύ τους ή με κάποιον καθηγητή τους.

«...Ένας ψυχολόγος στο σχολικό περιβάλλον είναι απαραίτητος. Είτε για να βοηθήσει είτε απλά για να ακούσει τυχόν προβλήματα, ανησυχίες...» (M1)

«...Σήμερα όλοι ζούμε μέσα στο άγχος και το φόβο, ιδιαίτερα μετά την πανδημία. Θα μπορούσε να μας συμβουλευτεί κυρίως σε αυτές τις περιπτώσεις και σε προβλήματα σχέσεων με τους συμμαθητές μας ή με κάποιο καθηγητή ίσως...» (M3)

«...Θα επιδίωκα συνεδρία σε μία στρεσογόνο κατάσταση που δε θα μπορούσα να διαχειριστώ...» (M4)

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Ο Σύμβουλος Καθηγητής

Δύο από τους ερωτηθέντες δεν εξέφρασαν άποψη για το συγκεκριμένο θεσμό. Από τους υπόλοιπους ένας επεσήμανε την ύπαρξη θεσμικών προβλημάτων ως προς την οργάνωση και τη λειτουργία

«... Ο θεσμός του Συμβούλου Καθηγητή θα μπορούσε να λειτουργήσει συμβουλευτικά, ωστόσο στο σχολείο μας ο θεσμός αυτός δε λειτουργεί από την αρχή της χρονιάς αλλά πολύ αργότερα...» (M3)

Σημαντική είναι και η άποψη του M5 ως προς τα προσόντα που πρέπει να συγκεντρώνει ο Σύμβουλος καθηγητής για να είναι αποτελεσματικός.

«...Ένας καθηγητής ως σύμβουλος θα πρέπει πιστεύω να έχει πολλές ειδικές γνώσεις για να είναι αποτελεσματικός. Πως αλλιώς θα μπορέσει να μας βοηθήσει;... ».

Στο πρόσωπο του καθηγητή της τάξης που κερδίζει την εμπιστοσύνη του βλέπει ο M4 τον Σύμβουλο καθηγητή στον οποίο θα απευθυνθεί σε περίπτωση που αντιμετωπίσει κάποιο πρόβλημα.

« ...Ο Σύμβουλος καθηγητής για μένα είναι ο κάθε καθηγητής που μας κάνει μάθημα και έχει κερδίσει την εμπιστοσύνη μας. Σε αυτόν θα απευθυνθώ πρώτα...».

5.3.2 Παρουσίαση, ανάλυση αποτελεσμάτων – Εκπαιδευτικοί

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Γνωστική ενδυνάμωση στη Γλώσσα και τα Μαθηματικά

Αναφορικά με την ενίσχυση των μαθητών της Α' τάξης στη Γλώσσα και τα Μαθηματικά το σύνολο των ερωτηθέντων απάντησαν, πως η συγκεκριμένη δράση μπορεί να συμβάλλει στη γνωστική ενδυνάμωση των μαθητών ακόμα και στις επόμενες τάξεις. Ενδεικτικά αναφέρουν.

«...Οι ενήλικες δεν πρέπει να αποκλείονται από όλα αυτά. Η δράση αυτή συμβάλλει στην γνωστική τους ενδυνάμωση ...θα ήταν ωφέλιμο να επεκταθεί και στις άλλες τάξεις » (E2)

«...Οι περισσότεροι που επιστρέφουν στα θρανία έχουν ξεχάσει να διαβάζουν .....οι ίδιοι οι μαθητές αναγνωρίζουν ότι βελτιώθηκαν στη Γλώσσα και στα Μαθηματικά...» (E4)

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Η συμβολή του Ψυχολόγου

Από την ανάλυση των δεδομένων για την παρουσία Ψυχολόγου στο σχολείο όλοι οι εκπαιδευτικοί συγκλίνουν στην άποψη ότι είναι σημαντική, γιατί συμβάλλει στη στήριξη και την αντιμετώπιση δυσκολιών. Συγκεκριμένα ο E2 αναφέρει.

«..Τους παρέχει και στήριξη. Άλλωστε είναι πολλές οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μεγάλοι μας μαθητές...»

Μια άλλη παράμετρο για τη συμβολή του Ψυχολόγου ανέδειξε ο εκπαιδευτικός E1. Θεωρεί ότι μπορεί να λάβουν χώρα και ομαδικές συνεδρίες για ζητήματα που αφορούν τους ενήλικες μαθητές.

«...Εκτός από τις ατομικές συνεδρίες μπορεί να κάνει και ομαδικές μέσα σε τάξη ,με θέματα που απασχολούν τους ενήλικες...»

Τέλος από την απάντηση ενός εκπαιδευτικού προέκυψε ότι και οι εκπαιδευτικοί μπορεί να ωφεληθούν οι ίδιοι από το συμβουλευτικό ρόλο του Ψυχολόγου

«...Ως προς τον Ψυχολόγο θα έλεγα ότι ο ρόλος του δρα συμβουλευτικά στο σχολείο όχι μόνο για τους μαθητές αλλά και για μας κάποιες φορές...» E4

Όμως η ύπαρξη προβλημάτων σχετικά με τον προγραμματισμό και την οργάνωση της δράσης, αναπόφευκτα καθιστούν δύσκολη την αποτελεσματικότητά της. Ο Ε5 αναφέρει σχετικά.

«...Για να λειτουργήσει με τους ενήλικες χρειάζεται περισσότερη οργάνωση και προετοιμασία.»

«...Λέμε ότι υπάρχει Ψυχολόγος στο σχολείο, ενώ αυτός διορίζεται μετά τα Χριστούγεννα...».

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Ο Σύμβουλος Καθηγητής

Στην ερώτηση προς τους εκπαιδευτικούς, εάν έχουν εμπειρία ως «Σύμβουλος Καθηγητής» μόνο ένας απάντησε θετικά. Ωστόσο δε θα το επεδίωκε ξανά γιατί αφενός θεωρεί απαιτητικό το ρόλο του Συμβούλου και αφετέρου οι ίδιοι οι μαθητές ακυρώνουν το ρόλο αυτό με το να απευθύνονται στους καθηγητές της τάξης, όταν έχουν να αντιμετωπίσουν κάποιο σημαντικό πρόβλημα.

« Ήμουν μια χρονιά. Θεωρώ ότι ο ρόλος αυτός είναι απαιτητικός... Δε θα το ξαναέκανα γιατί νομίζω πως οι μαθητές μας, μας προσεγγίζουν έτσι κι αλλιώς, όταν μας χρειάζονται για κάτι που τους απασχολεί. Δε χρειάζεται να έχουμε το χρίσμα του Συμβούλου....» (Ε4)

Από τις απαντήσεις τριών εκπαιδευτικών προέκυψαν ζητήματα σχετικά με το ρόλο και τα προσόντα του Συμβούλου Καθηγητή, όπως είναι οι συνεχείς επιμορφώσεις, οι γνώσεις συμβουλευτικής, αλλά και η διάθεση επιπλέον χρόνου είτε προσωπικού, είτε στο ωράριο εργασίας.

«...Ο ρόλος του Συμβούλου Καθηγητή είναι απαιτητικός και προϋποθέτει τη διάθεση επιπλέον χρόνου για παρακολούθηση σεμιναρίων...» (Ε1)

«...Για μένα καλό είναι να επιλέγεται από καθηγητές που γνωρίζουν από συμβουλευτική...»(Ε2)

«... Ένας Σύμβουλος θα πρέπει να παρακολουθεί κάποιο πρόγραμμα επιμόρφωσης σχετικό... θα πρέπει να αφιερώνει για τις συναντήσεις πολύ χρόνο πέρα από το διδακτικό του ωράριο...»(Ε3)

5.4 Παρουσίαση αποτελεσμάτων 4^{ου} ερευνητικού άξονα - Απόψεις των εκπαιδευόμενων και των εκπαιδευτικών για τις συνθήκες εσωτερικής οργάνωσης και λειτουργίας της τάξης

Στον πίνακα που ακολουθεί αποτυπώνονται οι κατηγορίες στις οποίες βασίστηκε η ανάλυση ως προς τον τέταρτο ερευνητικό άξονα. Τα δεδομένα που προέκυψαν από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων σχετίζονται με τις απόψεις τους αναφορικά με τις συνθήκες εσωτερικής οργάνωσης και λειτουργίας της τάξης.

Πίνακας 5.4- Κατηγορίες 4^ο ερευνητικού άξονα

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού	Κατηγορίες
Απόψεις των εκπαιδευόμενων και των εκπαιδευτικών για τις συνθήκες εσωτερικής οργάνωσης και λειτουργίας της τάξης	Η ομάδα των εκπαιδευόμενων και οι μεταξύ τους σχέσεις
	Σχέσεις μεταξύ εκπαιδευόμενων - εκπαιδευτικών και ο ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων
	Εκπαιδευτικές μέθοδοι και εποπτικά μέσα διδασκαλίας
	Τα περιεχόμενα
	Σκοποί και στόχοι
	Ο χώρος και ο χρόνος
	Η αξιολόγηση

5.4.1 Παρουσίαση, ανάλυση αποτελεσμάτων – Εκπαιδευόμενοι

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Η ομάδα των εκπαιδευόμενων και οι μεταξύ τους σχέσεις

Από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων αναφορικά με το κλίμα που επικρατεί στην τάξη μεταξύ των εκπαιδευόμενων, προέκυψε ότι επικρατεί θετική ατμόσφαιρα η οποία εμπνέει εμπιστοσύνη αλλά και διάθεση συνεργασίας. Ως προς το χαρακτήρα της ομάδας των ενηλίκων εκπαιδευόμενων υπερισχύει η ομοιογένεια της ομάδας. Τα μέλη της έχουν τον ίδιο στόχο αλλά και είναι όλοι ενήλικες, γεγονός που διευκολύνει τη συνύπαρξή τους αλλά και τη συνεργασία.

«...Μέσα στη σχολική τάξη επικρατεί μία ατμόσφαιρα θετική, φιλική και προδιαθέτει τον ενήλικα μαθητή να συνεργαστεί με τους συμμαθητές του εκπαιδευτικά ... Συμμετέχουμε όλοι άφοβα χωρίς να υπάρχει η σκέψη της απόρριψης...» (M4)

«...Το κλίμα είναι αρκετά καλό μέσα στην τάξη... Δεν υπάρχουν ζητήματα που να μας απασχολούν, άλλωστε είναι περισσότερα αυτά που μας ενώνουν. Είμαστε όλοι μεγάλοι...» (M2)

«... Κατά τα άλλα λειτουργούμε ως ομάδα, κυρίως όταν πρέπει να πάρουμε κάποιες σημαντικές αποφάσεις που μας αφορούν...» (M3)

Εκτός από την ομάδα έργου της τάξης, δύο εκπαιδευόμενοι επεσήμαναν και την ύπαρξη μιας κοινωνικο-συναισθηματικής ομάδας, η οποία δημιουργήθηκε εξαιτίας της ανάγκης για επαφή και επικοινωνία πέρα από τη μαθησιακή διαδικασία.

«...Κάποιες φορές είναι ο λόγος που πηγαίνω σχολείο. Είναι η διέξοδος μου από την καθημερινότητα. Να συναντήσω φίλους, να πιούμε τον καφέ μας...» (M1)

«...Μερικές φορές μοιραζόμαστε διάφορα πράγματα που μας απασχολούν από την προσωπική μας ζωή. Δεν το περίμενα αυτό...» (M3)

➤ **ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Σχέσεις μεταξύ εκπαιδευόμενων - εκπαιδευτικών και ο ρόλος του Εκπαιδευτή Ενηλίκων**

Η δημιουργία θετικού παιδαγωγικού περιβάλλοντος σε μια τάξη ενηλίκων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη συμπεριφορά του εκπαιδευτικού απέναντι στους μαθητές του. Από τις αναλύσεις των απαντήσεων προέκυψε, ότι όλοι αντιλαμβάνονται καλές και φιλικές σχέσεις με τους εκπαιδευτικούς της τάξης, γεγονός που προωθεί την καλή επικοινωνία, τη συνεργασία και δημιουργεί σχέσεις εμπιστοσύνης.

«... Το κλίμα είναι αρκετά καλό μέσα στην τάξη.... Με τους εκπαιδευτικούς δεν αντιμετωπίζουμε σοβαρά προβλήματα. Επικοινωνούμε μια χαρά...» (M2)

«... Εξαιτίας των καθηγητών μας έχουμε ένα πολύ καλό και θετικό και φιλικό κλίμα στην τάξη. Είναι κοντά μας και έχουν κερδίσει την εμπιστοσύνη μας.» (M3)

«...Μέσα στη σχολική τάξη επικρατεί μία ευχάριστη, θετική ατμόσφαιρα .....και προδιαθέτει τον ενήλικα μαθητή να συνεργαστεί...» (M4)

Αναφορικά με την ερώτηση για το ρόλο του Εκπαιδευτή Ενηλίκων οι ερωτηθέντες απάντησαν πως πρέπει να είναι κοντά στους μαθητές, να τους υποστηρίζει, να τους ενθαρρύνει, να συμβάλλει στην ενεργοποίησή τους και τέλος να τους εμψυχώνει. Επίσης οφείλει να είναι γνώστης του αντικειμένου και να προσπαθεί να καλύπτει τις μαθησιακές τους ανάγκες.

«...Βασικό είναι να μας καταλαβαίνει. Να είναι υπομονετικός, να μας υποστηρίζει και να μας βοηθά όταν δυσκολευόμαστε στα μαθήματα. Να μας εμψυχώνει επίσης. Να μη μας προσβάλλει με τη συμπεριφορά του...» (E3)

«...Να διαχειρίζεται σωστά τα προβλήματα που προκύπτουν. Επίσης να γνωρίζει καλά το αντικείμενο διδασκαλίας.. (E4).

➤ **ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Εκπαιδευτικές μέθοδοι και εποπτικά μέσα διδασκαλίας**

Κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας οι εκπαιδευτικοί σύμφωνα με τις απόψεις των ερωτηθέντων χρησιμοποιούν αρκετές από τις εκπαιδευτικές μεθόδους που προωθούν τη συμμετοχή, τη συνεργασία και την ενεργοποίηση των μαθητών. Ωστόσο κάποιες φορές κυρίως στα θεωρητικά μαθήματα χρησιμοποιούν την εισήγηση. Και οι πέντε ερωτηθέντες απάντησαν πως προτιμούν τις ενεργητικές και συμμετοχικές μεθόδους γιατί με τον τρόπο αυτό κατανοούν καλύτερα το μάθημα. Ενδεικτικά απάντησαν.

«... Οι καθηγητές μας συχνά χρησιμοποιούν την εισήγηση κυρίως στα θεωρητικά μαθήματα αλλά και την επίδειξη. Επίσης συχνά δουλεύουμε ομαδικά κυρίως στα εργαστήρια. Εγώ προτιμώ τις ενεργητικές και ομαδικές μεθόδους διδασκαλίας. Είναι πιο ενδιαφέρουσες και συγκρατώ περισσότερο με τον τρόπο αυτό...» (M3)

«...Προτιμώ κυρίως αυτές που μας βάζουν σε διαδικασία σκέψης και πράξης...» (M1)

«...Το μάθημα στην τάξη γίνεται με βάση το διάλογο και τη συνεργασία...» (M4)

«...Με δυσκολεύουν κάποιες ορολογίες όπως για παράδειγμα στο μάθημα της Ανατομίας. Εκεί πιστεύω ότι παίζει σημαντικό ρόλο ο τρόπος διδασκαλίας του καθηγητή, όπου θα μπορούσε να μας το κάνει περισσότερο πρακτικό και όχι να μας βομβαρδίζει με δυσνόητους όρους...» (M1)

Αλλά και η αξιοποίηση της εμπειρίας είναι για το σύνολο των ερωτηθέντων σημαντική και προωθεί τη συμμετοχή τους στο μάθημα όπως φάνηκε από τις απαντήσεις που ακολουθούν.

«...Είναι οι πρώτες βοήθειες, η διατροφή και η νοσηλευτική, μας δίνουν συνέχεια την ευκαιρία να συζητήσουμε ανάλογα περιστατικά που έχουμε βιώσει...» (M4)

«...Εγώ μια φορά χρειάστηκε να βοηθήσω κάποιον που έπαθε επιληψία. Αλλά και στο μάθημα της διατροφής συναντώ πράγματα που μου είναι πολύ οικεία και θέλω να τα μοιραστώ στην τάξη...» (M5)

Σύμφωνα με την απάντηση του M3 υπάρχουν όμως και οι μαθητές οι οποίοι εξαιτίας των υποχρεώσεων αλλά και της κούρασης προτιμούν να ακούν τον καθηγητή, χωρίς οι ίδιοι να συμμετέχουν στο μάθημα.

«...Έχω προσέξει ότι αυτοί που έχουν πολλές υποχρεώσεις και έρχονται κουρασμένοι στο σχολείο προτιμούν να ακούνε περισσότερο τον καθηγητή...»

Αναφορικά με τα εποπτικά μέσα διδασκαλίας οι ερωτηθέντες απάντησαν ότι όλοι οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν αρκετά από αυτά. Συγκεκριμένα επεσήμαναν ότι με τη χρήση τους κατά τη διάρκεια του μαθήματος διευκολύνεται η μάθηση, διατηρείται το ενδιαφέρον, υποστηρίζονται οι μέθοδοι διδασκαλίας και υπηρετούνται οι εκπαιδευτικοί στόχοι.

«...Συνήθως τα μαθήματα γίνονται με διαφάνειες στον η/υ, ο οποίος μας διευκολύνει στο μάθημα. Οι εικόνες είναι υποστηρικτικές ως προς την κατανόηση του μαθήματος, εμένα με βοηθούν πολύ...» (M5)

«...Υπάρχει διευκόλυνση με τις παραπάνω μεθόδους.... Νομίζω συμπληρώνουν τον τρόπο διδασκαλίας του καθηγητή. Γίνεται πιο ελκυστικό το μάθημα...» (M2)

«...Επίσης μου τραβούν την προσοχή τις φορές που τυχαίνει για δικούς μου λόγους να μην έχω διάθεση για μάθημα.... με δυσκολεύει αρκετά η ανατομία. Η καθηγήτρια με βοηθά με κάποια ντοκιμαντέρ που βλέπουμε για το ανθρώπινο σώμα...» (M3)

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Τα Περιεχόμενα

Και οι πέντε ερωτηθέντες απάντησαν πως τα βιβλία που διδάσκονται στο Εσπερινό ΕΠΑΛ ως προς τα περιεχόμενά τους είναι παλιά, κακογραμμένα και δεν ανταποκρίνονται στις εκπαιδευτικές τους ανάγκες. Ωστόσο οι ίδιοι αναγνωρίζουν και την προσπάθεια των εκπαιδευτικών να τα προσαρμόσουν με δική τους πρωτοβουλία, ώστε να ανταποκρίνονται σε ενήλικους μαθητές. Ενδεικτικά δήλωσαν.

«...Τα βιβλία θεωρώ ότι θα μπορούσαν να είναι πιο σύγχρονα και πιο ενημερωμένα , ώστε να μη χρειάζεται τις περισσότερες φορές να μας μοιράζουν φυλλάδια...» (M1)

«...Δεν καλύπτουν τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά μου, ίσως επειδή κάποιες φορές απευθύνονται σε μικρότερες ηλικίες...» (M2)

«...Δυσκολευόμαστε να τα διαβάσουμε.... Ευτυχώς οι καθηγητές μας δίνουν επιπλέον υλικό για να μας βοηθήσουν...» (M3)

«...Στο μάθημα πρώτων βοηθειών δεν ισχύει σχεδόν κανένα από τα πρωτόκολλα. ..Το ίδιο και οι διαπροσωπικές σχέσεις. Ένα μάθημα που δεν το καταλαβαίνει κανείς έτσι όπως είναι γραμμένο...» (M5)

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Σκοποί και Στόχοι

Από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων διαπιστώθηκε αρχικά ότι οι περισσότεροι δυσκολεύονται αρκετά να ανταποκριθούν, στα θεωρητικά κυρίως μαθήματα, εξαιτίας των αυξημένων απαιτήσεων των συγκεκριμένων μαθημάτων, σε συνάρτηση με την ηλικία και τις δυνατότητες τους.

«... Μερικά μαθήματα όπως η ανατομία και οι διαπροσωπικές σχέσεις είναι πολύ δύσκολα νομίζω για μας. Ακόμα κι αν μας τα εξηγούν οι καθηγητές και προσπαθούν να μας βοηθήσουν δεν ασχολούμαι με αυτά...» (M3)

«...Τα μαθήματα του τομέα είναι πολύ απαιτητικά. Χρειάζεται μεγάλη προσπάθεια από μέρους μας. Όμως δυστυχώς δε γίνεται να πάρεις πτυχίο πχ Νοσηλευτικής και να μην έχεις μάθει τα βασικά. Πως θα ανταπεξέλθεις στις απαιτήσεις τις δουλειάς...»; (M5)

«...Με δυσκολεύουν κάποιες ορολογίες όπως για παράδειγμα στο μάθημα της Ανατομίας. Εκεί πιστεύω ότι παίζει σημαντικό ρόλο ο τρόπος διδασκαλίας του καθηγητή, όπου θα μπορούσε να μας το κάνει περισσότερο πρακτικό και όχι να μας βομβαρδίζει με δυσνόητους όρους.... Είμαστε αρκετά μεγάλοι..... όσο και να διαβάσουμε .....» (M1)

Ωστόσο οι ερωτηθέντες συμφωνούν ότι στα εργαστηριακά μαθήματα τα πηγαίνουν πολύ καλύτερα απ' ότι στα θεωρητικά.

«...Προτιμώ τα μαθήματα εργαστηρίου. Εκεί τα πάω αρκετά καλά γιατί πρέπει να ολοκληρώσω μια εργασία μόνη μου κι αυτό με βοηθά στην κατάκτηση δεξιοτήτων...» (M3)

«...Τα καταφέρνω πολύ καλύτερα στα εργαστηριακά μαθήματα...» (M4)

«...Μόνο όταν είμαστε στα εργαστήρια εκεί συμμετέχουμε σχεδόν όλοι κυρίως με την πρακτική άσκηση...» (M5)

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Ο Χώρος και ο Χρόνος

Αναφορικά με το χώρο ένας από τους ερωτηθέντες απάντησε ότι για τον ίδιο, είναι σημαντική η ύπαρξη ευχάριστου και ελκυστικού περιβάλλοντος εξαιτίας των πολλών ωρών που περνάει σε αυτόν.

«...Για μένα η αίθουσα δεν είναι μόνο ένας χώρος μάθησης αλλά κάποιες φορές και η διαφυγή μου από την καθημερινότητα, τα διαβάσματα των παιδιών και γενικά ένα ευχάριστο διάλλειμα από τα όποια προβλήματα.... γι' αυτό και θέλω να είναι ελκυστικός... Μου αρέσει όταν στο μάθημα των τεχνικών χρησιμοποιούμε πολλές από τις κατασκευές μας για να διακοσμήσουμε τους τοίχους....» (M1)

Τρεις εκπαιδευόμενοι ωστόσο επεσήμαναν διάφορα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στην τάξη, τα οποία σχετίζονται με καταστασιακά εμπόδια αλλά και με θέματα υγιεινής, γεγονός που τους δημιουργεί ένα αρνητικό περιβάλλον μάθησης.

«... Η αίθουσα ως χώρος δεν είναι σε τόσο καλή κατάσταση, δεν υπάρχουν κουρτίνες, δεν ανοίγουν τα παράθυρα, φοβάσαι ότι θα καταρρεύσουν σοβάδες ανά πάσα στιγμή...» (M4)

«...Η αίθουσα το χειμώνα είναι λίγο κρύα... αυτό μας δυσκολεύει όταν δουλεύουμε στα εργαστήρια...» (M5)

«...Μια δυσκολία που έχουμε είναι πως μοιραζόμαστε την αίθουσα εργαστηρίου με πολλά τμήματα από το πρωινό ΕΠΑΛ με συνέπεια μια φορτωμένη από αντικείμενα τάξη. Αυτό κουράζει λίγο. Κι από θέμα υγιεινής δεν είναι καλό αυτό να μοιραζόμαστε πολλά άτομα την αίθουσα και τα υλικά...» (M3)

Ο χρόνος για τους ενήλικους μαθητές είναι πολύ σημαντικός εξαιτίας κυρίως των υποχρεώσεών τους. Οι περισσότεροι αναγνωρίζουν ως πλεονέκτημα το απογευματινό ωράριο, ενώ ένας από τους ερωτηθέντες δυσκολεύεται με την ώρα λήξης των μαθημάτων γιατί φεύγει αργά το βράδυ.

«...Φυσικά και ο χρόνος σε όλους μας είναι πολύ σημαντικός λόγω των οικογενειακών υποχρεώσεων, επαγγελματικών κ.α.... επίσης λόγω του ότι είναι απόγευμα, μου δίνεται η ευκαιρία το πρωί να εργαστώ» (M1)

«...Αυτό που με πειράζει στο ωράριο είναι ότι τελειώνουμε πολύ αργά...» (M3)

Τέλος δύο από τους ερωτηθέντες απάντησαν, ότι δεν ολοκληρώνεται πάντα η εκπαιδευτική διαδικασία, εξαιτίας της πίεσης του χρόνου.

«...Ο χρόνος μερικές φορές είναι πιεστικός κυρίως όταν πρέπει να κάνουμε όλοι εξάσκηση και δεν μας φτάνει...» (M4)

«...Όταν μας πιάνει η πολυλογία στα μαθήματα τότε δε μας φτάνει ο χρόνος να ολοκληρώσουν οι καθηγητές το μάθημα και μετά τρέχουμε και δε φτάνουμε...» (M5)

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση για τους ερωτηθέντες είναι σημαντική γιατί τους βοηθά να βελτιωθούν. Γίνεται με διαγωνίσματα, τεστ, ερωτήσεις, ανάθεση εργασιών και επίδειξη στα εργαστήρια.

«.. Η αξιολόγηση του μαθήματος γίνεται με διαγωνίσματα και βαθμολόγηση τετραμήνου... Θέλω να τα πάω καλά να βελτιώνομαι. Είναι μια ικανοποίηση για μένα αυτό...» (M5)

«... Η αξιολόγηση γίνεται με ερωτήσεις, τεστ και εργασίες μέσα στην τάξη. Στο εργαστήριο εξεταζόμαστε με επίδειξη , αφού κάνουμε πρώτα πρακτική άσκηση...» (M3)

Αναφορικά με το άγχος κατά την αξιολόγηση δύο από τους ερωτηθέντες απάντησαν ότι έχουν αγχωθεί κατά τη διαδικασία της αξιολόγησης, γεγονός που ενώ από τη μία τους κινητοποιεί από την άλλη τους δημιουργεί προβλήματα ως προς την απόδοση. Συγκεκριμένα η M4 αναφέρει.

«...Με αγχώνει πολύ η διαδικασία αυτή, εν μέρει βοηθάει γιατί μου δημιουργεί την αναγκαία ψυχολογική πίεση ώστε να συγκεντρωθώ στο διάβασμα αλλά κάποιες φορές μου δημιουργεί έντονο στρες και κενά μνήμης... φοβάμαι ότι θα έχει επίπτωση στο βαθμό... θέλω να είμαι καλή στην τάξη»

Οι ενήλικες μαθητές συχνά αξιολογούν και οι ίδιοι τον εαυτό τους με σκοπό τη βελτίωση, αλλά και τους εκπαιδευτικούς ως προς τον τρόπο που διδάσκουν. Συγκεκριμένα τρεις από τους εκπαιδευόμενους απάντησαν.

«...Εγώ πρώτα θέλω να αξιολογώ τον εαυτό μου. Φυσικά και αξιολογούμε και τους καθηγητές. Αν είναι γνώστες του αντικειμένου που διδάσκουν και αν ξέρουν να στέκονται στην τάξη..» (M5)

«... Ως ενήλικες συχνά αξιολογούμε τους καθηγητές μας. Πως κάνουν το μάθημα Κάποιοι είναι έμπειροι και καλά προετοιμασμένοι ενώ άλλοι φαίνονται ανεπαρκείς...» (M3)

«... Η αξιολόγηση πρέπει να είναι αμφίδρομη και όχι μόνο αυτή των μαθητών. Κάποιοι άνθρωποι που απλά έτυχε και πέρασαν εκπαιδευτικοί δεν σημαίνει ότι αξίζει και να ασκούν το επάγγελμα ή ότι είναι γνώστες του αντικειμένου..» (M1)

5.4.2 Παρουσίαση, ανάλυση αποτελεσμάτων – Εκπαιδευτικοί

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Η ομάδα των εκπαιδευόμενων και οι μεταξύ τους σχέσεις

Από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων αναφορικά με τις σχέσεις που υπάρχουν μεταξύ των εκπαιδευόμενων προέκυψε ότι επικρατεί καλό και ευχάριστο κλίμα χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα. Άλλωστε το γεγονός ότι πρόκειται για ενήλικες διευκολύνει πολύ τη δημιουργία καλών σχέσεων.

«...Καλές θα μπορούσα να πω. Δεν αντιμετωπίζουν σοβαρά θέματα μεταξύ τους...» (E2)

«...Είναι οι καλύτερες δυνατές. Άλλωστε είναι όλοι ενήλικες κι αυτό διευκολύνει πολύ τη δημιουργία καλού κλίματος...» (E3)

«...Είναι ώριμοι άνθρωποι οι οποίοι σέβονται ο ένας τον άλλον..» (E1)

Ωστόσο η απάντηση ενός εκπαιδευτικού θέτει και μια άλλη παράμετρο για τις σχέσεις σε συνάρτηση με τον αριθμό της ομάδας. Συγκεκριμένα ένας εκπαιδευτικός αναγνωρίζει σε μικρές ομάδες (μέχρι δέκα μαθητές), καλύτερες σχέσεις, με θετικά μαθησιακά αποτελέσματα, ενώ στις μεγαλύτερες παρατηρεί ότι δε λείπουν συγκρούσεις αλλά και οι ανταγωνισμοί καθώς και η ύπαρξη υποομάδων που αλληλοϋποστηρίζονται.

«...Δε λείπουν όμως συγκρούσεις και ανταγωνιστικές λογικές. Φαίνεται ο καθένας είτε να λειτουργεί αυτόνομα - χωρίς να ενδιαφέρεται για το τι κάνει ο άλλος - η, είτε ως μέλος μιας υποομάδας 'φίλων' που αλληλοϋποστηρίζονται...» (E5)

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Σχέσεις μεταξύ εκπαιδευόμενων - εκπαιδευτικών και ο ρόλος του Εκπαιδευτή Ενηλίκων

Από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών προέκυψε ότι δεν αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα καθώς επικρατεί καλό παιδαγωγικό κλίμα. Υπάρχει σεβασμός από την πλευρά τους αλλά και κατανόηση απέναντι στους ενήλικους μαθητές τους, γεγονός που επιτρέπει την ανάπτυξη σχέσεων εμπιστοσύνης.

«...Πολύ κοντά. Υπάρχει καλή συνεννόηση μεταξύ μας. Επειδή πρόκειται για ενήλικες απαιτούν σεβασμό και κατανόηση από μας... έτσι χτίζονται οι σχέσεις εμπιστοσύνης» (E2)

Όμως ένας από τους ερωτηθέντες υποστηρίζει την ύπαρξη τυπικών σχέσεων με τους εκπαιδευόμενους, γιατί διαφορετικά η πολύ οικειότητα μπορεί να οδηγήσει σε αντίθετα αποτελέσματα.

«Η σχέση μου με τους εκπαιδευόμενους θεωρώ ότι είναι πολύ καλή. Υπάρχει σεβασμός, κλίμα εμπιστοσύνης ... Όσο κοντά επιτρέπει η σχέση μαθητή –καθηγητή, γιατί διαφορετικά μπορεί από κάποιους μαθητές να παρεξηγηθείς...» (E1)

«...Τυπικές. Όχι ιδιαίτερα θερμές γιατί τότε μπορεί να ξεφύγει η κατάσταση. Αν σου πάρουν τον αέρα τότε καταλήγεις να μιλάς για όλα τα θέματα που τους ενδιαφέρουν εκτός από τα μάθημα. Χρειάζεται προσοχή...» (E5)

Από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων για το ρόλο του Εκπαιδευτή Ενηλίκων και οι πέντε απάντησαν πως πρέπει να είναι κοντά στους μαθητές, να τους υποστηρίζει, να τους συμβουλεύει, να τους ενθαρρύνει, να συμβάλλει στην ενεργοποίησή τους και τέλος να τους εμπνέει. Επίσης να τους οδηγεί στη γνώση αλλά και να καλύπτει τις μαθησιακές τους ανάγκες.

«...Ο ρόλος μας είναι να τους κινητοποιούμε, να τους οδηγούμε στη γνώση, μέσα από εναλλακτικές μορφές διδασκαλίας..... να εντοπίζουμε τυχόν μαθησιακές δυσκολίες και να βρίσκουμε τρόπους αντιμετώπισης..» (E1)

«...Σίγουρα συμβουλευτικός και καθοδηγητικός. Να τους υποστηρίζει αλλά και να τους ενθαρρύνει όταν αυτοί αντιμετωπίζουν δυσκολίες. Να είμαστε πιο κοντά στους μαθητές και να τους δίνουμε ευκαιρίες.. Για να τα πετύχουμε αυτά δε φτάνει μόνο η εμπειρία με ενήλικες μαθητές. Πρέπει να επιμορφωνόμαστε συνεχώς με δική μας πρωτοβουλία φυσικά....» (E2)

«...Σίγουρα από μέρος μου υπάρχει μία διάθεση να λειτουργήσω διευκολυντικά και εμπνευστικά, κάτι που νομίζω γίνεται αντιληπτό από μαθητές - τρεις..» (E5)

➤ **ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Εκπαιδευτικές μέθοδοι και εποπτικά μέσα διδασκαλίας**

Αναφορικά με τις εκπαιδευτικές μεθόδους διδασκαλίας οι ερωτηθέντες απάντησαν πως χρησιμοποιούν την εισήγηση, κυρίως όταν πρόκειται για νέα ενότητα, και πολλές από τις υπόλοιπες μεθόδους όπως την πρακτική άσκηση, την επίδειξη, τη συζήτηση και τις ομαδικές εργασίες, οι οποίες ενεργοποιούν και εμπλέκουν τους ενήλικους μαθητές στη διαδικασία της μάθησης. Οι δύο απαντήσεις που ακολουθούν αποτυπώνουν το σύνολο των απόψεων.

«...Σε κάθε νέα ενότητα χρειάζεται η εισήγηση. Μετά χρησιμοποιώ οτιδήποτε ενεργοποιεί τους μαθητές για να συμμετέχουν στο μάθημα. Πρέπει να γίνεται ελκυστικό και ενδιαφέρον το μάθημα..... Οι μαθητές προτιμούν την πρακτική άσκηση, τη μελέτη περίπτωσης, αλλά και τις ομαδικές εργασίες...» (Ε4)

«...Θεωρώ ότι τους βοηθά περισσότερο να γίνεται το θεωρητικό μάθημα πχ με την συζήτηση ή την παρουσίαση για να το κατανοήσουν περισσότερο ενώ το εργαστηριακό με την επίδειξη ώστε να βλέπουν και να πράττουν....» (Ε1)

Αλλά και η αξιοποίηση της εμπειρίας είναι για το σύνολο των ερωτηθέντων σημαντική και προωθεί τη συμμετοχή των ενήλικων μαθητών στο μάθημα, όπως φάνηκε από τις απαντήσεις που ακολουθούν.

«...Επιπλέον υπάρχουν μαθητές – τριες ήδη επαγγελματίες στο χώρο και είναι πολύτιμο το μοίρασμα των εμπειριών τους στην τάξη και συνήθως όταν νιώθουν άνετα είναι διαθέσιμοι για αυτό..... οι περισσότεροι/ες είναι ικανοί να παρουσιάσουν και να χρησιμοποιήσουν ως βάση προηγούμενες εμπειρίες τους προκειμένου να τις συνδέσουν με νέες γνώσεις και καταστάσεις...» (Ε5)

Η χρήση των εποπτικών μέσων διδασκαλίας σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτηθέντων κάνουν το μάθημα πιο ελκυστικό και κατανοητό, ενώ κάποιες φορές είναι αναγκαία γιατί αντικαθιστούν τα βιβλία των ΕΠΑΛ που είναι πολύ παλιά.

«...Μέσα που χρησιμοποιώ είναι ηλεκτρονικός υπολογιστής ,εικόνες,πίνακας βιντεοπροβολέας διάφορα έντυπα. Είναι απαραίτητα τα μέσα σε αυτές τις ηλικίες για να γίνει πιο ελκυστικό αρχικά το μάθημα ώστε στη συνέχεια να το κατανοήσουν καλύτερα...» (Ε1)

«...Επειδή τα βιβλία είναι απαρχαιωμένα συνεχώς πρέπει να βρίσκουμε σύγχρονο υλικό και να το παρουσιάζουμε μέσα από τα εποπτικά μέσα. Δε γίνεται αλλιώς..» (E5)

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Τα Περιεχόμενα

Όλοι οι ερωτηθέντες αναφορικά με την άποψη τους για τα περιεχόμενα των μαθημάτων απάντησαν ότι είναι παλιά, και δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες και την ηλικία των συγκεκριμένων μαθητών. Επιπλέον είναι ίδια με αυτά των ημερήσιων ΕΠΑΛ. Ακολουθούν μερικές από τις απαντήσεις.

«...Τι να πούμε για τα αναλυτικά προγράμματα!! Απαράδεκτα. Αρχικά μεγάλο μέρος των περιεχομένων δε συμβαδίζει με τα δεδομένα της σημερινής εποχής.... Οι εξελίξεις ως προς τον τομέα υγείας είναι ραγδαίες κι εμείς έχουμε μείνει στα πρωτόκολλα του 2000!! Φυσικά και δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών. Συνεχώς τους δίνουμε δικό μας υλικό...» (E4)

«...Καλούμαστε να διδάξουμε γνωστικά αντικείμενα και ύλη, κοινά με τα ημερήσια λύκεια, με κακογραμμένα - παλιά σχολικά εγχειρίδια σε μισές διδακτικές ώρες. Επιπλέον κάποια μαθήματα δεν έχουν κανένα ενδιαφέρον σε ενήλικες εκπαιδευόμενους, γιατί απλά δεν αφορούν τη συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα...» (E5)

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Σκοποί και Στόχοι

Οι σκοποί και οι στόχοι των μαθημάτων σύμφωνα με τις απαντήσεις του συνόλου των ερωτηθέντων επιτυγχάνονται μερικώς κυρίως σε επίπεδο δεξιοτήτων στα εργαστηριακά μαθήματα. Στα θεωρητικά όμως οι ενήλικες μαθητές παρουσιάζουν σοβαρές ελλείψεις, αφού τελικά αρκετοί από αυτούς δεν καταφέρνουν να αφομοιώσουν τις νέες γνώσεις, εξαιτίας της φύσης των θεωρητικών μαθημάτων σε συνάρτηση με τα καταστασιακά εμπόδια που αντιμετωπίζουν.

«...Κυρίως οι στόχοι επιτυγχάνονται στα εργαστηριακά μαθήματα που οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα εφαρμογής και εκτέλεσης της άσκησης, πολύ λίγο στα θεωρητικά λόγω έλλειψης χρόνου για διάβασμα και λόγω ηλικίας...» (E3)

«...Όμως στα θεωρητικά μαθήματα θέλουν να μαθαίνουν μόνο αυτά που ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις του επαγγέλματος. Όλα τα άλλα τα παραβλέπουν... Κατανοητό ως ένα βαθμό εφόσον είναι μεγάλοι άνθρωποι και δεν μπορούν εύκολα να αφομοιώσουν όλη την ύλη» (E4)

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Ο Χώρος και ο Χρόνος

Ένας καλαίσθητος χώρος σε μια αίθουσα διδασκαλίας και μία ευχάριστη ατμόσφαιρα είναι παράγοντες που ενισχύουν την παραμονή των εκπαιδευόμενων στο χώρο του σχολείου. Οι παρεμβάσεις είναι δύσκολες εξαιτίας της χρήσης του ίδιου χώρου από τρία διαφορετικά σχολεία. Επίσης υπάρχουν και προβλήματα όπως είναι τα διάφορα καταστασιακά εμπόδια ή η έλλειψη επαρκούς εκπαιδευτικού υλικού δυσχεραίνουν την εκπαιδευτική διαδικασία. Και οι πέντε ερωτηθέντες απάντησαν ενισχύοντας την παραπάνω θέση

«... Η ευχάριστη ατμόσφαιρα είναι σημαντικός παράγοντας για την παραμονή των μαθητών στο χώρο του σχολείου και της τάξης. Το κρύο, η συχνή αλλαγή αιθουσών και η έλλειψη επαρκούς εκπαιδευτικού υλικού είναι μερικά από τα ζητήματα που τους απασχολούν...» (E2)

«... Θέλουν ο χώρος που εργάζονται να είναι όμορφος να έχει οπτικοακουστικό υλικό... Κάνουμε ότι καλύτερο μπορούμε στο βαθμό που μας επιτρέπεται. Βλέπετε τις ίδιες αίθουσες τις μοιράζονται τρία σχολεία σε διαφορετικές ώρες. Κι αυτό από μόνο του δημιουργεί προβλήματα... όπως λόγου χάρη όταν θέλουμε να κάνουμε αλλαγές στη διάταξη των επίπλων για να δουλέψουμε κάποιο συγκεκριμένο πρότζεκτ.... » (E1)

Αναφορικά με το χρόνο οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ευνοϊκό το απογευματινό ωράριο κυρίως για τους εργαζόμενους, ωστόσο αναγνωρίζουν πως αρκετοί μαθητές κουράζονται και παραπονιούνται εξαιτίας της παραμονής τους στο χώρο του σχολείου έως αργά το βράδυ. Ενδεικτικά παραθέτουμε τις απαντήσεις δύο εκπαιδευτικών.

«..Το απογευματινό ωράριο εξυπηρετεί τους περισσότερους εκτός από αυτούς που εργάζονται το απόγευμα...» (E4)

«...Ως προς το χρόνο μερικοί παραπονιούνται ότι μένουν αργά στο σχολείο, και αυτό είναι κουραστικό...» (E2)

Τέλος δύο εκπαιδευτικοί ανέδειξαν και ένα πρόβλημα αναφορικά με την πίεση του χρόνου, προκειμένου να ολοκληρωθεί η μαθησιακή διαδικασία.

«...Στα εργαστήρια μπορεί κάποιες φορές να χάσουμε τα διαλείμματα προκειμένου να ολοκληρώσουμε τις εργασίες. Τότε ακούμε αρκετά παράπονα όμως δε γίνεται διαφορετικά...» (E3)

«...Υπάρχει μια αργοπορία στην ολοκλήρωση της ύλης των εργαστηριακών μαθημάτων και πρέπει να δανειζόμαστε ώρες από άλλα μαθήματα...»(E4)

➤ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Αξιολόγηση

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων για την αξιολόγηση, οι ερωτηθέντες απάντησαν πως δίνουν έμφαση στη διαμορφωτική αξιολόγηση, χρησιμοποιούν την ανατροφοδότηση για τους μαθητές, αλλά και τους ίδιους με στόχο τον εντοπισμό των αδυναμιών και τη βελτίωση. Τέλος επισημαίνουν ότι η αξιολόγηση πρέπει να είναι αμφίδρομη.

«...Με όλους τους τρόπους που ορίζει το Υπουργείο: Εξετάσεις, αλλά κυρίως με συμμετοχή στο μάθημα, παρουσίαση ασκήσεων εργασιών, επαναληπτικές ασκήσεις. Είναι σημαντικό να γίνεται ανατροφοδότηση στους μαθητές ώστε να μπορούν να βελτιώνονται. Όλοι αξιολογούν όλους. Είμαστε όλοι ενήλικες μην το ξεχνάμε...» (E3)

«...Η ανατροφοδότηση τους βοηθά να καταλάβουν τι έχουν κάνει λάθος ώστε να βελτιωθούν. Όμως και για μένα η ανατροφοδότηση είναι σημαντική γιατί μου δίνει τη δυνατότητα να γίνω καλύτερος στη δουλειά μου...» (E4)

«... Στο μέσο της χρονιάς ζητήθηκε από μαθητές/τριες να καταγράψουν βασικές εντυπώσεις - προτάσεις για το μάθημα και στο τέλος της χρονιάς θα μοιραστεί ανώνυμο ερωτηματολόγιο αξιολόγησης μαθήματος και εκπαιδευτικού...» (E5)

Στο σημείο αυτό ολοκληρώθηκε η ανάλυση και η παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας, σύμφωνα με τα δεδομένα που προέκυψαν από τις απαντήσεις των εκπαιδευόμενων και των εκπαιδευτικών. Ακολουθεί ο σχολιασμός των αποτελεσμάτων.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο - ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

6.1 Μελέτη και σχολιασμός αποτελεσμάτων των Εκπαιδευόμενων

Στον πρώτο ερευνητικό άξονα οι εκπαιδευόμενοι απάντησαν σε ερωτήσεις αναφορικά με τους λόγους που επέλεξαν το Εσπερινό ΕΠΑΛ.

Οι μαθητές που εγγράφονται στα Εσπερινά ΕΠΑΛ είναι κυρίως ενήλικοι μαθητές οι οποίοι εργάζονται ή είναι άνεργοι και για διάφορους λόγους είχαν διακόψει τη φοίτησή τους στο παρελθόν. Με την επιστροφή τους στην εκπαίδευση επιθυμούν να αναπληρώσουν τα κενά στη μάθηση, να αποκτήσουν ένα πτυχίο που θα τους βοηθήσει στην αναβάθμιση των προσόντων τους και στην εξεύρεση εργασίας (Κορτέση κ. συν, 2021). Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, για τους λόγους που οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι επέλεξαν το συγκεκριμένο τύπο σχολείου, φαίνεται αρχικά πως συμφωνούν με όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω, καθώς και με τη θεωρία των Δυναμικών Πεδίων (Miller, 1967), η οποία συνδέει τους λόγους συμμετοχής των ατόμων σε εκπαιδευτικά προγράμματα, με την οικονομική και κοινωνική τους θέση. Επομένως η απόκτηση τίτλου σπουδών, η αύξηση των τυπικών προσόντων και η άμεση επαγγελματική αποκατάσταση βρίσκονται στις πρώτες θέσεις των απαντήσεων των ερωτηθέντων.

Επίσης από την ανάλυση των αποτελεσμάτων προέκυψαν τρεις τύποι ενήλικων εκπαιδευόμενων, οι οποίοι συμμετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία, σύμφωνα με τη διάκριση κατά Houle (1960). Αυτοί που είναι προσηλωμένοι στο στόχο, όπως είναι για παράδειγμα η απόκτηση πτυχίου ΕΠΑΛ, αυτοί που επιδιώκουν την κοινωνική επαφή και τη διαφυγή από την καθημερινότητα και τέλος αυτοί που ενδιαφέρονται να μάθουν καινούρια πράγματα.

Υπάρχουν ωστόσο εκπαιδευόμενοι που επιδιώκουν την ικανοποίηση βασικών αλλά και προσωπικών τους αναγκών, μέσα από τη φοίτηση τους στο Εσπερινό ΕΠΑΛ. Συγκεκριμένα ένας άνεργος εκπαιδευόμενος επιδιώκει την εξεύρεση εργασίας μετά την αποφοίτηση του, προκειμένου να καλύψει τις βασικές ανάγκες, ενώ διαφορετική είναι η προσέγγιση ενός άλλου που επιδιώκει να ικανοποιήσει τις προσωπικές του ανάγκες αφού προηγουμένως έχει καλύψει τις οικογενειακές. Εδώ επιβεβαιώνεται η θεωρία του Maslow (οπ. αναφ. Rogers, 1999, σελ. 127). Πρώτα πρέπει να καλύπτονται οι βασικές ανάγκες κι εφόσον ικανοποιηθούν αυτές το άτομο προχωρά σε άλλες ανάγκες όπως είναι η δημιουργικότητα και η αυτοεκπλήρωση.

Τέλος όπως φάνηκε από τις απαντήσεις τους, το απογευματινό ωράριο που ισχύει στο Εσπερινό ΕΠΑΛ, αποτελεί κυρίως για τους εργαζόμενους μαθητές σημαντικό κίνητρο για την εγγραφή τους σε αυτό. Σύμφωνα με την υπ' αριθμ. Φ2/107972/Δ4/28.06.2018 (Β' 2636) ΥΑ το ωράριο λειτουργίας των Εσπερινών ΕΠΑΛ είναι 30 ώρες την εβδομάδα με έναρξη λειτουργίας στις 18.00 ή εναλλακτικά 18.30 και λήξη λειτουργίας 21.50 ή εναλλακτικά 22.20, προκειμένου να καλύπτονται οι ανάγκες των εργαζόμενων μαθητών.

Στο δεύτερο ερευνητικό άξονα οι εκπαιδευόμενοι απάντησαν σε ερωτήσεις για τους παράγοντες που εμποδίζουν τη συμμετοχή των ενήλικων εκπαιδευόμενων στο πρόγραμμα μαθημάτων του τομέα Υγείας του Εσπερινού ΕΠΑΛ.

Οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι αντιμετωπίζουν ορισμένες δυσκολίες ως προς την παρακολούθηση των μαθημάτων. Οι δυσκολίες τους αφορούν κυρίως οικογενειακές και επαγγελματικές υποχρεώσεις, ενώ συχνά αισθάνονται κουρασμένοι και δεν αποδίδουν όσο θα επιθυμούσαν. Δύο από τους εκπαιδευόμενους παρουσιάζουν προβλήματα που αναδύονται από την πεποίθηση ότι δεν μπορούν να τα καταφέρουν εξαιτίας της ύπαρξης μαθησιακών αδυναμιών. Επιπλέον στα εμπόδια παρακολούθησης προστίθενται και όσα σχετίζονται με την οργάνωση και λειτουργία του σχολείου όπως είναι το μικρό όριο απουσιών και το απογευματινό ωράριο. Συγκεκριμένα, από την απάντηση ενός εκπαιδευτικού διαπιστώθηκε, πως για τον ίδιο αποτελεί εμπόδιο η ώρα λήξης των μαθημάτων αργά το βράδυ. Οι δυσκολίες όπως επισημάνθηκαν από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων, διακρίνονται σε εμπόδια όπως είναι τα καταστασιακά, τα θεσμικά και τα προδιαθετικά και είναι σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση των εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι ενήλικες μαθητές κατά Cross (1981).

Στον τρίτο ερευνητικό άξονα οι ερωτηθέντες εξέφρασαν τις απόψεις τους και κατέθεσαν τις εμπειρίες τους αναφορικά με τη δάση ΜΝΑΕ (Μια Νέα Αρχή στα ΕΠΑΛ). Από τις απαντήσεις τους διαπιστώθηκε πως το σύνολο των ερωτηθέντων θεωρεί σημαντική την υποστήριξη των μαθητών της Α' τάξης στη Γλώσσα και τα Μαθηματικά, εφόσον οι ίδιοι ή οι συμμαθητές τους παρουσίασαν βελτίωση στην επίδοση των συγκεκριμένων μαθημάτων. Ένας μάλιστα εκπαιδευόμενος βλέπει θετικά την επέκταση του προγράμματος και στις επόμενες τάξεις. Επίσης η παρουσία του Ψυχολόγου στο σχολείο θεωρήθηκε από τους ερωτηθέντες σημαντικό βήμα, προκειμένου να τους βοηθήσει σε καταστάσεις άγχους και σε προβλήματα που σχετίζονται με την επικοινωνία των εκπαιδευόμενων μεταξύ τους αλλά και με τους εκπαιδευτικούς. Φαίνεται λοιπόν πως στο συγκεκριμένο σχολείο επιτυγχάνονται σε μεγάλο βαθμό οι στόχοι της δράσης ΜΝΑΕ (Υπ. Απόφαση Φ25α/18434/Δ4/2018), που αφορούν τη γνωστική ενδυνάμωση των μαθητών στη Γλώσσα και τα Μαθηματικά, αλλά και την ψυχοκοινωνική στήριξή τους με την παρουσία Ψυχολόγου. Ωστόσο για την παρουσία και το ρόλο του Σύμβουλου Καθηγητή οι εκπαιδευόμενοι εξέφρασαν μία απροθυμία να τον προσεγγίσουν, αφενός γιατί ο θεσμός λειτουργεί από τη μέση της χρονιάς και αφετέρου, γιατί δε νιώθουν την ανάγκη να απευθυνθούν σε αυτόν όταν αντιμετωπίζουν κάποιο ζήτημα, επειδή εμπιστεύονται και στρέφονται στον καθηγητή της τάξης τους για να τους βοηθήσει.

Από τις απαντήσεις των εκπαιδευόμενων φαίνεται να μην αναδεικνύεται στο σχολείο τους ο ρόλος του Σύμβουλου Καθηγητή, που είναι η συμβολή του στη βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των εκπαιδευόμενων αλλά και των εκπαιδευτικών, η δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης αλλά και η ανάδειξη προβλημάτων που προκύπτουν κατά τη μαθησιακή διαδικασία (Υπ.Απ. Φ25α/18434/Δ4/2018).

Στον τέταρτο ερευνητικό άξονα οι εκπαιδευόμενοι εξέφρασαν τις απόψεις τους και κατέθεσαν τις εμπειρίες τους για τις συνθήκες εσωτερικής οργάνωσης και λειτουργίας της τάξης.

Η ομάδα των εκπαιδευόμενων και οι μεταξύ τους σχέσεις

Οι σχέσεις των εκπαιδευόμενων μεταξύ τους, όπως προέκυψε από τις απαντήσεις τους χαρακτηρίζονται από αμοιβαίο σεβασμό, ασφάλεια, εμπιστοσύνη, συνεργασία, και πνεύμα ομαδικότητας. Η ύπαρξη θετικού κλίματος, βοηθά τους εκπαιδευόμενους σταδιακά να νιώθουν μέλη μιας ομάδας εκπαιδευομένων, να αλληλεπιδρούν και να αναπτύσσουν

δυναμικές μεταξύ τους, γεγονός που μπορεί να διευκολύνει την επιδίωξη των ατομικών τους στόχων, μέσα από τις αξίες και τις επιδιώξεις της ομάδας (Γκιάστας, 1999). Άλλωστε σε αυτό συνεπικουρεί και η ομοιογένεια της τάξης. Τα μέλη της έχουν τον ίδιο στόχο και είναι όλοι ενήλικα άτομα, γεγονός που κατά τη Τσιμπουκλή (2010) διευκολύνει τη συνύπαρξή τους αλλά και τη συνεργασία. Τέλος η διαπίστωση από τους εκπαιδευόμενους ότι αισθάνονται την ανάγκη να έρθουν κοντά με τους συμμαθητές τους και να μοιραστούν διάφορα ζητήματα που τους απασχολούν πέρα από τη μαθησιακή διαδικασία, έρχεται σε πλήρη συμφωνία με όσα αναφέρονται στο Γκιάστας (1999) για την ύπαρξη μιας κοινωνικοσυναισθηματικής ομάδας πέρα από την ομάδα έργου, όπως αναφέρει η **M3**:

«...Μερικές φορές μοιραζόμαστε διάφορα πράγματα που μας απασχολούν από την προσωπική μας ζωή. Δεν το περίμενα αυτό...»

Σχέσεις μεταξύ εκπαιδευόμενων - εκπαιδευτικών και ο ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων

Αναφορικά με τις σχέσεις μεταξύ των εκπαιδευόμενων και των εκπαιδευτικών, όλοι οι ερωτηθέντες απάντησαν πως αντιλαμβάνονται θετικές και φιλικές σχέσεις με τους εκπαιδευτικούς της τάξης, έχουν άρτια επικοινωνία, καλή συνεργασία μέσα σε κλίμα εμπιστοσύνης. Η επίτευξη ενός θετικού παιδαγωγικού κλίματος στην τάξη εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον εκπαιδευτή ενηλίκων, ο οποίος φροντίζει να βρίσκεται σε αλληλεπίδραση με τους εκπαιδευόμενους και να εξασφαλίζει τη συνοχή της ομάδας, ώστε να είναι αποδοτική στη μαθησιακή διαδικασία (Κόκκος, 2008).

Οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι που συμμετείχαν στην έρευνα, απάντησαν πως στο πρόσωπο των εκπαιδευτικών τους βλέπουν πολλά περισσότερα από έναν απλό «μεταδότη γνώσεων» Το εύρημα αυτό ενισχύει επιπλέον την άποψη του Rogers (1999), ότι το μοντέλο μάθησης «μεταφορά γνώσης» στους ενήλικους μαθητές είναι αναποτελεσματικό. Συγκεκριμένα θέλουν ο εκπαιδευτικός να είναι κοντά στους μαθητές, να τους υποστηρίζει, να τους ενθαρρύνει, να συμβάλλει στην ενεργοποίησή τους και τέλος να τους εμπνέει. Επίσης οφείλει να είναι γνώστης του αντικειμένου και να προσπαθεί να καλύπτει τις μαθησιακές τους ανάγκες. Στην ερώτηση, εάν οι εκπαιδευτικοί τους ανταποκρίνονται σε αυτόν τον πολυδιάστατο ρόλο, οι περισσότεροι απάντησαν θετικά. Ο πολλαπλός αυτός ρόλος του εκπαιδευτικού, επιβεβαιώνεται από τις απόψεις των Jarvis (2004) και Courau (2005)

σύμφωνα με τις οποίες τον καθιστούν συντονιστή, καταλύτη, διαμεσολαβητή, καθοδηγητή μάθησης και υποστηρικτή-εμπυχωτή.

Εκπαιδευτικές μέθοδοι και εποπτικά μέσα διδασκαλίας

Η εισήγηση είναι η μέθοδος που χρησιμοποιείται στο Εσπερινό ΕΠΑΛ κυρίως στα θεωρητικά μαθήματα, ενώ σημαντική είναι και η χρήση εκείνων των εκπαιδευτικών μεθόδων που προωθούν την ενεργοποίηση και τη συνεργασία των μαθητών. Οι περισσότεροι εκπαιδευόμενοι με τις απαντήσεις τους επεσήμαναν την ανάγκη τους για συμμετοχή στο μάθημα, κυρίως μέσα από την ομαδοσυνεργατική μέθοδο, την πρακτική εξάσκηση και το διάλογο, γεγονός που συμβάλλει στην καλύτερη κατανόησή του. Οι απόψεις αυτές μας παραπέμπουν στις απόψεις των βασικών θεωρητικών για την εκπαίδευση - μάθηση των ενηλίκων, Jarvis, (1999), Knowles, (1998), και Merizow, (2000), σύμφωνα με τις οποίες οι συμμετοχικές και ενεργητικές μέθοδοι είναι εκείνες που κινητοποιούν τους εκπαιδευόμενους, αναπτύσσουν την αλληλεπίδραση μεταξύ εκπαιδευτή και εκπαιδευόμενων, αλλά και την κριτική σκέψη, δημιουργούν κλίμα συνεργασίας, προϋποθέσεις για επεξεργασία λύσεων και συμβάλλουν στη μάθηση μέσα από την πράξη (όπ. αναφ. στο Κόκκος, 2005).

Επίσης οι ενήλικες μαθητές, επειδή έχουν ένα ευρύ φάσμα εμπειριών όταν έρχονται στο σχολείο, επιθυμούν να το αξιοποιήσουν κατά τη διάρκεια του μαθήματος (Κόκκος 2008· Τσιμπουκλή & Φίλιπς, 2008). Στην προκειμένη περίπτωση φαίνεται από τις απαντήσεις τους να τους δίνεται αυτή η ευκαιρία από τους εκπαιδευτικούς.

«...Εγώ μια φορά χρειάστηκε να βοηθήσω κάποιον που έπαθε επιληψία. Αλλά και στο μάθημα της διατροφής συναντώ πράγματα που μου είναι πολύ οικεία και θέλω να τα μοιραστώ στην τάξη...» (Μ5).

Ωστόσο υπάρχει και μία διαφορετική απάντηση που αναφέρει την ύπαρξη μαθητών κυρίως εργαζόμενων, οι οποίοι εξαιτίας της κούρασης, προτιμούν να ακούν τον εκπαιδευτικό, χωρίς οι ίδιοι όμως να συμμετέχουν. Ενδεχομένως η προτίμηση αυτή να σχετίζεται και με εσωτερικά εμπόδια μάθησης, όπως είναι οι προϋπάρχουσες γνώσεις και αξίες, σύμφωνα με τις οποίες είναι προσκολλημένοι και δυσκολεύονται να αποδεχθούν νέες εκπαιδευτικές μεθόδους (Bourdieu, 1985). Για το λόγο αυτό δείχνουν προτίμηση στις τεχνικές με τις οποίες είναι εξοικειωμένοι από το παρελθόν (Κόκκος, 1999).

Τέλος αναφορικά με τα εποπτικά μέσα διδασκαλίας και οι πέντε απάντησαν ότι οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν αρκετά από αυτά (όπως είναι ο η/υ, οι εικόνες, και τα ντοκυμαντέρ). Η χρήση τους διευκολύνει την κατανόηση του μαθήματος και το κάνει πιο ελκυστικό και ενδιαφέρον, όπως άλλωστε αναφέρεται και στο Τσιμπουκλή και Φίλιπς (2008).

Τα περιεχόμενα

Τα περιεχόμενα σε ένα πρόγραμμα ενηλίκων πρέπει να είναι ευέλικτα, να προσαρμόζονται στις ανάγκες και τα χαρακτηριστικά των εκπαιδευόμενων και να συνδέονται με θέματα από την καθημερινότητά τους (Knowles, 1998·Λευθεριώτου, 2010). Από την ανάλυση των απαντήσεων φαίνεται, πως τα βιβλία που διδάσκονται οι ενήλικοι μαθητές, είναι κακογραμμένα, απαρχαιωμένα ως προς τα περιεχόμενά τους, με συνέπεια να μην ανταποκρίνονται στις ανάγκες τους. Επιπλέον ο όγκος των πληροφοριών που πρέπει να αφομοιώσουν είναι πολύ μεγάλος και συχνά οι εκπαιδευτικοί επιμένουν σε σημεία της ύλης που δεν είναι σημαντικά, αλλά βρίσκονται στη διδακτέα ύλη, ενώ παραλείπουν άλλα τα οποία όμως είναι απαραίτητα για τους εκπαιδευόμενους εξαιτίας της έλλειψης χρόνου. Τα λάθη αυτά μπορεί να εμφανίζονται σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα ενηλίκων κατά το σχεδιασμό του σύμφωνα με την Courau (2000).

Ωστόσο οι εκπαιδευόμενοι αναγνωρίζουν την προσπάθεια ορισμένων εκπαιδευτικών να τα προσαρμόσουν με δική τους πρωτοβουλία ώστε να γίνουν πιο κατανοητά , αλλά και να ανταποκρίνονται στις ανάγκες τους σύμφωνα με τις τρέχουσες εξελίξεις του τομέα Υγείας. Οι παραπάνω διαπίστωση συνάδει με το ρόλο του εκπαιδευτή ενηλίκων ως διαμεσολαβητή ο οποίος μέσα από οργανωμένες δραστηριότητες επιδιώκει να συμβαδίζουν τα περιεχόμενα του μαθήματος με τις ανάγκες των εκπαιδευόμενων (Jarvis, 2004· Courau, 2005).

Σκοποί και στόχοι

Ο κύριος σκοπός των ερωτηθέντων είναι βασικά να αποκτήσουν ένα δυνατό πτυχίο που θα τους δώσει τα εφόδια για μία επαγγελματική αποκατάσταση. Επομένως και οι πέντε μαθητές ήρθαν στην εκπαίδευση συνειδητοποιημένοι για το τι θέλουν να κάνουν (Κόκκος, 2008).

Αναφορικά με τους στόχους των μαθημάτων αυτοί πρέπει να είναι σαφείς να οδηγούν σε συγκεκριμένα αποτελέσματα μάθησης και να ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τις δυνατότητές τους (Κόκκος & Λιοναράκης, 1998). Ωστόσο οι εκπαιδευόμενοι επιτυγχάνουν

όπως φαίνεται σε μεγάλο βαθμό τους στόχους των εργαστηριακών μαθημάτων, γιατί τους διευκολύνει σε αυτό η ενεργητική συμμετοχή τους μέσω της πρακτικής εξάσκησης. Αντίθετα στα θεωρητικά μαθήματα αντιμετωπίζουν προβλήματα αφομοίωσης και κατανόησης της ύλης, γεγονός που το συνδέουν με διάφορα καταστασιακά προβλήματα όπως είναι η κούραση και η ηλικία (Cross, 1981), αλλά και την έλλειψη διατύπωσης σαφών στόχων από τους εκπαιδευτικούς με αποτέλεσμα να χάνουν το ενδιαφέρον και να παραιτούνται (Rogers, 1999).

Ο χώρος και ο χρόνος

Για τους εκπαιδευόμενους της έρευνας ένας καλαίσθητος και άνετος χώρος είναι σημαντικός, γιατί τους προδιαθέτει θετικά για την παρακολούθηση του μαθήματος, όπως άλλωστε αναφέρει και η Βαϊκούση (1999). Όμως οι εκπαιδευόμενοι δεν ανέλυσαν περισσότερο το θέμα παρά μόνο επιδερμικά, και δεν αναφέρθηκαν σε θέματα εξοπλισμού και διάταξης της αίθουσας, προδιαγραφές που συνεπικουρούν στην ενεργητική μάθηση, τη συνεργασία αλλά και τη συμμετοχή τους στην πρακτική εξάσκηση (Τσιμπουκλή & Φίλιπς, 2008). Τέλος στάθηκαν σε προβλήματα καταστασιακά κυρίως αλλά και υγιεινής, που ως ένα βαθμό επηρεάζουν αρνητικά την παραμονή τους στην τάξη.

Αναφορικά με τον επαρκή χρόνο διάρκειας των μαθημάτων, επισημαίνουν πως ορισμένες φορές δεν ολοκληρώνεται η εκπαιδευτική διαδικασία, γεγονός που οφείλεται στην πίεση του χρόνου, καθώς δεν επαρκεί για την πρακτική εξάσκηση όλων των μαθητών. Στην Εκπαίδευση Ενηλίκων η γνώση των χαρακτηριστικών της ομάδας στόχου, η προηγούμενη εμπειρία των συμμετεχόντων, ύπαρξη χρονοδιαγράμματος και η γνωστοποίησή του στους εκπαιδευόμενους, είναι παράγοντες που συμβάλλουν στην καλύτερη κατανομή του χρόνου χωρίς να ξεφεύγουν από τα καθορισμένα χρονικά πλαίσια (Μουζάκης, 2006· Καραλής, 1999).

Αξιολόγηση

Σύμφωνα με τον κανονισμό των Εσπερινών ΕΠΑΛ η πρόοδος των μαθητών αξιολογείται με τη διαμορφωτική και την αθροιστική αξιολόγηση. Οι ερωτηθέντες επιζητούν τις διάφορες μορφές αξιολόγησης κατά τη διάρκεια του διδακτικού έτους, γιατί με την ανατροφοδότησή τους, μαθαίνουν για τις αδυναμίες τους και προσπαθούν να βελτιωθούν (Κόκκος & Λιοναράκης, 1998). Ωστόσο από τις απαντήσεις τους δε φαίνεται να προκύπτει η εμπλοκή τους στην αξιολόγηση κατά τη διάρκεια της μάθησης, μία στρατηγική η οποία οδηγεί σε

μαθησιακές αλλαγές (Rogers, 1999). Επιπλέον θεωρούν πως η αξιολόγηση πρέπει να είναι αμφίδρομη, και για το λόγο αυτό κατά τη διάρκεια του μαθήματος αξιολογούν οι ίδιοι τους εκπαιδευτικούς για τις γνώσεις τους αλλά και τη συμπεριφορά τους. Στα μάτια των ενηλίκων εκπαιδευόμενων ο εκπαιδευτικός παύει να είναι αυθεντία, αλλά κρίνεται και ο ίδιος, καθώς οι σχέσεις τους βασίζονται στην ισοτιμία (Κόκκος, 1999· Rogers 1999· Brown, 2004), όπως αναφέρει η **M1**:

«... Η αξιολόγηση πρέπει να είναι αμφίδρομη και όχι μόνο αυτή των μαθητών. Κάποιοι άνθρωποι που απλά έτυχε και πέρασαν εκπαιδευτικοί δεν σημαίνει ότι αξίζει και να ασκούν το επάγγελμα ή ότι είναι γνώστες του αντικειμένου...»

Τέλος ένας από τους ερωτηθέντες απάντησε ότι τον αγχώνει η αξιολόγηση και του δημιουργεί προβλήματα στην απόδοση και το βαθμό, γεγονός που οφείλεται σύμφωνα με τον Rogers (1999) σε ψυχολογικούς παράγοντες και έχει να κάνει κυρίως με το φόβο της αποτυχίας. Όμως η στάση αυτή αντανakλά και τα προβλήματα του υπάρχοντος εκπαιδευτικού συστήματος, που προωθεί τη βαθμοθηρία και την ανταγωνιστικότητα σε βάρος της επικέντρωσης στην απόκτηση ικανοτήτων και της ανάδειξης της προσπάθειας, όπως θα περίμενε κανείς σε ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης ενηλίκων (Rogers, 1999).

6.2 Μελέτη και σχολιασμός αποτελεσμάτων των Εκπαιδευτικών

Στον πρώτο ερευνητικό άξονα οι εκπαιδευτικοί απάντησαν σε ερωτήσεις αναφορικά με τους λόγους που επέλεξαν οι εκπαιδευόμενοι το Εσπερινό ΕΠΑΛ.

Για την πλειοψηφία των εκπαιδευτικών η επιστροφή των ενηλίκων στο Εσπερινό ΕΠΑΛ συνδέεται με λόγους όπως είναι η απόκτηση πτυχίου και η αναβάθμιση των τυπικών τους προσόντων και αποτελούν σημαντικά εφόδια για την είσοδο των εκπαιδευόμενων στην αγορά εργασίας μετά την αποφοίτησή τους. Οι θέσεις αυτές των εκπαιδευτικών είναι σύμφωνες με την έρευνα του Γαλίτη (2010) για την Εσπερινή Εκπαίδευση.

Μέρος των εκπαιδευτικών διακρίνει στους εκπαιδευόμενους τρεις κατηγορίες ως προς την τυπολογία ενηλίκων κατά Houle (1960). Τους προσανατολισμένους στο στόχο, όπως είναι η απόκτηση τίτλου σπουδών, στους προσανατολισμένους στη μάθηση, όπως είναι η επιθυμία για αύξηση των γνώσεων και τέλος η ομάδα των ενηλίκων που επιδιώκει τη διαφυγή από την καθημερινότητα.

Σημαντικό κίνητρο για την επιλογή αποτελεί επίσης σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς, το απογευματινό ωράριο λειτουργίας του συγκεκριμένου τύπου σχολείου, γιατί αποτελεί πόλο έλξης κυρίως για τους εργαζόμενους μαθητές, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από την έρευνα της Κουλινού (2017).

Στο δεύτερο ερευνητικό άξονα οι εκπαιδευτικοί εξέφρασαν τις απόψεις τους αναφορικά με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι στο Εσπερινό ΕΠΑΛ.

Ως προς τις δυσκολίες παρακολούθησης των μαθημάτων οι ερωτηθέντες απάντησαν ότι οι επαγγελματικές και οικογενειακές υποχρεώσεις των ενήλικων μαθητών είναι στην πρώτη θέση και ακολουθούν προβλήματα που σχετίζονται με την κούραση, αλλά και θεσμικά όπως είναι το μικρό όριο απουσιών, η μεγάλη έκταση της ύλης και η έλλειψη ενδιαφέροντος ορισμένων μαθημάτων που δεν ανταποκρίνονται στην ηλικιακή ομάδα στην οποία ανήκουν. Τέλος παρουσιάζουν δυσκολίες εξαιτίας της αντίληψης που έχουν πως δε θα τα καταφέρουν με κίνδυνο τη διακοπή και παραίτηση.

«...Αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην κατάκτηση γνωστικών στόχων...που μπορεί να οδηγήσουν και στην παραίτηση / διακοπή φοίτησης, γιατί θεωρούν πως δεν είναι σε θέση να αφομοιώσουν εύκολα την ύλη... » (Ε5).

Οι δυσκολίες που αναφέρονται συνάδουν με την κατάταξη των εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι κατά Cross (1981).

Στον τρίτο ερευνητικό άξονα οι ερωτηθέντες εξέφρασαν τις απόψεις τους και κατέθεσαν τις εμπειρίες τους αναφορικά με τη δάση ΜΝΑΕ (Μια Νέα Αρχή στα ΕΠΑΛ). Αρχικά θεωρούν πολύ σημαντική την ενίσχυση της Γλώσσας και των Μαθηματικών στην Α' τάξη, με την παρουσία δεύτερου καθηγητή στην τάξη. Επεσήμαναν πως αρκετοί μαθητές παρουσίασαν βελτίωση και πρότειναν την επέκταση της δράσης και στις επόμενες τάξεις. Οι απόψεις αυτές συμφωνούν με το σκοπό της ΜΝΑΕ (Υπ. Απόφαση Φ25α/18434/Δ4/2018), που είναι η γνωστική ενδυνάμωση των αδύναμων μαθητών.

Η παρουσία επίσης Ψυχολόγου θεωρήθηκε εξίσου σημαντική γιατί συμβάλλει στην ψυχοκοινωνική στήριξη των ενηλίκων μαθητών. Δύο εκπαιδευτικοί έδωσαν και άλλες διαστάσεις στο ρόλο του Ψυχολόγου. Την οργάνωση ομαδικών συμβουλευτικών συναντήσεων πάνω σε θέματα που απασχολούν τους εκπαιδευόμενους, αλλά και τη συμβουλευτική των εκπαιδευτικών, όταν αντιμετωπίζουν δυσκολίες στο χώρο εργασίας.

Ωστόσο θεσμικά προβλήματα όπως η καθυστέρηση στο διορισμό Ψυχολόγου στο σχολείο δυσχεραίνουν αρκετά τη αποτελεσματικότητα της δράσης αυτής.

Για το ρόλο του Σύμβουλου Καθηγητή μόνο ένας εκπαιδευτικός ανέλαβε μία φορά, ωστόσο δε θα το ξαναέκανε. Και οι πέντε εκπαιδευτικοί απάντησαν πως ο ρόλος του Σύμβουλου είναι απαιτητικός, χρειάζονται επιμορφώσεις κυρίως στη συμβουλευτική, αλλά και διάθεση επιπλέον χρόνου. Θεωρούν ότι ο ρόλος αυτός για να είναι αποτελεσματικός, απαιτεί φόρτο εργασίας πέραν του ωραρίου τους. Οι ίδιοι οι μαθητές ακυρώνουν το ρόλο, καθώς δεν απευθύνονται σε αυτούς όταν αντιμετωπίζουν δυσκολίες, αλλά σε εκπαιδευτικούς της τάξης. Από τις απόψεις των εκπαιδευτικών διαπιστώνεται πως δεν επιτυγχάνονται οι στόχοι της δράσης ως προς το Σύμβουλο Καθηγητή για τη βελτίωση του κλίματος της τάξης, την αποτελεσματική αντιμετώπιση των συγκρούσεων και την ανάδειξη των προβλημάτων που δυσχεραίνουν τη μαθησιακή διαδικασία.

Στον τέταρτο ερευνητικό άξονα οι εκπαιδευτικοί εξέφρασαν τις απόψεις τους και κατέθεσαν τις εμπειρίες τους για τις συνθήκες εσωτερικής οργάνωσης και λειτουργίας της τάξης.

Η ομάδα των εκπαιδευόμενων και οι μεταξύ τους σχέσεις

Οι εκπαιδευτικοί αντιλαμβάνονται την ύπαρξη θετικού κλίματος μεταξύ των εκπαιδευόμενων, γεγονός που διευκολύνει την εκπαιδευτική διαδικασία. Αποδίδουν τις καλές σχέσεις στην αλληλεπίδραση που δημιουργείται μεταξύ των μελών της ομάδας αλλά και την υιοθέτηση κοινών στόχων (Γκιάστας, 1999· Τσιμπουκλή, 2010). Ένας εκπαιδευτικός δίνει ωστόσο μία διαφορετική απάντηση αναφορικά με τον αριθμό των μελών της ομάδας. Διαπιστώνει πως σε μικρά τμήματα έως δέκα ατόμων (Brown & Atkins, 1997), αναγνωρίζει καλύτερες σχέσεις, με θετικά μαθησιακά αποτελέσματα, ενώ στις μεγαλύτερες παρατηρεί ότι δε λείπουν συγκρούσεις αλλά και οι ανταγωνισμοί καθώς και η ύπαρξη υποομάδων που αλληλοϋποστηρίζονται. Η άποψη αυτή επιβεβαιώνει όσα αναφέρονται στο Γκιάστα (1999) για την ύπαρξη τέτοιων ομάδων μέσα σε μια τάξη ενηλίκων.

Σχέσεις μεταξύ εκπαιδευόμενων - εκπαιδευτικών και ο ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων

Οι σχέσεις εκπαιδευτικών και εκπαιδευόμενων, που διαμορφώνονται μέσα στο πλαίσιο της σχολικής τάξης χαρακτηρίζονται όπως διαφαίνεται από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών από αμοιβαία εμπιστοσύνη, κατανόηση και συνεργασία. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται η

συνοχή της ομάδας που οδηγεί σε καλύτερα μαθησιακά αποτελέσματα (Κόκκος, 2008). Μία διαφορετική απάντηση δίνει ένας εκπαιδευτικός καθώς θέτει όρια στη σχέση εκπαιδευτικού και μαθητή, τονίζοντας την υιοθέτηση τυπικών κυρίως σχέσεων και την αποφυγή των ιδιαίτερα φιλικών. Η άποψη αυτή συμφωνεί με όσα αναφέρονται στο Γκιάστας (1999) για τον Εκπαιδευτή Ενηλίκων, ο οποίος είναι ο εγγυητής του πλαισίου της εκπαιδευτικής διαδικασίας και για το λόγο αυτό οφείλει να κρατά ίσες αποστάσεις από τους εκπαιδευόμενους, χωρίς να γίνεται ένα με αυτούς, γιατί τότε δυσχεραίνει η λειτουργία της ομάδας και κινδυνεύει να χαθεί ο θεσμικός του ρόλος.

Αναφορικά με το ρόλο του Εκπαιδευτή Ενηλίκων όλοι απάντησαν πως οφείλει να συγκεντρώνει ορισμένα χαρακτηριστικά, όπως να καθοδηγεί τους εκπαιδευόμενους στην ανακάλυψη της γνώσης, να τους συμβουλεύει, να τους ενθαρρύνει και τέλος να τους εμψυχώνει, να συγκεντρώνει δηλαδή πέρα από τυπικά και ουσιαστικά προσόντα όπως άλλωστε αναφέρει και η Γιαννακόπουλου (1999). Ένας εκπαιδευτικός έθεσε και το ζήτημα της επιμόρφωσης στην Εκπαίδευση Ενηλίκων, καθώς επισημαίνει πως η οποιαδήποτε επιμόρφωση έγκειται στην ιδιωτική πρωτοβουλία του εκπαιδευτικού, αφού δεν προβλέπεται από το θεσμικό πλαίσιο του Εσπερινού ΕΠΑΛ.

Εκπαιδευτικές μέθοδοι και εποπτικά μέσα διδασκαλίας

Αναφορικά με τις εκπαιδευτικές μεθόδους διδασκαλίας οι ερωτηθέντες απάντησαν πως χρησιμοποιούν την εισήγηση, κυρίως όταν πρόκειται για νέα ενότητα, και πολλές από τις υπόλοιπες μεθόδους που ενεργοποιούν και εμπλέκουν τους ενήλικες μαθητές στη διαδικασία της μάθησης όπως είναι η πρακτική άσκηση, οι ομαδικές εργασίες, η μελέτη περίπτωσης και η συζήτηση. Επιπλέον φροντίζουν να δίνουν βήμα στους εκπαιδευόμενους για να αξιοποιούν τις εμπειρίες τους, μέσα από τη μαθησιακή διαδικασία, εφόσον συχνά έχουν να κάνουν και με μαθητές που είναι ήδη επαγγελματίες. Συμπερασματικά βλέπουμε πως οι εκπαιδευτικοί του Εσπερινού ΕΠΑΛ επιλέγουν περισσότερο εκείνες τις εκπαιδευτικές μεθόδους διδασκαλίας που λαμβάνουν υπόψη τις βασικές Αρχές της Μάθησης Ενηλίκων που έχουν ως στόχο την παρακίνηση για ενεργητική συμμετοχή των εκπαιδευόμενων, κατά την εκπαιδευτική διαδικασία (Κόκκος & Λιοναράκης, 1998).

Κατά τη διάρκεια του μαθήματος οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν συχνά Τεχνικά Εποπτικά Μέσα όπως είναι ο ηλεκτρονικός υπολογιστής, οι εικόνες, ο πίνακας, ο βιντεοπροβολέας και

διάφορα έντυπα. Με τη χρήση τους πιστεύουν πως γίνεται το μάθημα πιο ελκυστικό, και κατανοητό (Βαλάκας, 2003). Τέλος ένας από τους εκπαιδευτικούς επεσήμανε, πως μέσα από τη χρήση εποπτικών μέσων δίνουν σύγχρονο υλικό στους μαθητές, καθώς τα βιβλία είναι παλιά και δεν ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις των μαθημάτων (Knowles, 1998).

Τα περιεχόμενα

Σε ένα πρόγραμμα ενηλίκων τα περιεχόμενα των μαθημάτων πρέπει να είναι ευέλικτα και να ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τα χαρακτηριστικά των ενηλίκων μαθητών, ώστε να συνδέονται με θέματα από την καθημερινότητά τους, αλλά και να εξυπηρετούν τους στόχους των μαθημάτων (Knowles, 1998·Λευθεριώτου, 2010). Όλοι οι ερωτηθέντες αναφορικά με την άποψη τους για τα περιεχόμενα των μαθημάτων απάντησαν ότι είναι παλιά, και δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες και την ηλικία των συγκεκριμένων μαθητών. Είναι δηλαδή ίδια με αυτά των ημερήσιων ΕΠΑΛ τα οποία απευθύνονται σε ανήλικους μαθητές. Για το λόγο αυτό ορισμένοι εκπαιδευτικοί δίνουν προσαρμοσμένο εκπαιδευτικό υλικό που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και την ηλικία των μαθητών, αλλά και στα σύγχρονα πρωτόκολλα του Τομέα Υγείας (Knowles, 1998· Jarvis, 2004).

Σκοποί και στόχοι

Οι σκοποί και οι στόχοι των μαθημάτων σύμφωνα με τις απαντήσεις του συνόλου των ερωτηθέντων επιτυγχάνονται κυρίως σε επίπεδο δεξιοτήτων στα εργαστηριακά μαθήματα. Σε επίπεδο γνώσεων οι ενήλικες μαθητές παρουσιάζουν σοβαρές ελλείψεις εξαιτίας της φύσης των θεωρητικών μαθημάτων, σε συνάρτηση με τα καταστασιακά εμπόδια που αντιμετωπίζουν. Επομένως σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών επιτυγχάνονται μερικώς οι στόχοι των μαθημάτων και είναι σύμφωνες με τη θέση του Rogers (1999), ο οποίος επισημαίνει πως όταν οι εκπαιδευόμενοι δυσκολεύονται να κατανοήσουν τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να ανταποκριθούν στις επιδιωκόμενες αλλαγές, τότε χάνουν το ενδιαφέρον τους για τη μάθηση, είναι απρόθυμοι ως προς τη συμμετοχή τους στις ομαδικές εργασίες. Οι αδυναμίες των ενηλίκων, ως προς την επίτευξη των στόχων σχετίζονται σύμφωνα με το Mezirow, και με την ερμηνεία που δίνουν ίδιοι στην πραγματικότητα, μέσα από ένα λανθασμένο σύστημα αξιών και πεποιθήσεων, επιβεβλημένο από το πολιτισμικό τους πλαίσιο, γεγονός που τους απομακρύνει από τον κριτικό στοχασμό, που είναι αναγκαίος για τη διεργασία της επανεξέτασης των αντιλήψεων και των αξιών, ώστε να έρθει η αλλαγή (όπ αναφ. στο Κόκκος, 2008).

Ο χώρος και ο χρόνος

Και οι πέντε εκπαιδευτικοί επεσήμαναν πως ένας καλαίσθητος χώρος σε μια αίθουσα διδασκαλίας και μία ευχάριστη ατμόσφαιρα είναι παράγοντες που ενισχύουν την παραμονή των εκπαιδευόμενων στο χώρο του σχολείου (Κόκκος, 1999). Αντίθετα προβλήματα όπως είναι διάφορα καταστασιακά εμπόδια ή η έλλειψη επαρκούς εκπαιδευτικού υλικού δυσχεραίνουν την εκπαιδευτική διαδικασία. Από τις απαντήσεις τους βλέπουμε πως στάθηκαν κυρίως στην αισθητική εικόνα της αίθουσας διδασκαλίας:

«... Θέλουν ο χώρος που εργάζονται να είναι όμορφος..ευχάριστος...» (Ε1)

Επεσήμαναν ορισμένα καταστασιακά προβλήματα, χωρίς ωστόσο να αναφέρουν τι κάνουν οι ίδιοι, αναφορικά με την οργάνωση του χώρου, ώστε να γίνει λειτουργικός σύμφωνα με όσα αναφέρει ο Βαλάκας (1999) για τη λειτουργικότητα και αποτελεσματικότητα της σωστής διάταξης του χώρου, προκειμένου να διευκολύνεται η ενεργητική μάθηση και η συνεργασία.

Αναφορικά με το χρόνο αυτός λειτουργεί υποκειμενικά για κάθε εκπαιδευόμενο. Έτσι οι εκπαιδευτικοί αναγνωρίζουν εκείνους τους μαθητές που διευκολύνονται από το απογευματινό ωράριο λειτουργίας, ενώ υπάρχουν και κάποιοι άλλοι που παραπονιούνται για την παραμονή τους ως αργά στο σχολείο. Επίσης δύο εκπαιδευτικοί ανέδειξαν και ένα πρόβλημα αναφορικά με την πίεση του χρόνου, προκειμένου να ολοκληρωθεί η μαθησιακή διαδικασία. Σε εργαστηριακά κυρίως μαθήματα συχνά δεν φτάνει ο χρόνος για την ολοκλήρωση τους, με αποτέλεσμα να χάνεται το διάλειμμα ή να δανείζονται οι εκπαιδευτικοί ώρες από άλλα μαθήματα, γεγονός που προκαλεί τη δυσαρέσκεια των περισσότερων μαθητών. Όπως φαίνεται στην συγκεκριμένη περίπτωση απουσιάζει η ύπαρξη συγκεκριμένου χρονοδιαγράμματος, το οποίο πρέπει να γνωστοποιείται στους εκπαιδευόμενους για την καλύτερη κατανομή του χρόνου. (Μουζάκης, 2006).

Αξιολόγηση

Οι εκπαιδευτικοί, αναγνωρίζουν πως η αξιολόγηση κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, όπως είναι η διαμορφωτική, είναι αρκετά χρήσιμη, γιατί στοχεύει στον εντοπισμό και τη βελτίωση των αδυναμιών των μαθητών (Κόκκος & Λιοναράκης, 1998). Η αξιολόγηση της προόδου των μαθητών γίνεται με διάφορα τεστ, διαγωνίσματα τετραμήνου, ανάθεση και παρουσίαση εργασιών, ερωτήσεις πάνω στο μάθημα, εξέταση στα εργαστήρια. Ωστόσο οι εκπαιδευτικοί στέκονται περισσότερο στην επίδοση των μαθητών μέσα από τις δοκιμασίες,

χωρίς να αναφέρονται στη σημασία που έχει η διαδικασία της αξιολόγησης για την επίτευξη των στόχων του μαθήματος, αν δηλαδή αυξήθηκαν οι γνώσεις ή αναπτύχθηκαν οι δεξιότητες, γεγονός που δίνει ανατροφοδότηση όχι μόνο στους εκπαιδευόμενους αλλά και τον εκπαιδευτικό (Jarvis, 1999). Σύμφωνα με τον Καραλή (1999), η διαμορφωτική αξιολόγηση είναι σημαντική και χρήσιμη και για τον εκπαιδευτικό, γιατί οι διαπιστώσεις που θα προκύψουν χρησιμοποιούνται επιπλέον για τη βελτίωση και τον αναπροσανατολισμό του ίδιου του μαθήματος.

Τέλος οι εκπαιδευτικοί επισημαίνουν ότι πρέπει να αυτοαξιολογούνται, γιατί με τον τρόπο αυτό εξετάζουν την αποτελεσματικότητα και την ποιότητα του εκπαιδευτικού τους έργου και εντοπίζουν τα σημεία στα οποία πρέπει να εξελιχθούν μέσα από την προσωπική κριτική και τη συνεχή επιμόρφωση (Κόκκος, 2005).

6.3 Σύγκριση των αποτελεσμάτων Εκπαιδευόμενων / Εκπαιδευτικών

Στην προηγούμενη ενότητα παρουσιάστηκε η μελέτη και ο σχολιασμός των αποτελεσμάτων της έρευνας χωριστά για τους εκπαιδευόμενους και τους εκπαιδευτικούς, ενώ στη συνέχεια επιχειρείται μία σύγκριση των αποτελεσμάτων των δύο μερών της έρευνας, ως προς τις ομοιότητες και τις διαφορές που αυτά παρουσιάζουν.

Από τα αποτελέσματα του πρώτου και δεύτερου ερευνητικού άξονα, εκπαιδευόμενοι και εκπαιδευτικοί συμφωνούν για τα κίνητρα που ώθησαν τους ενήλικες εκπαιδευόμενους να επιλέξουν το Εσπερινό ΕΠΑΛ και ειδικότερα τον Τομέα Υγείας. Μοναδική διαφοροποίηση αποτελεί η απάντηση που έδωσαν ορισμένοι εκπαιδευόμενοι, ως προς την κάλυψη των βασικών τους αναγκών. Συγκεκριμένα επεσήμαναν πως είναι άνεργοι και με την απόκτηση του πτυχίου θα βρουν εργασία, γεγονός που θα τους εξασφαλίσει καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Η θέση αυτή επιβεβαιώνεται από το Maslow (1954) και την πυραμίδα των αναγκών. Οι άνθρωποι πρώτα πρέπει να εξασφαλίσουν τις βασικές τους ανάγκες και στη συνέχεια να προχωρήσουν στην ικανοποίηση αναγκών σε ανώτερα επίπεδα. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ενήλικες μαθητές ως προς την παρακολούθηση των μαθημάτων είναι αρχικά καταστασιακά, ακολουθούν τα θεσμικά και τέλος τα προδιαθετικά (Cross, 1981), και βρίσκονται σε ταύτιση με τις απόψεις των εκπαιδευτικών.

Στον τρίτο ερευνητικό άξονα αναφορικά με τη δράση ΜΝΑΕ οι εκπαιδευόμενοι βρίσκουν πολύ σημαντική και χρήσιμη τη δράση, με εξαίρεση το θεσμό του Σύμβουλου Καθηγητή.

Από την πλευρά τους και οι εκπαιδευτικοί συμφωνούν με τις παραπάνω διαπιστώσεις, ωστόσο δίνουν και άλλες διαστάσεις στο ρόλο του Ψυχολόγου, όπως είναι οι ομαδικές συμβουλευτικές συναντήσεις για θέματα που απασχολούν τους εκπαιδευόμενους, αλλά και η συμβουλευτική για τους εκπαιδευτικούς. Τέλος και οι δύο πλευρές επισημαίνουν σοβαρά θεσμικά προβλήματα ως προς τον έγκαιρο ορισμό του Σύμβουλου Καθηγητή από την αρχή της χρονιάς, με τους εκπαιδευτικούς επιπλέον να συμπληρώνουν, πως η ίδια πολιτική ακολουθείται αναφορικά με τον διορισμό του Ψυχολόγου, γεγονός που μειώνει σημαντικά την αποτελεσματικότητα της δράσης αυτής.

Στον τέταρτο ερευνητικό άξονα από τις απαντήσεις των εκπαιδευόμενων και των εκπαιδευτικών διαπιστώθηκε πως αυτές συμφωνούν στο μεγαλύτερο μέρος, αναφορικά με τους παράγοντες που λαμβάνουν χώρα στην τάξη. Από τις ελάχιστες διαφοροποιήσεις που προέκυψαν, επισημαίνονται τα παρακάτω:

Αρχικά οι εκπαιδευόμενοι αναγνωρίζουν πως υπάρχει ομοιογένεια στην τάξη, ως προς τον στόχο και την ηλικία (είναι όλοι ενήλικες), γεγονός που διευκολύνει τη δημιουργία θετικού κλίματος στην τάξη (Τσιμπουκλή, 2010). Επίσης νιώθουν την ανάγκη να δημιουργήσουν συναισθηματικές σχέσεις με τους συμμαθητές τους. Από την άλλη οι εκπαιδευτικοί επισημαίνουν πως σε μια τάξη λίγων μαθητών αναπτύσσεται θετικό παιδαγωγικό κλίμα με καλά μαθησιακά αποτελέσματα, ενώ σε τάξεις με πολλούς μαθητές δημιουργούνται υποομάδες ανταγωνιστικές (Γκιάστας, 1999).

Οι εκπαιδευόμενοι επιδιώκουν και φιλικές σχέσεις με τους εκπαιδευτικούς, ενώ οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν πως πρέπει οι μεταξύ τους σχέσεις να είναι τυπικές, ώστε να διατηρείται ισορροπία και να μην κινδυνεύει ο θεσμικός τους ρόλος (Γκιάστας, 1999).

Αναφορικά με τα περιεχόμενα των μαθημάτων οι εκπαιδευόμενοι απάντησαν πως είναι παλιά και δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες τους. Πάνω σε αυτό οι εκπαιδευτικοί συμπληρώνουν, πως συμβαδίζουν με τα αναλυτικά προγράμματα των ημερήσιων ΕΠΑΛ, γεγονός που τα καθιστά ακατάλληλα για τη συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα. Σύμφωνα με το Βεργίδη (1999) τα αναλυτικά προγράμματα στην Εκπαίδευση Ενηλίκων, πάνω στα οποία βασίζονται τα περιεχόμενα των μαθημάτων, πρέπει να είναι αποτέλεσμα της διερεύνησης των επιμορφωτικών αναγκών των εκπαιδευομένων και να αντιστοιχούν σε συγκεκριμένες

γνώσεις, στάσεις, δεξιότητες που αναμένεται να αποκτήσουν οι εκπαιδευόμενοι, γεγονός που δεν ισχύει σε μεγάλο βαθμό στο Εσπερινό ΕΠΑΛ.

Η πίεση του χρόνου προβληματίζει συχνά τους εκπαιδευόμενους. Αναφέρουν πως δεν τους φτάνει ο χρόνος για την ολοκλήρωση της πρακτικής εξάσκησης των εργαστηριακών μαθημάτων. Από την πλευρά τους οι εκπαιδευτικοί προκειμένου να ολοκληρωθεί το μάθημα δανείζονται ώρες από άλλα μαθήματα ή χρησιμοποιούν το διάλειμμα με αποτέλεσμα να προκαλούν τη δυσaráσκεια των εκπαιδευόμενων. Η διάρκεια της ημερήσιας εκπαίδευσης σε ένα πρόγραμμα ενηλίκων, σύμφωνα με όσα αναφέρεται στο Καραλής (1999) πρέπει να είναι συνάρτηση της ομάδας στόχου στην οποία απευθύνεται το πρόγραμμα, αλλά και της προηγούμενης εκπαίδευσης - εμπειρίας των συμμετεχόντων, ώστε να μην ξεπερνά τα χρονικά πλαίσια.

Για τους εκπαιδευόμενους θεωρείται σημαντική η αξιολόγηση αλλά και η ανατροφοδότηση αναφορικά με την πρόοδό τους κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας, γιατί τους ενημερώνει για τις αδυναμίες τους και τους παρέχει δυνατότητες βελτίωσης. Από τις απαντήσεις τους δε φαίνεται να προκύπτει η εμπλοκή τους στην αξιολόγηση κατά τη διάρκεια της μάθησης, μία στρατηγική η οποία οδηγεί σε μαθησιακές αλλαγές (Rogers, 1999). Για τους εκπαιδευτικούς η διαδικασία της αξιολόγησης δεν αφορά μόνο τους εκπαιδευόμενους, αλλά και τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς, γιατί με την αυτοαξιολόγηση του εκπαιδευτικού τους έργου παίρνουν ανατροφοδότηση για την αποτελεσματικότητά του και μπορούν να προχωρήσουν σε βελτιώσεις του μαθήματος, αλλά και να εξελιχθούν οι ίδιοι ώστε να γίνουν καλύτεροι (Κόκκος, 2005). Ένα πρόγραμμα Εκπαίδευσης Ενηλίκων βασίζεται συνήθως σε κάποιο μοντέλο αξιολόγησης και ακολουθεί εσωτερική και εξωτερική αξιολόγηση, προκειμένου να διερευνηθεί εάν επιτεύχθηκαν οι σκοποί του προγράμματος ή χρειάζονται αναπροσαρμογές στους στόχους και τα περιεχόμενα (Καραλής, 1999). Ωστόσο στο Εσπερινό ΕΠΑΛ, απουσιάζει κάτι αντίστοιχο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ / ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

7.1 Συμπεράσματα

Έχοντας ολοκληρώσει την παρουσίαση και την ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας, καθώς και το συσχετισμό τους με το θεωρητικό πλαίσιο, θα προχωρήσουμε στο παρόν κεφάλαιο στην εξαγωγή συμπερασμάτων, αναφορικά με τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν στο θεωρητικό μέρος της εργασίας.

Πρώτο ερευνητικό ερώτημα: Ποια είναι τα κίνητρα και οι λόγοι συμμετοχής των ενήλικων εκπαιδευόμενων στο πρόγραμμα μαθημάτων του τομέα Υγείας στο Εσπερινό ΕΠΑΛ;

Αναφορικά με το πρώτο ερευνητικό ερώτημα για τους λόγους κινητοποίησης των εκπαιδευόμενων ως προς την εγγραφή τους στο Εσπερινό ΕΠΑΛ της Κοζάνης, οι συμμετέχοντες (εκπαιδευόμενοι -εκπαιδευτικοί) απάντησαν πως με την εγγραφή τους στο συγκεκριμένο σχολείο και ειδικότερα στον Τομέα Υγείας, οι εκπαιδευόμενοι επιδιώκουν να αποκτήσουν απολυτήριο Επαγγελματικού Λυκείου, Πτυχίο ειδικότητας και να αναβαθμίσουν τα προσόντα τους με στόχο την εξεύρεση εργασίας. Θεωρούν το Πτυχίο των Επαγγελματιών Υγείας δυνατό χαρτί για την απορρόφησή τους από την αγορά εργασίας. Η επαγγελματική αποκατάσταση κυρίως για τους άνεργους αποτελεί σημαντική επιδίωξη, ώστε να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες. Οι περισσότεροι δήλωσαν πως είναι αποφασισμένοι να πραγματοποιήσουν το στόχο τους, ενώ υπάρχει και ένα μικρό ποσοστό που επιθυμεί με την επιστροφή του στο σχολείο να ξεφύγει από την καθημερινότητα και να αποκτήσει καινούριες γνώσεις. Τέλος ένα από τα βασικά πλεονεκτήματα αποτελεί το απογευματινό ωράριο λειτουργίας του σχολείου, γεγονός που επιτρέπει σε πολλούς μαθητές να εργάζονται παράλληλα.

Δεύτερο ερευνητικό ερώτημα: Ποιοι οι αποτρεπτικοί παράγοντες στη συμμετοχή των ενήλικων εκπαιδευόμενων στο πρόγραμμα μαθημάτων στον τομέα Υγείας του Εσπερινού ΕΠΑΛ;

Συχνά οι εκπαιδευόμενοι έρχονται αντιμέτωποι με διάφορα εμπόδια, που καθιστούν δύσκολη την παρακολούθηση των μαθημάτων. Οι οικογενειακές και οι επαγγελματικές τους υποχρεώσεις αποτελούν συχνά τροχοπέδη στην ολοκλήρωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Επιπλέον προστίθενται διάφορα προβλήματα, όπως είναι η κούραση, η ηλικία, αλλά και η πεποίθηση ότι δε θα πετύχουν το στόχο τους εξαιτίας των μαθησιακών αδυναμιών που αντιμετωπίζουν, αλλά και της μακροχρόνιας αποχής τους από την εκπαίδευση. Δεν παραλείπουν ωστόσο να αναφέρουν πως αντιμετωπίζουν και διάφορα θεσμικά προβλήματα που τους απασχολούν, όπως είναι το μικρό όριο απουσιών και η μεγάλη έκταση της ύλης των μαθημάτων.

Τρίτο ερευνητικό ερώτημα: Ποια η συμβολή της δράσης «Μια Νέα Αρχή στα ΕΠΑΛ» στους ενήλικες εκπαιδευόμενους;

Για τη μείωση της σχολικής διαρροής, τη γνωστική ενδυνάμωση αλλά και τη ψυχοκοινωνική στήριξη και των ενήλικων μαθητών των Εσπερινών ΕΠΑΛ, υλοποιούνται διάφορες δράσεις με την πρωτοβουλία του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων στα πλαίσια της ΜΝΑΕ. Στο σημείο αυτό θα απαντήσουμε στο 3^ο ερευνητικό ερώτημα, αναφορικά με τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων για τη συμβολή της παραπάνω δράσης. Στο συγκεκριμένο σχολείο οι εκπαιδευόμενοι δήλωσαν πως επωφελήθηκαν από την ενίσχυσή τους στη Γλώσσα και τα Μαθηματικά στην Α' τάξη και είδαν θετικά την παρουσία Ψυχολόγου στο σχολείο. Θα τον προσέγγιζαν κυρίως για συμβουλευτικούς λόγους και σε ζητήματα αντιμετώπισης άγχους. Επιπροσθέτως οι εκπαιδευτικοί θα επεδίωκαν ομαδικές συνεδρίες σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος και θα επιζητούσαν και οι ίδιοι μία προσέγγιση για διάφορα ζητήματα που θα αντιμετώπιζαν στο σχολείο, σχετικά με τη συμπεριφορά των μαθητών. Αντίθετα οι εκπαιδευόμενοι δε θα επιδίωκαν μία προσέγγιση με το Σύμβουλο Καθηγητή για το λόγο ότι δεν έχουν πεισθεί για την αναγκαιότητά του. Ο ρόλος αυτός αμφισβητείται και από τους εκπαιδευτικούς, καθώς πιστεύουν πως είναι απαιτητικός, χρειάζονται συνεχείς επιμορφώσεις κυρίως στη συμβουλευτική, αλλά και διάθεση επιπλέον χρόνου. Άλλωστε πρόκειται για μια νέα σχετική δράση τεσσάρων ετών, με πολλά θεσμικά προβλήματα τα οποία καθιστούν την υλοποίησή της δύσκολη και για το λόγο αυτό χρειάζεται πίστωση χρόνου.

Τέταρτο ερευνητικό ερώτημα: Πώς οι παράγοντες εσωτερικής οργάνωσης και λειτουργίας της τάξης επιδρούν στη μάθηση των ενήλικων εκπαιδευόμενων και κατά πόσο αυτοί παρουσιάζουν συνάφεια ή απόκλιση από ένα πρόγραμμα Ενήλικης Εκπαίδευσης ;

Αναφορικά με το τέταρτο ερευνητικό ερώτημα διαπιστώθηκαν τα εξής: Οι σχέσεις των εκπαιδευόμενων χαρακτηρίζονται από αμοιβαίο σεβασμό, ασφάλεια, εμπιστοσύνη και συνεργασία. Η ύπαρξη θετικού κλίματος, βοηθά τους εκπαιδευόμενους σταδιακά να

νιώθουν μέλη μιας ομάδας εκπαιδευομένων, να αλληλεπιδρούν και να αναπτύσσουν δυναμικές μεταξύ τους, γεγονός που μπορεί να διευκολύνει την επιδίωξη των ατομικών τους στόχων, μέσα από τις αξίες και τις επιδιώξεις της ομάδας. Άλλωστε πρόκειται για ενήλικες με κοινούς στόχους γεγονός που λειτουργεί θετικά κατά την εκπαιδευτική διαδικασία. Παρόμοιες χαρακτηρίζονται και οι σχέσεις της ομάδας των εκπαιδευόμενων με τους εκπαιδευτικούς. Οι εκπαιδευτικοί βρίσκονται κοντά στους μαθητές τους, αναπτύσσουν μαζί τους θετικές σχέσεις όχι ιδιαίτερα φιλικές, αλλά περισσότερο τυπικές και ανταποκρίνονται αρκετά στον πολυδιάστατο ρόλο τους. Σε αυτό συνέβαλε τόσο η εμπειρία που αποκτήθηκε από την καθημερινή εμπλοκή τους με ενήλικες μαθητές στην τάξη, όσο και η επιμόρφωσή τους σε θέματα Ενήλικης Εκπαίδευσης με δική τους πρωτοβουλία.

Οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν εκπαιδευτικές μεθόδους και τεχνικά εποπτικά μέσα που ενεργοποιούν τους εκπαιδευόμενους, ενισχύουν τη συμμετοχή και τη συνεργασία, καθιστούν ενδιαφέρον το μάθημα, αναπτύσσουν την κριτική σκέψη και τέλος συμβάλλουν στην αξιοποίηση της εμπειρίας μέσα από τη σύνδεσή της με τις νέες γνώσεις. Ωστόσο εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται τεχνικές όπως η εισήγηση κατά τη διδασκαλία κυρίως των θεωρητικών μαθημάτων, γεγονός που εξυπηρετεί μερίδα εκπαιδευόμενων αλλά και εκπαιδευτικών που ενδεχομένως τους ικανοποιεί η συγκεκριμένη τεχνική, γιατί δυσκολεύονται να προχωρήσουν σε κάτι πιο ριζοσπαστικό, εξαιτίας της προσκόλλησης τους με τις εμπειρίες του παρελθόντος.

Ένα μεγάλο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν εκπαιδευόμενοι και εκπαιδευτικοί είναι τα περιεχόμενα των μαθημάτων. Είναι παλιά, δεν έχουν ανανεωθεί εδώ και μια εικοσαετία, συνεπώς δεν είναι σύμφωνα με τις νεότερες εξελίξεις των επιστημών του Τομέα Υγείας και άρα δεν ανταποκρίνονται και στις ανάγκες των εκπαιδευόμενων. Επιπλέον είναι ίδια με τα περιεχόμενα των ημερήσιων ΕΠΑΛ, τα οποία απευθύνονται σε μια άλλη ηλικιακή ομάδα μικρότερη με διαφορετικές εκπαιδευτικές ανάγκες, γεγονός που τα καθιστά επίσης ακατάλληλα για τους ενήλικους μαθητές.

Σημαντικές επίσης δυσκολίες αντιμετωπίζουν οι ενήλικοι μαθητές αναφορικά με τους στόχους των μαθημάτων. Σε ένα πρόγραμμα ενήλικης εκπαίδευσης οι εκπαιδευόμενοι πρέπει να γνωρίζουν τους στόχους του προγράμματος, όπως και τις αλλαγές που αναμένονται να έρθουν σε επίπεδο γνώσεων, στάσεων και δεξιοτήτων, αλλά και να ανταποκρίνονται στις δυνατότητές τους. Οι μαθητές του συγκεκριμένου σχολείου δυσκολεύονται αρκετά στην

επίτευξη γνωστικών στόχων στα θεωρητικά μαθήματα, ενώ έχουν καλύτερες επιδόσεις στα εργαστηριακά. Το γεγονός αυτό σε συνάρτηση με διάφορα καταστασιακά εμπόδια που αντιμετωπίζουν, μπορεί να τους οδηγήσει σε αδιαφορία και παραίτηση από το μάθημα.

Ο χώρος στον οποίο περνούν τις περισσότερες ώρες θα ήθελαν όλοι να είναι ελκυστικός και ευχάριστος, άνετος με επαρκή εξοπλισμό. Προβλήματα όπως είναι η ακατάλληλη θερμοκρασία, η έλλειψη εκπαιδευτικού υλικού, και οι ακατάλληλες συνθήκες υγιεινής εξαιτίας της συνύπαρξης πολλών ατόμων διαφορετικών τμημάτων στον ίδιο χώρο δυσκολεύουν σε κάποιο βαθμό την εκπαιδευτική διαδικασία. Αναφορικά με το χρόνο αυτός λειτουργεί υποκειμενικά. Ορισμένοι επωφελούνται από το απογευματινό ωράριο, ενώ σε κάποιους άλλους αυτό μπορεί να αποτελεί εμπόδιο εξαιτίας των υποχρεώσεών τους. Η διάρκεια της χρονικής εκπαίδευσης σε ένα πρόγραμμα ενηλίκων γνωρίζουμε πως πρέπει να είναι συνάρτηση της ομάδας στόχου στην οποία απευθύνεται το πρόγραμμα, αλλά και της προηγούμενης εκπαίδευσης - εμπειρίας των συμμετεχόντων, ώστε να μην ξεπερνά τα χρονικά πλαίσια. Ωστόσο στο Εσπερινό ΕΠΑΛ οι μαθητές πιέζονται χρονικά προκειμένου να ανταποκριθούν στα μαθήματα, και διαμαρτύρονται όταν χρησιμοποιείται μέρος των διαλειμμάτων ή άλλων μαθημάτων προκειμένου να ολοκληρωθεί η ύλη.

Οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν μεθόδους αξιολόγησης σύμφωνες με τον κανονισμό των ημερήσιων ΕΠΑΛ. Οι μαθητές επιπλέον μέσα από την αξιολόγηση ενημερώνονται για τις αδυναμίες και τα λάθη τους, ενώ οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν την αυτοαξιολόγηση για να γίνουν καλύτεροι. Απουσιάζει η αξιολόγηση της διαδικασίας της μάθησης από πλευράς εκπαιδευόμενων, αλλά και η αξιολόγηση ως προς την επίτευξη των στόχων του μαθήματος από τους εκπαιδευτικούς, ώστε να ακολουθήσει εάν χρειάζεται αναπροσαρμογή των στόχων και των περιεχομένων. Δεν ακολουθείται κάποιο συγκεκριμένο μοντέλο αξιολόγησης, απουσιάζει η εξωτερική και εσωτερική αξιολόγηση του εκπαιδευτικού προγράμματος σύμφωνα με τις επιταγές της Ενήλικης Εκπαίδευσης.

7.2 Προτάσεις

Προκειμένου να ολοκληρωθεί η παρούσα διπλωματική εργασία, μετά τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την ανάλυση και το σχολιασμό των αποτελεσμάτων της ερευνητικής διαδικασίας, θα προχωρήσουμε στη διατύπωση προτάσεων, η διερεύνηση των οποίων θα προσφέρει μια πιο ολοκληρωμένη άποψη πάνω στο θέμα.

Αρχικά η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε στο 4^ο Εσπερινό ΕΠΑΛ της Κοζάνης και συγκεκριμένα σε ένα από τα τμήματα του Τομέα Υγείας, επομένως τα αποτελέσματα της δε θα μπορούσαν να αφορούν το σύνολο των εκπαιδευόμενων μαθητών των Εσπερινών ΕΠΑΛ.

Για το λόγο αυτό προτείνεται η περαιτέρω διερεύνηση του θέματος με μελέτες περίπτωσης σε Εσπερινά ΕΠΑΛ διαφορετικών περιοχών, ή και συνδυαστικές μελέτες ποσοτικής και ποιοτικής προσέγγισης. Επίσης σε βάθος χρόνου θα μπορούσε να επαναληφθεί η έρευνα με τη λήψη συνεντεύξεων δια ζώσης για να έχουμε σύγκριση των αποτελεσμάτων, αλλά και να εξάγουμε ασφαλέστερα συμπεράσματα. Οι λόγοι που δικαιολογούν την επανάληψη της έρευνας σχετίζονται με το γεγονός ότι η συγκεκριμένη έρευνα διεξήχθη με την ασύγχρονη συνέντευξη μέσω διαδικτύου, με συνέπεια όπως ήδη έχει αναφερθεί στην ενότητα περιορισμών της έρευνας, να χαθούν πολύτιμες πληροφορίες από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων.

Επιπροσθέτως η παρούσα έρευνα θα μπορούσε να δώσει πληροφορίες και στο ίδιο το Εσπερινό Σχολείο, καθώς φαίνεται από τις απαντήσεις των εκπαιδευόμενων και των εκπαιδευτικών η ανάγκη για ουσιαστικές αλλαγές. Σήμερα το Εσπερινό ΕΠΑΛ ενώ είναι ένα σχολείο για ενήλικους μαθητές, δεν πληροί τις προδιαγραφές της Ενήλικης Εκπαίδευσης, βασίζεται δε αποκλειστικά στις πρωτοβουλίες των εκπαιδευτικών για τη δημιουργία παιδαγωγικού και μαθησιακού περιβάλλοντος που να προσεγγίζει ως ένα μικρό βαθμό τις Αρχές Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Χρειάζεται επομένως να πλαισιωθεί με τις αρχές και τις πρακτικές της Εκπαίδευσης Ενηλίκων.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις θα μπορούσαν να φανούν χρήσιμες και για την Πολιτεία προκειμένου να προχωρήσει στην αναδιάρθρωση του θεσμικού πλαισίου των Εσπερινών ΕΠΑΛ με την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, την αλλαγή προγραμμάτων (ωρολογίων και αναλυτικών) και εκπαιδευτικών περιεχομένων, βάσει των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και των αναγκών των ενήλικων εκπαιδευόμενων. Τέλος για να τύχει μεγαλύτερης αποδοχής η δράση ΜΝΑΕ και να αποφέρει οφέλη στους εκπαιδευόμενους, η Πολιτεία μετά τις παραπάνω διαπιστώσεις θα μπορούσε να προχωρήσει σε έγκαιρο προγραμματισμό

αναφορικά με το διορισμό Καθηγητών και Ψυχολόγων στα Εσπερινά ΕΠΑΛ από την αρχή της σχολικής χρονιάς.

Βιβλιογραφία

- Αγαλιανού, Ο. (2014). Εκπαιδευτική έρευνα και εκπαιδευτική πράξη: αναζητώντας τη σύνδεση. *Έρκυνα, Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών– Επιστημονικών Θεμάτων*, (1), 186-199.
- Αθανασίου, Α., Μπαλντούκας, Α., & Παναούρα, Ρ. (2014). *Εγχειρίδιο προς Εκπαιδευτές Ενηλίκων. Βασικές αρχές διδασκαλίας ενηλίκων που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες πληθυσμού*. Λευκωσία: Πανεπιστήμιο Frederick.
- Αθανασούλα – Ρέππα, Α. (1999). *Η Δευτεροβάθμια Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση και η Περιφερειακή της διάσταση στην Ελλάδα (1980-1990)*. Αθήνα: Έλλην.
- Βαλάκας, Γ. (2003). Εκπαιδευτικά Μέσα και Εκπαιδευτικός Χώρος. Στο Α. Κόκκος (Επιμ.), *Διδακτικό Υλικό του Εθνικού Προγράμματος Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών*. Αθήνα: Υπουργείο Εργασίας.
- Βεργίδης, Δ., Ζάγκος, Χ., Κόκκινος, Γ., Κυρίδης, Α., Κουτούζης, Μ., Πανδής, Π., & Σωτηρόπουλος, Δ. (2013). Διαρροή από τις δομές Δια Βίου Μάθησης Ενηλίκων. Έρευνα για ένα αθέατο πρόβλημα. Αθήνα: Κέντρο Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδας.
- Bion W. R. (2000) *Experiences in Groups and other papers*. London: Brunner – Routledge
- Bixler, B. (2006). *Motivation and its Relationship to the Design of Educational Games*. NMC, Cleveland, Ohio.
- Βόβα-Χατζή, Μ., Σαρίδη, Μ., & Σουλιώτη, Κ. (2020). Παράγοντες Παρακίνησης για Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση των Επαγγελματιών Υγείας. *Ελληνικό Περιοδικό Νοσηλευτικής Επιστήμης* 13(1): 23-31. Ανακτήθηκε από: <http://journal-ene.gr/wp-content/uploads/2020/07/paragontes-parakinisis.pdf>

- Bourdieu, P. (1985). Το συγκεντρωτικό σχολείο: Οι Ανισότητες στην Εκπαίδευση και στην Παιδεία στο Φραγκιουδάκη Α. *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Πατάκης.
- Brown, D. (2004). *Language Assessment: Principles and Classroom Practices*. New York: Pearson Education, Inc.
- Brown, G. & Atkins, M. (1997). *Effective Teaching in Higher Education*. London: Routledge.
- Bruffee, K. A. (1999). *Collaborative Learning: Higher Education, Interdependence and the Authority of Knowledge*. 2η έκδ. Βαλτιμόρη MA: The John Hopkins University Press.
- Γαλίτης, Π. (2005). *Η εκπαίδευση στα εσπερινά σχολεία ως παράγοντας άμβλυνσης του κοινωνικού αποκλεισμού*. Διδακτορική Έρευνα. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ
- Γαλίτης, Π. (2011). *Στο κυνήγι του χρόνου. Εσπερινή εκπαίδευση και κοινωνικός αποκλεισμός*. Αθήνα: Επίκεντρο.
- Γκιάστας, Ι. (1999). Ομάδα Εκπαιδευομένων. Στο: Δ. Βαϊκούση, Ι., Βαλάκας, Α. Γιαννακοπούλου, Ε., Γκιάστας, Ι., Κόκκος, Α. & Τσιμπουκλή, Α. *Εκπαιδευτικές Μέθοδοι. Ομάδα Εκπαιδευομένων*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Cedefop, (2008c): Terminology of European education and training policy: a selection of 100 key terms. Luxemburg: Publications Office of the European Union. Available from internet: http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/4064_en.pdf
- Crewsell, J. (2016). *Η έρευνα στην εκπαίδευση. Σχεδιασμός, Διεξαγωγή και Αξιολόγηση Ποσοτικής και Ποιοτικής Έρευνας* (μτφ.: Ν. Κουβαράκου). Αθήνα: Ίων. (έτος έκδοσης του πρωτοτύπου: 2011).
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. (μτφ. Σ. Κυρανάκης, Μ. Μαυράκη, Χ. Μητσοπούλου, Π. Μπιθαρά, & Μ. Φιλοπούλου). Αθήνα: ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ. (έτος έκδοσης πρωτοτύπου 2000).
- Courau S. (2000). *Τα Βασικά Εργαλεία του Εκπαιδευτή Ενηλίκων*. Αθήνα: Μεταίχμιο

- Cross, P., K. (1981). *Adults as learners: increasing participation and facilitating learning*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Cross, K. P. (2003). *Toward a Model of Adult Motivation for Learning*. In P. Jarvis & C. Griffin. (eds). *Adult and Continuing Education: Major Themes in Education*. London, New York: Routledge.
- Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (2017). *Handbook of qualitative research*. United States of America: Sage Publications: Inc
- De Montlibert, C. (1973). Le Public de la Formation des Adultes. *Revue Française Sociologique*. XIV, 529-545.
- Douglas, T. (1997). *Η επιβίωση στις ομάδες: Βασικές αρχές της συμμετοχής σε ομάδες*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ely, E.E. (1997). The Non-Traditional Student. *Paper presented at the American Association of Community Colleges Annual Conference* (77th, Anaheim, CA, April 12-15), 2-9.
- Ευθυμίου Σ., (2007), Εμπόδια και δυσκολίες επιμόρφωσης εκπαιδευτικών Α/θμιας, διαθέσιμο στο: <http://www.fa3.gr/arhra/26-empodia-epimorfosi-athmia.htm>
- European Commission Education & Training. https://ec.europa.eu/info/education_en
- Evans, P. (1975). *Motivation*. London Methuen.
- Ζαρίφης, Γ. (2005). Η συμμετοχή ενηλίκων σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες: Κριτική αποτίμηση των βασικότερων ερευνητικών και θεωρητικών προσεγγίσεων, Α.Π.Θ., Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα: Φιλοσοφίας – Παιδαγωγικής.
- Ζαρίφης, Γ. (2010). *Συμμετοχή Ενηλίκων σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες στην Ελλάδα*. Θεσσαλονίκη: Γράφημα.
- Ζωντήρος, Δ. (2006). *Τα κίνητρα συμμετοχής των ενηλίκων εκπαιδευόμενων σε προγράμματα εκπαίδευσης που προσφέρονται από εργαστήρια ελευθέρων σπουδών*. Διπλωματική εργασία: Ε.Α.Π (Πάτρα).

Eurydice (2021). *Οργάνωση της Γενικής μη-Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης*.

European Commission. National Education Systems. Ανακτήθηκε 18/12/21 από:

https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/national-description_el

Houle, C.O. (1961). *The Inquiring Mind*. Madison: University of Wisconsin Press.

Ίσαρη, Φ., & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας*. Αθήνα: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Συγγράμματα και Βοηθήματα, Κάλλιπος.

Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική.

Jarvis, P. (2004). *Συνεχιζόμενη εκπαίδευση και κατάρτιση* (μτφ. Α. Μανιάτη). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Κάντας, Α. (1998). *Οργανωτική – Βιομηχανική Ψυχολογία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Καραλή Ε. (2021). *Κίνητρα και εμπόδια συμμετοχής ενηλίκων εκπαιδευόμενων σε εκπαιδευτικά προγράμματα στο χώρο της εργασίας τους. Η περίπτωση του Δήμου Τρικκαίων*. Διπλωματική εργασία. Πάτρα: Ε.Α.Π

Καραλής, Θ. (1999). *Τυπολογίες και Μοντέλα Αξιολόγησης*. Στο: Βεργίδης, Δ. & Καραλής, Θ. *Σχεδιασμός, Οργάνωση και Αξιολόγηση προγραμμάτων*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Καραλής, Θ. (2013). *Κίνητρα και εμπόδια για τη συμμετοχή των ενηλίκων στη διά βίου εκπαίδευση*. Αθήνα: ΙΝΕ ΓΣΕΕ και ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ.

Καραλής, Θ. (2020). *Κίνητρα και εμπόδια για τη συμμετοχή των ενηλίκων στη διά βίου εκπαίδευση (2011-2019)*. Αθήνα: ΙΝΕ ΓΣΕΕ και ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ.

Κάτσικας, Χ. (2000). *Εργαζόμενοι και μαθητές*. Αθήνα: ΙΝΕ Γ.Σ.Ε.Ε-ΑΔΕΔΥ.

Καψάλης, Α. (2005). *Παιδαγωγική Ψυχολογία*. (3η εκδ.). Θεσσαλονίκη: Εκδ. Οίκος Αδελφών Κυριακίδη.

- Kim, A., & Merriam, S. (2004). Motivations for Learning among older Adults in a Learning Retirement Institute. *Educational Gerontology* (30), pp. 441-455.
- Knowles, M. S. (1998). *The Modern practice of adult education –from pedagogy to andragogy*. New Jersey: Cambridge books.
- Κόκκος, Α., Λιοναράκης, Α. (1996). *Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Σχέσεις διδασκόντων-διδασκομένων*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Κόκκος, Α. (1999α). Οι εκπαιδευτικές τεχνικές. Στο: Δ. Βαϊκούση, Ι. Βαλάκας, Α., Γιαννακοπούλου, Ε., Κόκκος, Α. & Τσιμπουκλή, Ε. *Εκπαιδευτικές Μέθοδοι. Ομάδα Εκπαιδευομένων*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Κόκκος, Α. (2005). *Εκπαίδευση ενηλίκων. Ανιχνεύοντας το πεδίο*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κόκκος, Α. (2008). *Εισαγωγή στην Εκπαίδευση Ενηλίκων: Θεωρητικές προσεγγίσεις*. Τόμος Α. Πάτρα : ΕΑΠ.
- Κοντάκος, Α., Γκόβαρης, Χ. (2006). *Εκπαίδευση Ενηλίκων. Διδακτική στην Εκπαίδευση Ενηλίκων*. Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. ΙΙ. ΥΠΕΠΘ.
- Κορτέση, Ι. Πουντουράκη, Υ.Ταγαράκη Θ.Μ. & Danchev S, (2021). *Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση στην Ελλάδα. Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών*. Ανακτήθηκε στις 15/11/21 από: http://iobe.gr/docs/research/RES_05_F_27042021_REP_GR.pdf
- Κουλινού, Θ. (2017). *Η Διερεύνηση των Αντιλήψεων των Μαθητών/τριών του Εσπερινού Επαγγελματικού Λυκείου για το Θεσμό του Επαγγελματικού Εσπερινού Λυκείου*. Διπλωματική Εργασία. Κόρινθος: Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
- Lewin, K. & Grabbe, P. (1945). Conduct, knowledge and acceptance of new values, *Journal of Social Issues* 1(3), 53-64

Λευθεριώτου, Π.(2010). Η εκπαιδευτική διεργασία στην εκπαίδευση ενηλίκων. Αθήνα:

Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων, Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης.

Ενηλίκων, Διεύθυνση Προγραμμάτων Τμήμα Συνεργασίας με ΟΤΑ & Φορείς.

McCoyd, J. L., & Kerson, T. S. (2006). Conducting intensive interviews using email: A serendipitous comparative opportunity. *Qualitative Social Work*, 5(3), 389-406

Malone, T. W., & Lepper, M. R. (1987). Making learning fun: A taxonomy of intrinsic motivations for learning. In R. E. Snow & M. J. Farr (Eds.), *Aptitude, 83 learning, and instruction: 222. Conative and affective process analyses* (pp. 223-253). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Μανδαλάς, Γ. (2018). *Οι εκπαιδευτικές ανάγκες και οι προσδοκίες των ενηλίκων εκπαιδευομένων στα Εσπερινά ΕΠΑΛ*. Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ

Μαρίνη, Μ., (2019). Ο Ρόλος του Εκπαιδευτή Ενηλίκων στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας. Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας «Αργώ». *Εκπαίδευση, Δια Βίου Μάθηση, Έρευνα και Τεχνολογική Ανάπτυξη, Καινοτομία και Οικονομία*, 2, 514-532.

Μασαλή, Ε.Χ. (2021). *Κίνητρα και Εμπόδια συμμετοχής εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για τη συμμετοχή τους σε Εκπαιδευτικά Προγράμματα*. Διπλωματική Εργασία. Πάτρα. Πανεπιστήμιο Πατρών.

Maslow, A. H. (1954). *Motivation and Personality*. Third Edition. New York: Copyright by Addison-Wesley educational Publishers Inc

Miller, H. (1967). Participation of adults in education, a force – field analysis. *Institute of education sciences*. UNIVERSITY 138. Mountfort St. Brookline, Mass. 02146

Μιχαηλίδης, Ι. (2006). *Διερεύνηση των απόψεων Ενηλίκων Μαθητών Εσπερινών Λυκείων αναφορικά με το μαθησιακό περιβάλλον της τάξης τους*. Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Morse MJ & Field A.(1996) *Nursing research: The application of qualitative approach*.

London, Chapman & Hall.

Μουζάκης, Χ. (2006). Εκπαίδευση Ενηλίκων. Τεχνικές Εκπαίδευσης Ενηλίκων από απόσταση και ο Ρόλος του Εκπαιδευτή. ΓΓΕΕ. ΥΠΕΠΘ. Ανακτήθηκε στις 27/1/22 από: <http://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/2536/791.pdf>

Μπαράλος Γ. & Φωτοπούλου Χ.(2010), Οι διαπροσωπικές σχέσεις εκπαιδευτικών μαθητών στη σχολική τάξη και ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη διαμόρφωσή τους, Ανακτήθηκε στις 3/1/22 από: <https://filologostpe.files.wordpress.com/2012/02/ceb4ceb9ceb1cf80cf81cebfcf83cf89cf80ceb9cebaceadcf82-cf83cf87ceadcf83ceb5ceb9cf82-ceb5cebacf80ceb1ceb9ceb4ceb5cf85cf84ceb9cebacf8eacebd.pdf>

Μπίκος, Κ. (2004). *Αλληλεπίδραση και κοινωνικές σχέσεις στη σχολική τάξη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Νεκτάριος, Μ., Καρκαλάκος, Σ., Πλέσσα-Παπαδάκη, Α., Θεοδωρίδου, Α., Χηνοπούλου Ε. (2020). *Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση στην Ελλάδα*. Οργανισμός Έρευνας και Ανάλυσης: Διανέοσις.

Noye, D., Piveteau, J. (2002). *Πρακτικός Οδηγός του Εκπαιδευτή*. Αθήνα: Μεταίχμιο

Οικονομίδης, Β., (χ.η). Το παιδαγωγικό κλίμα της σχολικής τάξης και ο ρόλος του εκπαιδευτικού. Ανακτήθηκε 2/1/22 από: <https://eclass.edc.uoc.gr/modules/document/file.php/PTPE129/%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B4%CE%B7%CF%82%2C%20%CE%A0%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C%20%CE%BA%CE%BB%CE%AF%CE%BC%CE%B1.pdf>

Πανάρετος, Ι., Κορώνη, Αθ. (1999). *Δια Βίου Εκπαίδευση: Μια πραγματικότητα για όλους: Μελέτες-Έρευνες. Τεύχος 1*. Αθήνα: Εθνικό Συμβούλιο Παιδείας.

- Παπαβασιλείου, Β. (2014). *Λόγοι φοίτησης στην Εσπερινή Εκπαίδευση: Η περίπτωση του Εσπερινού Σχολείου στον Αρχάγγελο Ρόδου*. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών. Πάτρα: Διπλωματική Εργασία.
- Παπαγεωργίου, Η. (2010). Διερεύνηση των επιστημολογικών πεποιθήσεων εκπαιδευτών ενηλίκων: Μια μελέτη περίπτωσης σε σχολεία δεύτερης ευκαιρίας. Στο Δ. Βεργίδης, & Α. Κόκκος, (Επιμ.), *Εκπαίδευση Ενηλίκων: Διεθνείς προσεγγίσεις και ελληνικές διαδρομές*, (σελ. 306-328). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Παπαδημητρίου, Α. Ε. (2019). *Παράγοντες συμμετοχής ενηλίκων στα Εσπερινά Λύκεια της επικράτειας*. Διδακτορική Διατριβή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής.
- Παρασκευοπούλου – Κόλλια, Ε. (2019). Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας: συνεντεύξεις και συνεντεύξεις μέσω διαδικτύου. *Open Education - The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology*, 15(2), 24-37.
- Περιφερειακή Ενότητα Κοζάνης (τμήμα ΕΟΔΥ). *Ενημέρωση πολιτών της Π.Ε. Κοζάνης της 28ης Μαρτίου 2022 για την πανδημία COVID-19*. <https://kozani.pdm.gov.gr/tag/eody/>
- Patton, M. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. Sage publications: Inc
- Robson, C. (2010). *Η Έρευνα του πραγματικού κόσμου* (μτφ Β. Νταλάκου & Κ.Βασιλικού). Αθήνα: Gutenberg. (έτος έκδοσης πρωτοτύπου 1993).
- Rogers, A. (1999). *Η Εκπαίδευση Ενηλίκων* (μτφ Μ. Παπαδοπούλου & Μ. Τόμπρου). Αθήνα: Μεταίχμιο. (έτος έκδοσης πρωτοτύπου 1996).
- Rubenson, K. (1977). «Participation in recurrent education: A research review», paper presented at meeting of National Delegates on Developments in Recurrent Education, Paris: OECD.

- Rubenson, K., & Desjardins, R. (2009). The impact of welfare state regimes on barriers to participation in adult education: A bounded agency model. *Adult education quarterly*, 59 (3), 187-207.
- Schunk, D.H, Pintrich, P.R. & Meece, J.L. (2010). *Τα κίνητρα στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Gutenberg, 2010.
- Seifert, K., & Sutton, R. (2009). Educational Psychology, Second Edition, 2009. Ανακτήθηκε 18/11/2021 από: <https://resources.saylor.org/wwwresources/archived/site/wp-content/uploads/2011/04/Educational-Psychology.pdf>
- Σιμάτος, Α. (2003). *Τεχνολογία και Εκπαίδευση: Επιλογή και χρήση των εποπτικών μέσων*. Αθήνα: Πατάκη.
- Σμυρναίου, Ζ. & Κουτσίδου, Β. (2014). *Οι σημαντικότερες θεωρίες για τα Κίνητρα ΤΠΕ και Κίνητρα*. Ανακτήθηκε 15/11/2021 από: <https://www.academia.edu/38222537>
- Συμεού, Λ. (2007, Νοέμβριος). Εγκυρότητα και αξιοπιστία στην ποιοτική εκπαιδευτική έρευνα: Παρουσίαση, αιτιολόγηση και πράξη. *Πρακτικά 5^{ου} Πανελλήνιο Συνεδρίου Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδας «25 Χρόνια Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδας»*, 2, (333-339). Θεσσαλονίκη: Α/φοί Κυριακίδη.
- Τερεζάκη, Χ. (2012). *Η Εφαρμογή του Project ως ενεργητική διδακτική πρόταση στην αρχική και στην ενήλικη εκπαίδευση. Η εφαρμογή σε δημοτικό σχολείο και σε Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας συγκριτικά*. Διδακτορική Έρευνα. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Tough, A. (1967). *Learning without a teacher. A study of tasks and assistance during adult self-teaching projects*. Toronto: The Ontario Institute for Studies in Education. Ανακτήθηκε 10/3/2021 από <http://www.allentough.com/books/lwt.htm>
- Τριλιανός, Θ. (2013). *Μεθοδολογία της διδασκαλίας*. Αθήνα: Διάδραση.

- Τσιμπουκλή, Α. & Φίλιπς, Α. (2008). Εισαγωγή στην εκπαίδευση ενηλίκων. Στο Κόκκος Α., & Κουτρούμπα Κ. (Επιμ.), *Εκπαίδευση Εκπαιδευτών Ενηλίκων. Πρόγραμμα Δια Βίου Εκπαίδευσης από απόσταση – Εκπαιδευτικό Υλικό*. (σελ. 8-78). Αθήνα: ΥΠΕΠΘ-ΙΔΕΚΕ.
- Τσιμπουκλή, Α. (2010). *Δυναμική Ομάδας και Επικοινωνία στην Εκπαίδευση Ενηλίκων. Εργασία και δια Βίου Εκπαίδευση*. Προγράμματα δια βίου εκπαίδευσης. Ινστιτούτο Εργασίας –ΓΣΕΕ.
- Τσιώλης, Γ. (2018). Θεματική ανάλυση ποιοτικών δεδομένων. Στο Γ. Ζαϊμάκης (Επιμ.). *Ερευνητικές διαδρομές στις Κοινωνικές Επιστήμες. Θεωρητικές-Μεθοδολογικές Συμβολές και Μελέτες Περίπτωσης*, 97-125.
- Υπουργείο Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων & Public Issue (2011). Έρευνα κοινής γνώμης επί ζητημάτων διά βίου μάθησης: βασικά συμπεράσματα. Αθήνα: ΥΠΔΒΜ & Public Issue.
- UNESCO (1976). Nairobi: Recommendations on the development of adult education. Declaration of Nairobi Conference. Paris: UNESCO.
- Winterton, M. T. (2008). *Life-histories of male "non-traditional" students in two of Scotland's ancient universities*. Ανακτήθηκε από:
<file:///C:/Users/betta/Downloads/Winterton2008.pdf>
- Χαραλαμπίκη Ι. (1981). *Το Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα*. Αθήνα: Καμπάνας Η.

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

- Ν.Δ. 10-9-1926. Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των κειμένων περί ιδιωτικής εμπορικής εκπαίδευσως.
- Ν. 837/1943 «Περί συστάσεως Διευθύνσεως Λαϊκής Επιμορφώσεως» ΦΕΚ 363Α.
- Νόμος 2525/1997- ΦΕΚ188/Α/23.9.97. Ενιαίο Λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων του στην τριτοβάθμια εκπαίδευση αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και άλλες διατάξεις

Νόμος 3191/2003 – ΦΕΚ25/Α/7.11.2003. Το Εθνικό Σύστημα Σύνδεσης της Επαγγελματικής
Εκπαίδευσης με την Απασχόληση (ΕΣΣΕΕΚΑ).

Νόμος 3475 ΦΕΚ Α΄ 146/13.07.2006. Οργάνωση και λειτουργία της δευτεροβάθμιας
επαγγελματικής εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις.

Νόμος 3879/2010 αρ.2 - ΦΕΚ163/Α/21.9.2010. Ανάπτυξη της Δια Βίου Μάθησης και λοιπές
διατάξεις.

Νόμος 4386/2016 Ρυθμίσεις για την Ερευνα και άλλες Διατάξεις

Νόμος 4386/2016 (Α΄ 83) - ΦΕΚ 1489/2016. Καθορισμός των Τομέων και των Ειδικοτήτων
των Επαγγελματικών Λυκείων (ΕΠΑ.Λ.) και της αντιστοιχίας μεταξύ τους.

Νόμος 4547/2018 -ΦΕΚ 102/τ.Α/12-6-2018). Αναδιοργάνωση των δομών υποστήριξης της
πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις.

Υπ. Απόφαση Φ25α/18434/Δ4/2018- ΦΕΚ 5206/Β/20.11.2018

Παράρτημα Α: Οδηγός Συνέντευξης Εκπαιδευόμενων

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Σας ευχαριστούμε που δεχθήκατε να μας μιλήσετε για το Εσπερινό ΕΠΑΛ

Ερώτηση 1

- Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;
- Το επίπεδο μόρφωσης;
- Η επαγγελματική σας ιδιότητα;

Ερώτηση 2

Και πάλι στα θρανία λοιπόν... Πώς πήρατε αυτή την απόφαση; Γιατί στο συγκεκριμένο τύπο σχολείου-ΕΠΑΛ αλλά και τομέα;

Ερώτηση 3

Είστε ευχαριστημένοι με την επιλογή σας; Συναντήσατε δυσκολίες ως προς την δυνατότητα παρακολούθησης των μαθημάτων;

Σκεφτήκατε κάποια στιγμή να διακόψετε τη φοίτησή σας;

Ωστόσο σήμερα είστε εδώ. Που οφείλεται ;

Ερώτηση 4

Πως πιστεύετε ότι λειτουργεί η παρουσία δεύτερου εκπαιδευτικού στη γλώσσα και τα μαθηματικά αλλά και ο θεσμός του Σύμβουλου Καθηγητή στην Α' τάξη; Πιστεύετε ότι πρέπει να επεκταθεί και στις υπόλοιπες τάξεις;

Ερώτηση 5

Στο σχολείο σας υπάρχει Ψυχολόγος. Θεωρείτε σημαντική την παρουσία του/της στο σχολείο; Γιατί; Εσείς σε ποιες περιπτώσεις θα επιδιώκατε την συμβουλή του/της;

Ερώτηση 6

Πώς είναι το κλίμα μέσα στην τάξη; Περιγράψτε τις σχέσεις των συμμαθητών σας μεταξύ τους αλλά και με τους εκπαιδευτικούς. Υπάρχουν ζητήματα που σας απασχολούν;

Ερώτηση 7

Ποιος κατά τη γνώμη σας πρέπει να είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού απέναντι σε ενήλικες μαθητές; Ανταποκρίνονται οι εκπαιδευτικοί σας σε αυτό το ρόλο;

Ερώτηση 8

Πώς γίνεται το μάθημα στην τάξη; Πώς διδάσκουν οι εκπαιδευτικοί; Ποιες μεθόδους διδασκαλίας από τις παρακάτω χρησιμοποιούν πιο συχνά; Εσείς ποιες προτιμάτε; Γιατί;

- α) εισήγηση
- β) ερωτήσεις-απαντήσεις
- γ) πρακτική άσκηση
- δ) ομάδες εργασίας
- ε) επίδειξη
- ζ) μελέτη περίπτωσης
- η) καταιγισμός ιδεών

Ερώτηση 9

Υπάρχει ενεργή συμμετοχή από την πλευρά σας στο μάθημα; Τι κάνουν οι υπόλοιποι μαθητές την ώρα του μαθήματος;

Ερώτηση 10

Ως ενήλικας σας δίνεται η δυνατότητα να αξιοποιήσετε τις εμπειρίες σας στο μάθημα; Πώς; Γιατί;

Ερώτηση 11

Πως σας φαίνονται τα βιβλία και τα περιεχόμενά τους; Καλύπτουν τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά σας;

Ερώτηση 12

Μπορείτε να ανταποκριθείτε με ευκολία στις απαιτήσεις των μαθημάτων του τομέα; Σε ποια μαθήματα τα καταφέρνετε καλύτερα; Ποια σας δυσκολεύουν; Πως σας βοηθούν οι καθηγητές;

Ερώτηση 13

Πώς λειτουργεί η αίθουσα ως χώρος και ως ατμόσφαιρα για τη μάθηση; Επίσης ο παράγοντας χρόνος τι σημαίνει για σας;

Ερώτηση 14

Με ποια μέσα/εργαλεία (πίνακας, χρήση Η/Υ, έντυπα, προβολή εκπαιδ. ταινιών αντικείμενα, προπλάσματα, ομοιώματα, εργαστήρια εφαρμογών) γίνεται το μάθημα; Σας διευκολύνουν ή σας δυσκολεύουν;

Ερώτηση 15

Πώς γίνεται η αξιολόγηση του μαθήματος; Σας αγχώνει; Εσείς αξιολογείτε; Ποιον; Τι;

Ερώτηση 16

Φτάσαμε στο τέλος της συνέντευξης. Θα θέλατε να συμπληρώσετε κάτι;

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ

Παράρτημα Β: Συνεντεύξεις Εκπαιδευόμενων

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ – ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΟΣ Μ1

Σας ευχαριστούμε που δεχθήκατε να μας μιλήσετε για το Εσπερινό ΕΠΑΛ

Ερώτηση 1

- Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση; *Είμαι έγγαμη*
- Το επίπεδο μόρφωσης; *Τριτοβάθμια Εκπαίδευση*
- Η επαγγελματική σας ιδιότητα; *Οικιακά*

Ερώτηση 2

Και πάλι στα θρανία λοιπόν... Πώς πήρατε αυτή την απόφαση; Γιατί στο συγκεκριμένο τύπο σχολείου-ΕΠΑΛ αλλά και τομέα;

Επέλεξα το εσπερινό ΕΠΑΛ λόγω του ότι είναι απόγευμα και μου δίνεται η ευκαιρία το πρωί να εργαστώ. Επίσης τα 2 τελευταία χρόνια ζούμε μια πρωτόγνωρη για όλους κατάσταση. Βάση αυτής λοιπόν και των αναγκών που δημιουργήθηκαν στον τομέα της υγείας θεώρησα ότι ένα τέτοιο πτυχίο θα μου ήταν χρήσιμο, μιας και βγαίνουν πολλές προκηρύξεις για τα νοσοκομεία.

Ερώτηση 3

Είστε ευχαριστημένοι με την επιλογή σας; Συναντήσατε δυσκολίες ως προς την δυνατότητα παρακολούθησης των μαθημάτων;

Σκεφτήκατε κάποια στιγμή να διακόψετε τη φοίτησή σας;
Ωστόσο σήμερα είστε εδώ. Που οφείλεται ;

Αρκετά ευχαριστημένη, κάποιες φορές δυσκολεύομαι να ανταποκριθώ λόγω των υποχρεώσεων που έχω με τα παιδιά μου αλλά και δικών μου.

Στην επιμονή και υπομονή μου να μάθω κάτι καινούριο και που αποδείχτηκε πολύ ενδιαφέρον.

Ερώτηση 4

Πως πιστεύετε ότι λειτουργεί η παρουσία δεύτερου εκπαιδευτικού στη γλώσσα και τα μαθηματικά αλλά και ο θεσμός του Σύμβουλου Καθηγητή στην Α' τάξη; Πιστεύετε ότι πρέπει να επεκταθεί και στις υπόλοιπες τάξεις;

Ήρθα μόνο για ειδικότητα.

Ερώτηση 5

Στο σχολείο σας υπάρχει Ψυχολόγος. Θεωρείτε σημαντική την παρουσία του/της στο σχολείο; Γιατί; Εσείς σε ποιες περιπτώσεις θα επιδιώκατε την συμβουλή του/της;

Πάντα ένας ψυχολόγος στο σχολικό περιβάλλον είναι απαραίτητος. Είτε για να βοηθήσει είτε απλά για να ακούσει τυχόν προβλήματα, ανησυχίες.

Ερώτηση 6

Πώς είναι το κλίμα μέσα στην τάξη; Περιγράψτε τις σχέσεις των συμμαθητών σας μεταξύ τους αλλά και με τους εκπαιδευτικούς. Υπάρχουν ζητήματα που σας απασχολούν;

Κάποιες φορές είναι ο λόγος που πηγαίνω σχολείο. Είναι η διέξοδος μου από την καθημερινότητα. Να συναντήσω φίλους, να πιούμε τον καφέ μας. Όπως και με τους περισσότερους εκπαιδευτικούς που υπάρχει φιλικό κλίμα.

Ερώτηση 7

Ποιος κατά τη γνώμη σας πρέπει να είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού απέναντι σε ενήλικες μαθητές; Ανταποκρίνονται οι εκπαιδευτικοί σας σε αυτό το ρόλο;

Πιστεύω ότι ο ρόλος του εκπαιδευτικού θα πρέπει να είναι ο ίδιος είτε απευθύνεται σε ανήλικους είτε σε ενήλικες. Μία φιλική σχέση αλλά πάντα με όρια και να μην ξεχνά κανένας τον ρόλο του.

Ερώτηση 8

Πώς γίνεται το μάθημα στην τάξη; Πώς διδάσκουν οι εκπαιδευτικοί; Ποιες μεθόδους διδασκαλίας από τις παρακάτω χρησιμοποιούν πιο συχνά; Εσείς ποιες προτιμάτε; Γιατί;

α) εισήγηση

β) ερωτήσεις-απαντήσεις

γ) πρακτική άσκηση

δ) ομάδες εργασίας

ε) επίδειξη

ζ) μελέτη περίπτωσης

η) καταγισμός ιδεών

Προτιμώ κυρίως αυτές που μας βάζουν σε διαδικασία σκέψης και πράξης

Ερώτηση 9

Υπάρχει ενεργή συμμετοχή από την πλευρά σας στο μάθημα; Τι κάνουν οι υπόλοιποι μαθητές την ώρα του μαθήματος;

Όλοι όσοι παρακολουθούμε τα μαθήματα, προσπαθούμε να ήμαστε ενεργοί όσο μπορούμε. Φυσικά εξαρτάται και από το μάθημα που έχουμε και κατά πόσο μας είναι γνωστό το αντικείμενο. Επίσης σημαντικό ρόλο παίζει και ο τρόπος που ο καθηγητής διδάσκει.

Ερώτηση 10

Ως ενήλικας σας δίνεται η δυνατότητα να αξιοποιήσετε τις εμπειρίες σας στο μάθημα; Πώς; Γιατί;

Φυσικά, τα μαθήματα που παρακολουθούμε έχουν να κάνουν με την καθημερινότητα μας όπως Πρώτες βοήθειες

Ερώτηση 11

Πως σας φαίνονται τα βιβλία και τα περιεχόμενά τους; Καλύπτουν τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά σας;

Τα βιβλία θεωρώ ότι θα μπορούσαν να είναι πιο σύγχρονα και πιο ενημερωμένα, ώστε να μη χρειάζεται τις περισσότερες φορές να μας μοιράζουν φυλλάδια.

Ερώτηση 12

Μπορείτε να ανταποκριθείτε με ευκολία στις απαιτήσεις των μαθημάτων του τομέα; Σε ποια μαθήματα τα καταφέρνετε καλύτερα; Ποια σας δυσκολεύουν; Πως σας βοηθούν οι καθηγητές;

Λόγω του τομέα που επέλεξα (Υγεία), μου είναι άγνωστο το αντικείμενο. Αυτό όμως είναι και το ενδιαφέρον. Ότι μαθαίνω κάτι καινούριο και ταυτόχρονα επίκαιρο και πολύ σημαντικό. Με δυσκολεύουν κάποιες ορολογίες όπως για παράδειγμα στο μάθημα της Ανατομίας. Εκεί πιστεύω ότι παίζει σημαντικό ρόλο ο τρόπος διδασκαλίας του καθηγητή, όπου θα μπορούσε να μας το κάνει περισσότερο πρακτικό και όχι να μας βομβαρδίζει με δυσνόητους όρους. Είμαστε αρκετά μεγάλοι..... όσο και να διαβάσουμε....

Ερώτηση 13

Πώς λειτουργεί η αίθουσα ως χώρος και ως ατμόσφαιρα για τη μάθηση; Επίσης ο παράγοντας χρόνος τι σημαίνει για σας;

Προσωπικά όπως προανέφερα για μένα η αίθουσα δεν είναι μόνο ένας χώρος μάθησης αλλά κάποιες φορές και η διαφυγή μου από την καθημερινότητα, τα διαβάσματα των παιδιών και γενικά ένα ευχάριστο διάλειμμα από τα όποια προβλήματα γι' αυτό και θέλω να είναι ελκυστικός... Μου αρέσει όταν στο μάθημα των τεχνικών χρησιμοποιούμε πολλές από τις κατασκευές μας για να διακοσμήσουμε τους τοίχους . Φυσικά και ο χρόνος σε όλους μας είναι πολύ σημαντικός λόγω των οικογενειακών υποχρεώσεων, επαγγελματικών κ.α

Ερώτηση 14

Με ποια μέσα/εργαλεία (πίνακας, χρήση Η/Υ, έντυπα, προβολή εκπαιδ. ταινιών αντικείμενα, προπλάσματα, ομοιώματα, εργαστήρια εφαρμογών) γίνεται το μάθημα; Σας διευκολύνουν ή σας δυσκολεύουν

Κάποιες φορές γίνεται χρήση του Η/Υ για να δούμε κάποια εκπαιδευτικά βίντεο. Η χρήση όλων αυτών των καινούριων μέσων πιστεύω ότι είναι πολύ χρήσιμη και απαραίτητη. Είναι ένας τρόπος να προσελκύσουν το ενδιαφέρον του μαθητή και να μη μείνουν μόνο στη θεωρεία.

Ερώτηση 15

Πώς γίνεται η αξιολόγηση του μαθήματος; Σας αγχώνει; Εσείς αξιολογείτε; Ποιον; Τι;

Η αξιολόγηση θα έπρεπε να είναι αμφίδρομη και όχι μόνο αυτή των μαθητών. Κάποιοι άνθρωποι που απλά έτυχε και πέρασαν εκπαιδευτικοί δεν σημαίνει ότι αξίζει και να ασκούν το επάγγελμα ή ότι είναι γνώστες του αντικειμένου.

Ερώτηση 16

Φτάσαμε στο τέλος της συνέντευξης. Θα θέλατε να συμπληρώσετε κάτι;

ΚΑΛΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ – ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΟΣ Μ2

Σας ευχαριστούμε που δεχθήκατε να μας μιλήσετε για το Εσπερινό ΕΠΑΛ

Ερώτηση 1

- Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση; *Είμαι έγγαμη*
- Το επίπεδο μόρφωσης; *Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*
- Η επαγγελματική σας ιδιότητα; *Οικιακά*

Ερώτηση 2

Και πάλι στα θρανία λοιπόν... Πώς πήρατε αυτή την απόφαση; Γιατί στο συγκεκριμένο τύπο σχολείου-ΕΠΑΛ αλλά και τομέα;

- *Για να πάρω το απολυτήριο Λυκείου που δεν έχω, γιατί κατέχω πτυχίο ΤΕΕ*
- *Επέλεξα τον τομέα Υγείας-Πρόνοιας και Ευεξίας για να συνδυάσω το νέο πτυχίο με το πτυχίο ΒΙΒΕ από τη σχολή ΠΑΣΤΕΡ που κατέχω*

Ερώτηση 3

Είστε ευχαριστημένοι με την επιλογή σας; Συναντήσατε δυσκολίες ως προς την δυνατότητα παρακολούθησης των μαθημάτων;

Σκεφτήκατε κάποια στιγμή να διακόψετε τη φοίτησή σας;

Ωστόσο σήμερα είστε εδώ. Που οφείλεται ;

Είμαι ευχαριστημένη

Δεν συνάντησα δυσκολίες εκτός από τα Αγγλικά, λόγω του ότι έχω χρόνια που τα διδάχθηκα και δεν τα γνωρίζω καλά

Δεν σκέφθηκα να διακόψω τη φοίτησή μου

Είμαι εδώ γιατί θέλω οπωσδήποτε να πραγματοποιήσω το στόχο μου, να πάρω απολυτήριο και πτυχίο

Ερώτηση 4

Πως πιστεύετε ότι λειτουργεί η παρουσία δεύτερου εκπαιδευτικού στη γλώσσα και τα μαθηματικά αλλά και ο θεσμός του Σύμβουλου Καθηγητή στην Α' τάξη; Πιστεύετε ότι πρέπει να επεκταθεί και στις υπόλοιπες τάξεις;

Δεν παρακολούθησα την Α' τάξη. « Όσοι επιστρέφουν για να πάρουν το απολυτήριο και ξεκινούν από την αρχή έχουν σίγουρα πολλές ελλείψεις και αδυναμίες ειδικά στη Γλώσσα και τα Μαθηματικά. Κάθε βοήθεια που τους παρέχεται σε αυτά τα μαθήματα είναι θετική»

Ερώτηση 5

Στο σχολείο σας υπάρχει Ψυχολόγος. Θεωρείτε σημαντική την παρουσία του/της στο σχολείο; Γιατί; Εσείς σε ποιες περιπτώσεις θα επιδιώκατε την συμβουλή του/της;

- *Στο σχολείο μας υπάρχει ψυχολόγος*
- *Πιστεύω πως ναι, είναι σημαντική η παρουσία στο χώρο του σχολείου*

- Θα επεδίωκα τη συμβολή του σε περίπτωση που θα αγχωνόμουν πάρα πολύ με τα μαθήματα

Ερώτηση 6

Πώς είναι το κλίμα μέσα στην τάξη; Περιγράψτε τις σχέσεις των συμμαθητών σας μεταξύ τους αλλά και με τους εκπαιδευτικούς. Υπάρχουν ζητήματα που σας απασχολούν;

- Το κλίμα είναι αρκετά καλό μέσα στην τάξη
- Οι σχέσεις των συμμαθητών μου είναι καλές μεταξύ τους. Με τους εκπαιδευτικούς δεν αντιμετωπίζουμε σοβαρά προβλήματα. Επικοινωνούμε μια χαρά
- Δεν υπάρχουν ζητήματα που να μας απασχολούν, άλλωστε είναι περισσότερα αυτά που μας ενώνουν. Είμαστε όλοι μεγάλοι

Ερώτηση 7

Ποιος κατά τη γνώμη σας πρέπει να είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού απέναντι σε ενήλικες μαθητές; Ανταποκρίνονται οι εκπαιδευτικοί σας σε αυτό το ρόλο;

- Ο αλληλοσεβασμός και η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη μεταβίβαση πληροφοριών σχετικά με το αντικείμενο διδασκαλίας του κάθε εκπαιδευτικού
- Οι εκπαιδευτικοί μας ανταποκρίνονται σε πολύ μεγάλο βαθμό

Ερώτηση 8

Πώς γίνεται το μάθημα στην τάξη; Πώς διδάσκουν οι εκπαιδευτικοί; Ποιες μεθόδους διδασκαλίας από τις παρακάτω χρησιμοποιούν πιο συχνά; Εσείς ποιες προτιμάτε; Γιατί;

α) εισήγηση

β) ερωτήσεις-απαντήσεις

γ) πρακτική άσκηση

δ) ομάδες εργασίας

ε) επίδειξη

ζ) μελέτη περίπτωσης

η) καταιγισμός ιδεών

- Με διάλογο και χρήση νέων τεχνολογιών ΤΠΕ
- Με επίδειξη
- Με ερωτήσεις-απαντήσεις
- Με πρακτική άσκηση
- Και με τη συνεργατική μέθοδο

Εγώ προτιμώ την πρακτική άσκηση γιατί έτσι μαθαίνω νομίζω καλύτερα

Ερώτηση 9

Υπάρχει ενεργή συμμετοχή από την πλευρά σας στο μάθημα; Τι κάνουν οι υπόλοιποι μαθητές την ώρα του μαθήματος;

- Υπάρχει ενεργή συμμετοχή από την πλευρά μου στο μάθημα
- Προσέχουν και συμμετέχουν οι περισσότεροι στο μάθημα θέτοντας ερωτήσεις **και απορίες**

Ερώτηση 10

Ως ενήλικας σας δίνεται η δυνατότητα να αξιοποιήσετε τις εμπειρίες σας στο μάθημα; Πώς; Γιατί;

Μου δίνεται η δυνατότητα να αξιοποιήσω τις εμπειρίες μου στο μάθημα με τη βοήθεια των καθηγητών μου

Ερώτηση 11

Πως σας φαίνονται τα βιβλία και τα περιεχόμενά τους; Καλύπτουν τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά σας;

- Τα βιβλία και τα περιεχόμενά τους, νομίζω ότι χρειάζονται ανανέωση
- Όχι πάντα, δεν καλύπτουν τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά μου ίσως επειδή κάποιες φορές απευθύνονται σε μικρότερες ηλικίες.

Ερώτηση 12

Μπορείτε να ανταποκριθείτε με ευκολία στις απαιτήσεις των μαθημάτων του τομέα; Σε ποια μαθήματα τα καταφέρνετε καλύτερα; Ποια σας δυσκολεύουν; Πως σας βοηθούν οι καθηγητές;

- Με επιμονή στη μελέτη ανταποκρίνομαι στις απαιτήσεις των μαθημάτων του τομέα
- Σε όλα τα μαθήματα του τομέα
- Με την καλύτερη δυνατή ανάλυση των περιεχομένων και επιπρόσθετων πληροφοριών με χρήση του διαδικτύου από τους καθηγητές μου

Ερώτηση 13

Πώς λειτουργεί η αίθουσα ως χώρος και ως ατμόσφαιρα για τη μάθηση; Επίσης ο παράγοντας χρόνος τι σημαίνει για σας;

- Λειτουργεί θετικά η αίθουσα ως χώρος και ως ατμόσφαιρα.
- Ο χρόνος και ως προς τη διδασκαλία είναι καλά διαχειρίσιμος αλλά και ως προς τη μάθηση μου είναι αρκετός

Ερώτηση 14

Με ποια μέσα/εργαλεία (πίνακας, χρήση Η/Υ, έντυπα, προβολή εκπαιδ. ταινιών αντικείμενα, προπλάσματα, ομοιώματα, εργαστήρια εφαρμογών) γίνεται το μάθημα; Σας διευκολύνουν ή σας δυσκολεύουν;

- Το μάθημα γίνεται με όλα τα προαναφερόμενα (πίνακας, χρήση Η/Υ, έντυπα, προβολή εκπαιδ. ταινιών αντικείμενα, προπλάσματα, ομοιώματα, εργαστήρια εφαρμογών)
- Υπάρχει διευκόλυνση με τις παραπάνω μεθόδους. Νομίζω συμπληρώνουν τον τρόπο διδασκαλίας του καθηγητή Γίνεται πιο ελκυστικό το μάθημα

Ερώτηση 15

Πώς γίνεται η αξιολόγηση του μαθήματος; Σας αγχώνει; Εσείς αξιολογείτε; Ποιον; Τι;

- Η αξιολόγηση γίνεται με τα διαγωνίσματα και την ενεργό συμμετοχή
- Δεν με αγχώνει η αξιολόγηση
- Με εκτίμηση στον διδάσκοντα και την καθημερινή παρουσία στα μαθήματα των διδασκόντων

Ερώτηση 16

Φτάσαμε στο τέλος της συνέντευξης. Θα θέλατε να συμπληρώσετε κάτι;

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ

Σας ευχαριστώ και εγώ για το ξεκάθαρο ερωτηματολόγιό σας

Καλή επιτυχία στην εργασία σας

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ - ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΟΣ Μ3

Σας ευχαριστούμε που δεχθήκατε να μας μιλήσετε για το Εσπερινό ΕΠΑΛ

Ερώτηση 1

- Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση; *Είμαι άγαμη*
- Το επίπεδο μόρφωσης; *Απόφοιτη Γυμνασίου*
- Η επαγγελματική σας ιδιότητα; *Άνεργη*

Ερώτηση 2

Και πάλι στα θρανία λοιπόν... Πώς πήρατε αυτή την απόφαση; Γιατί στο συγκεκριμένο τύπο σχολείου-ΕΠΑΛ αλλά και τομέα;

Δεν έχω απολυτήριο Λυκείου. Αποφάσισα να επιστρέψω στην εκπαίδευση για να πάρω όχι μόνο το απολυτήριο αλλά και για το πτυχίο ειδικότητας νοσηλευτικής. Δύο σε ένα που λέμε. Με την πανδημία η ειδικότητα πηγαίνει πολύ καλά. Ελπίζω σε επαγγελματική αποκατάσταση γιατί είμαι άνεργη και πρέπει να καλύψω τις βασικές μου ανάγκες.

Ερώτηση 3

Είστε ευχαριστημένοι με την επιλογή σας; Συναντήσατε δυσκολίες ως προς την δυνατότητα παρακολούθησης των μαθημάτων;

Σκεφτήκατε κάποια στιγμή να διακόψετε τη φοίτησή σας;

Ωστόσο σήμερα είστε εδώ. Που οφείλεται ;

Ναι είμαι ευχαριστημένη. Μου αρέσει αυτό που κάνω. Άλλωστε ένας από τους λόγους που αποφάσισα να έρθω στο ΕΠΑΛ είναι να γνωρίσω κόσμο και να ξεφύγω από τη ρουτίνα.

Δυσκολίες θα έλεγα ότι δυσκολεύομαι να βρω κάποια δουλειά μόνο το πρωί ώστε να μη χάνω τα μαθήματα.

Θα διέκοπτα μόνο εξαιτίας επαγγελματικών ή οικογενειακών υποχρεώσεων.

Στην θέληση και το πείσμα που έχω για να τα καταφέρω.

Ερώτηση 4

Πως πιστεύετε ότι λειτουργεί η παρουσία δεύτερου εκπαιδευτικού στη γλώσσα και τα μαθηματικά αλλά και ο θεσμός του Σύμβουλου Καθηγητή στην Α' τάξη; Πιστεύετε ότι πρέπει να επεκταθεί και στις υπόλοιπες τάξεις;

«Η αλήθεια είναι ότι οι καθηγητές έκαναν ότι καλύτερο μπορούσαν για να μας βοηθήσουν στα μαθήματα. Προσωπικά εγώ είδα μεγάλη βελτίωση. Δεν τοπερίμενα». Αυτό που μας ενδιαφέρει εμάς τους μαθητές του ΕΠΑΛ είναι περισσότερο τα μαθήματα ειδικότητας. Ο θεσμός του Σύμβουλου Καθηγητή θα μπορούσε να λειτουργήσει συμβουλευτικά, ωστόσο στο σχολείο μας ο θεσμός αυτός δε λειτουργεί από την αρχή της χρονιάς αλλά πολύ αργότερα. Για το λόγο αυτό περισσότερο απευθυνόμαστε σε καθηγητές που μας κάνουν μάθημα όταν αντιμετωπίζουμε κάποιο σοβαρό πρόβλημα. Ως προς την επέκταση σε άλλες τάξεις για τη γλώσσα και τα μαθηματικά, νομίζω θα ήταν μια σωστή κίνηση.

Ερώτηση 5

Στο σχολείο σας υπάρχει Ψυχολόγος. Θεωρείτε σημαντική την παρουσία του/της στο σχολείο; Γιατί; Εσείς σε ποιες περιπτώσεις θα επιδιώκατε την συμβουλή του/της;

Είναι καλό να υπάρχει Ψυχολόγος στο σχολείο. Το κακό είναι πως έρχεται μόνο 2 μέρες την εβδομάδα. Σήμερα όλοι ζούμε μέσα στο άγχος και το φόβο, ειδικά μετά την πανδημία. Θα μπορούσε να μας συμβουλευεί κυρίως σε αυτές τις περιπτώσεις και σε προβλήματα σχέσεων με τους συμμαθητές μας ή με κάποιο καθηγητή ίσως.

Ερώτηση 6

Πώς είναι το κλίμα μέσα στην τάξη; Περιγράψτε τις σχέσεις των συμμαθητών σας μεταξύ τους αλλά και με τους εκπαιδευτικούς. Υπάρχουν ζητήματα που σας απασχολούν;

Είμαστε όλοι ενήλικες. Ξέρουμε τι θέλουμε από το σχολείο. Σε γενικές γραμμές έχουμε καλές σχέσεις όλοι μεταξύ μας. Μερικές φορές μοιραζόμαστε διάφορα πράγματα που μας απασχολούν από την προσωπική μας ζωή. Δεν το περίμενα αυτό. Κατά τα άλλα λειτουργούμε ως ομάδα, κυρίως όταν πρέπει να πάρουμε κάποιες σημαντικές αποφάσεις που μας αφορούν. Στο μάθημα άλλοι μιλούν πολύ, άλλοι είναι κουρασμένοι και θέλουν να περνούν απαρατήρητοι..... Εξαιτίας των καθηγητών μας έχουμε ένα πολύ καλό και θετικό και φιλικό κλίμα στην τάξη. Είναι κοντά μας και έχουν κερδίσει την εμπιστοσύνη μας.

Ερώτηση 7

Ποιος κατά τη γνώμη σας πρέπει να είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού απέναντι σε ενήλικες μαθητές; Ανταποκρίνονται οι εκπαιδευτικοί σας σε αυτό το ρόλο;

Βασικό είναι να μας καταλαβαίνει. Να είναι υπομονετικός, να μας υποστηρίζει και να μας βοηθά όταν δυσκολευόμαστε στα μαθήματα. Να μας εμπνέει επίσης. Να μη μας προσβάλει με τη συμπεριφορά του.

Ερώτηση 8

Πώς γίνεται το μάθημα στην τάξη; Πώς διδάσκουν οι εκπαιδευτικοί; Ποιες μεθόδους διδασκαλίας από τις παρακάτω χρησιμοποιούν πιο συχνά; Εσείς ποιες προτιμάτε; Γιατί;

- α) εισήγηση
- β) ερωτήσεις-απαντήσεις
- γ) πρακτική άσκηση
- δ) ομάδες εργασίας
- ε) επίδειξη
- ζ) μελέτη περίπτωσης
- η) καταιγισμός ιδεών

Οι καθηγητές μας συχνά χρησιμοποιούν την εισήγηση κυρίως στα θεωρητικά μαθήματα αλλά και την επίδειξη. Επίσης συχνά δουλεύουμε ομαδικά κυρίως στα εργαστήρια. Εγώ προτιμώ τις ενεργητικές και ομαδικές μεθόδους διδασκαλίας. Είναι πιο ενδιαφέρουσες και συγκρατώ περισσότερα με τον τρόπο αυτό

Ερώτηση 9

Υπάρχει ενεργή συμμετοχή από την πλευρά σας στο μάθημα; Τι κάνουν οι υπόλοιποι μαθητές την ώρα του μαθήματος;

Ναι εμένα μου αρέσει να συμμετέχω στο μάθημα γιατί αλλιώς βαριέμαι. Όσο για τους άλλους μαθητές έχω προσέξει ότι αυτοί που έχουν πολλές υποχρεώσεις και έρχονται κουρασμένοι στο σχολείο προτιμούν να ακούνε περισσότερο τον καθηγητή.

Ερώτηση 10

Ως ενήλικας σας δίνεται η δυνατότητα να αξιοποιήσετε τις εμπειρίες σας στο μάθημα; Πώς; Γιατί;

Ναι φυσικά. Τα μαθήματα που κάνουμε όπως είναι οι πρώτες βοήθειες, η διατροφή και η νοσηλευτική μας δίνουν συνέχεια την ευκαιρία να συζητήσουμε ανάλογα περιστατικά που έχουμε βιώσει

Ερώτηση 11

Πως σας φαίνονται τα βιβλία και τα περιεχόμενά τους; Καλύπτουν τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά σας;

Όχι ιδιαίτερα. Τα βιβλία είναι πολύ παλιά και κακογραμμένα. Δυσκολευόμαστε να τα διαβάσουμε. Ευτυχώς οι καθηγητές μας δίνουν επιπλέον υλικό για να μας βοηθήσουν.

Ερώτηση 12

Μπορείτε να ανταποκριθείτε με ευκολία στις απαιτήσεις των μαθημάτων του τομέα; Σε ποια μαθήματα τα καταφέρνετε καλύτερα; Ποια σας δυσκολεύουν; Πως σας βοηθούν οι καθηγητές;

Μερικά μαθήματα όπως η ανατομία και οι διαπροσωπικές σχέσεις είναι πολύ δύσκολα νομίζω για μας. Ακόμα κι αν μας τα εξηγούν οι καθηγητές και προσπαθούν να μας βοηθήσουν δεν ασχολούμαι με αυτά. Προτιμώ τα μαθήματα εργαστηρίου. Εκεί τα πάω αρκετά καλά γιατί πρέπει να ολοκληρώσω μια εργασία μόνη μου κι αυτό με βοηθά στην κατάκτηση δεξιοτήτων.

Ερώτηση 13

Πώς λειτουργεί η αίθουσα ως χώρος και ως ατμόσφαιρα για τη μάθηση; Επίσης ο παράγοντας χρόνος τι σημαίνει για σας;

Μια δυσκολία που έχουμε είναι πως μοιραζόμαστε την αίθουσα εργαστηρίου με πολλά τμήματα από το πρωινό ΕΠΑΛ με συνέπεια μια φορτωμένη από αντικείμενα τάξη. Αυτό κουράζει λίγο. Κι από θέμα υγιεινής δεν είναι καλό αυτό να μοιραζόμαστε πολλά άτομα την αίθουσα και τα υλικά. Αυτό που με πειράζει στο ωράριο είναι ότι τελειώνουμε πολύ αργά. Επίσης θα προτιμούσα μεγαλύτερα διαλείμματα.

Ερώτηση 14

Με ποια μέσα/εργαλεία (πίνακας, χρήση Η/Υ, έντυπα, προβολή εκπαιδ. ταινιών αντικείμενα, προπλάσματα, ομοιώματα, εργαστήρια εφαρμογών) γίνεται το μάθημα; Σας διευκολύνουν ή σας δυσκολεύουν;

Το μάθημα γίνεται άλλοτε με τη χρήση η/υ, και άλλοτε με τη χρήση ομοιωμάτων, εντύπων και βίντεο. Φυσικά πάντα χρησιμοποιείται και ο κλασικός πίνακας. Προτιμώ τις εναλλαγές ανάλογα με το μάθημα. Μας βοηθούν να καταλάβουμε καλύτερα κάποια πράγματα.

Ερώτηση 15

Πώς γίνεται η αξιολόγηση του μαθήματος; Σας αγχώνει; Εσείς αξιολογείτε; Ποιον; Τι;

Η αξιολόγηση γίνεται με ερωτήσεις, τεστ και εργασίες μέσα στην τάξη. Στο εργαστήριο εξεταζόμαστε με επίδειξη ή μελέτη περίπτωσης, αφού κάνουμε πρώτα πρακτική άσκηση. Ως ενήλικες συχνά αξιολογούμε τους καθηγητές μας. Πως κάνουν το μάθημα Κάποιοι είναι έμπειροι και καλά προετοιμασμένοι ενώ άλλοι φαίνονται ανεπαρκείς.

Ερώτηση 16

Φτάσαμε στο τέλος της συνέντευξης. Θα θέλατε να συμπληρώσετε κάτι;

Καλή επιτυχία

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ – ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΟΣ Μ4

Σας ευχαριστούμε που δεχθήκατε να μας μιλήσετε για το Εσπερινό ΕΠΑΛ

Ερώτηση 1

-Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση; *Είμαι έγγαμη*

- Το επίπεδο μόρφωσης; *Μεταδευτεροβάθμια Εκπαίδευση*

-Η επαγγελματική σας ιδιότητα; *Ιδ. υπάλληλος*

Ερώτηση 2

Και πάλι στα θρανία λοιπόν... Πώς πήρατε αυτή την απόφαση; Γιατί στο συγκεκριμένο τύπο σχολείου-ΕΠΑΛ αλλά και τομέα;

Πήρα την απόφαση αυτή καθώς ήθελα να αποκτήσω και να αναβαθμίσω τις επαγγελματικές μου γνώσεις και δεξιότητες. Επέλεξα το συγκεκριμένο σχολείο γιατί θα μπορού να δουλεύω τα πρωίνα. Τα μαθήματα του τομέα μου αρέσουν πολύ για τις νέες γνώσεις που μου προσφέρουν

Ερώτηση 3

Είστε ευχαριστημένοι με την επιλογή σας; Συναντήσατε δυσκολίες ως προς την δυνατότητα παρακολούθησης των μαθημάτων; Σκεφτήκατε κάποια στιγμή να διακόψετε τη φοίτησή σας; Ωστόσο σήμερα είστε εδώ. Που οφείλεται ;

Είμαι ικανοποιημένη με την επιλογή μου. Δεν συνάντησα ιδιαίτερες δυσκολίες κατά την παρακολούθηση των μαθημάτων

Έδωσα όλο μου το χρόνο και την ενέργεια στην οικογένειά μου και παραμέλησα τα θέλω μου. Τώρα πια μεγάλωσαν τα παιδιά μου ώστε να μπορώ να διαθέσω τα χρόνο.

Ερώτηση 4

Πως πιστεύετε ότι λειτουργεί η παρουσία δεύτερου εκπαιδευτικού στη γλώσσα και τα μαθηματικά αλλά και ο θεσμός του Σύμβουλου Καθηγητή στην Α' τάξη; Πιστεύετε ότι πρέπει να επεκταθεί και στις υπόλοιπες τάξεις;

Είναι μια πολύ καλή και θετική κίνηση για να βοηθήσει τους ενήλικες μαθητές στα δύο βασικά μαθήματα ώστε να καλύψουν τα κενά τους. Σίγουρα θα βοηθούσε πολύ και στις επόμενες τάξεις. Ο Σύμβουλος καθηγητής για μένα είναι ο κάθε καθηγητής που μας κάνει μάθημα και έχει κερδίσει την εμπιστοσύνη μας. Σε αυτόν θα απευθυνθώ πρώτα.

Ερώτηση 5

Στο σχολείο σας υπάρχει Ψυχολόγος. Θεωρείτε σημαντική την παρουσία του/της στο σχολείο; Γιατί; Εσείς σε ποιες περιπτώσεις θα επιδιώκατε την συμβουλή του/της;

Θεωρώ πολύ σημαντική την παρουσία ψυχολόγου ιδιαίτερα εν μέσω πανδημίας και όχι μόνο. Ναι θα επιδίωκα συνεδρία σε μία στρεσογόνα κατάσταση που δε θα μπορούσα να διαχειριστώ.

Ερώτηση 6

Πώς είναι το κλίμα μέσα στην τάξη; Περιγράψτε τις σχέσεις των συμμαθητών σας μεταξύ τους αλλά και με τους εκπαιδευτικούς. Υπάρχουν ζητήματα που σας απασχολούν;

Μέσα στη σχολική τάξη επικρατεί μία ατμόσφαιρα θετική, φιλική και προδιαθέτει τον ενήλικα μαθητή να συνεργαστεί με τους συμμαθητές του εκπαιδευτικά αλλά και συναισθηματικά. Συμμετέχουμε όλοι άφοβα χωρίς να υπάρχει η σκέψη της απόρριψης.

Ερώτηση 7

Ποιος κατά τη γνώμη σας πρέπει να είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού απέναντι σε ενήλικες μαθητές; Ανταποκρίνονται οι εκπαιδευτικοί σας σε αυτό το ρόλο;

Να κατανοεί, να υποστηρίζει και να διαχειρίζεται σωστά τα προβλήματα που προκύπτουν. Επίσης να γνωρίζει καλά το αντικείμενο διδασκαλίας. Σε ένα μεγάλο βαθμό ανταποκρίνονται.

Ερώτηση 8

Πώς γίνεται το μάθημα στην τάξη; Πώς διδάσκουν οι εκπαιδευτικοί; Ποιες μεθόδους διδασκαλίας από τις παρακάτω χρησιμοποιούν πιο συχνά; Εσείς ποιες προτιμάτε; Γιατί

α) εισήγηση

β) ερωτήσεις-απαντήσεις

γ) πρακτική άσκηση

δ) ομάδες εργασίας

ε) επίδειξη

ζ) μελέτη περίπτωσης

η) καταιγισμός ιδεών

Το μάθημα στην τάξη γίνεται με βάση το διάλογο και τη συνεργασία. Πιο συχνά χρησιμοποιούν τις ομάδες εργασίας και την πρακτική άσκηση. Προσωπικά προτιμώ τις ομάδες εργασίας διότι πιστεύω ότι μειώνει το φόρτο εργασίας και αυξάνει την παραγωγικότητα.

Ερώτηση 9

Υπάρχει ενεργή συμμετοχή από την πλευρά σας στο μάθημα; Τι κάνουν οι υπόλοιποι μαθητές την ώρα του μαθήματος;

Υπάρχει ενεργή συμμετοχή από την πλευρά μου κατά την ώρα του μαθήματος καθώς και από όλες σχεδόν τις συμμαθήτριες μου. Η επιλογή μου να γραφτώ σε αυτή την ηλικία στο σχολείο ξανά, έγινε συνειδητά, δεν πηγαίνω να περάσω το χρόνο μου.

Ερώτηση 10

Ως ενήλικας σας δίνεται η δυνατότητα να αξιοποιήσετε τις εμπειρίες σας στο μάθημα; Πώς; Γιατί;

Δίνεται η δυνατότητα αξιοποίησης των εμπειριών στο μάθημα ίσως με μια συζήτηση αλλά όχι κάτι περισσότερο.

Ερώτηση 11

Πως σας φαίνονται τα βιβλία και τα περιεχόμενά τους; Καλύπτουν τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά σας;

Κάποια από τα βιβλία είναι ενδιαφέροντα στηρίζονται σε νέες παιδαγωγικές αρχές αλλά τα περισσότερα είναι απαρχαιωμένα και δεν έχει αλλάξει το περιεχόμενο τους εδώ και πολλά χρόνια.

Ερώτηση 12

Μπορείτε να ανταποκριθείτε με ευκολία στις απαιτήσεις των μαθημάτων του τομέα; Σε ποια μαθήματα τα καταφέρνετε καλύτερα; Ποια σας δυσκολεύουν; Πως σας βοηθούν οι καθηγητές;

Ανταποκρίνομαι με ευκολία στα μαθήματα του τομέα. Τα καταφέρνω καλύτερα πιστευώ στα εργαστηριακά και με δυσκολεύει αρκετά η ανατομία. Η καθηγήτρια με βοηθά με κάποια ντοκιμαντέρ που βλέπουμε για το ανθρώπινο σώμα.

Ερώτηση 13

Πώς λειτουργεί η αίθουσα ως χώρος και ως ατμόσφαιρα για τη μάθηση; Επίσης ο παράγοντας χρόνος τι σημαίνει για σας;

Η αίθουσα ως χώρος δεν είναι σε τόσο καλή κατάσταση, δεν υπάρχουν κουρτίνες, δεν ανοίγουν τα παράθυρα, φοβάσαι ότι θα καταρρέυσουν σοβάδες ανα πάσα στιγμή. Ο χρόνος μερικές φορές είναι πιεστικός κυρίως όταν πρέπει να κάνουμε όλοι εξάσκηση και δεν μας φτάνει.

Ερώτηση 14

Με ποια μέσα/εργαλεία (πίνακας, χρήση Η/Υ, έντυπα, προβολή εκπαιδ. ταινιών αντικείμενα, προπλάσματα, ομοιώματα, εργαστήρια εφαρμογών) γίνεται το μάθημα; Σας διευκολύνουν ή σας δυσκολεύουν;

Τα μέσα που χρησιμοποιούν οι καθηγητές για να γίνει το μάθημα είναι ομοιώματα, χρήση Η/Υ, προβολή εκπαιδευτικών ταινιών και διάφορα έντυπα. Με βοηθούν να καταλάβω και να κατανοήσω καλύτερα το μάθημα. Επίσης μου τραβούν την προσοχή τις φορές που τυχαίνει για δικούς μου λόγους να μην έχω διάθεση για μάθημα.

Ερώτηση 15

Πώς γίνεται η αξιολόγηση του μαθήματος; Σας αγχώνει; Εσείς αξιολογείτε; Ποιον; Τι;

Η αξιολόγηση του μαθήματος γίνεται με τα διαγωνίσματα τετραμήνου και με τις τελικές εξετάσεις. Με αγχώνει πολύ η διαδικασία αυτή, εν μέρει βοηθάει γιατί μου δημιουργεί την αναγκαία ψυχολογική πίεση ώστε να συγκεντρωθώ στο διάβασμα αλλά κάποιες φορές μου δημιουργεί έντονο στρες και κενά μνήμης. Φοβάμαι ότι θα έχει επίπτωση στο βαθμό... θέλω να είμαι καλή στην τάξη»

.Οι εκπαιδευτικοί αξιολογούνται και αυτοί από τους μαθητές ως προς τον τρόπο διδασκαλίας τους.

Ερώτηση 16

Φτάσαμε στο τέλος της συνέντευξης. Θα θέλατε να συμπληρώσετε κάτι;
ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ – ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΟΣ Μ5

Σας ευχαριστούμε που δεχθήκατε να μας μιλήσετε για το Εσπερινό ΕΠΑΛ

Ερώτηση 1

- Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση; Άγαμος
- Το επίπεδο μόρφωσης; Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
- Η επαγγελματική σας ιδιότητα; Οδηγός

Ερώτηση 2

Και πάλι στα θρανία λοιπόν... Πώς πήρατε αυτή την απόφαση; Γιατί στο συγκεκριμένο τύπο σχολείου-ΕΠΑΛ αλλά και τομέα;

Θέλω να ασχοληθώ με τα επαγγέλματα υγείας γιατί θεωρώ ότι σου δίνουν περισσότερες ευκαιρίες για δουλειά. Εργάζομαι οδηγός σε μια ιδιωτική εταιρεία αλλά δε με ικανοποιούν οι συνθήκες εργασίας ούτε η αμοιβή. Θέλω να έχω άλλο ένα προσόν.

Ερώτηση 3

Είστε ευχαριστημένοι με την επιλογή σας; Συναντήσατε δυσκολίες ως προς την δυνατότητα παρακολούθησης των μαθημάτων;

Σκεφτήκατε κάποια στιγμή να διακόψετε τη φοίτησή σας;

Ωστόσο σήμερα είστε εδώ. Που οφείλεται ;

Ναι δεν το έχω μετανιώσει. Σκέφτηκα όμως προς στιγμήν να το σταματήσω γιατί κουράζομαι ως εργαζόμενος Ένα ζήτημα που με απασχολεί όπως και τους περισσότερους εργαζόμενους μαθητές είναι να είχαμε μεγαλύτερο όριο απουσιών

Οφείλεται στο ότι χρειάζομαι το πτυχίο για το μέλλον της επαγγελματικής σταδιοδρομίας μου και γι αυτό κάνω υπομονή.

Ερώτηση 4

Πως πιστεύετε ότι λειτουργεί η παρουσία δεύτερου εκπαιδευτικού στη γλώσσα και τα μαθηματικά αλλά και ο θεσμός του Σύμβουλου Καθηγητή στην Α' τάξη; Πιστεύετε ότι πρέπει να επεκταθεί και στις υπόλοιπες τάξεις;

Παρακολουθώ μόνο μαθήματα ειδικότητας. Όμως θεωρώ ότι οι μαθητές στο εσπερινό σχολείο έχουν πολλές αδυναμίες στα βασικά μαθήματα και σίγουρα κάθε βοήθεια είναι θετική. Ένας καθηγητής ως σύμβουλος θα πρέπει πιστεύω να έχει πολλές ειδικές γνώσεις για να είναι αποτελεσματικός. Πως αλλιώς θα μπορούσε να μας βοηθήσει;

Ερώτηση 5

Στο σχολείο σας υπάρχει Ψυχολόγος. Θεωρείτε σημαντική την παρουσία του/της στο σχολείο; Γιατί; Εσείς σε ποιες περιπτώσεις θα επιδιώκατε την συμβουλή του/της;

Είναι σημαντική η παρουσία του ωστόσο δεν θα επιδίωκα την συμβουλή του. Μόνο σε περίπτωση που δε θα μπορούσα να διαχειριστώ κάποια θέματα συναισθηματικής φύσης σε σχέση με μένα και τη φοίτηση στο σχολείο.

Ερώτηση 6

Πώς είναι το κλίμα μέσα στην τάξη; Περιγράψτε τις σχέσεις των συμμαθητών σας μεταξύ τους αλλά και με τους εκπαιδευτικούς. Υπάρχουν ζητήματα που σας απασχολούν;

Το κλίμα είναι θετικό στη τάξη. Οι σχέσεις μαθητών καθηγητών είναι καλές στα πλαίσια της αμοιβαίας εκτίμησης. Εγώ νιώθω καλά στην τάξη. Ακόμα και αν διαφωνούμε κάποιες φορές τα βρίσκουμε γρήγορα. Τι είμαστε; Μικρά παιδιά;

Ερώτηση 7

Ποιος κατά τη γνώμη σας πρέπει να είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού απέναντι σε ενήλικες μαθητές; Ανταποκρίνονται οι εκπαιδευτικοί σας σε αυτό το ρόλο;

Το βασικότερο να μας ακούει να μας καταλαβαίνει και να μας ενθαρρύνει. Κάποιες φορές δεν έχουμε όρεξη για μάθημα. Μπορεί να είμαστε κουρασμένοι. Πρέπει να υπάρχει κατανόηση. Επίσης να είναι ανεκτικός στο θέμα των απουσιών. Όλοι έχουμε πολλές υποχρεώσεις σαν εργαζόμενοι και σαν οικογενειάρχες.

Ερώτηση 8

Πώς γίνεται το μάθημα στην τάξη; Πώς διδάσκουν οι εκπαιδευτικοί; Ποιες μεθόδους διδασκαλίας από τις παρακάτω χρησιμοποιούν πιο συχνά; Εσείς ποιες προτιμάτε; Γιατί;

α) εισήγηση

β) ερωτήσεις-απαντήσεις

γ) πρακτική άσκηση

δ) ομάδες εργασίας

ε) επίδειξη

ζ) μελέτη περίπτωσης

η) καταιγισμός ιδεών

Οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν αρκετά την μέθοδο της εισήγησης. Εγώ προτιμώ την πρακτική άσκηση. Μερικές φορές δουλεύουμε ομαδικά κάποια εργασία. Νομίζω πως όταν κάνουμε κάτι εμείς μαθαίνουμε καλύτερα.

Ερώτηση 9

Υπάρχει ενεργή συμμετοχή από την πλευρά σας στο μάθημα; Τι κάνουν οι υπόλοιποι μαθητές την ώρα του μαθήματος;

Υπάρχει ενεργή συμμετοχή ωστόσο με την μέθοδο της εισήγησης δεν μπορούμε να πούμε και πολλά. Λίγο πολύ όλοι στα ίδια. Μόνο όταν είμαστε στα εργαστήρια εκεί συμμετέχουμε σχεδόν όλοι κυρίως με την πρακτική άσκηση.

Ερώτηση 10

Ως ενήλικας σας δίνεται η δυνατότητα να αξιοποιήσετε τις εμπειρίες σας στο μάθημα; Πώς; Γιατί;

Πολλές φορές. Όλοι έχουμε εμπειρίες σχετικές που μπορούμε να τις μοιραστούμε. Εγώ μια φορά χρειάστηκε να βοηθήσω κάποιον που έπαθε επιληψία. Αλλά και στο μάθημα της διατροφής συναντώ πράγματα που μου είναι πολύ οικεία και θέλω να τα μοιραστώ στην τάξη.

Ερώτηση 11

Πως σας φαίνονται τα βιβλία και τα περιεχόμενά τους; Καλύπτουν τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά σας;

Τα καλύπτουν ως ένα βαθμό. Λίγο παλιά τα βιβλία θα έλεγα. Όπως για παράδειγμα στο μάθημα πρώτων βοηθειών δεν ισχύει σχεδόν κανένα από τα πρωτόκολλα. Το ίδιο και οι διαπροσωπικές σχέσεις. Ένα μάθημα που δεν το καταλαβαίνει κανείς έτσι όπως είναι γραμμένο.

Ερώτηση 12

Μπορείτε να ανταποκριθείτε με ευκολία στις απαιτήσεις των μαθημάτων του τομέα; Σε ποια μαθήματα τα καταφέρνετε καλύτερα; Ποια σας δυσκολεύουν; Πως σας βοηθούν οι καθηγητές;

Τα καταφέρνω όπως μπορώ στα περισσότερα μαθήματα. Οι καθηγητές βοηθούν πολύ όταν δυσκολευόμαστε. Μας δίνουν πολλές διευκρινίσεις. Τα μαθήματα του τομέα είναι πολύ απαιτητικά. Μας δυσκολεύουν αρκετά. Αν δε συγκρατείς κι εύκολα το μάθημα όπως εγώ, σκούρα τα πράγματα...».

Χρειάζεται μεγάλη προσπάθεια από μέρους μας. Δε γίνεται να πάρεις πτυχίο πχ Νοσηλευτικής και να μην έχεις μάθει τα βασικά; Πως θα ανταπεξέλθεις στις απαιτήσεις τις δουλειάς;

Ερώτηση 13

Πώς λειτουργεί η αίθουσα ως χώρος και ως ατμόσφαιρα για τη μάθηση; Επίσης ο παράγοντας χρόνος τι σημαίνει για σας;

Η αίθουσα το χειμώνα είναι λίγο κρύα, η ατμόσφαιρα είναι θετική. αυτό μας δυσκολεύει όταν δουλεύουμε στα εργαστήρια Το ωράριο βολεύει αρκετά. Όταν μας πιάνει η πολυλογία στα μαθήματα τότε δε μας φτάνει ο χρόνος να ολοκληρώσουν οι καθηγητές το μάθημα.

Ερώτηση 14

Με ποια μέσα/εργαλεία (πίνακας, χρήση Η/Υ, έντυπα, προβολή εκπαιδ. ταινιών αντικείμενα, προπλάσματα, ομοιώματα, εργαστήρια εφαρμογών) γίνεται το μάθημα; Σας διευκολύνουν ή σας δυσκολεύουν;

Συνήθως τα μαθήματα γίνονται με διαφάνειες στον η/υ, ο οποίος μας διευκολύνει στο μάθημα. Οι εικόνες είναι υποστηρικτικές ως προς την κατανόηση του μαθήματος, εμένα με βοηθούν πολύ.

Ερώτηση 15

Πώς γίνεται η αξιολόγηση του μαθήματος; Σας αγχώνει; Εσείς αξιολογείτε; Ποιον; Τι;

Η αξιολόγηση του μαθήματος γίνεται με διαγωνίσματα και βαθμολόγηση τετραμήνου. Εμένα με αγχώνει λίγο η αξιολόγηση. Θέλω να τα πάω καλά να βελτιώνομαι. Είναι μια ικανοποίηση για μένα αυτό. Εγώ πρώτα θέλω να αξιολογώ τον εαυτό μου. Φυσικά και αξιολογούμε και τους καθηγητές. Αν είναι γνώστες του αντικειμένου που διδάσκουν και αν ξέρουν να στέκονται στην τάξη.

Ερώτηση 16

Φτάσαμε στο τέλος της συνέντευξης. Θα θέλατε να συμπληρώσετε κάτι;

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ

Παράρτημα Γ: Οδηγός Συνέντευξης Εκπαιδευτικών

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Σας ευχαριστούμε που δεχθήκατε να μιλήσετε για τη δουλειά σας!

Ερώτηση 1

-Ποια είναι η ειδικότητά σας;

-Πόσα χρόνια εργάζεστε στο συγκεκριμένο ΕΠΑΛ;

-Έχετε παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα επιμόρφωσης σχετικά με την Εκπαίδευση Ενηλίκων;

Ερώτηση 2

Για ποιους λόγους θεωρείτε πως επέλεξαν οι ενήλικοι μαθητές σας το συγκεκριμένο τύπο σχολείου αλλά και τομέα;

Ερώτηση 3

Πιστεύετε πως οι εκπαιδευόμενοι συναντούν δυσκολίες ως προς τη δυνατότητα παρακολούθησης των μαθημάτων; Ποιες είναι αυτές;

Ερώτηση 4

Θεωρείτε σημαντική τη δράση «Μια Νέα Αρχή στα ΕΠΑΛ» για τους ενήλικες εκπαιδευόμενους; Γιατί;

Ερώτηση 5

Έχετε εμπειρία ως Σύμβουλος Καθηγητής στο συγκεκριμένο σχολείο; Αν ναι τι έχει κατασταλάξει μέσα σας από αυτόν το ρόλο;

Ερώτηση 6

Πώς αντιλαμβάνεστε τις σχέσεις μεταξύ των εκπαιδευόμενων; Τι τις δυσκολεύει ή τις διευκολύνει;

Ερώτηση 7

Πως είναι οι σχέσεις σας με τους εκπαιδευόμενους; Πόσο μακριά πόσο κοντά;

Ποιος πιστεύετε πως πρέπει να είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού απέναντι στους ενήλικους μαθητές;

Ερώτηση 8

Ποιες τεχνικές διδασκαλίας και ποια εκπαιδευτικά μέσα χρησιμοποιείτε; Γιατί; Τι προτιμούν οι εκπαιδευόμενοι;

Ερώτηση 9

Οι εκπαιδευόμενοι αξιοποιούν τις εμπειρίες τους κατά τη διάρκεια του μαθήματος; Πως;

Ερώτηση 10

Τα αναλυτικά προγράμματα ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά τους; Εξηγείστε.

Ερώτηση 11

Επιτυγχάνονται οι εκπαιδευτικοί στόχοι σε όλα τα μαθήματα ή σε μερικά; Αν ναι γιατί; Αν όχι εξηγείστε τι φταίει.

Ερώτηση 12

Πως λειτουργεί ο παράγοντας χώρος και χρόνος για τους εκπαιδευόμενους (αίθουσα, υποδομές, αισθητική, εξοπλισμός, ωράριο, χρονοδιάγραμμα δραστηριοτήτων κα);

Ερώτηση 13

Πως γίνεται η αξιολόγηση του μαθήματος; Υπάρχει ανατροφοδότηση;

Ερώτηση 14

Πιστεύετε πως ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί σήμερα το Εσπερινό ΕΠΑΛ ικανοποιεί τις εκπαιδευτικές ανάγκες των ενήλικων εκπαιδευόμενων ή πρέπει να εφαρμόζονται άλλες αρχές και πρακτικές; Εξηγείστε.

Ερώτηση 15

Κλείνοντας θα ήθελα να συμπληρώσετε ο,τιδήποτε θεωρείτε εσείς σημαντικό για τη φοίτηση των ενήλικων εκπαιδευόμενων ή για το ρόλο σας στο σχολείο ΕΠΑΛ.

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ

Παράρτημα Δ: Συνεντεύξεις Εκπαιδευτικών

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ – ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ Ε1

Σας ευχαριστούμε που δεχτήκατε να μιλήσετε για τη δουλειά σας!

Ερώτηση 1

- Ποια είναι η ειδικότητά σας;
- Πόσα χρόνια εργάζεστε στο συγκεκριμένο ΕΠΑΛ;
- Έχετε παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα επιμόρφωσης σχετικά με την Εκπαίδευση Ενηλίκων;

Είμαι Βρεφονηπιοκόμος. Εργάζομαι 5 χρόνια στο 4^ο Εσπερινό ΕΠΑΛ. Ναι έχω παρακολουθήσει σχετική επιμόρφωση

Ερώτηση 2

Για ποιους λόγους θεωρείτε πως επέλεξαν οι ενήλικοι μαθητές σας το συγκεκριμένο τύπο σχολείου αλλά και τομέα;

*Είναι εργαζόμενοι και τους βολεύει το ωράριο
Επέλεξαν την Νοσηλευτική για γρήγορη αποκατάσταση και για μόρια στον ΑΣΕΠ
Κάποιοι έρχονται να πάρουν απολυτήριο και πτυχίο*

Ερώτηση 3

Πιστεύετε πως οι εκπαιδευόμενοι συναντούν δυσκολίες ως προς τη δυνατότητα παρακολούθησης των μαθημάτων; Ποιες είναι αυτές;

Οι δυσκολίες που συναντούν είναι ότι οι περισσότεροι εργάζονται στον ιδιωτικό τομέα και σχολάνε αργά με αποτέλεσμα να μην έχουν χρόνο για ξεκούραση

Ερώτηση 4

Θεωρείτε σημαντική τη δράση «Μια Νέα Αρχή στα ΕΠΑΛ» για τους ενήλικες εκπαιδευόμενους; Γιατί;

Είναι σημαντική γιατί έχει σκοπό την ανάπτυξη της προσωπικότητας, της κοινωνικότητας, των δεξιοτήτων, της συνεργασίας μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών. Επίσης είναι και μέθοδος ομαδικής διδασκαλίας στην οποία συμμετέχουν αποφασιστικά όλοι. Επιπλέον είναι σημαντική η παρουσία ψυχολόγου στο σχολείο γιατί εκτός από τις ατομικές συνεδρίες μπορεί να κάνει και ομαδικές μέτρα σε τάξη, με θέματα που απασχολούν τους ενήλικες.

Ερώτηση 5

Έχετε εμπειρία ως Σύμβουλος Καθηγητής στο συγκεκριμένο σχολείο; Αν ναι τι έχει κατασταλάξει μέσα σας από αυτόν το ρόλο;

Όχι. «...Ο ρόλος του Σύμβουλου Καθηγητή είναι απαιτητικός και προϋποθέτει τη διάθεση επιπλέον χρόνου για παρακολούθηση

Ερώτηση 6

Πώς αντιλαμβάνεστε τις σχέσεις μεταξύ των εκπαιδευόμενων; Τι τις δυσκολεύει ή τις διευκολύνει;

Οι σχέσεις τους είναι καλές είναι ώριμοι άνθρωποι οι οποίοι σέβονται ο ένας τον άλλον

Ερώτηση 7

Πως είναι οι σχέσεις σας με τους εκπαιδευόμενους; Πόσο μακριά πόσο κοντά; Ποιος πιστεύετε πως πρέπει να είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού απέναντι στους ενήλικους μαθητές;

Οι σχέση μου με τους εκπαιδευόμενους θεωρώ ότι είναι πολύ καλή. Υπάρχει σεβασμός ,κλίμα εμπιστοσύνης .

Όσο κοντά επιτρέπει η σχέση μαθητή -καθηγητή.

Ο ρόλος μας είναι να τους κινητοποιούμε, να τους οδηγούμε στη γνώση, μέσα από εναλλακτικές μορφές διδασκαλίας, να στεκόμαστε δίπλα τους, να εντοπίζουμε τυχόν μαθησιακές δυσκολίες και να βρίσκουμε τρόπους αντιμετώπισης.

Ερώτηση 8

Ποιες τεχνικές διδασκαλίας και ποια εκπαιδευτικά μέσα χρησιμοποιείτε; Γιατί; Τι προτιμούν οι εκπαιδευόμενοι;

Συζήτηση-διάλογος,εισήγηση,παρουσίαση(επιδεικτικήκαιεπεξηγηματική),ερωτήσεις-απαντήσεις ,ασκήσεις κλπ. Θεωρώ ότι τους βοηθά περισσότερο να γίνεται το θεωρητικό μάθημα πχ με την συζήτηση ή την παρουσίαση για να το κατανοήσουν περισσότερο ενώ το εργαστηριακό με την επίδειξη ώστε να βλέπουν και να πράττουν.

Οι εκπαιδευόμενοι προτιμούν την παρουσίαση γιατί είναι 'νέα γνώση ' γι'αυτούς και θέλουν την θεωρία στην πράξη.

Μέσα που χρησιμοποιώ είναι ηλεκτρονικός υπολογιστής ,εικόνες,πίνακας βιντεοπροβολέας διάφορα έντυπα. Είναι απαραίτητα τα μέσα σε αυτές τις ηλικίες για να γίνει πιο ελκυστικό αρχικά το μάθημα ώστε στη συνέχεια να το κατανοήσουν καλύτερα.

Ερώτηση 9

Οι εκπαιδευόμενοι αξιοποιούν τις εμπειρίες τους κατά τη διάρκεια του μαθήματος; Πως;

Ναι και όταν πρόκειται για εργαστηριακό μάθημα κάνουν επίδειξη στους άλλους εκπαιδευόμενους με μεγάλη χαρά.

Ερώτηση 10

Τα αναλυτικά προγράμματα ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά τους; Εξηγείστε

Είναι πολύ παλιά . Δεν έχουν ανανεωθεί. Μέσα στα βιβλία αναφέρονται πράγματα που δεν ισχύουν σήμερα. Και είναι άσχημο αυτό γιατί μιλάμε για ιατρικής φύσης μαθήματα. Πολλές φορές τους δίνουμε δικό μας υλικό που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες τους.

Ερώτηση 11

Επιτυγχάνονται οι εκπαιδευτικοί στόχοι σε όλα τα μαθήματα ή σε μερικά; Αν ναι γιατί; Αν όχι εξηγήστε τι φταίει.

Είναι μαθήματα ειδικότητας την οποία έχουν επιλέξει οπότε θεωρώ ότι επιτυγχάνονται αρκετοί εκπ/κοι στόχοι. Στα θεωρητικά μαθήματα είναι λίγο πιο δύσκολα τα πράγματα επειδή οι ενήλικες μαθητές δεν αφιερώνουν χρόνο για να τα κατανοήσουν. Στα εργαστήρια είναι καλύτερα τα πράγματα

Ερώτηση 12

Πως λειτουργεί ο παράγοντας χώρος και χρόνος για τους εκπαιδευόμενους; (αίθουσα, υποδομές, αισθητική, εξοπλισμός, ωράριο, χρονοδιάγραμμα δραστηριοτήτων κα);

Θέλουν ο χώρος που εργάζονται να είναι όμορφος να έχει οπτικοακουστικό υλικό και βέβαια πιο ευέλικτο ωράριο. Κάνουμε ότι καλύτερο μπορούμε στο βαθμό που μας επιτρέπεται. Βλέπετε τις ίδιες αίθουσες τις μοιράζονται τρία σχολεία σε διαφορετικές ώρες. Κι αυτό από μόνο του δημιουργεί προβλήματα... όπως λόγω χάρη όταν θέλουμε να κάνουμε αλλαγές στη διάταξη των επίπλων για να δουλέψουμε κάποιο συγκεκριμένο πρότζεκτ....

Ερώτηση 13

Πως γίνεται η αξιολόγηση του μαθήματος; Υπάρχει ανατροφοδότηση;

Η αξιολόγηση γίνεται με ερώτηση απάντηση ή γραπτώς. Φυσικά υπάρχει ανατροφοδότηση και μάλιστα σε σύντομο χρονικό διάστημα ώστε οι εκπαιδευόμενοι να είναι σε θέση να θυμούνται τις λεπτομέρειες που τους απασχόλησαν κατά τη διάρκεια της εξέτασής τους . Η ανατροφοδότηση είναι χρήσιμη και για τον εκπαιδευτικό. Να δει και τις δικές του αδυναμίες.

Ερώτηση 14

Πιστεύετε πως ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί σήμερα το Εσπερινό ΕΠΑΛ ικανοποιεί τις εκπαιδευτικές ανάγκες των ενήλικων εκπαιδευόμενων ή πρέπει να εφαρμόζονται άλλες αρχές και πρακτικές; Εξηγήστε.

Οι περισσότεροι πλέον εκπ/κοι έχουν παρακολουθήσει προγράμματα επιμόρφωσης ενηλίκων οπότε εφαρμόζουν πρακτικές και τεχνικές που συνάδουν με την ηλικία των μαθητών.

Ερώτηση 15

Κλείνοντας θα ήθελα να συμπληρώσετε ο,τιδήποτε θεωρείτε εσείς σημαντικό για τη φοίτηση των ενήλικων εκπαιδευόμενων ή για το ρόλο σας στο σχολείο ΕΠΑΛ.

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ – ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ Ε2

Σας ευχαριστούμε που δεχθήκατε να μιλήσετε για τη δουλειά σας!

Ερώτηση 1

-Ποια είναι η ειδικότητά σας; *Νοσηλευτικής*
-Πόσα χρόνια εργάζεστε στο συγκεκριμένο ΕΠΑΛ; *5 έτη*
-Έχετε παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα επιμόρφωσης σχετικά με την Εκπαίδευση Ενηλίκων; *Ναι*

Ερώτηση 2

Για ποιους λόγους θεωρείτε πως επέλεξαν οι ενήλικοι μαθητές σας το συγκεκριμένο τύπο σχολείου αλλά και τομέα;

Για το ωράριο και το ενδιαφέρον για την ειδικότητά μας. Είναι δυνατό το πτυχίο των επαγγελματιών Υγείας

Ερώτηση 3

Πιστεύετε πως οι εκπαιδευόμενοι συναντούν δυσκολίες ως προς τη δυνατότητα παρακολούθησης των μαθημάτων; Ποιες είναι αυτές;

Ναι, πολλές ώρες και επίσης η εργασία τους και οι υποχρεώσεις

Ερώτηση 4

Θεωρείτε σημαντική τη δράση «Μια Νέα Αρχή στα ΕΠΑΛ» για τους ενήλικες εκπαιδευόμενους; Γιατί;

Ναι γιατί οι ενήλικες δεν πρέπει να αποκλείονται από όλα αυτά. Η δράση αυτή συμβάλλει στην γνωστική τους ενδυνάμωση θα ήταν ωφέλιμο να επεκταθεί και στις άλλες τάξεις. Επίσης τους παρέχει και στήριξη στις δυσκολίες.

Ερώτηση 5

Έχετε εμπειρία ως Σύμβουλος Καθηγητής στο συγκεκριμένο σχολείο; Αν ναι τι έχει κατασταλάξει μέσα σας από αυτόν το ρόλο;

Δεν έχω εμπειρία. Για μένα καλό είναι να επιλέγεται από καθηγητές που γνωρίζουν από συμβουλευτική.

Ερώτηση 6

Πώς αντιλαμβάνεστε τις σχέσεις μεταξύ των εκπαιδευόμενων; Τι τις δυσκολεύει ή τις διευκολύνει;

Καλές θα μπορούσα να πω. Δεν αντιμετωπίζουν σοβαρά θέματα μεταξύ τους.

Ερώτηση 7

Πως είναι οι σχέσεις σας με τους εκπαιδευόμενους; Πόσο μακριά πόσο κοντά;

Πολύ κοντά. Υπάρχει καλή συνεννόηση μεταξύ μας. Επειδή πρόκειται για ενήλικες απαιτούν σεβασμό και κατανόηση από μας.

Ποιος πιστεύετε πως πρέπει να είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού απέναντι στους ενήλικους μαθητές;

Σίγουρα συμβουλευτικός και καθοδηγητικός. Να τους υποστηρίζει αλλά και να τους ενθαρρύνει όταν αυτοί αντιμετωπίζουν δυσκολίες

Ερώτηση 8

Ποιες τεχνικές διδασκαλίας και ποια εκπαιδευτικά μέσα χρησιμοποιείτε; Γιατί; Τι προτιμούν οι εκπαιδευόμενοι;

Βιντεοπροβολέας και καταγισμός ερωτήσεων, επίδειξη, εργασία σε ομάδες. Προτιμούν οτιδήποτε τους ενεργοποιεί. Διαφορετικά απομονώνονται.

Ερώτηση 9

Οι εκπαιδευόμενοι αξιοποιούν τις εμπειρίες τους κατά τη διάρκεια του μαθήματος; Πως;

Ναι συμμετέχουν με βάση τις εμπειρίες τους. Πολλές φορές ακόμα κι εμείς μαθαίνουμε διάφορα από αυτούς.

Ερώτηση 10

Τα αναλυτικά προγράμματα ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά τους; Εξηγείστε.

Σε ορισμένα μόνο. Τα περισσότερα αναλυτικά είναι μιας άλλης εποχής. Δεν υπάρχει καμιά ανανέωση εδώ και πολλά χρόνια δυστυχώς.

Ερώτηση 11

Επιτυγχάνονται οι εκπαιδευτικοί στόχοι σε όλα τα μαθήματα ή σε μερικά; Αν ναι γιατί; Αν όχι εξηγείστε τι φταίει.

Επιτυγχάνονται κυρίως στα εργαστήρια. Ότι έχει να κάνει με θεωρία και διάβασμα εκεί οι μαθητές συναντούν πολλές δυσκολίες. Λίγο η ηλικία, λίγο η κούραση, οι υποχρεώσεις τους απομακρύνουν.

Ερώτηση 12

Πως λειτουργεί ο παράγοντας χώρος και χρόνος για τους εκπαιδευόμενους (αίθουσα, υποδομές, αισθητική, εξοπλισμός, ωράριο, χρονοδιάγραμμα δραστηριοτήτων κα);

Η ευχάριστη ατμόσφαιρα είναι σημαντικός παράγοντας για την παραμονή των μαθητών στο χώρο του σχολείου και της τάξης. Το κρύο, η συχνή αλλαγή αιθουσών και η έλλειψη επαρκούς εκπαιδευτικού υλικού είναι μερικά από τα ζητήματα που τους απασχολούν. Ως προς το χρόνο μερικοί παραπονιούνται ότι μένουν αργά στο σχολείο, και αυτό είναι κουραστικό.

Ερώτηση 13

Πως γίνεται η αξιολόγηση του μαθήματος; Υπάρχει ανατροφοδότηση;

Ναι υπάρχει ανατροφοδότηση. Την επιζητούν και οι ίδιοι για να δουν τι έκαναν λάθος. Γίνεται με επαναληπτικά τεστ και εργασίες. Κι εμείς χρειαζόμαστε ανατροφοδότηση για να δούμε τι δεν κάνουμε σωστά κάποιες φορές.

Ερώτηση 14

Πιστεύετε πως ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί σήμερα το Εσπερινό ΕΠΑΛ ικανοποιεί τις εκπαιδευτικές ανάγκες των ενήλικων εκπαιδευόμενων ή πρέπει να εφαρμόζονται άλλες αρχές και πρακτικές; Εξηγείστε.

Σε γενικές γραμμές θα έλεγα ναι. Σίγουρα όμως χρειάζονται κάποιες αλλαγές όπως ήδη ανέφερα κυρίως στα προγράμματα σπουδών.

Ερώτηση 15

Κλείνοντας θα ήθελα να συμπληρώσετε ο,τιδήποτε θεωρείτε εσείς σημαντικό για τη φοίτηση των ενήλικων εκπαιδευόμενων ή για το ρόλο σας στο σχολείο ΕΠΑΛ.

Να είμαστε πιο κοντά στους μαθητές και να τους δίνουμε ευκαιρίες. .. Για να τα πετύχουμε αυτά δε φτάνει μόνο η εμπειρία με ενήλικες μαθητές. Πρέπει να επιμορφωνόμαστε συνεχώς με δική μας πρωτοβουλία φυσικά..

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ - ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ Ε3

Σας ευχαριστούμε που δεχθήκατε να μιλήσετε για τη δουλειά σας!

Ερώτηση 1

- Ποια είναι η ειδικότητά σας;
- Πόσα χρόνια εργάζεστε στο συγκεκριμένο ΕΠΑΛ;
- Έχετε παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα επιμόρφωσης σχετικά με την Εκπαίδευση Ενηλίκων;

Η ειδικότητά μου είναι Νοσηλεύτης. Στο Εσπερινό ΕΠΑΛ βρίσκομαι τα τελευταία 5 χρόνια. Έχω σχετική επιμόρφωση.

Ερώτηση 2

Για ποιους λόγους θεωρείτε πως επέλεξαν οι ενήλικοι μαθητές σας το συγκεκριμένο τύπο σχολείου αλλά και τομέα;

1 Απόκτηση τίτλου γιατί τους λείπει ένα πτυχίο που θα τους οδηγήσει στην αγορά εργασίας 2. Απόκτηση νέων γνώσεων 3. Για να ξεφύγουν λίγο και για να γεμίσουν το χρόνο τους με κάτι δημιουργικό.

Ερώτηση 3

Πιστεύετε πως οι εκπαιδευόμενοι συναντούν δυσκολίες ως προς τη δυνατότητα παρακολούθησης των μαθημάτων; Ποιες είναι αυτές;

Ωράριο, οικογένεια, υποχρεώσεις (εργασία, παιδιά), αφομοίωση της ύλης λόγω ηλικίας

Ερώτηση 4

Θεωρείτε σημαντική τη δράση «Μια Νέα Αρχή στα ΕΠΑΛ» για τους ενήλικες εκπαιδευόμενους; Γιατί;

Ναι εάν ήταν πιο καλά οργανωμένη ως δράση θα πρόσφερε σημαντική υποστήριξη στους μαθητές.

Ερώτηση 5

Έχετε εμπειρία ως Σύμβουλος Καθηγητής στο συγκεκριμένο σχολείο;

Αν ναι τι έχει κατασταλάξει μέσα σας από αυτόν το ρόλο;

Όχι δεν έχω. Πιστεύω όμως πως ένας Σύμβουλος θα πρέπει να παρακολουθεί κάποιο πρόγραμμα επιμόρφωσης σχετικό. Από την άλλη θα πρέπει να αφιερώνει πολύ χρόνο για τις συναντήσεις πέρα από το διδακτικό του ωράριο.

Ερώτηση 6

Πώς αντιλαμβάνεστε τις σχέσεις μεταξύ των εκπαιδευόμενων; Τι τις δυσκολεύει ή τις διευκολύνει;

Είναι οι καλύτερες δυνατές. Άλλωστε είναι όλοι ενήλικες κι αυτό διευκολύνει πολύ τη δημιουργία καλού κλίματος.

Ερώτηση 7

Πώς είναι οι σχέσεις σας με τους εκπαιδευόμενους; Πόσο μακριά πόσο κοντά;

Ποιος πιστεύετε πως πρέπει να είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού απέναντι στους ενήλικους μαθητές;

Οι καλύτερες δυνατές, απευθυνόμαστε σε ενήλικες και μιλούμε την ίδια γλώσσα. Αυτοί που έρχονται στο σχολείο έρχονται για συγκεκριμένο σκοπό και στόχο ο καθένας και όχι γιατί υπάρχει πίεση από το σπίτι ,με αποτέλεσμα όλοι να ενδιαφέρονται για την απόκτηση γνώσεων. Ο ρόλος μας είναι η μετάδοση γνώσεων και κυρίως δεξιοτήτων όσο απλά και κατανοητά γίνεται

Ερώτηση 8

Ποιες τεχνικές διδασκαλίας και ποια εκπαιδευτικά μέσα χρησιμοποιείτε; Γιατί; Τι προτιμούν οι εκπαιδευόμενοι;

Οτιδήποτε εκτός από τη διάλεξη. Προτιμούν το παιγνίδι ρόλων και την πρακτική άσκηση. Η/υ, εικόνες, ομοιώματα. Χωρίς εποπτικά μέσα κάνεις μισή δουλειά. Τα οπτικά κυρίως ερεθίσματα συμπληρώνουν το μάθημα.

Ερώτηση 9

Οι εκπαιδευόμενοι αξιοποιούν τις εμπειρίες τους κατά τη διάρκεια του μαθήματος; Πώς;

Ναι πολύ συχνά. Μας αναφέρουν πως τις εφαρμόζουν σε προσομοιώσεις και στο περιβάλλον τους.

Ερώτηση 10

Τα αναλυτικά προγράμματα ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά τους; Εξηγείστε.

Όχι γιατί είναι απαρχαιωμένα και έχουν να ανανεωθούν πάνω από 20 χρόνια. Ειδικά στην τεχνική εκπαίδευση όλα έχουν αλλάξει τα τελευταία 20 χρόνια.

Ερώτηση 11

Επιτυγχάνονται οι εκπαιδευτικοί στόχοι σε όλα τα μαθήματα ή σε μερικά; Αν ναι γιατί; Αν όχι εξηγείστε τι φταίει.

Δυστυχώς όχι. Κυρίως οι στόχοι επιτυγχάνονται στα εργαστηριακά μαθήματα που οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα εφαρμογής και εκτέλεσης της άσκησης, πολύ λίγο στα θεωρητικά λόγω έλλειψης χρόνου για διάβασμα και λόγω ηλικίας.

Ερώτηση 12

Πως λειτουργεί ο παράγοντας χώρος και χρόνος για τους εκπαιδευόμενους; (αίθουσα, υποδομές, αισθητική, εξοπλισμός, ωράριο, χρονοδιάγραμμα δραστηριοτήτων κα);

Ένας καλαίσθητος χώρος και ένα καλά οργανωμένο εργαστήριο δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την επίτευξη όλων των διδακτικών στόχων. Αστάθμητοι παράγοντες όπως ο covid-19 μας ανάγκασε σε εξ αποστάσεως εκπαίδευση για μεγάλο χρονικό διάστημα και η έλλειψη υλικού από το υπουργείο έγινε ακόμα πιο αισθητή. Στα εργαστήρια μπορεί κάποιες φορές να χάσουμε τα διαλείμματα προκειμένου να ολοκληρώσουμε τις εργασίες. Τότε ακούμε αρκετά παράπονα όμως δε γίνεται διαφορετικά.

Ερώτηση 13

Πως γίνεται η αξιολόγηση του μαθήματος; Υπάρχει ανατροφοδότηση;

Με όλους τους τρόπους που ορίζει το Υπουργείο: Εξετάσεις, συμμετοχή στο μάθημα, παρουσίαση ασκήσεων εργασιών, επαναληπτικές ασκήσεις. Είναι σημαντικό να γίνεται ανατροφοδότηση στους μαθητές ώστε να μπορούν να βελτιώνονται. Όλοι αξιολογούν όλους. Είμαστε όλοι ενήλικες μην το ξεχνάμε.

Ερώτηση 14

Πιστεύετε πως ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί σήμερα το Εσπερινό ΕΠΑΛ ικανοποιεί τις εκπαιδευτικές ανάγκες των ενήλικων εκπαιδευόμενων ή πρέπει να εφαρμόζονται άλλες αρχές και πρακτικές; Εξηγείστε.

Ναι νομίζω ότι τις ικανοποιεί. Θα έπρεπε όμως να δίνεται μεγαλύτερο όριο απουσιών σε σχέση με το ημερήσιο ΕΠΑΛ

Ερώτηση 15

Κλείνοντας θα ήθελα να συμπληρώσετε ο,τιδήποτε θεωρείτε εσείς σημαντικό για τη φοίτηση των ενήλικων εκπαιδευόμενων ή για το ρόλο σας στο σχολείο ΕΠΑΛ.

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ

Σας ευχαριστούμε που δεχθήκατε να μιλήσετε για τη δουλειά σας!

Ερώτηση 1

- Ποια είναι η ειδικότητά σας;
- Πόσα χρόνια εργάζεστε στο συγκεκριμένο ΕΠΑΛ;
- Έχετε παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα επιμόρφωσης σχετικά με την Εκπαίδευση Ενηλίκων;

Είμαι Φυσικοθεραπευτής. Εργάζομαι στο Ε. ΕΠΑΛ 4 χρόνια. Έχω μεταπτυχιακό στην Εκπαίδευση Ενηλίκων αλλά και διάφορα σεμινάρια.

Ερώτηση 2

Για ποιους λόγους θεωρείτε πως επέλεξαν οι ενήλικοι μαθητές σας το συγκεκριμένο τύπο σχολείου αλλά και τομέα;

1. Απόκτηση πτυχίου ειδικότητας που έχει αντίκρισμα σήμερα στην αγορά εργασίας. 2. Απόκτηση νέων γνώσεων δεξιοτήτων

Ερώτηση 3

Πιστεύετε πως οι εκπαιδευόμενοι συναντούν δυσκολίες ως προς τη δυνατότητα παρακολούθησης των μαθημάτων; Ποιες είναι αυτές;

Ναι. Αρκετοί έχουν οικογενειακές υποχρεώσεις αλλά και επαγγελματικές. Ειδικά ο συνδυασμός εργασίας και φοίτησης στο σχολείο αποτελεί μια από τις πιο συχνές δυσκολίες.

Ερώτηση 4

Θεωρείτε σημαντική τη δράση «Μια Νέα Αρχή στα ΕΠΑΛ» για τους ενήλικες εκπαιδευόμενους; Γιατί;

Είναι αρκετά σημαντική. Καταρχάς οι περισσότεροι που επιστρέφουν στα θρανία έχουν ξεχάσει να διαβάσουν. Επίσης έχουν πολλές αδυναμίες στη γλώσσα και τα μαθηματικά. Οι ίδιοι οι μαθητές αναγνωρίζουν ότι βελτιώθηκαν στη Γλώσσα και στα Μαθηματικά. Ως προς τον Ψυχολόγο θα έλεγα ότι ο ρόλος του δρα συμβουλευτικά στο σχολείο όχι μόνο για τους μαθητές αλλά και για μας κάποιες φορές.

Ερώτηση 5

Έχετε εμπειρία ως Σύμβουλος Καθηγητής στο συγκεκριμένο σχολείο; Αν ναι τι έχει κατασταλάξει μέσα σας από αυτόν το ρόλο;

Ήμουν μια χρονιά. Θεωρώ ότι ο ρόλος αυτός είναι απαιτητικός και χρειάζεται και κάποιες γνώσεις συμβουλευτικής. Εμείς οι εκπαιδευτικοί τι να πρωτοκάνουμε πια. Πιο πολύ είμαστε έξω από την τάξη παρά μέσα σε αυτή με τόσες εργασίες που μας έχουν ανατεθεί. Δε θα το ξαναέκανα γιατί νομίζω πως οι μαθητές μας, μας προσεγγίζουν έτσι κι αλλιώς, όταν μας χρειάζονται για κάτι που τους απασχολεί. Δε χρειάζεται να έχουμε το χρίσμα του Συμβούλου.

Ερώτηση 6

Πώς αντιλαμβάνεστε τις σχέσεις μεταξύ των εκπαιδευόμενων; Τι τις δυσκολεύει ή τις διευκολύνει;

Σπάνια δημιουργούνται θέματα μεταξύ των μαθητών. Υπάρχει καλό και ευχάριστο κλίμα στην τάξη. Δε λείπουν βέβαια και οι διάφοροι τύποι μέσα στην τάξη. Άλλος μιλά πολύ, άλλος λιγότερο. Άλλος είναι φωνακλός κι άλλος αόρατος ειδικά αυτός που είναι κουρασμένος επειδή έρχεται μετά τη δουλειά στο σχολείο.

Ερώτηση 7

Πως είναι οι σχέσεις σας με τους εκπαιδευόμενους; Πόσο μακριά πόσο κοντά;

Ποιος πιστεύετε πως πρέπει να είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού απέναντι στους ενήλικους μαθητές;

-Τυπικές. Όχι ιδιαίτερα θερμές γιατί τότε μπορεί να ξεφύγει η κατάσταση. Αν σου πάρουν τον αέρα τότε καταλήγεις να μιλάς για όλα τα θέματα που τους ενδιαφέρουν εκτός από τα μάθημα. Χρειάζεται προσοχή.

- Πρέπει να είναι κοντά στους μαθητές, να τους ενθαρρύνει και να τους καθοδηγεί όταν δυσκολεύονται.

Ερώτηση 8

Ποιες τεχνικές διδασκαλίας και ποια εκπαιδευτικά μέσα χρησιμοποιείτε; Γιατί; Τι προτιμούν οι εκπαιδευόμενοι;

Σε κάθε νέα ενότητα χρειάζεται η εισήγηση. Μετά χρησιμοποιώ οτιδήποτε ενεργοποιεί τους μαθητές για να συμμετέχουν στο μάθημα. Πρέπει να γίνεται ελκυστικό και ενδιαφέρον το μάθημα. Χρησιμοποιώ συχνά εικόνες, διαφάνειες, προπλάσματα και βίντεο ανάλογα με τη φύση του μαθήματος. Οι μαθητές προτιμούν την πρακτική άσκηση, τη μελέτη περίπτωσης, αλλά και τις ομαδικές εργασίες.

Ερώτηση 9

Οι εκπαιδευόμενοι αξιοποιούν τις εμπειρίες τους κατά τη διάρκεια του μαθήματος; Πως;

Ναι θέλουν να καταθέσουν τις εμπειρίες τους όταν είναι σχετικές με το αντικείμενο του μαθήματος. Σε πολλά ζητήματα οι γνώσεις τους είναι πολλές, γιατί έχουν αντιμετωπίσει παρόμοιες καταστάσεις.

Ερώτηση 10

Τα αναλυτικά προγράμματα ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά τους; Εξηγείστε.

Τι να πούμε για τα αναλυτικά προγράμματα!! Απαράδεκτα. Αρχικά μεγάλο μέρος των περιεχομένων δε συμβαδίζει με τα δεδομένα της σημερινής εποχής. Οι εξελίξεις ως προς τον τομέα υγείας είναι ραγδαίες κι εμείς έχουμε μείνει στα πρωτόκολλα του 2000!! Φυσικά και δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών. Συνεχώς τους δίνουμε δικό μας υλικό.

Ερώτηση 11

Επιτυγχάνονται οι εκπαιδευτικοί στόχοι σε όλα τα μαθήματα ή σε μερικά; Αν ναι γιατί; Αν όχι εξηγήστε τι φταίει.

Και ναι και όχι. Κυρίως επιτυγχάνονται οι στόχοι των εργαστηριακών μαθημάτων. Δε γίνεται διαφορετικά γιατί με το πτυχίο που θα πάρουν θα ασκήσουν ένα επάγγελμα με μεγάλες ευθύνες

απέναντι στον πολίτη που νοσεί. Όμως στα θεωρητικά μαθήματα θέλουν να μαθαίνουν μόνο αυτά που ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις του επαγγέλματος. Όλα τα άλλα τα παραβλέπουν. Κατανοητό ως ένα βαθμό εφόσον είναι μεγάλοι άνθρωποι και δεν μπορούν εύκολα να αφομοιώσουν όλη την ύλη.

Ερώτηση 12

Πως λειτουργεί ο παράγοντας χώρος και χρόνος για τους εκπαιδευόμενους (αίθουσα, υποδομές, αισθητική, εξοπλισμός, ωράριο, χρονοδιάγραμμα δραστηριοτήτων κα);

Σίγουρα αποδίδουν καλύτερα σε μια αίθουσα με σωστή θερμοκρασία και καλό φωτισμό. Σημαντικό επίσης είναι να υπάρχει εξοπλισμός και υλικά για όλους. Το απογευματινό ωράριο εξυπηρετεί τους περισσότερους εκτός από αυτούς που εργάζονται το απόγευμα. Μερικές φορές λόγω ηλικίας αλλά και κούρασης των μαθητών υπάρχει μια αργοπορία στην ολοκλήρωση της ύλης των εργαστηριακών μαθημάτων και πρέπει να δανειζόμαστε ώρες από άλλα μαθήματα.

Ερώτηση 13

Πως γίνεται η αξιολόγηση του μαθήματος; Υπάρχει ανατροφοδότηση;

Με τεστ, διαγωνίσματα τετραμήνου και τελικές εξετάσεις. Επίσης με εργασίες που γίνονται ομαδικά στο χώρο του σχολείου και αξιολογούνται από όλους. Η ανατροφοδότηση τους βοηθά να καταλάβουν τι έχουν κάνει λάθος ώστε να βελτιωθούν. Όμως και για μένα η ανατροφοδότηση είναι σημαντική γιατί μου δίνει τη δυνατότητα να γίνω καλύτερος στη δουλειά μου.

Ερώτηση 14

Πιστεύετε πως ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί σήμερα το Εσπερινό ΕΠΑΛ ικανοποιεί τις εκπαιδευτικές ανάγκες των ενήλικων εκπαιδευόμενων ή πρέπει να εφαρμόζονται άλλες αρχές και πρακτικές; Εξηγείστε.

Εγώ θεωρώ ότι οι μαθητές μας σε μεγάλο βαθμό είναι ικανοποιημένοι από την επιλογή τους αυτή. Το μεγάλο τους παράπονο είναι η αύξηση του ορίου των απουσιών και η μείωση της ύλης κυρίως εκείνων των μαθημάτων που θεωρούν ως δευτερεύοντα για την απόκτηση του πτυχίου.

Ερώτηση 15

Κλείνοντας θα ήθελα να συμπληρώσετε ο,τιδήποτε θεωρείτε εσείς σημαντικό για τη φοίτηση των ενήλικων εκπαιδευόμενων ή για το ρόλο σας στο σχολείο ΕΠΑΛ.

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ – ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ Ε5

Σας ευχαριστούμε που δεχτήκατε να μιλήσετε για τη δουλειά σας!

Ερώτηση 1

- Ποια είναι η ειδικότητά σας;
- Πόσα χρόνια εργάζεστε στο συγκεκριμένο ΕΠΑΛ;
- Έχετε παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα επιμόρφωσης σχετικά με την Εκπαίδευση Ενηλίκων;

Είμαι Νοσηλεύτρια και διδάσκω στο ΕΠΑΛ ένα χρόνο. Έχω επιμορφωθεί στην Εκπαίδευση Ενηλίκων

Ερώτηση 2

Για ποιους λόγους θεωρείτε πως επέλεξαν οι ενήλικοι μαθητές σας το συγκεκριμένο τύπο σχολείου αλλά και τομέα;

Επιλογή Εσπερινού Επαγγελματικού Λυκείου: αδυναμία φοίτησης σε ημερήσιο σχολείο, εργασία σε πρωινό ωράριο, οικογενειακές κ.α. υποχρεώσεις, η πεποίθηση πως στον συγκεκριμένο τύπο σχολείου υπάρχει μία ευελιξία / ευκολία και είναι προσαρμοσμένο το πρόγραμμα και οι απαιτήσεις στις ανάγκες και δυνατότητες ενηλίκων μαθητών, -τριών.

Επιλογή του τομέα Υγείας: επαγγελματική αποκατάσταση, ως πρόσθετο προσόν, επαγγελματική ανέλιξη, προσωπικό ενδιαφέρον για το αντικείμενο - να αποκτήσουν νέες γνώσεις/ ικανότητες/ δεξιότητες.

Ερώτηση 3

Πιστεύετε πως οι εκπαιδευόμενοι συναντούν δυσκολίες ως προς τη δυνατότητα παρακολούθησης των μαθημάτων; Ποιες είναι αυτές;

Δυσκολία στην τήρηση και παρακολούθηση του συνόλου του σχολικού προγράμματος λόγω άλλων υποχρεώσεων (φροντίδα παιδιών, επαγγελματικές υποχρεώσεις), σωματική / πνευματική κόπωση, δυσκολίες στην κατάκτηση γνωστικών στόχων που μπορεί να οδηγήσουν και στην παραίτηση / διακοπή φοίτησης, άγχος σχετικό με την επίδοσή τους.

Ερώτηση 4

Θεωρείτε σημαντική τη δράση «Μια Νέα Αρχή στα ΕΠΑΛ» για τους ενήλικες εκπαιδευόμενους; Γιατί;

Δεν έχω άποψη προσωπική . Θεωρώ όμως πως για να λειτουργήσει με τους ενήλικες χρειάζεται περισσότερη οργάνωση και προετοιμασία. Για παράδειγμα λέμε ότι υπάρχει Ψυχολόγος στο σχολείο, ενώ αυτός διορίζεται μετά τα Χριστούγεννα.

Ερώτηση 5

Έχετε εμπειρία ως Σύμβουλος Καθηγητής στο συγκεκριμένο σχολείο; Όχι

Αν ναι τι έχει κατασταλάξει μέσα σας από αυτόν το ρόλο;

Ερώτηση 6

Πώς αντιλαμβάνεστε τις σχέσεις μεταξύ των εκπαιδευόμενων; Τι τις δυσκολεύει ή τις διευκολύνει;

Σε τμήμα με μικρό αριθμό μαθητών (ομάδα 10 ατόμων) έχει διαμορφωθεί θετικό μαθησιακό κλίμα με ουσιαστική επικοινωνία, αμοιβαίο σεβασμό, συνεργασία και σχέσεις πλέον προσωπικές - φιλικές.

Στα μεγαλύτερα τμήματα (>22 ατόμων) φαίνεται να υπάρχει ένα κλίμα αλληλοκατανόησης και συμπαράστασης γενικά, χωρίς να λείπουν όμως συγκρούσεις και ανταγωνιστικές λογικές. Φαίνεται ο καθένας είτε να λειτουργεί αυτόνομα - χωρίς να ενδιαφέρεται για το τι κάνει ο άλλος - η, είτε ως μέλος μιας υποομάδας 'φίλων' που αλληλουποστηρίζονται.

Ερώτηση 7

Πως είναι οι σχέσεις σας με τους εκπαιδευόμενους; Πόσο μακριά πόσο κοντά;

Ποιος πιστεύετε πως πρέπει να είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού απέναντι στους ενήλικους μαθητές;

Θα μπορούσα να πω φιλικές στο βαθμό που μου επιτρέπει η ολιγόωρη απασχόλησή μου σε αυτό το σχολείο. Σίγουρα από μέρους μου υπάρχει μία διάθεση να λειτουργήσω διευκολυντικά και εμψυχωτικά, κάτι που νομίζω γίνεται αντιληπτό από μαθητές - τριες.

Ερώτηση 8

Ποιες τεχνικές διδασκαλίας και ποια εκπαιδευτικά μέσα χρησιμοποιείτε; Γιατί; Τι προτιμούν οι εκπαιδευόμενοι;

Εμπλουτισμένη εισήγηση, οπτικοακουστικό υλικό όταν υπάρχει διαθέσιμη αίθουσα με τον απαραίτητο υλικοτεχνικό εξοπλισμό (διαφάνειες, ταινίες, μουσική, εικόνες κτλ), καταιγισμός ιδεών, έγινε προσπάθεια να εργαστούν σε ομάδες ετοιμάζοντας μια εργασία αλλά ήταν αρνητικοί διότι θεώρησαν πως είναι δύσκολη η επικοινωνία τους εκτός σχολείου, παιχνίδια ρόλων όταν υπάρχει διαθέσιμος χρόνος και διάθεση, ερωταπαντήσεις, συζήτηση. Επειδή τα βιβλία είναι απαρχαιωμένα συνεχώς πρέπει να βρίσκουμε σύγχρονο υλικό και να το παρουσιάζουμε μέσα από τα εποπτικά μέσα. Δε γίνεται αλλιώς.

Ερώτηση 9

Οι εκπαιδευόμενοι αξιοποιούν τις εμπειρίες τους κατά τη διάρκεια του μαθήματος; Πως;

Ναι, όταν τους δοθεί η δυνατότητα αξιοποίησης των εμπειριών τους από τον εκπαιδευτικό. Επιπλέον υπάρχουν μαθητές - τριες ήδη επαγγελματίες στο χώρο και είναι πολύτιμο το μοίρασμα των εμπειριών τους στην τάξη και συνήθως όταν νιώθουν άνετα είναι διαθέσιμοι για αυτό. Ενθάρρυνση ενεργητικής συμμετοχής και ένα κλίμα ασφάλειας/εμπιστοσύνης (αίσθηση πως κανείς δε θα τους κρίνει) και οι περισσότεροι/ες είναι ικανοί να παρουσιάσουν και να χρησιμοποιήσουν ως βάση προηγούμενες εμπειρίες τους προκειμένου να τις συνδέσουν με νέες γνώσεις και καταστάσεις.

Ερώτηση 10

Τα αναλυτικά προγράμματα ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά τους; Εξηγείστε.

Όχι, σε κάποια μαθήματα δεν ανταποκρίνονται. Καλούμαστε να διδάξουμε γνωστικά αντικείμενα και ύλη, κοινά με τα ημερήσια λύκεια, με κακογραμμένα - παλιά σχολικά εγχειρίδια σε μισές διδακτικές ώρες. Αυτό συνεπάγεται γρήγορη/επιφανειακή προσέγγιση χωρίς εμπέδωση και κατανόηση. Επιπλέον κάποια μαθήματα δεν έχουν κανένα ενδιαφέρον σε ενήλικες εκπαιδευόμενους, γιατί απλά δεν αφορούν τη συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα.

Ερώτηση 11

Επιτυγχάνονται οι εκπαιδευτικοί στόχοι σε όλα τα μαθήματα ή σε μερικά; Αν ναι γιατί; Αν όχι εξηγείστε τι φταίει.

Σε κάποια μαθήματα φαντάζομαι πως επιτυγχάνονται. Σε μαθήματα θεωρητικά (Διαπροσωπικές σχέσεις, Εργασιακό περιβάλλον κτλ) είναι δύσκολο να θεωρήσω πως επιτυγχάνονται για τους λόγους που ανέφερα παραπάνω.

Ερώτηση 12

Πως λειτουργεί ο παράγοντας χώρος και χρόνος για τους εκπαιδευόμενους; (αίθουσα, υποδομές, αισθητική, εξοπλισμός, ωράριο, χρονοδιάγραμμα δραστηριοτήτων κα);

Νομίζω είναι καθοριστικός. Έλλειψη σταθερότητας και ύπαρξης όλων των παραπάνω λειτουργεί ως παράγοντας αποσυντονισμού και απουσίας οργανωτικού πλαισίου, απαραίτητων για αποτελεσματική εκπαιδευτική διαδικασία, τόσο για τον εκπαιδευτικό, όσο και για τους εκπαιδευόμενους.

Ερώτηση 13

Πως γίνεται η αξιολόγηση του μαθήματος; Υπάρχει ανατροφοδότηση;

Στο μέσο της χρονιάς ζητήθηκε από μαθητές/τριες να καταγράψουν βασικές εντυπώσεις - προτάσεις για το μάθημα και στο τέλος της χρονιάς θα μοιραστεί ανώνυμο ερωτηματολόγιο αξιολόγησης μαθήματος και εκπαιδευτικού.

Ερώτηση 14

Πιστεύετε πως ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί σήμερα το Εσπερινό ΕΠΑΛ ικανοποιεί τις εκπαιδευτικές ανάγκες των ενήλικων εκπαιδευόμενων ή πρέπει να εφαρμόζονται άλλες αρχές και πρακτικές; Εξηγείστε.

Ξεκινάω από την παραδοχή πως οι ενήλικες έχουν ανάγκη για έναν διαφορετικό τύπο εκπαίδευσης από αυτή των παιδιών και των εφήβων. Αυτό πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στην επιλογή των μαθημάτων, στα αναλυτικά προγράμματα, στον καθορισμό της ύλης, στη διαμόρφωση των τμημάτων, στην επιλογή των εκπαιδευτικών, στην επιλογή του χώρου διδασκαλίας κτλ. Βιωματική μάθηση, προώθηση ενεργητικής συμμετοχής - διάδρασης και αυτοκατευθυνόμενης μάθησης σίγουρα θα πρέπει να περιλαμβάνονται στην εκπαίδευση ενηλίκων, με λιγότερη αποστήθιση και παροχή "στεγνών" γνώσεων.

Ερώτηση 15

Κλείνοντας θα ήθελα να συμπληρώσετε ο,τιδήποτε θεωρείτε εσείς σημαντικό για τη φοίτηση των ενήλικων εκπαιδευόμενων ή για το ρόλο σας στο σχολείο ΕΠΑΛ.

Προσωπικά θεωρώ πως δεν μπορώ να έχω ολοκληρωμένη άποψη για το συγκεκριμένο θέμα, μιας και είναι η πρώτη φορά που διδάσκω σε ΕΠΑΛ και μάλιστα ελάχιστες ώρες στο εσπερινό. Επομένως όλα όσα αναφέρω παραπάνω είναι με αρκετές επιφυλάξεις, μιας και δε διαθέτω πολύχρονη εμπειρία και ξεκάθαρη εικόνα για το συγκεκριμένο χώρο.

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ

Παράρτημα Ε: Έντυπο Ενημέρωσης/ Παραχωρητήριο Συνέντευξης

Τα υπογεγραμμένα έντυπα ενημέρωσης / παραχωρητήρια συνέντευξης φυλάσσονται στο αρχείο της ερευνήτριας.

Έντυπο ενημέρωσης – Παραχωρητήριο Συνέντευξης

Αξιότιμε κύριε/ α,

Η παρούσα έρευνα υλοποιείται στο πλαίσιο της εκπόνησης Μεταπτυχιακής Εργασίας του τμήματος «Σπουδές στην Εκπαίδευση», του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου από την ερευνήτρια Ιωάννα Βέττα. Στόχος της έρευνας είναι η διερεύνηση των κινήτρων και των εμποδίων των ενήλικων εκπαιδευόμενων στο πλαίσιο της σχολικής τάξης ενός εσπερινού ΕΠΑΛ.

Η συμμετοχή στην έρευνα είναι εθελοντική. Ακόμα μπορείτε να αρνηθείτε να απαντήσετε σε κάποια ερώτηση ή να αποχωρήσετε κατά τη διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας οποιαδήποτε στιγμή, χωρίς αιτιολόγηση.

Αν αποφασίσετε να συμμετέχετε, θα χρειαστεί να αποθηκεύσετε το πρωτόκολλο συνέντευξης που θα λάβετε με e mail από την ερευνήτρια, να αφιερώσετε περίπου 45 λεπτά από το χρόνο σας, ώστε να το συμπληρώσετε και στην συνέχεια να το επιστρέψετε συμπληρωμένο στην ερευνήτρια, επισυνάπτοντάς το σε ένα μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e mail).

Οι πληροφορίες που θα συλλέξουμε θα είναι ανώνυμες και εμπιστευτικές και θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς. Δε θα είναι δυνατόν να σας ταυτοποιήσει κάποιος από τα δεδομένα και τις πληροφορίες που θα παραχωρήσετε στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας καθώς τα e mail με τις απαντήσεις σας θα διαγραφούν οριστικά αμέσως μετά την κωδικοποίησή τους. Σε περίπτωση που έχετε οποιαδήποτε ερώτηση ή προβληματισμό, μη διστάσετε να επικοινωνήσετε μαζί μας. Είμαστε στη διάθεση σας ανά πάσα στιγμή.

Παρακαλώ, υπογράψτε αυτό το έντυπο συναίνεσης.

Με την υπογραφή σας δηλώνετε ότι έχετε πλήρη γνώση του χαρακτήρα και του σκοπού των διαδικασιών. Επισυνάψτε το υπογεγραμμένο έντυπο στο email και κρατήστε ένα αντίγραφο για προσωπική χρήση.

Υπογραφή –Ονομ/μο

Ημερομηνία ...../...../2022

EPEYNHTPIA: BETTA IOANNA

Τηλ.: 6976433190 ✉: bettaioanna@yahoo.gr

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.